

శ్రీ కాకతీయ ప్రభువాల,

సంపాదకులు

1. అను బంధగ్రంథము

శ్రీ శేషాద్రి గమనాకవులు.

అంద్ర పద నిధానము

నటీకా శుద్ధాంధ్ర నిఘంటువు.

ఇది

తూము రామదాసకవి కృతము.

(1వ కూర్పు 1000 కాపీలు)

తూమురంగయ్యగారిచేబొకటితము

కాటూరు రామమూర్తిగారిచే

భవనీ ముద్రాశాలయమున

చుద్రితము.

1930

రిజిస్టర్డ్ కాపీస్రెటు]

[వెల డ. 1-8-0.

ప్రొసేకాకాక

First Edition.

Printed at The Bhavani Press, Bezwada.

నంపాచక్రీయము.

అంబ

ఆంధ్రమున నము మాతాతీయ గ్రంథమాలలో మొదటి పుస్తకము బంధుగ్రంథముగా బ్రచురించినది. ఇది కుమారులను గ్రంథములుగా వ్రాయునట్లు బ్రతుకొందిన అంధ్రులు త్రులు, వికృతమోటులను, వసుంధరను, దాసభాషను నాదరించినట్లు యీ పుస్తకము గ్రంథకావమునుగూడ నాంధ్రమహిళలు లాభించినచో యీ పుస్తకము ధర్మస్త్రీలము;

జీతరమునను గ్రంథమును గ్రంథమాలాపాత్రమున నాంధ్రలోకమునకు పంపింపిన నత్యంతకృపిచేసిన గ్రంథమాలాపంపింపిన ప్రతిభాద్రుణులకు కృతజ్ఞతఁబెలుపుకొనుట నాకుఁ బ్రధానార్థము. గ్రంథముఁ ద్రుణము నకు వలయును నొసంగి యూ యుద్యమము నాదగ చిన ప్రకాశకులకు గూడ మేము కృతజ్ఞులము.

గ్రంథమును చదివినవారు గ్రంథమును విధిగా గూనినవలసిన ముగత్యములేదు. రాజపోషకులకు, పోషకులకు, సహాయమునకు మేముచేతవలసిన నుపకారుము. చంపాదారులకు వలయునేని ప్రోత్సేజితో 1-4.00కు నొసంగుదుము ఆంధ్రనాదరులు మా యుద్యమము సభిమానింపఁ జూర్చుతులు.

భవద్విధేయఁడు,

మాము వరదరాజులు,

కాశీయ గ్రంథమాలా కార్యకర్త,

వ ర ం గ ళ్లు,
24-2-30

దానబోధ.

పుటలు కిసీ||

నిండుకాలిగో బెండు;

ఇది శ్రీశివాజిచక్రవర్తి కొఱకు ఆయనకు సేవకు శీఘ్రముద్ది
 రామదానస్వామియచేసిన మహారాష్ట్రగ్రంథమునకు నరియు
 గుఱు గువచనము. ఇందుగామదానస్వామి శీలితము, దాన
 బోధ, విమర్శము. శివాజిరామహానుజ రు... తు... గలవు.
 శ్రీనిమర్దరామదానస్వామి మహారాష్ట్ర దేశమునకు గలిగించిన
 ప్రబోధ ముఖండమైనది దానబోధలో రాజకీయరహస్యములు
 వేదాంతచర్చ లోని ధర్మములు విఫలముగలవు. ఈ గ్రంథము
 బంగళీ గుజరాతు హి దీభాషలలో తర్జుమాయై ముఖండప
 చాతములోనున్నది. పిండోత్పత్తిమొదలుకొని కరబ్రహ్మమును
 దర్శించువరకుగల వేదాంతరహస్యము లింగుగలవు. పసివిడ్డలకు
 సైతము వేదాంతానుభవము గలుగ జయు మహారాష్ట్రగ్రంథము. ప్రతి
 మా నవుడు పఠించినచో శ్రీశివాజిచక్రవర్తివద్దవలెమహాద్భిష్టములు
 జ్ఞానములు అగునవకాశములుగలవు. శంధిభాషలో నిట్టియు
 త్రమగ్రంథమింకొకటిలేదు. లోకమాన్యతీలకు మహాత్మ్యగ్రంథి
 మున్నగు ప్రముఖులు ప్రశంసించిన ఉత్తమగ్రంథము.

ప్రకాశకులు: శేషాద్దిరమణకవులు వెల రు 4-0-0,

వలయువారు:—

కాకతీయగ్రంథమాలః
 నందిగామ (కృష్ణాజిల్లా)

త్రొలి ప లు కు

ఆంధ్రకవుల గ్రంథములలోఁ బెక్కు నశించినవి. తేవలప్రాచీనకవుల గ్రంథములు ప్రత్యేకతరచూపమున వ్యాప్తి జేందినకతన నేఁడుగాకున్నను తీక్షణత కాలమున వేని లభింపవచ్చును. ఆధునికకవుల గ్రంథములస్థితి శోధనీయముగ నున్నది. ముద్రణచూలగ మొక కాలముఁగలకవులు గ్రంథరచన మొనరించి ప్రత్యేకములఁ దమముంటిభద్రపఱచి గతించిరి. వానికెలాకమున వ్యాప్తిలేదు. వంశీయులు ప్రచురింపరు. లోకలఱకు వాని యునికియొకటి యును. ఈ యుట్టాతావస్థలో విలువగల గ్రంథములు, నశించుచున్నవి. అట్లు నశింప నున్న ఖమైర పుస్తకములలో నీమాండ్రపదనిధాన మొకటి.

గ్రంధకర్త తూము రామదాసకవి. ఈయన జీవితచరిత్రమును గ్రహింపఁదగిన వివరములు కృత్యాదియందు లేవు. వాఘాలగోత్రజులగు సింగరాచార్యుల శిష్యుఁడనియు రంగాచార్యులకు మిత్రుఁడనియు మాత్రము కృత్యాదియందలి మొదవపద్యమువలన గ్రహింపవచ్చును. బాలనరేఱుఁడగువిష్ణుమూర్తి కృతిభద్రం. ఈవివరములు జీవితచరిత్రసంగ్రహమునకుఁ జాలవు. కవి కుమాగులవద్దనుండి సంగ్రహించిన యంశముల ననుసరించి జీవితము వ్రాయుచున్నారము.

తూము రామదాసకవి కాపులలజుఁడు. పూర్వయునుండియు నివాసము ఒరంగల్లు. ప్రకృతయు ఒరంగల్లులోని యొకభాగమగు బాలనగరమున వీరి గృహము కలదు. పసుపుమాళ్ళగోత్రము. ఈయన జననకాలముగడచిన నల సంవత్సర త్రావణబహుళ ద్వితీయ సోమవారము (క్రీ-శ 18-8-1856), సురణకాలము త్రోధి సం॥ కార్తికబహుళసప్తమి (క్రీ-శ-29-11-1904). జీవితకాలము దాదాపు 49 సంవత్సరములు. ఇరువదియొకటవయేటఁ గవితారచనమున కాగంభించినాఁడు, కవితారంభకాలము ధాతసంవత్సరము కానోపు. కవిపంచ సంస్కారములఁ బడినిన వైష్ణవమతఘ్ఠుడు.

ఈరామదాసకవి ఒరంగల్లునివాసియు సరసకవితావికారమఁడు వైదుష్యసూచుఁడునగు ప్రకృతాపపురము రంగాచార్యుల గారివద్ద సంస్కృతాంధ్రముల నభ్యసించి ఈక్రిందిగ్రంథరాజములను గ్రహమునాంకు గారచించెను

- 1 రుక్మిణీ కల్యాణము, కేయగ్రంథము,
- 2 గోపికాపిలాసము. ప్రబంధము,

- 3 మిత్రవిందోద్వాహము. ప్రబంధము,
- 4 కాళిదాసునాటకము.
- 5 ఆంధ్రపదనిధానము,

రుక్మిణీకల్యాణము బాల్యవృత్తలలో రచించిన దగుటచే నంతప్రాథమ్యముగ లేదు. కడయే యాగ్రంథమునెడ శ్రద్ధ గైకొననందున నెన్నఁడో నశించినది. గోపికావిలాసము పుష్పబాణవిలాసములలోని శృంగారలీలల త్రికృష్ణన కన్వయింపఁజేసి వ్రాసిన పద్యకావ్యము. ఇంగలీ పద్యములు మిత్రవిందోద్వాహములలోఁ గవి జేర్చుకొనినాఁడు. మధ్యకాలములో నీగ్రంథము మరుగుపడినది. ఇపుడెంతవఱకైనను గనుపింపలేదు. కాళిదాసనాటకము ప్రకృతరంగస్థలముల కనుకూలముగ నిక్కవి నురభికంపినివారిప్రార్థనపయి మూఁడు దినములలో రచించి రంగస్థలమునఁ బ్రదర్శింపఁజేసినాడు. ఆ కాలమున నురభికంపినివారు ప్రదర్శించు విలువగల నాటకములలో నీ కాళిదాసనాటక మొకటి. క్రీ.శ. 1899లో కాళిదాసనాటకము ముద్రితమైనది. ఇపుడొక ప్రతి స్థానికగ్రంథాలయములోనుండఁగ మేము చూచినారము. మిత్రవిందోద్వాహము ముద్రితమెగాని ప్రతులు లభించుటలేదు. ఇచ్చియొదాత్వాసముల శృంగారకావ్యము. నిర్వచనము. గర్భకవితయు బంధకవితయు శబ్దాలంకారములుగలప్రబంధము. ప్రకృతయగు ఆంధ్రపదనిధానము కుదిగ్రంథము.

ఈకవి ప్రారంభమునఁ గొంత కాలము నిజామునొరతనమువారి యటవీశాఖలలో నుద్యోగిగా నుండి యది విరమించుకొని ఒరంగల్లు మండలములోని ఆత్మకూరు సంస్థానమున వెంకటనరసయ్య బేకాయిగారియొద్ద రాజకీయస్వనహర్తగ బ్రవేశించెను. కవి స్వరూపపట మెన్నివిధముల యత్నించినను లభింపలేదు.

రామదాసకవికి ప్రతాపపురం రంగాచార్యులవారు విద్యాగురువు. కాంచినాస్తవ్యులు పట్నాశ్రమ వేత్తలునగుకందాళసింగరాచార్యులవారు పంచసంస్కారప్రదాతయగు కులగురువు. విద్యాగురువగు రంగాచార్యులవారి యాంధ్రపదనిధానము మూఁడవకాండము ముద్రించువఱకు సజీవులైయుండిరి. కవిజీవితయానకు వలయు సంశయల నెన్నియేని చెప్పదుమని వాగ్దానము గావించిరి. గ్రంథముద్రణాంతరము వారిలో సంపదించవచ్చు ననుకొన నీసంవత్సరము వర్షకాలమున నాకస్మికముగ స్వర్గతులైరి. ఆంధ్రవిద్యాల్లోకమున కందుచే విఫలజీవితచరిత్రము నిజేదింప లేక పోతిమి.

ప్రకృత్యంగంధమగు నాంధ్రపదనిధానసు గూర్చి కొంచెము చెప్పవలసి యున్నది. ఈ గ్రంథమును కవినలు పదవయేట వ్రాయనారంభించి, మరణకాలమునకు గొంచెమించుమించుగఁ బూర్తి గావించెను. నిఘంటువునకు వలయు పదసముదాయమును శబ్దరత్నాకరము అకారాదినిఘంటువునుండి గైకొని వర్ణికరణమొనరించి పద్యములు గావించెను. సమగ్రమగు శబ్దరత్నాకరమున నున్న పదముల వర్గానుసారముగఁ దొలుతవ్రాసికొన్న చిన్నప్రతులును మొదట వ్రాసిన సద్యప్రతులు దానిననుసరించి వ్రాసినపద్యప్రతుయొక్కవినుటఁబయున నేటికిని ఛంద్రపటంపఁబడియున్నవి, కవిశుద్ధప్రతి మరలఁ బరిశోధింపమిచేఁ దలతావుల దోషములు కలవు. మూడవకాండమునందు దాదాపుగ మూడుభాగముల కర్థమువ్రాయలేదు. మాకు లభించిన మాతృకలొకటి జీవరభాగము చెదపువ్వులు కనిపేసెను. అందుచేఁ గొన్ని పద్యములకు మొదలు, కొన్ని పద్యములకర్థము, మేము సమకూర్చితీమి. అర్థమునుబట్టి పద్యభాగము, పద్యభాగమునుబట్టి యర్థము వ్రాసియుంటిమి గాన దాదాపుగ నీసంస్కరణము కవిభావము ననుసరించి చేసియుండుమని మావిశ్వాసము. అందుచేఁ గుండలీకరణము మానితిమి.

సంస్కృతమున వర్ణికరణరూపముననున్న నిఘంటువు లెన్నియో గలవు. నామలింగానుశాసనము, మేడిని, విశ్వము, నానాగ్రత్నమున్నగు సుపలభియగునవియు గాక నిక నెన్నియో యున్నట్లు ప్యాఖ్యాతల యుక్తాహృతిభాగముల వలన నెఱుంగ నగును. ఆంధ్రమున బద్ధనిఘంటువులు చాల యరుదుగా నున్నవి, అందు

1	ఆంధ్రభాషాల్లవము	పద్యసంఖ్య	624
2	ఆంధ్రనామసంగ్రహము,	...	209
3	ఆంధ్రనామశేషము'	...	100
4	సాంబనిఘంటువు	...	95
5	వెంకటేశాంధ్ర నిఘంటువు,	...	100

మాత్రము ప్రకృతముపలభ్యములు. నామలింగానుశాసనమువలె వర్ణికరణమొనరించినకోటివెంగనార్యుని ఆంధ్రభాషాల్లవము సర్వవిధములబ్రశస్తతరము ఆంధ్రనిఘంటువులో బ్రధమము ప్రథమాగణ్యమునగు నీయాంధ్రభాషాధాపణమునకు ఆంధ్రనామసంగ్రహమునకున్నంతయేని వ్యాప్తి లేకుండుటకుఁ గారణము చింతియము. వర్ణికరణమున సాదృశ్యముంటుచేతను గ్రంథ ప్రశస్తి

కౌఠలతగఁ దోఁచుటచేతను ఆంధ్రనామసంగ్రహమునకు సాంబనిఘంటు వీవలిది. వెంకటేశాంధ్రము సాంబనిఘంటువునకు సమకాలికము. ఆంధ్రనామ సంగ్రహమునకు తరువాత జనించిన ఆంధ్రనామ కేషమను గూర్చి ప్రత్యేకించి చెప్పవలసినపనిలేదు. సమగ్రమగు ఆంధ్రభాషార్ణవమునకుఁ జీకలేక పోయినందునను దానియొనికియె యిటీవలివారలకు దెలియనందునను అసమగ్ర నిఘంటువులుకొన్ని బయలు వెడల నవకాశము గలిగినది.

ఆంధ్రపదనిధానమునకు మాతృకయగు శబ్దరత్నాకరమునందు ఆంధ్ర భాషార్ణవ ముట్టొకితమగుటచే కందలిపదములు సంగ్రహితము లైన వనవచ్చు ను. శబ్దరత్నాకరసారమగు నీయాంధ్రపదనిధాన మీకారణములచేఁ బ్రకృత్యో పలభ్యములు. పూర్వోక్తములు నగునిఘంటువు లన్నింటికంటె సమగ్రమునుట నిస్సంశయము. ఆంధ్రభాషార్ణవమున గ్రియావర్గముకట్టికలదు. అందు ధాతు రూపములు వివరింపఁ బడినవి. సామాన్యవ్యాకరణ సహాయమున రూపింపఁ దగిన యీరూపములకుఁ బ్రత్యేకవివరణము లనవసరమనికాఁబోలు ఆంధ్రప దనిధానకారుఁ డావర్గమును మానినాఁడు. ఆంధ్రభాషార్ణవమున గిచ్చనాప్రా గల్భవ్రనూచకముగఁ బర్యాయపదములు మిగులదీర్ఘములుగఁ జెప్పఁబడినవి. జిజ్ఞాసువులకాదీర్ఘ పదములనుండి ప్రాస్వపదముల గల్పించుట యెంతేని కష్టమునుటకు సందేహములేదు. ఆంధ్రభాషార్ణవములోని శివనామములఁ జూడుము.

సీ. గట్టుల యెకిమీడు గన్న వాల్లంటిని
 జెట్టపట్టుక యేలినట్టి దిట్ట
 మున్నీటిరామాలి చుక్కఁగెంజెడలోనఁ
 గ్రొన్నిరిగాఁ బాల్కుకొన్న మేటి
 గబ్బుచెంక మెకంబు గట్టికళవసంబు
 కుటుంబుగాఁ జేసికొన్నదఁట
 ప్రాఁబలుకఁగఱముల్ పన్నిస్తగునట్టి
 పుడమి తేరెక్కిన పోటుకాఁడు

ఈదీర్ఘపదము లాంధ్రపదనిధానమున వరుసగఁ గొండయల్లఁడు నెలతొల్పు, తోలుదాల్పరి, యనుపర్యాయపదములుగ నీయఁబడెను. ఇట్లే శంకేప రూపముననున్న కతనఆంధ్రపదనిధానమునందు విశేషపదసముదాయము 16రికపద్యములలో నిమూడుట కవకాశము చికికనది. వర్గీకరణమున నామ

లింగానుశాసనముతో బోక్సయ్యను నిండు విశేషించి యందులేని పర్యాయపదములు గలవు. ఒక్క-స్వర్గవర్గ దిలకించిన నమరములేని నారదుడు కృష్ణుడు స్పృశించుచు, సీత, వెంకటేశుడు మున్నగువేల్పులకు బర్యాయపదములు గోచరించును. ఇట్లే యీయాంధ్రనిఘంటువున బ్రతివర్ణమున విశేషాంశయము లున్నవి.

బహుజనపల్లి సీతారామచార్యులవారు శబ్దరత్నాకర పీఠికలోఁజెనుఁ గునిఘంటువులయందుండి పదములను మాత్రమెత్తివ్రాసికొని యర్థము లందలివి తఱుచుగ లక్ష్యవిరద్ధములుగనుంటుచే లక్ష్యకోధనంబు గావించితి అని పూర్వోక్త నిఘంటువులవలన నొకదోష మారోపించిరి, వాఙ్మయము గావించిన వారినడియెఁతయేని సత్యమును పఠకోధితిమగు శబ్దరత్నాకరము ననుసరించి వ్రాయబడినది గావున నీయాంధ్రపదనిధానమున కట్టిదోషమారోపించఁ దావులేదు. కాన నిది యింతవఱకు బయలుపడలిన యన్ని నిఘంటువులకంటె జనుగ్రమనియు విశేషపదావృత్తిమనియు శబ్దరత్నాకరము వలె ప్రమాణభూతమనియు జెప్పవచ్చును.

ఇందు నామలింగానుశాసనము వలె గాండములు వర్ణములు విభజింపబడినవి. లింగాదిసంగ్రహవర్ణము మాత్రము జెనుఁగన విడువబడినది. ఆంధ్రమున లింగాదిసంగ్రహవర్ణము గూర్చినవక శములు లేవనియు నేకొన్నిపదములకో యూనిర్ణయము జేసినను నీవర్ణమువలన నంతగా నుపయోగ ముండదనియుఁ గవి మానియుండును. మిగిలిన వర్ణములన్నియు నామలింగానుశాసనముగ నున్నవి.

ఆంధ్రపదనిధానము 158వ పద్యములుగల యద్వంద్వంధము. శబ్దరత్నాకరస్థములగు పదములెగాక నిజామరాట్టమున వ్యవహరింపబడు దేశ్యపదములనైత మిందు జేర్పబడినవి. కొన్నికొన్ని వర్ణములందు అమరముకంటె బదసముదాయము విస్తరముగఁ గలదు. అమరమునందులేని పసిముట్టుల పేరులు జాతీయవాచకములు వస్తునామములు నీకవి స్వయముగఁ బఠకోధించి సమకూర్చియుఁ గొన్నితావుల సంస్కృతపదముల వ్యుత్పత్తిభావాదుల గమనించి యాంధ్రపదములను గల్పించియు గ్రంథాంతరములనున్న దేశ్యపదములను గూర్చియు నీగంధమునఁ బదసముదాయమును బెంపొందించియున్నాఁడు, అందుచే నీనిఘంటువు ఆంధ్రలోకమునకుఁ బరమోపకారమనియు

నాంధ్రీవాజ్మయ ప్రత్యేకస్వకీర్త్యనున కాదగ్యప్రాయమనియు విద్యార్థుల కవశ్యపత నీయమనియు మాతలంపు

ఆంధ్రవ్యాకరణ సహాయ సున రూపాంతరములు సాధింపఁదగిన పగలు పవలు, తోడబుట్టువు తోఁబుట్టువు, వెలది వెలది, పెనిమిటి పెన్నిటి, ఇగురుచు ఇగురుచు, నున్నగు పదములు ఇందుభిన్న పదములు గాఁ జెప్పఁబడినవి. పానుసా, మస్తీ, మాజారు, మున్నగు హిందూస్థాని వికృతిపదములు దేశ్యములుగాఁ జెప్పబడినవి. ఆంధ్రవాజ్మయమున నేయేపదముల కెన్నిపర్యాయపదములు కలవో దెలిసికొనుటకును సంస్కృతసంబంధములేని యాంధ్రభాషావిస్తృతి గ్రహించుటకును శుద్ధాంధ్రీభాషాస్వరూపము నెఱుంగుటకును ఇరువదవశతాబ్దము నాటి కాంధ్రపదములుగ గ్రంథస్థములైన శబ్దములను గుర్తించుటకును నీనిఘంటువు పరమోపకారిక మగునని మాతలంపు. మొము జూచినంతలోఁ బద్య నిఘంటువులలో నిదియే సమగ్రమైయు. లక్ష్మీనారాయణీయమను ప్రత్యేక శుద్ధాంధ్రాకార నిఘంటువు నొకటిగలదుగాని యిరువురుగ్రంథకర్తలు సమకాలికులు, భిన్నస్థలవాసులు, తపరిచితులు, నగుటచే నొకరిగ్రంథమువలని యుపయోగమును నేటికొకరు బడసియు దరసి మాయుద్దేశము.

ఆంధ్రీభాష ప్రత్యేకస్వకీర్త్యు స్వతంత్రలక్షణములుగల ప్రత్యేక భాష. వికృతివేకకారుఁడు “భాషేయమమితాతథి” దేశ్యాచిత్ర స్వభావయుక్తచిత్తత్రాతుద్రష్టవ్యాపూజ్యపాదనుభాషితే” యని యాంధ్రభాషను బ్రశంసి వివహించు. (దినిచే నాంధ్రభాషపరిమితరహితమైనదనియు దేశ్యములు చిత్రీములు గనుండుననియు వ్యాకరణసహాయమున నాచిత్రములు గ్రహింప నగుననియుఁ దెలియవచ్చు) వికాలమగు నాంధ్రదేశమున నసంఖ్యాక జనులచే వ్యవహృతమగు నాంధ్రభాషలోఁ బదసముదాయ మమితముగాఁ గలదు. ఎన్నియో పదము లింకను గ్రంథస్థము కావలసియున్నది. ఆరణ్యకులగు చెంచులు, ఏనాదులు, కోయలు, బోయలు, మాటలాడుపదములం దెన్నియో యాంధ్రపదములు కలవు. నిజాంరాష్ట్రమున మహమ్మదీయు సంపర్కములేని మండలములు కొన్నికలవు. తన్మండలవాసులు వ్యవహరించు విలక్షణాంధ్రవాజ్మయమునుండి గ్రంథస్థము కాఁదగినపద 10 లెన్నియోగలవు. ఇటులే యాంధ్రవాజ్మయ మమితమైనదను నిర్ణయమున కీయాంధ్రపదనిధానము తోడేడఁ గలదు. త్రిలింగములలో నొకటియగు కాశేశ్వరక్షేత్రమునను నెలవైన పశ్చిమాంధ్రదేశమున నెన్నియో యుత్తమగ్రంథములు నన్నయనాటినుండి నిన్నటి

వరకు బయలు వెడలినవి. ఆందు ఆంధ్రనగరమని కేరొందిన ఒరంగల్లు ఆంధ్రకావ్యరత్నములకు ఖనిభాస్కరరామాయణ భాగవత సీతారామాంజనేయాది గ్రంథరత్నముల కీఖనియే మాతృస్థానము. ఆద్యుష్టశకమునను ఆంధ్ర పరిశోధకుల సుకృతవశముననులభించినలోహి నూరుల త్న మియాంధ్రపదనిధానము. ప్రకృతీసిద్ధమగు నీదివ్యరత్నమునకు సంక్రమించిన స్వల్పదోషముల సంస్కరించి మెఱుంగు బెట్ట నవకాశమొందివిన మేమెఱయు ధన్యులము.

రామ దాసకవి లూనిఘంటువును బూరిచేసి చిరకాండమును సంస్కరించి టీకనా యనారంభించి రాచపుండ్రుచే బాగనొంది యచిరకాలమున గర్భరతుండగుటచే నూతనసంస్కరణము తృతీయకాండమునందు వికేషించి జరుపవలసివచ్చినది. ఒరంగల్లులోని దర్శనీయ ప్రదేశములలో స్మారకచిహ్నమునదిగు రామదాసకవిసమాధి యొకటి. ఇది బాలనగరగమిషముగా నున్నది.

ఆంధ్రనగరమని ప్రసిద్ధిపొందిన ఒరంగల్లుమండలమున గ్రంథపరిశోధనము కాసనపరిశోధనము జరుపు తరుణమునంగొన్నిదినములు ఒరంగల్లునవివసించితిమి. స్థానికులును శబ్దానుకాసన గ్రంథాలయస్థాపకులును సౌజన్యభావులునగు తూను వరదరాజులు గారికి హాకు నవ్యాజవగున్నేహము కదిలెను. వాగు మాయుద్యవమును దవ యన్న గారను ధర్మస్వభావులును న్యాయవాదులునగుతూనురంగయ్య గారికి జెప్పి పరిశోధనోద్యమంచన మాకు సంతేని సాయంబు చేయించిరి. అనతిర మొకదినమున మియింటనేమేని ప్రాచీన గ్రంథములు గలవాయని ప్రశ్నించు తమఃతండ్రులు గు రామదాస కృతగ్రంథశేటిక మాముందుపెట్టిరి. జీర్ణాతిజీర్ణములగు నాగ్రంథములనుండి పుస్తకాకారముగనున్న మియాంధ్రపదనిధానమును వెలికిదీసి పఠింపించితిమి.

గ్రంథకర్తకు మారులగు తూనురంగయ్య గారు మాప్రోత్సాహమున కాపూడించి యాంధ్రభాషాపకారముగ ఆంధ్రపదనిధానమును నుద్దించుట కవలయు నంతధనము నొసంగి మద్రణభౌండు గ్రంథసంస్కరణభారము మాతలపయి బెట్టి చివికి జీర్ణమైయున్న కాశితమలకట్టును సంస్కరించి కుద్ధప్రతివాసి నాలుగుసంకల్పితములు తీవ్రకృషిచేసి గ్రంథరూపముగ నీ యాంధ్రపదనిధానము నాంధ్రలోకమునకు వర్షింపఁ గలిగితిమి.

మేమొకతావునకు మద్రణాలయము కేలోకతావునను నుంటచే నెన్ని విధముల బరిశీలించినను దోషములు దొరకెనః. ద్వికీయముద్రణమునకవకాశము లభించినచో గర్భరతురముగ నీగ్రంథమును బరమస్కరింపఁ గలము.

ఈ గ్రంథమును ముద్రించుపట్ల ప్రత్యేక శ్రద్ధగైకొన్న బెజవాడభవానీ ముద్రణాలయమువారికిఁ దొలఁత కృతజ్ఞత దెలుపుట మా ప్రధానధర్మము.

అంధ్రపదనిధానమును ముద్రించి ప్రచురించినచోఁ బితృణవిముక్తులగుటయె గాక యాంధ్రలోఁ బోషకారులగుదురని చెప్పినంతవ వ్యయభారమున కొద్ది గ్రంథప్రకటనమునను దోడ్పడిన తూము రంగయ్య గారికిని — అభిమానపూరితులై ముద్రితభాగములఁ బంజీలించుచు సంస్కరణముల కానందించుచు మాకు బోత్సాహమిచ్చిన తూము వరదరాజులు గారికిని — సంతోషపూర్వకముగ ధన్యవాదముల నొనర్చుచున్నాము.

పితృగౌరవము నూతగఁగొని యీ యుత్తమగ్రంథము ప్రకటింపి తమపితృవరుఁడగు రామవాసకవి శ్రమ సాధక మొనర్చిన తూము రంగయ్య సర్వేశము, వరదరాజులు గారల యు వారభావముపై నింకఁ గొంత గ్రంథ ప్రచురణ చూ వారపడియున్నది.

ఇట్లు భాషానేపథులు.

నంది గామ,
శుక్ల సగ్గ మాఘ బ ౧౨

శ్రీ సాదిరమణకవులు,
శతావధానులు.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః.

ఆంధ్ర పదనిధానము

శా॥ శ్రీమంచక్ గరిరాజుకై మకరము శిక్షించి తద్వైభవో
ద్దామం బిచ్చటఁజూపుదంబు రమనత్యంతంబు లాలించి త
ద్భామాద్విస్తనమధ్య నొక్కమకరిక వాలెంబుఁ జిత్రించి లీ
లామర్షంబును మాన్పు శౌరిగొలుతుఁ లావణ్య మొప్పారఁగఁ

చ. కలుములపట్టు శౌరిగుణగాధలబిట్టు మునీంద్రకోటిహృ
జ్జలరుహపాళినట్టు జలజాతకదంబకమాటపట్టు లే
ములతడకట్టు శక్రసతిమోసలపాలిటి పెట్టుఁజెట్టు ము
క్తులతలకట్టునౌ రమను గోరికలూర భజింతు నెప్పుడుక. 2

సీ. సకలకల్మషహారశర్వీశపటలత్వి
షాంపతియగు సుదర్శనమునెంతు
నరితతిఁజెందంబు లవియంగరొదసేయు
షాంచజన్యంబును బ్రస్తుతింతు
హరిపదంబుల కనురాళియాదలలకు
ఘటకత్వమగు నందకముభజింతు
దైవతావనితాళి తాళికినభయప్ర
దాయియకా శాజ్గంబుఁ దలతుఁనెప్పుడు

- గీ. మదముపొదలఁగ మెచలుబైట్టదుల పొదల
 యెదల దరిబెడిఁదపుఁ బదనెమగుకుదిరి
 చదలుకాపుల మదియెద నెదరఁద్రోలి
 ముదమొదవు బల్లిదవుగద నెదఁదలంతు.
- క. ముర నైశయ్యయా ఘణి
 వరునిపదాంబురుహములను బక్షిం ద్రునిప
 త్సిరిసిజముల నూత్రవతీ
 శ్వరునిచరణకమలములను వణ్ణింతుమదికా.
- సీ. హరిగుణావృతసంగ్రహము నాభమునిగిరి
 వర్షించు శతకోపవాదిదమును
 గురువక్షిచూక్తిక సురుచిరఃఖారశో
 భితతరళంబగు యతిపతులను
 వచనభూషణ గోప్యవాక్కుధారస విశే
 దీకరవరయోగి దేశికులను
 ప్రణవాతరవిహారవాఘాలగోత్రకు
 గ్ధాభీందులగు సింగరాయమణులఁ
- గీ. దలఁచి స్తుతియించి భజియించి కొలిచి విసుతి
 డేసి రంగార్యులకు వేడ్క దోసిల్లా
 సకలభాగవతాంఘ్రికంజాతిజాతి
 రసమింపిదాయమానమానసుండనయ్యు.

సీ. ఆంధ్రభాషాపటి మాభ్యాసమొసరించు
 బాలుర కతిసులభంబుగాఁగ
 అఖిలాంధ్రమిళితవాక్యస్వరూపంబగు
 శబ్దరత్నాకరసఖ్యమునను
 బ్రతీకబద్ధమునుగూర్చి పదములురానుల
 నమరించి నామలింగాసుశాస
 నముగతీ వద్దాని నె మానిననుకూర్చి
 తనరార తెలుఁగువృత్తములఁగూర్చి

గీ. యాంధ్రప్రదనిధానమనియెను నొకనిఘం
 టువురచింతుపెళ్ల చివరలందు
 జాడఁదెల్పనిడుదు సంస్కృతేపదములఁ
 జిత్రగింపు మానిచిత్తవారి.

సీ. స్వర్గవర్గును వ్యోమవర్గు దిక్కాలధీ
 వాక్చబ్దముఖనాట్యవర్గులు బలి
 వాసవర్గును భోగివర్గు నారకవారి
 వర్గులు భూపురవర్గులు గిరి
 వర్గు వనోపధివర్గు సింహాదిన్య
 వర్గులు బ్రాహ్మణవర్గు భుజబ
 వైశ్యవర్గులు శూద్రవర్గు విశేష్యని
 ఘ్నాఖ్య సంకీర్ణనానాథవర్గు

- గీ. లవ్యయుముగూడ నిరువదియారు నివియు
 బారపది తిగ వంచగాఁ బంచి మూఁడు
 కాండములఁజేసి నీకిత్తుకట్టనంబు
 వేడ్కతో బాలనగరీశ వేంకటేశ. 7
- వ. ఆంఘ స్వర్గాది ప్రథమకాండం బెట్టులనిన. 8
- క. హితవుర హరనత సురవర
 హతసురపర నుతకరివర యతివరవరదా
 శతఖరకరజితుసురుచిర
 ధృతవరధర జితమురశర స్థితగరుడరథా. 9
- క. ధరఁ దూముకులవనధిశశ
 ధరుడఁగు సర్వేశదాస తనయుండ భవ
 చ్చరణాంబుజాతరసహృ
 ద్భరితోన్మత్తుండను రామదాసాహ్వయుండఁ. 10
- చ. నుకవులవేడుకొందు నొకచోనొకటంగలతప్పలెన్న కే'ల్
 వికటముమాని యొప్పులను వేగ్రహియింపను రాజహంసము
 నికమగుపాలుగైకొనుచు నీళ్లనుమానినభంగి యంచుఁనేఁ
 గుకవులవారతట్టులయి కూసెడువారిఁదలంపనేటికిఁ. 11
- ఉ. ఏనువచించు పల్కులను హృష్టిగతిన్నది తప్పలెన్న కే
 పూనిగ్రహింప నొప్పులని పుత్రుఁడుకందువమాటలాడినఁ

మానుగఁదే నెలూఱ బలుమత్తిలి తద్రసపంక్తిజాత స
 న్మానసుఁడై నతండ్రికొను మాచిరిఁగై కొనవే రమావరా.12

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా భవదీయపాదారవిందనిస్సృ
 త ముందబిందుసందోహ తుందిలేందిదిరాయమాసమాస
 నుండనై రచియింసంబూనిన యాంధ్రపదనిధానం బను
 నిఘంటువుప్రకమంబెట్టిదనిన.

స్వర్గ వర్ష

క. విను ప్రాళన జేజేప

ట్రనవిన్వలననగ జేజేయండ్ యనంగ్

మినువీడన మినువలనన

వనజభవాశ్రితపద్మా! స్వర్గాఖ్యలగుక్.

1

వినుప్రాళు, జేజేపట్టు, విన్వలను, జేజేయండ్, మినువీడు, మినువలను
ఇవి స్వర్గమునకుఁ జేళ్లు.

సీ. తెఱగంటలు జేజేలు దేవుళ్లుచదలుకా

పులు బాసవాళ్లు వేల్పులును మింటి

తెఱవళ్లు జన్నపుదిండ్లు జేజేల్ విను

తెరవరులును గంగిదిండ్లలనగ

వినుద్రిమ్మరులనగ వేలుపులనగను

దేవతాహ్యాయములౌ దేవదేవ

దేవుడు దయ్యంబు దేవర ముప్పొక

లాడన భవదాహ్యాయమ్మలౌను

సీ. వెలయు నప్పరనలకు నభిఖ్యలయ్య

యచ్చరలనంగఁ దెఱగంటులనగ వేల్పు

గరితలనగను బుడమిలోఁ గలుషవార్ధి

తరణిచరణాంబుజాత విధాత్యనేత.

2

రౌఱగఁట్లు, శేజేలు, శేపుళ్లు, చదలుకావులు, బాసకాళ్లు, వేల్పులు, వింటిఱెరకణ్లు, జన్నపునిఁడ్లు, జేజేలు, ఒగుఱెరపరులు, గంగిఁడిఁడ్లు, వినుఱ్రి మ్మరాలు, వేలుపులు ఇఱిజేఱలకుఁ జేర్లు. దేవుఁడు, దయ్యము, దేవక షుఱ్పొకలాడు, ఇవిభగవఱునిశేళ్లు. అచ్చఱలు ఱెఱగఁటులు వేల్పుగఱిఱఱు ఇవియప్పగఱలకుఁ జేర్లు.

సీ. రక్కసి రాకాసి రక్కసీఁడును రక్క

సుండు రేఱ్రిమ్మరి సోకునల్ల

ద్రావుడు వేలుపుదాయ సోఁకుఁడు తోలు

వేలుపనంగ ప్రావేల్పు, పొలనుఁ

దిఁడియనంగ రేఱ్రిమ్మఱిఁ డీరువ్లఁ

దిఁడినా మానిసిఁదిఁడి యెఱచి

మేఁపఱియన పొలమేఱిరి యనఁగను

రాక్ష సాఖ్యలు ఘోరరాక్షసారి

తే. రక్కసియనంగ రాకాసి రక్కసలనఁ

దిఁడివెలఱియనఁగఁ బొలదిఁడినాఁగ

నవని రాక్షసకన్యక కాఖ్యలగుచు

వఱలె బొలపురాధీశ భవవినాశ.

3

రక్కసి, రాకాసి, రక్కసీఁడు, రక్కసుండు, రేఱ్రిమ్మరి, సోకునల్లఁ ద్రావుడు, వేలుపుదాయ, సోఁకుఁడు, తోలువేల్పు, ప్రావేలుపు, పొలనుఱిఁడి, రేఱ్రిమ్మఱిఁడు, ఊరువుఱిఁడి, మానిసిఱిఁడి, ఎఱచిమేఱిరి, పొలమేఱిఱి, ఇవి రాక్షసునిశేళ్లు, రక్కసి, రాకాసి, రక్కస, ఱిఁడివెలఱి, పొలఱిఁడి ఇవిరాక్షసస్త్రీఱిఁ జేరులు.

సీ. బొమ్మంచరా తుడ్పుమోమువేలుపుతాత

తొలువేల్పు దుగినుడు నలువ బమ్మ

చదువులముదుకడు చదువులవేలుపు

పెద్దవేలుపు వేల్పుపెద్ద మొదటి

వేలుపు పొక్కిలిచూలి తామరచూలి

తమ్మిపుట్టువు ముళ్లతబసి తండ్రి

నిక్కపుజగమేలునేర్పరి యననివి

ధాత్రభిఖ్యలుజెల్లు ధరణిబల్కు

తే. చెలియ పొత్తువు చదువులచేడియయును

మినుకుగుబ్బెత చదువులమిన్న యన్న

నలువ పడతీ యనంగను జలరుహాయ

తాక్ష! వాణి కభిఖ్యలై యలరుభువిని.

4

బొమ్మ, అంచరాతు, ఉడుపుమోమువేలుపు, తాత, తొలువేల్పు, దుగినుడు, నలువ, బమ్మ, చదువులముదుకడు, చదువులవేలుపు, పెద్దవేలుపు, వేల్పుపెద్ద, మొదటివేలుపు, పొక్కిలిచూలి, తామరచూలి, తమ్మిపుట్టువు, ముళ్లతబసితండ్రి, నిక్కపుజగమేలునేర్పరి, ఇవి బ్రహ్మదేవుని కేర్లు. పల్కుచెలియ, పొత్తువు, చదువులచేడియ, మినుకుగుబ్బెత, చదువులమిన్న అన్న, నలువపడతీ, ఇవి సరస్వతీదేవి కేర్లు.

క. నారదునకాఖ్యలౌ నా

కేర్లపురుసి ముళ్లతపసి వేల్పుతపసి నా

సారెలెపుడు మీఱుడు జడ

దారియనకా బోరుతిండి తపసి యన హారీ.

5

అర్చ్యోరపురుషి, ముగ్ధతపసి, వేంబుతపసి, సారలెపుడుమీ టెనుజవచారి,
పోరుతిడితిపసి, ఇవి నారదునికి పేర్లు.

సీ. నలమేనిదొర పచ్చవలువదాలుపు గట్టు

తాలుపు కరివేల్పు తమ్మికంటి

గరుడిరా తాలకాపరి వలమురితాలుపు

పక్కిడాల్వేలుపు పసిడివల్వ

దారి రక్కసిగొంగ తమ్మిపొక్కిలి లచ్చి

మగడు వెన్నుడు మామమామ చుట్టు

వాలుజో దుడ్పనకేల్వేల్పు ముజ్జగం

బులబొజ్జదేవర నలువతండ్రి

తే. యనంగ భవదీయనామంబులొను శౌరి

మరునిగన్నయ్య నలమేనిదొర యనంగ

వెన్నదొంగ కన్నయ్యనా వెన్నుడునంగ

నవని భవదవతార కృష్ణాహ్వయములు.

6

నల్లమేనిదొర, పచ్చవలువదాలుపు, గట్టుతాలుపు, కరివేల్పు, తమ్మికంటి, గరుడిరాతు, ఆలకాపరి, వలమురితాలుపు, పక్కిడాల్వేలుపు, పసిడివల్వదారి, రక్కసిగొంగ, తమ్మిపొక్కిలి, లచ్చిమగడు, వెన్నుడు, మామమామ, చుట్టువాలుజోదు, దుడ్పనకేల్వేల్పు, ముజ్జగంబులబొజ్జదేవర, నలువతండ్రి ఇవి విష్ణుదేవునిపేర్లు. మరునిగన్నయ్య, నల్లమేనిదొర, వెన్నదొంగ, కన్నయ్య, వెన్నుడు ఇవి కృష్ణునిపేర్లు.

క. సింగడనంగను మానిసి

సింగడు కంబముదొర నరసింగడనంగ

రంగద్విహంగతుంగతు

రంగ! నృసింహాఖ్యలగుచు రాజిలున్వృకౌ

7

సింగండు, మానిసిసింగండు, కంబఃకుదొర, నరసింగండు, ఇవి నృసింహ దేవుని కేర్లు.

తే. నేలకూతురు నాగటిచాలు పేరి

యతివ యన సీత; సీరాము డనంగ రాముఁ

డొప్పు; తిమ్మప్పఁ డనంగఁ దిమ్మప్పయనంగ

వెంకటేశాఖ్యలైయొప్పు వేద వృష్య.

8

నేలకూతురు, నాగటిచాలు పేరియతివ ఇవి సీతా బేవి కేర్లు. సీరాముఁ డు ఇది శ్రీరాముని పేరు. తిమ్మప్పఁడు, తిమ్మప్ప ఇవి వెంకటేశ్వరుని కేర్లు.

ఆ. నాగటిదొర యొంటిప్రోగును తెలిమేని

వాఁడు నెఱ్ఱిన్లొప్రోడ దుక్కి

వాలుజోదు నల్లవలువతాయివు

తాటి పడగదారి యనంగ బలుఁడుదేవ.

9

నాగటిదొర, ఒంటిప్రోగు, తెలిమేనివాఁడు, నెఱ్ఱిన్లొప్రోడ, దుక్కివాలుజోదు, నల్లవలువతాయివు, తాటిపడగదారి, ఇవి బలరాముని కేర్లు.

చ. కలిమి నెలంత లచ్చి చెలి కల్మలప్రోలుక తమ్మియొంటిపై

దలి సిరి తల్లితల్లియును దామరనట్టువ కైఁడిచాన పూ

విలుతునితల్లి లచ్చి కరివేలుపుటాలు జగంబుతల్లి త

మ్ములకయిచానయుంగడలిబుట్టావులక్కిమినాంగలక్కియకా.

కలిమినెలంబ, లచ్చిచెలి, కల్పలహారుక, తమ్మియింటినైచలి, సిరి, తల్లితల్లి,
తామరనట్టుచ, పైడచాన, పూపిల్లనిరల్లి, లచ్చి, కటినేలుపుతూలు, జగము
తల్లి, తమ్మలకైచాన, కడలిఁబుట్టును, లక్ష్మి యనునివి అష్టోదేశికేశర్లు.
సీ. అలలువిల్తుండు కమ్మవిలుకాండు చక్కెర

పీలుకాండు మరుండుపూవింటిజోడు

వలదొర సిరిచూలి వాలుగడా లిందు

విలతుండు వలపులవేటకాండు

తుంటవిల్తుండు వెడవింటి నెయ్యపుకేండు

తామరతూపరి తలఁపుచూలి

వలపురాయండు తావివిలుకాండు బేసికై

దువుజోడు ననవిలుతుండు తీరగ

గీ. విలుతుండుగురులవిలుకాండుచిలుకరాతు

పచ్చవార్షపుజోడునులచ్చికోడుకు

పచ్చవిలుతాలుపుమొసలిపడగదారి

యనగనివిమస్మఘనకాఖ్యలంబుజాక్ష.

11

అలరువిల్తుండు, కమ్మవిలుకాండు, చక్కెరవిలుకాండు, మరుండు,
పూవింటిజోడు, వలదొర, సిరిచూలి, వాలుగడాలు, ఇలమవిలుతుండు,
వలపువేటకాండు, తుంటవిల్తుండు, వెడవింటి నెయ్యపుకేండు, తామర
తూపరి, తలఁపుచూలి, వలపురాయండు, తావివిల్కాండు, బేసికైదువుజోడు,
ననవిలుతుండు, తీరగవిలుతుండు, ఇగురులవిల్కాండు, చిలుకరాతు, పచ్చవార్షపు
జోడు, లచ్చికోడుకు, పచ్చవిల్దాలుపు, మొసలిపడగదారి అనునివిమస్మఘనకాఖ్యలంబుజాక్ష.

గీ. చుట్టుకైదువు గుడుసల్లు చుట్టువాలు

కంటివాలు వేయంచులకైదువు సుడి

వాలు బటువల్లు నాఁ బిల్లవా లనంగ
నఘనిశాభాస్కర! సుదర్శనాఖ్యలొను.

1-

చుట్టుకైదువు, గుడుసల్లు, చుట్టువాలు, కంఠీవాలు, వేయంచుల
కైదువు, సుడివాలు, బటువల్లు, బిల్లవాలు, అననివి చక్రమునకుఁ బేర్లు.

ఆ. వె. బిల్లవాల్ జోడనగఁ గఱివేల్పుబూర

గొమ్ము వలమురి పాంచజన్యంబుపేళ్లు;

నీటియిక్కయనంగనునీటిపుట్టు

వనగఁ గొస్తుభమునకాఖ్య లచ్యుతాఖ్య.

13

బిల్లవాలుజోడు, కరివేల్పు. బూరఁగొమ్ము, వలమురి, యనపాంచ
జన్యముపేర్లు. నీటియిక్క, నీటిపుట్టువు, అననివికొస్తుభమణికిఁ బేర్లు.

పంచపాది. గీ. పాఁపమేపరి గురుడినాఁబక్కిఁతేఁడు

బొల్లిగ్రద్ద చిలువతిండి బొల్లఁడు గరు

టాలమంతుఁడు వెన్నునిడాలు పులుఁగు

మన్ని యఁడు గరుటామంతుఁడన్న పులుఁగు

బొల్లఁడన గరుడాఖ్యలై చెల్లె శౌరి.

14

పాఁపమేపరి, గరుడి, పక్కిఁతేఁడు, బొల్లిగ్రద్ద, చిలువతిండి,
బొల్లఁడు, గరుటాలమంతుడు, వెన్నునిడాలు, పులుఁగుమన్ని యఁడు, గరుటా
మంతుడు, పులుఁగుబొల్లఁడు, ఇవిగరుడునిపేర్లు.

సీసమాలిక. అయిదు మోములవేలుఁ పా బోతురా తంగ

మొలవేల్పు నెలతాల్పు చిలువతాల్పు.

తిగకంటి ముక్కంటి దినమొలవేలువు.

మినుసిగదేవర మిత్తిగొంగ

కాశ్రేణు మిక్కిలికంటిదేవర యగ్ని
 కంటి పునుక తాల్పు కాటిశ్రేణు
 గట్టువిల్తుడు వేడికంటి తెల్లనిసామి
 విసపుమేతరి మిక్కివేటకాడు
 జింక తాల్పరి నింగిసిగ కఱకంతుడు
 కొండయల్లుడు వెండికొండవిడిది
 వేలుపు మిన్వాకతాలుపువలదొర
 నూడు జన్నపుగొంగ కోడెరాతు
 జగముడిజంగంబు కుడుములతిండిదే
 వరతండ్రి ముమ్మొనవాలుదారి
 తోలుదాల్పరి వాకతాలుపు చిచ్చు
 కంటిదేవర బేసికంటిసామి
 గీ. వలముల్లుడు గంగి కైయలుగువాడు
 నాంగ బూచులయెకిమీడునాంగ శివున
 క్కొల్లనివేళ మహాప్రకాశ
 బాలనగరేళ యుళికేళ భవవినాశ.

15

అయిదుమోములవేల్పు, అబోతురాతు, అంగమొలవేల్పు, నెల
 తాల్పు, చిలువతాల్పు, తిగకంటి, ముక్కంటి, దినమొలవేల్పు, మిను
 సిగదేవర, మిత్తిగొంగ, కాశ్రేణు, మిక్కిలికంటిదేవర, అగ్నికంటి, పునుక
 తాల్పు, కాటిశ్రేణు, గట్టువిల్తుడు, వేడికంటి, తెల్లనిసామి, విసపుమేతరి,
 మిత్తివేటకాడు, జింకతాల్పరి, నింగిసిగ, కఱకంతుడు, కొండయల్లుడు,
 వెండికొండవిడిది, మిన్వాకతాలుపు, వలదొరనూడు, జన్నపుగొంగ, కోడె
 రాతు, జగముడిజంగము, కుడుములతిండిదేవరతండ్రి, ముమ్మొనవాలుదారి,

తోలుదాల్పరి, వాఙతాల్పు, చిచ్చరకంటిదేవర, బేసికంటిసామి, వలమ
లల్లుడు, గంగకైయలుగువాడు, బూచులయెకిమీడు అననివి శివునకుఁజేర్చు.

గీ. దుగ్గి మలయమ్మ యమ్మికదుగ్గ జండి
సత్తికఱకంతునిల్లాలు సామితల్లి
గట్టుచూలి గట్రూచూలి గట్లఱేని
పట్టి సింగమెక్కుడుజంత పార్వతీయగు.

16

దుగ్గి, మలయమ్మ, అమ్మిక, దుగ్గ, చండి, సత్తి, కఱకంతు,
నిల్లాలు, సామితల్లి, గట్టుచూలి, గట్రూచూలి, గట్లఱేనిపట్టి, సింగ మెక్కుడు,
జంత, అననివి పార్వతీదేవిజేర్చు.

క. దనుజారి నందికగు బస

వనయనగా నాలఱేఱు బసవఱ డనఱఱ బే

ర్నొనె భువిని; ద్రిశూలము ము

మ్మొనవాలనఱ దెనుఱగునందు ముదమ్మొప్పారణ.

బసవన, అలఱేఱు, బసవఱు, అననివి నందికజేర్చు,
ముమ్మొనవాల ఇద్రిశూలముపేరు.

సీ. కందుండు వేలుపుగమికాఱు వుంజుఱదా

ల్పరి సామి యమ్మికపట్టి యగ్గి

చూలిముద్దయ ఱెల్లుచూలి కొమరసామి

కొంచగుబ్బలివ్రక్కలించుమేటి

నెమ్మిరా తార్గురు నెలఱెలబిడ్డఱు

నెమ్మితాల్పరియును నెమ్మితేఱు

తిగజంటమోముల దేవరయన శక్తి

ధరునినామంబులొ; చెఱుపుజేడు

గీ. గుఱ్ఱవేలుపు పిల్లారి కొక్కురాతు

బొజ్జదేవర యేనుగు మోమువేల్పు

నొంటికొమ్మయ్య నెనకయ్య జంటతలుల

బిడ్డ కుడుములతిండినా విఘ్నరాజు.

17

కందుడు, వేలుపుగమికాడు, పుంజుదాల్పరి, సామి, అమ్మికపట్టి, అగ్గిచాలి, ముద్దయ, తెల్లచాలి, కొవరసామి, క్రొంచగుబ్బలిప్రక్కలించు మేటి, నెమ్మిరాతు, అర్చరినెలతలబిడ్డడు, నెమ్మిలాల్పరి, నెమ్మిజేడు, తిగజంటమోములదేవర, అననివి కుమారస్వామికి జేళ్లు. చెఱుపుజేడు, గుఱ్ఱవేల్పు, పిల్లారి, కొక్కురాతు, బొజ్జదేవర, ఏనుగుమోమువేల్పు, ఒంటి కొమ్మయ్య, నెనకయ్య, జంటతలులబిడ్డడు, కుడుములతిండి, అననివి వినాయకునిజేళ్లు.

గీ. మలపగతుండు వేగంటియు మబ్బురాతు

నొడలిచూపొడయండు వేల్పుటొడయండు సుర

తాణియును తూర్పుజేడన దనుజుల

వజ్ర వజ్రకభిఖ్యలై వఱలె శౌరి.

19

మలపగతుండు, వేగంటి, మబ్బురాతు, ఒడలిచూపొడయండు వేల్పుటొడయండు, సురతాణి, తూర్పుజేడు, అనగనివి, యింద్రునకు జేళ్లు

క. మలపగతునిరాణియవం

జెలగెను సురతాణియనగఁ జెల్లె శచికి; వే

ల్పులబొనము సుధపేరై

ఖిలసిల్లెను కలుషభంగ విహగతురంగా.

20

మలపగతునిరాణి, సురతాణి, అననివి శచీదేవికిచేళ్లు. వేల్పుల
బోనము, ఇది అమృతమునకుచేరు.

గి. వేలుపులగారు చౌదంతి వెలిగవురన
నిలనునైరావతాఖ్యలాయె; వెలిమావు
నిక్కువీనులఁజక్కినా నెలవుకొనెను
ధరణి సుచ్చైశ్రవాఖ్యలై దుజువైరి.

21

వేల్పులగారు, చౌదంతి, వెలిగవురు, అననివి యైరావతమునకుచేళ్లు.
వెలిమావు, నిక్కువీనులఁజక్కి, అననివి సుచ్చైశ్రవమునకుచేళ్లు.

సీ. వెలిమానువినుమానిను వేలుపుఁజెట్టివి
మాననంగఁ బుడుకుమాను పెట్టు
జెట్టును మెచ్చులఁజెట్టనఁ గల్పకా
ఖ్యలు; పుడుకుదొడుకు వెలిమొదవురు
వేలుపుగిడ్డియు వెలిగిడ్డియావుల
మొదవన నామముల్కుదిరె కాను
ధేనువునకు; వేల్పుమానికం బీవుల
రతనంబునా జాగరతనమనంగఁ

గి. దలఁపుఁజాయి పుడుకుగల్లు తలఁపుమిన్న
యనంగఁజింతామణికినాఖ్యలొను; పిడుగు
వాలు నాఁగ నూఱంచులవాలు జాతి
వాలు మగఁజాతివాలన వజ్రమగును.

22

వెలిమాను, వినుమాను, వేలుపుఁజెట్టు, ఈవిమాను, పుడుకుఁజమాను,
పెట్టుజెట్టు, మెచ్చులఁజెట్టు, అననివి కల్పవృక్షమునకుఁ చేళ్లు. పుడుకుదొడుకు

నెటమొదవు, నేలుపుగిడ్డీ, వెలిగిడ్డీ, యీవుల మొదవు ఇక కానుకనుపునకు
 వేర్లు. వేల్పుమానికను, ఈవులరిలినను, చాగనశనగా. తలపుతాయి,
 పుడుకుగల్లు, తలపుమిన్న అనిపి నింతామణికండ్లె. కిమిగువారు,
 నూతలచులవారు, తాతివారు, మగతాతవారు అనిపి నిజాయుషమునకు
 వేర్లు.

సీ. బంటు మోయుల వేల్పు చాగంటి కరువలి
 విందు తగరుకాతు వేడివేల్పు
 నీటికానుపు గాడ్పు నెచ్చెలి సెగతేడు
 కప్పుతెరువరియుగాలిమిత్త
 యనగ నెల్లనివేలు పన నీరుపాచనా
 నంటగిట్టనివేలు పనగ న్ని
 సతనాలుకలజేడె సవి యగ్ని దేవుని
 నామధేయంబులై భూమినలరు;

గీ. వారువపుట్టగియనగను, నీరుచిచ్చు
 నాగ బడబానలమునకు నామములగు;
 నెరగలియనగగ గార్గి యెరవలియన
 ధరణి దావానలాఖ్యలు గరుడగమన. 23

జంటమోగులవేల్పు, చాగంటి, కరువలివిందు, తగరుకాతు, వేడి
 వేల్పు, నీటికానుపు, గాడ్పు నెచ్చెలి, సెగతేడు, కప్పుతెరువరి, గాలిమిత్త,
 ఎత్తనివేల్పు, నీరుపాచ, అంటగిట్టనివేల్పు, అగ్ని, సతనాలుకలజేడె, సవిఅన
 నివి యగ్ని దేవునివేర్లు. వారువపుట్టగి, నీరుచిచ్చు, అననివి బడబానలము
 వేర్లు. ఎరగలి కార్గి ఎరవలి అననివి దావానలమువేర్లు.

క. కణః కగ్గి కిత్తి యింగల

మన నింగిలమనఁగ నిప్పు నగిని నిపుక చి

చ్చన నిప్పుకయన నిధర

ననఘా యినియగ్ని కాఖ్యలై విలసిల్లెకా.

24

కణః, కగ్గి, కిత్తి ఇంగలము, ఇంగిలము, నిప్పు, అగిని, నిపుక, చిచ్చు, నిపుక అననికయగ్ని నికఁజేర్లు.

ఆ. వె. మిడుఁగు నిప్పుకల దరులు మిడుఁగుఱులన

విస్ఫులింగాఖ్యలౌఱు గోవింద;కనలు

మెలకు మండునజ్వాల్యాల్వలరుచిచ్చు

అయనచిచ్చఅనానగ్ని మయముపేళ్లు.

25

మిడుఁగులు, నిప్పుకలు, మిడుఁగుఱులు, అనవిస్ఫులింగములకేళ్లు. కనలు మెలకు, మండు, అననివిజ్వాలలకేళ్లు. చిచ్చుఱు, చిచ్చుఱు, అననివి అగ్ని మయముపేళ్లు.

క. బుసి బుగ్గి బూది వెళ్ళిడి

బసుమము నీఱు నిగురనఁగఁ బదడనఁగా నీ

వసుమతిభ స్మాభిఖ్యలు

భసలాలక కమలనేత్ర భవ్యచరితా).

26

బుసి, బుగ్గి, బూది, వెళ్ళిడి, బసుమము, నీఱు, నిగురు, పదడు అననివి భస్మమునకుకేళ్లు.

తే. గి. జముననైదోడు పితరులసామి గునియ

తాలుపరి జము డనప్రాస్తుచూలిఁ దక్కి

సంభ్రుదోరి దుంలెకా తన సంకయమ ని

తాభ్యునై యొప్పు సురపిషయసురశిక్ష.

27

జహానై శోభుః. విరబులసామి, గుడియతాల్పి, జహదు, ప్రోద్ధచూలి,
దక్ష్మిచా సుకేగిం, భంకరాహ, ఆననివి యమునిశేర్లు.

క. భర కేట్రత్రాజు ద్రాజును

గురె నివియెలెంగి యచునిసానంబునకుకా;

మరియును పృథ్వీవునామము

హరిహారనుతచుణ మిత్తి యస సగుసుమ్మా.

28

పేట్రాడు, త్రాడు, అననివియమసాశము శేర్లు. మిత్తి, అనగా
మృత్యుశాస శేర్లు.

గీ. రక్కసుండన సోకులరాయుండనగ

మూలకేడన నైముతిసోదలెగడలి

తేడనల్లతాల్పనిటిజేడెడు త్రాడు

తాల్పనగ నరుణాభ్యులసశశారి.

29

రక్కసుండ, సోకులరాయుండ, మూలకేడు, అననివి నైముతి
శేర్లు. కడలి కేడు, వల్లెతాల్పి, నీటికేడు, తాడుతాల్పు, అననివివరుణుని
శేర్లు.

సీ. ఈదర తైమ్మెరి యీద కర్వలి గాలి

కరువలి పయ్యెర గామ్మచైర

వలపుమోపరి సుర చలినట్టు సుడిగొట్టు

విరుచూలిచలియిక్కవీవలియును

దావిమోపరి సోకుదయ్యంబు ముబ్బమే

పరి జింకరవుతుచు పయర నీటి

తాత యనంగ సదాగతికాఖ్యై

విలసిల్లె; వడగాలి వేడిగాలి

గి. యునగనూర్ణవాయువభిదలుజ్జెలును

కమ్మగాలినాగతెమ్మెరచలి

గాలినాగవాడగాలియనగశీత

వాయువునకు జేష్టనాను దేన.

30

ఈయన, తెమ్మెర, ఈయ, కప్పలి, గాలి, కనుకలి, పమ్మెర, గాడ్పు
 నై, నలపుమోప, నుగ, చలివట్టు, నుడిగొట్టు, నినుచూలి, చలివట్టు, చీ
 నలి, నానిమోపా, సోకుదయ్యులు, నుబ్బమేపరి, జింకరొను, పయ, నీటి
 తాత, అననివివాయుదేవునుజేష్టు. వడగాలి, వేడిగాలి, అననివి ఉష్ణవాయుచు
 నుజేష్టు. కమ్మగాలి, తెమ్మెర, చలిగాలి, వాడగాలి, నిపిశీతవాయునుజేష్టు.

క. వసంనగనధాని యుంబుగా

శ్వననమున కభిఖ్యలయ్యు జగితీ మెలుంగుమ

న్యోనగనెడెలుంగున నివియన

కనుకు తుపాననగనోరు గాలియనంగణ.

31

కనుకు, తుపాను, ఓరుగాలి అననివి యుంబుమామరత నుజేష్టు.

నీసమాలిక. అస్తరం బడచిపా ఓగ్రత్ర మజిముటి యు

ర్తలము క్రచ్చుర తమి తమకము వడి

గొంగొర తురితంబు దురము జరీలున
 బిరబిర బోరన బిఱబిఱ వెస
 తుఱుతు తటాలున తుఱు తటక్కున
 నెప్పరంబు తురీన నెప్పళంబు
 చేసేరంబు జరీన వేళంబు నైళంబు
 బినబిన వైడంబు బిట్టు బిట్లు
 సీసరము బితాన తెప్పతెరలగ వే
 దురుసు పొటుక్కున తొర చెరచెర
 సరగ పదరు బిట్టు జఱున సరిగున
 క్రచ్చర గొబ్బున క్రన్న వేగ
 గ్రక్కున గ్రక్కన గ్రొవ్వున గ్రద్దన
 తటకున దబ్బున దారున తడు
 కున బిఱీన తటాన గుబ్బున పొటుకున
 చివ్వున జివ్వున చెచ్చెరయును

గీ. చయ్యన బిఱీల్లు జిఱున చట్టనయును
 తెప్పనయును దిగ్గునయును దిగ్గున యన
 త్పరితమునకాఖ్యలై యొప్పు దనుజగోత్ర
 గోత్రహతగోత్రీ ధృతగోత్రీ చిత్రగాత్ర.

32

అత్తగమా, అడవిపాటు, ఆత్రిము, అఱిముఱి, ఉత్తలము, క్రచ్చర, తమి,
 సమకమా, పడి, గొర.గొర, తురితమా, దురము, జరీలున, బిరబిర, బోరన, బిఱ
 బిఱ, నెగ, గుఱుగు, రటాలున, తుఱున, తటక్కున, నెప్పరము, తురీన, నెప్పళ

ము, వేగము, జరీస, వేగము, నైగము, బినబిన, వైదము, బిట్టు, బిట్ట, వీణము, బిటాన, తెప్ప, తెప్పలగ, వేసరును, పాటుమ్మన, తొలి, చె. చెర, సు, సదరు, బిట్టు, జఱ్ఱున సుగున, క్రచ్చుర, గొబ్బున, క్రన్న, పే, గ్రొక్కున, గ్రక్కన, గ్రమ్మన, గ్రద్దన, తిటున, దబ్బు, దారున, లడుమన, బి కీస, లటాన, గుబ్బున, పాటుమన, సున్నున, జివ్వున, చెచ్చెర, చయ్యన, బిజీలున, బిట్టన, చట్టన, తెప్పన, వీణ, ద్విని అననిత్యరీతముననుజేర్చు.

సీ. తమకించు గొడకొను తమిగొను తల్లపాటు

తీవురు నుమ్మిళ్ళులూరు తిఱుతుతము

నువడియును మఱియు తల్లపను వి

ళ్లగొలుపునానుమ్మిళ్లగొనుననను

వెలయుచునుండుమ్మిళ్ళినిర్వైరపగుటకు

నలదులుచనదులుదులుచనాంగ

ల్వరయుతికాఖ్యతొతడవుజాలముజాగు

జంపుజడనునట్టుజాపిరంబు

గీ. తనయుదాచుసమనంగనుధరణిలోన

బరంగెనాలస్యమునకు జంపారుమెరుక

నుసలికయనంగనాఖ్యలైచూంద్యమునకు

నలలెవాలూర యాలస్యమగుటకాఖ్య.

33

తమకించు, గొడకొను, తమిగొను, ఉల్లపాటు, తీవురు, ఉమ్మిలులూరు, తిఱును, తలును, ఉల్లపడు, ఉల్లపడు, ఉమ్మిగుమ్మి, ఉమ్మిగుమ్మి, ఉమ్మిగుమ్మి, అననివిత్వోపడుటనుజేర్చు. తులుచు తులుచు అనన్వయముతో గూడిననేర్చు. తడవు, జాలము, జాగు, జ-వు, జడను, చట్ట, జాపిరము, తడయు.

తామసము, ఆననివి అలస్యమునుపేర్చు. జంపారు, మెరుక. ఆననివి, హం
ద్యమునుపేర్చు. వారు ఆన అలస్యమునుపేర్చు.

గీ. మన అలయునంటగొట్టిన నుసలునట్టు
గొట్టినరవేయు నన నంకగొననునామ
నికరములచే నాలస్యింనుటకును; ప్రాణు
బిరువెడినునాంగ ననకాళమడశెళ్లె.

34

మనలు, అలయు, అంటగొట్టు, నుసలు, నట్టుగొట్టు. ఆనువేయు
అందగొను, అన అలసిచూటనుపేర్చు. ప్రాణు, బిరువు, అన అన
కాళమునుపేర్చు.

క. ఎడతెగనిది సత మెల్ల

ప్పుడుజొంపమునిచ్చవాలెమునెపు డనంగకా
జడి వాలాయమనంగన్

పుడమి నిరంతముపేళ్లు పుణ్యచరిత్రా.

35

ఎడతెగనిది, సతము, ఏల్లప్పుడు, జొంపము, నిచ్చు, వాలెము
ఎప్పుడు, జడి, వాలాయము, ఆననివి నిరంతమునుపేర్చు.

నీ. ముక్కంటిచెలికాండ్రుక్కపుదొరలచ్చి

రాయండువానీండుకాయకంటి

పసిండిరాయండు మానిసిరాతు వడచక్కి

సామి బాబాకాతు జక్కినీండు

జక్కులరాయండు చాగకాండనగుబే

రాఖ్యలు; జక్కులుయక్షులకగు;

పక్కియొడలువాఁడు పక్కినైతాలుపు

కిన్న రాఖ్యలునయ్యెఁ; గింపురుషుని

గి. కాఖ్యగుఱ్ఱపు మోమువేల్పునఁగఁజెల్లు;

జక్కినియనఁగు బేరునిసతికిపేరు;

నిధికి లిబ్బియనంజెల్లు నిజము; వేల్పు

గాణ గంధర్వునకుపేరు గానలోల.

36

ముక్కంటిచెలికాఁడు, లొక్కపుదొర, లచ్చిరాయఁడు, వాసిడు
కాయకంటి, పసిడిరాయఁడు, మానిసిరవుతు, వడచక్కిసామి, బాబా
రాతు, జక్కినీఁడు, జమ్మలరాయఁడు, కాగకాఁడు, అనగనివి కుబేరుని
కేర్లు, జమ్మలు, అన యత్సలకుపేరు. పక్కియొడలువాఁడు, పక్కిమెడ
తాల్పు అనగాకిన్నరునికేర్లు. గుఱ్ఱపుమోమువేల్పు, గింపురుషునికేరు. జక్కి
ని, ఇదికుబేరునిభార్యపేరు. లిబ్బి, ఇదినిధికిపేరు. వేల్పుగాణ, అనఁగా
గంధర్వునిపేరు.

క. కడదెసగాపరియనఁగా

వడచక్కటితేనిమిత్త పాఁపతోడవుదే

వుఁడు జడముడిజంగంబన

నడరివి యీశాన్యునాఖ్యలై ముర్ననై!

37

కడదెసఁగాపరి, వడచక్కటితేనిమిత్త పాఁపతోడవుదేవుఁడు
జడముడిజంగము, అనగా యీశాన్యునకు బేర్లు.

క. దేవళము దద్దళముగు డి

కోవెల దద్దడము నగరు కోయిలయనఁగా

దేవాలయనామములౌ

పావనచారిత్ర స్వర్గవర్ణనముగిసెన్.

38

దేవళము, దద్దళము, గుడి, కోశెల, దద్దడము, నగరు, కోయిల,
అనగా దేవాలయగుననుపేర్లు.

స్వర్గ వర్ణన ముగిసెను.

వ్యోమవర్ణము

గీ. బయలు చద లాకసము నింగి బైలు విన్ను
విను మొగులు దారి యుప్పరవీది వేల్పుఁ
దెరువు మిను మిన్ను చుక్కలతెరువు మబ్బు
దారి యుప్పరమన ననంతంబుపేల్లు
వఱలముగిసె ధరణి వ్యోమవర్ణశౌరి.

39

బయలు, చదలు, ఆకసము, నింగి, బైలు, విన్ను, విను, మొగులుదారి, ఉప్పరవీది, వేల్పుఁదెరువు, మిను, మిన్ను, చుక్కలతెరువు, మబ్బుదారి, ఉప్పరము అననివి ఆకాశమునకుఁబేళ్లు.

వ్యోమవర్ణముగిసెను

ది గ వ్య ర్థ

గీ కెలఁకు చక్కటి కడ దెస కెలను చెఱఁగు
 వలను వలఁకు వలంకువు చెలఁగె దిశకు;
 దక్కినము వలకడనాఁగ దక్షిణంబు;
 తూరుపనఁ పూర్వదిశకాను తోయజాతు. 40

కెలఁకు, చక్కటి, కడ, దెస, కెలను, చెఱఁగు, వలను, వలఁకు, వలం
 కువు, అననివి దిశకుఁబేర్లు. దక్కినము, వలకడ, అనఁగా దక్షిణముఁబేర్లు. తూ
 రుపుఅనగా పూర్వదిశకుఁబేర్లు.

ఆ.వె. పడమర వెనుకనఁబల్చిమనామముల్;
 కోన మూల రోక గొంది యనఁగఁ
 బుడమికోణంబాను;వడచక్కియనఁగ ను
 త్తరముదిక్కుకగును దానవారి. 41

మడదర, వెనుక అననివి పల్చిమదిశకుబేర్లు. కోన, మూల, రోక
 గొంది, అననివి కోణమునకుబేర్లు. వడచక్కిఅనగా ఉత్తరదిశకుబేర్లు.

క. ఎగువ పయి మీఁదు నుప్పర
 మగునూర్ధ్వదిశకు; నఱోది గాఖ్యలు భువిలోకా
 దిగువాటు క్రిందు క్రిందల
 దిగనన దిగువయనఁ జెల్లు దీనశరణ్యా. 42

ఎగువ, పయి, మీఁదు, ఉప్పరము అన ఉపరిభాగమునకుబేర్లు. దిగు
 వాటు, క్రిందు, క్రిందల, దిగనన, దిగువ, అననివి అధోభాగముబేర్లు.

సీ. చక్కియ బగి బరి సంగడి దెస కోపు
 పఱగడ మే మెయి పఱగడంబు
 పక్క పక్కియ వైపు ప్రక్క వలను కెడ
 చాయ కెలను క్రేవ చాయతట్టు
 వంక యనంగ నిత్య బహువచనంబున
 సూరెలనంగ వసుమతినాను
 పార్శ్వభాగముపేళ్లు; వలపల కుడి వల
 ననంగ డక్షిణభాగమునకుఁ బేళ్లు;

గీ. డా యెడమ పుట్ట డాకడ డాపలయన
 దాపలయనంగఁ దెలుఁగునఁ దనరె వామ
 భాగమునకు నభిఖ్యలై బాలనగర
 నిలయ సుమనఃకిరీట మణిగణపరి
 చుంబితనఖాళియుత చరణాంబుజాత.

43

చక్కియ, బగి, బరి, సంగడి, దెస, కోపు, పఱగడ, మే, మెయి, పఱగడము, పక్క, పక్కియ, వైపు, ప్రక్క, వలను, కెడ, చాయ, కెలను క్రేవ, సాయ, తట్టు, వంక, బ|| సూరెలు, అనగా పార్శ్వభాగమునకు పేళ్లు. వలపల, కుడి, వలను, అనగా దక్షిణభాగమునకు పేర్లు. డా, ఎడమ, పుట్ట, డాకడ, డాపల, దాపల, అనగా వామభాగమునకు పేర్లు.

గీ. బిల్ల బింబికయన రవిబింబమునకు

నగు; గుడి గుడును పరిది గాలిగుడి వఱద
 గుడియనగఁ బరివేషాఖ్యలడరె; మోడ
 మనగ మందారమనగ మేఘావరణము.

44

బిల్లి, బింబిక, అనగా సూర్యాదిబింబములపేర్లు. గుడి, గుడుసు పంది గాలిగుడి, ఐతదగుడి, అనగా పరివేషముపేర్లు; మోదము, మందారము, అనగా మేఘావరిణముపేర్లు.

సీ. నీరు మోపరి మట్టు నీరు తాల్పరి మ్రుట్టు
 నాఁగ మొగులు నీటిచాగియనఁగ
 నభ్రాఖ్యలౌ; మెఱుమనగర్జితాఖ్యయకా;
 మించు మెఱువు మించు మించు మెఱుము
 నాఁగశంపాఖ్యలౌ; తీఁగమెఱుంగన
 శంపాలతాఖ్యయకా; జడియనంగ
 వాసనాసాననా వర్షంబునకుఁబేర్లు;
 తొలుకు కురియు చినుకు తొలకరించు

గీ. ననఁ దువర తూర తుప్పరయనఁదుసార
 నామములు;నిత్యబహు వచనమునవాన
 కాశ్లనఁగవర్ష ధారల పేర్లు బాల
 నగర సౌధవిహార కంధకశరీర.

45

నీరుమోపరి, మట్టు, నీరుతాల్పరి, మ్రుట్టు, మొగులు, నీటిచాగి, అనగా మేఘముపేర్లు. మించు, మెఱువు, మించుమించు, మెఱుము, అనగా మెఱుముపేర్లు. తీఁగమెఱుంగు, అనగా శంపాలతపేరు. జడి, వాన, సాన అనగా వర్షముపేర్లు. తొలుకు, కురియు, చినుకు, తొలకరించు, తువర, తూర, తుప్పర, అనఁతుపరముపేర్లు. వానకాళ్ళు, అనగా వర్షధారలపేర్లు.

గీ. చినుకనఁగవర్ష బిందువయ్యెను; రతనపు
 విల్లు సింగిణి మువ్వనై విల్లనంగ

వజ్రధన్వనభిక్ష్వులు; వానరాయి

యనంగవడగల్లనంగ కరకాఖ్యలొను.

46

చినుకు ఇదిన్నోపిండువుపేరు. రణనపుటెల్లు, సిఁగిణి, మువ్వసై
బిల్లు, అనగా ఇంద్రధనుస్సుజేర్పు. వానరాయి, వడిగల్లు, కరకలపేళ్ళు.
సీ. కలువలవిందు చుక్కలజేఁడు రేఱేఁడు

చందు చందురుమామ చందమామ

నెల చందురుఁడు వెన్నెలగుత్తి చలువల

జేఁడు పైఁటలయెకిమీడు ఇంకి

తాల్పరి జాబ్బి తమ్మిపగతుఁడు జా

బిలి జక్కవలగొంగ వలివెలుంగు

వెన్నెనిఱాకన్న వేల్పులబువ్వ వె

న్నెలజేఁడు వలిముద్ద నిసివెలుంగు

గీ, చలివెలుంగు కలువలజేఁడు చలువజోతి

కడలివెన్నెయనంగ జక్క వలగొంగ

తఁసిని న్నాచదునంగను దనరెచంఱు

న్యాయై తెలుగునఁ గలుసాబ్ది తరణి.

47

కలువలలిఁడు, చుక్కలజేఁడు, రేఱేఁడు, చంద, చందురుమామ, చంద
మామ, నెల, చందురుఁడు, వెన్నెలగుత్తి, చలువలజేఁడు, పైఁటలయెకిమీడు,
బిలిక తాల్పరి, జాబ్బిల్లిపమ్మిపగతుఁడు, జాబిలి, జక్కవలగొంగ, చలివెలుంగు,
వెన్నెనిఱాకన్న, వేల్పులబువ్వ, వెన్నెలజేఁడు, వలిముద్ద, నిసివెలుంగు,
చలివెలుంగు, కలువలజేఁడు, చలువజోతి, కడలివెన్నె, జక్కవలగొంగ,
సోపనికన్యాప అసనివి చంద్రసకుఁడేర్పు.

గీ. అవని నెలవంక నెలకూన యనంగ బాల
 శకీకభిఱ్యలు; పాలు వీనమనంగళకు
 వఱలె సరదు సరసు సమభాగమునకును;
 మఱక నుచ్చనైల్య మరయనొకటి.

48

నెలవంక, నెలకూన అనంగ బాలచంద్రనవరశోభ్య. పాలు కీసగు
 అనంగకళకుఁ బేళ్ళు. సరదు, సరసు అనంగ సమభాగమునఁ బేళ్ళు. మచ్చు,
 మఱక అన నైల్యమునకుఁ బేళ్ళు.

గీ. చిన్నె యడియాల మానాలు చిన్నియ గుఱి
 కతము పులు గానవాలు లక్కనము గుఱుతు
 లచ్చనము డాగు మచ్చనాఁ లక్షణాఖ్య
 లలరె మునిహృదయానంద హరిముకుంద.

49

చిన్నె, అడియాలము, ఆనాలు, చిన్నియ, గుఱి, కతము, పులుగు,
 అనవాలు, లక్కనము, గుఱుతు, లచ్చనము, డాగు, మచ్చ బవి లక్షణము
 పేరులు.

గీ. కళుకు మిస పోసనము డాలు గచ్చు నిగ్గు
 రంగు జిగితంబు మిసిమి మెఱుంగు దొరు
 బాజు దవురు రువాణులు లేజనంగ
 నమరగణనులేపాద శోభాఖ్యలగును.

50

కళుకు, మిస, పోసనము, డాలు, గచ్చు, నిగ్గు, రంగు, జిగి, డంబు,
 మిసిమి, మెఱుంగు, దొరు, బాజు, దవురు, రువాణము, లేజు, అన శోభకు
 పేళ్ళు.

ఆ. పొనుఁగు గాజువాఱు పొనుపడు మక్కునా
 గాంతిహీనమునకుఁ; గాముదికిని
 వెలసె నెలవెలుఁగు వెన్నెల రేయెండ
 చందిరిక యనంగ జలజనాభ.

51

పొనుఁగు, గాజువాఱు, పొనుపడు, మక్కు అనగా కాంతిహీనముఁ
 పేళ్లు. నెలవెలుఁగు, వెన్నెల, రేయెండ, చందిరిక అనగా కాముదికిపేళ్లు.

చ. చలిమిరి సీతు వీను వలి చల్మిరి సీతు సిరం బిగంబు నాఁ
 జలువడి చల్వడిం జలువ చల్లన చప్పు యివంబునాఁఁకుఱిఁ
 వలిపినాఁగ నొ నివక బల్లిననొ చలినాఁగనొ నభి
 ఖ్యలుధరలోన శీతమున కబ్దునిభాంగ తెలుగుమాటలక.52

చలిమిరి, సీతువు, ఈము, వలి, చల్మిరి, సీతు, సిరము, ఇగము, చలువడి
 చల్వడి, చలువ, చల్లన, చల్వ, ఇవము, వలిపిరి, ఇవక, చలి ఇవి శీతముపేర్లు.

గీ. ఇగ మివము మంచు మను చీము హిమముపేళ్లు;
 నివతలిం పివతాళింపు నెగజైత్య
 మునకుఁ బేళ్లు; గామన గ్రహమునకుఁ బేరు;
 కలిగెఁ జుక్క రిక్క యన నక్షత్రము హరి.

53

ఇగము, ఇవము, మంచు, మనుచు, ఈగు, అనఁగా హిమమునకుపేళ్లు.
 ఇవతలింపు, ఇవతాళింపు, అన నివిశైత్యమునకుపేళ్లు. గాము అనగా గ్రహ
 మునకుఁ బేరు. చుక్క, రిక్క అనగా నక్షత్రము బేరు.

గీ. నెగజై హరి! కెంపుగామన నేలపట్టి
 యనంగ నంగారకున కాఖ్యలయ్యె; బుధున

కాఖ్య నెలచూలి; గురునకాఖ్యలగు వేల్పు

టొజ్జ నుడుగుతోడన భువినొప్పి చెలఁగె.

54

కెంపుగాము, నేలపట్టు ఇవి అంగారకునిబేళ్లు. నెలచూలి ఋధునిఁ బేరు. వేల్పుటొజ్జ, నుడుగు తేడు ఇవిబృహస్పతికిఁ బేర్లు.

క. చుక్కతెలిగాము వేఁగురుఁ

జుక్కయనకొ సోఁకుటొజ్జ నుకురుఁడనఁగ వాల్

జుక్కొంటికంటి వేఁగుం

జుక్కయనఁగనాఖ్యలగును శుక్రనకు హారీ.

55

చుక్క, తెలిగాము, వేగురుఁజుక్క, సోఁకుటొజ్జ, నుకురుఁడు, వాలు జుక్క, ఒంటికంటి, వేఁగుజుక్క అననివి శుక్రనకుఁ బేళ్ళు.

గీ. శనికి సని కప్పు మేనిగా మనఁగఁ గుంటి

గామనఁగఁ జాయపట్టినా నామధేయ

ములుచెలఁగె; కేతువునకభిఖ్యలగు మిత్తి

చూలు టెక్కపుగామన నీలగాత్ర.

56

సని, కప్పు మేనిగాము, కుంటిగాము, చాయపట్టి అనఁగా శనేశ్వరునిఁ బేళ్ళు. మిత్తిచూలు, టెక్కపుగాము అనఁగా కేతువునకుఁ బేళ్ళు.

క. వనజాక్షా! చీకటిగా

మనఁ దలగాము నెలతిండి యన మొండెపుగా

మన రాహువునకభిఖ్యలు

తెనుఁగునవిలసిల్లె భువిని తెల్లమిగాగక.

57

చీకటిగాము, తలగాము, నెలతిండి, మొండెపుగాము అన నివి రాహువునకు బేళ్ళు.

సీసమాలిక . అలరె గుఱ్ఱపురిక్క తొలుచుక్కయన నశ్వి

నికిని; బరనిచుక్క నెగడె భరణి;

కత్తెర మంగల కత్తిగూ పనఁగను

గృత్తికాఖ్యలు; బండిరిక్క రోహి

ణీనామధేయంబు; నెలరిక్కయన జింక

తలచుక్కయనఁగను దనరె మృగశి

రాఖ్య; లార్ద్రాఖ్యయునొ సగడపురిక్క;

క్షోణిని బొదరిండ్ల చుక్క యనఁ బు

నర్వసునక్షత్ర నామధేయంబయి

యేపుమీరెను; తొండరూపురిక్క

పొట్లపూచుక్కనాఁ బుష్యమికాఖ్యలొ;

నిక్కంబు సప్తపురిక్క నాఁగ

నసిలేరు నాశ్లేష కాఖ్యలు; పితరుల

చుక్కనా జన్నపురిక్కనాఁగ

మఘకాఖ్యలొ; నిల మఱి సామికంటిచు

క్కయన పుబ్బకుఁ బేళ్లనమరు; వ్రోద్దు

చుక్క యుత్తర పేరుకెక్కెను; కైసాటి

చుక్కనా హస్తకుఁ జోద్యముగను;

ముత్తైపునవతన చిత్తనాఁ జిత్రాఖ్య

లగు; కరువలిరిక్క యనఁగఁ గెంపు

సవతనఁ గనుపేళ్లు స్వాతికినగు; చేట

రిక్క కుమ్మరిసారెచుక్క జోజు

వేలుపుఁజుక్కనా వెలసె విశాఖకా
 ఖ్యలు; తోరణపుఁక్కి చెలిమిచుక్క
 యన ననూరాధకాఖ్యలు; పెద్దపేరిటి
 చుక్కనాఁగను తాటి రిక్కనాఁగ
 జ్యేష్ఠ కభిఖ్యలై జెల్లుచు; సోఁతుఁజు
 క్కయు మూల నీటి చుక్క తొలునీటి
 రిక్కనాఁగను పేరుకెక్కెఁ బూర్వాషాఢ;
 యేచకంకటి రిక్క తోఁచెనుత్త
 రాషాఢ కాఖ్యలునగు; కటివేల్పుచు
 క్కయనఁగ తూపు రిక్కయన శ్రవణ
 నెక్కె మద్దెలగూపు రిక్క ధనిష్ఠకా
 ఖ్యయు; నీటితేని రిక్కయన శతభి
 పమునకు నాఖ్యయైయమరె; నెన్నిదికాళ్ల
 చుక్క పూర్వాభాద్ర కెక్కెఁగి ర్రిఁ
 గీ. బూనె; ముక్కంటిచుక్కనా బ్రాద్దుఁక్కి
 యనఁగ నుత్తరాభాద్రకాఖ్యలు చెలంగి
 మెలఁగెఁ; గొనఁరిక్క కడ చుక్కమీనుగూపు
 చుక్కయన రేవతికిఁబేళ్లు నురనుతాంఘ్రి.

58

గుఱ్ఱపురిక్క, తోలురిక్క అనఁగా అశ్వనికిపేర్లు. బరని అనఁగా భ
 రణికి పేరు. కత్తెర, మంగలకత్తిరూపు అనఁగా కృత్తికా నక్షత్రమునకు పే
 ర్లు. బండిరిక్క అన రోహిణికిపేరు. నెలరిక్క, జిఁకతలచుక్క అనఁగా మృ

గళ్ళిరా నక్షత్రము చేర్చు. పగడపురిక్క అనగా ఆర్ద్రకు చేరు. పొదరిం
 డ్లచుక్కయన పునర్వసు చేరు. తొండరూపురిక్క, పొట్లపూజుక్క అనగా
 పువ్యమికి చేళ్ళు. సప్పపురిక్క, అసిలేరు అన ఆళ్లవకు చేర్చు. పిత
 రులచుక్క, జన్నపురిక్క అనగా మఘకు చేళ్ళు. సామికంటిచుక్క
 అనగా పుబ్బుచేరు. ప్రొద్దుచుక్క అన ఉత్తర. కైసాటిచుక్క అనగా
 హస్తమి. ముత్తైపునవతు, చిత్త అనగా చిత్తానక్షత్రము చేళ్ళు. కరువలి
 రిక్క, కెంపునవతు అనగా స్వాతీనక్షత్రము. చేటిరిక్క, కుమ్మరిసారె
 చుక్క, జోడువేల్పురిక్క అనగా విశాఖానక్షత్రము. తోరణపురిక్క. చెలిమి
 చుక్క అనగా అనూరాధనక్షత్రము. పెద్దకంటికిక్క, తాటిచుక్క జ్యేష్ఠా
 నక్షత్రము. సోకుంజుక్క అన మూలానక్షత్రము. నీటిచుక్క, తొలునీటి
 రిక్క అనగా పూర్వాషాఢకు చేళ్ళు. ఏచకంకటిరిక్క అన ఉత్తరాభాద్రపే
 రు. కటివేల్పుచుక్క, చూపురిక్క అనగా శ్రవణానక్షత్రము. మద్దెలరూపు
 రిక్క ధనిష్ఠమపేరు. నీటితొనిరిక్క అనగా శతభిషము. ఎనిమిదికాళ్ళచుక్క
 అనగా పూర్వాభాద్రపమపేరు. ముక్కంటిచుక్క, ప్రొద్దురిక్క అనగా
 ఉత్తరాభాద్రానక్షత్రము. కొనరిక్క, కడచుక్క, మీనురూపు, ఇవిరేవతీ
 నక్షత్రము పేళ్లు.

అ. అవని నభిజిదాఖ్యలమరియొప్పెను బొమ్మ

చుక్క కానరానిరిక్కయనగ;

తెలుగునం దరుంధతికిని నారంజోతి

యనగ కీర్తిమీతె సంబుజాక్షు.

59

బొమ్మచుక్క, కానరానిరిక్క అనగా అభిజిన్నక్షత్రము పేళ్లు.
 ఆరంజోతి ఇది అరుంధతి పేరు.

సీ. మేకరాసియనంగ మేషరాశికిపేరు;

ఋషభరాశికినికేర్తిబ్బయనగ;

మిథునాహ్వయము ప్రతిమెలఁగె సంగడిరాసి;

రాజిలె నెండిక రాసి కటక

మునకు; సింగపురాసి తనరె సింహాఖ్యయై;

కన్యాఖ్యలౌ కన్నె కన్నె రాసి

నాఁ; ద్రాసుగాసియనఁగ తుల; తేలురా

సియన వృశ్చికరాశిచెలఁగె; వింటి

గీ. డాసినాఁ వెలసెను ధనూరాశిపేరు;

మొసలిరాసియన మకరమునకు; కుండ

రాసి కుంభమునకు; చేపరాసి చేప

నాఁగ మీనంబునకుపేళ్లు నలిననాభ.

60

మేఁకరాసి అన మేషరాశికిపేరు. గిబ్బరాసి అన ఋషభము. సంగడిరాసి మిథునము. ఎండికరాసి కర్కాటకము. సింగపురాసి సింహరాశి. కన్నె, కన్నెరాసి కన్యాగాశి. ద్రాసురాసి తులకుపేరు. తేలురాసి అన వృశ్చికరాశి. వింటిరాసి అనగా ధనూరాశి. మొసలిరాసి అన మకరరాశి. కుండరాసి అన కుంభరాసి. చేప, చేపరాసి అన మీనరాశి.

సీ. గాములతేఁడు రేకంటు కాఁక వెలుంగు

పచ్చవార్షపుజోదు పగటివేల్పు

తామర చెలి ప్రోద్దు తమ్మివిం దివముల

.మేపరి వినుకెంపు మింటిదారి

జమునయ్య చెయ్యలసాకిరి మినుకుల

'యిక్క యిరులగొంగ యిగమునూఁడు

చాయమగఁడు తమ్మిసామి జక్కవఱేఁడు

కలువలదాయ వేవెలుఁగు వేడి

గీ. వెలుఁగు మిన్కులబరణియు వేడివేల్పు

సెగవెలుఁగు వెలుఁగులఱేఁడు జగముకన్ను

చదలుమానికమన నెండసామి యనఁగ

రవికినామంబులై యొప్పె భవవినాశ.

61

గాములఱేఁడు, రేకంటు, కాఁకవెలుఁగు, పచ్చవార్వపుజోద, పగటివేలుపు, తామరచెలి, ప్రాద్దు, తమ్మివిందు, ఇవములమేపరి, విసుకెఁపు మింటిదారి, జమునయ్య, చెయ్యలసాకిరి, మినుకులయిక్క, ఇరులగొంగ ఇగమునూఁడు, చాయమగఁడు, తమ్మిసామి, జక్కవఱేఁడు, కలువదాయ, వేవెలుఁగు, వేడివెలుఁగు, మిన్కులబరణి, వేడివేల్పు, సెగవెలుఁగు వెలుఁగులఱేఁడు, జగముకన్ను, చదలుమానికము, ఎండసామి అన నివి సూర్యనకు పేళ్లు.

గీ. పిచ్చుకుంటన బిచ్చుకకుంటు పిచ్చి

కుంటనంగను పిచ్చికకుంట నంగ

నమరియొప్పె ననూరుసకాఖ్యలగుచు;

వెలుఁగుమినుకన కిరణ మాఖ్యలు మురారి.

62

పిచ్చుకుంటు, పిచ్చుకకుంటు, పిచ్చికుంటు, పిచ్చికకుంటు అనఁగా అనూరుసకుపేళ్లు. వెలుఁగు, మినుకు అనఁగా కిరణమునకుపేళ్లు.

క. వేడిమి తీండ్రము వెచ్చన

వాడియొకెఱ వెచ్చ తీండ్ర వడ యొక్కెఱనాఁ

వేడి మిడి వెట్ట వెక్కయ

కూడియత్తీళ్ళాఖ్యలయ్యె గోవిందహారీ.

63

వేడిమి, తీండ్రము, వెచ్చన, వాడి, ఒకఱ, వెచ్చ, తీండ్ర, వడ, ఒక్కెఱ, వేడి, వెక్క, వెట్ట, మిడి అనఁగా తీక్ష్ణమునకు వేళ్లు.

గీ. వెలుఁగనఁగ నెండ వెలుతురు వెల్తురనఁగ

నలరె నాతపమునకాఖ్యలగుచు; కొద్ది

యెండ యీరెండ యననొప్పెనెలమి యలఱి

జ్యోతమునకాఖ్యలై కందశోభితాంగ.

64

వెలుఁగు, ఎండ, వెలుతురు, వెల్తురు, అనఁగా ఆతపమునకుఁ బేళ్లు. కొద్దియెండ, ఈరెండ అనఁగా అల్పజ్యోతికిఁ బేళ్లు.

క. తఱుకు పినాళము వాడిమి

బెఱుకు మెఱపు తేజు మించు వేడి పగటునాఁ

పాలప మొరపు తీండ్రము తుఱఁ

గలి విడి బిత్తరమనఁగఁ బ్రకాశాఖ్యలగుకొ.

65

తఱుక, పినాళము, వాడిమి, బెఱుకు, మెఱపు, తేజు, మించు, వేడి, పగటు, పాలపము, ఒరపు, తీండ్రము, తుఱఁగలి, విడి, బిత్తరము అనఁగా ప్రకాశమునకు వేళ్లు.

సీ. తిలకిం చలరుతన్నుతఱుకొత్తు తీండించు

తొలఁకాడు హవణిల్లు తొలుకు వఱలు

తులకించు నలరారు తఱుకించు వెలుఁగొందు

చెలఁగు వెలయు మండు చెంగలించు

వరగలించు కొఱలు నురళించు తలరు బి
 త్తరములాడనంగను తనుకుననంగఁ
 దేజరిల్లుననంగఁ దీడిరించనంగను
 తొంగలించనంగను రంగుమిఱ

గీ. క్షితిని దెలుగుననగు ప్రకాశించుట కని
 యెంచి కావ్యములను బ్రయోగించిరమరి
 బాలనగరవిహార గ్రావవరధీర
 కలుషసాలకుతార దిగ్వర్లు ముగిసె.

66

తలకించు, అలరు, తస్కు, తళుకొత్తు, తీండ్రించు, తొలుకాడు, హావణిల్లు, తొలుకు, వఱలు, తులకించు, అలరారు, తళుకించు, వెలుగొండు, చెలఁగు, వెలయు, మండు, చెంగలించు, వరగలించు, కొఱలు, ఉరళించు, తలరు, బిత్తరములాడు, తనుకు, తేజరిలు, తీడిరించు, తొంగలించు ఇవి ప్రకాశించుటమునకు శేళ్లు.

దిగ్వర్లు ముగిసెను.

కాలవర్ష

ఆ.వె. ప్రోద్దు కారు పూట ప్రోద్దనకాలంబు
 దనరె; ప్రోద్దు పూట దినముపేళ్లు;
 పట్టబవలనంగఁ బవలన మధ్యాహ్న
 మునకు వెలసె పేళ్లు మునినుతాంఘ్రి.

67

ప్రోద్ద, కారు, పూట, ప్రోద్ద అనగా కాలమునకుపేళ్లు.
 ప్రోద్దు, పూట అనగా దినమునకుపేళ్లు. పట్టబవలు, పగలు అనగా
 మధ్యాహ్నమునకు పేళ్లు.

క. వేకువనా వేగన వే

బోకయనం బ్రేపనంగ ప్రోద్దన వేగుం
 బోకయనం వేగుజామన

శ్రీకర! ప్రత్యూషమునకుఁ జెల్లునభిఖ్యల్.

68

వేకువ, వేగు, వేబోక, ప్రేపు, ప్రోద్దు, వేగుబోక, వేగుజాము,
 అనగా (ప్రత్యూష) ప్రభాతమునకుపేళ్లు.

ఆ.వె. పూట పుంట సంజ పురట నెత్తురుఁబ్రోద్దు

సందె నాఁగనొప్పె సంధ్యపేళ్లు;

క్రంకు నింగిబడన క్రంకుడనంగ నస్త

మయమునకును బేళ్లు మదనజనక.

69

పూట, పుంట, సంజ, పురట, నెత్తురుఁబ్రోద్దు, సందె అనగా
 సంధ్యానామములు. క్రంకు, క్రంకుడు, నింగిపడు అనగా అస్తమయ
 మునకుపేళ్లు.

గీ. ఉదయ సంజకు తొలుసంజ యొప్పెను; నెఱ
 సంజ మలుసంజనాఁ బరసంధ్యపేళ్లు;
 నిత్యబహువచనంబున నీరుకాళ్లు
 నలరె సంధ్యాకిరణములకాఖ్య శౌరి.

70

తొలుసందె అనఁగా పూర్వసంధ్యకుపేరు. నెఱసందె, మలు
 సంజ అనఁగా అపరసంధ్యకుపేళ్లు. బ|| నీరుకాళ్లు అనఁగా అరుణవీరవర్ష
 మైన సంధ్యాకిరణములకు పేరు.

క. ధాత్యపతి! రేయి రెయి రే
 రాతిరి నిసి మాపనంగ రాత్రికభిఖ్యల్;
 భూతలమున మునిమాపన
 ఖ్యాతిఁగొనెఁబ్రదోషనామమగుచు నురారీ.

71

రేయి, రెయి, రే, రాతిరి, నిసి, మాపు అనఁగా రాత్రికిపేళ్లు.
 మునిమాపు అనఁగా ప్రదోషకాలమునకుపేరు.

గీ. అగును కాఁదారిమాఁదారి యనఁగ ముచ్చు
 ప్రొద్దు కాఁదారి నిసి సరిప్రొద్దన నడు
 రేయినాఁగను మరి నడిరేయనంగ
 నర్థరాత్రికిపేళ్లుగు నమరపోష.

72

కాఁదారిమాఁదారి, ముచ్చుప్రొద్దు, కాఁదారి, నిసి, సరిప్రొద్దు, నడు
 రేయి, నడురే అనఁగా అర్థరాత్రికిపేళ్లు.

గీ. ధాత్రి రేవగలన నహలారాత్రమునకు
 నాఖ్య; నెలయన పున్నమయనఁగఁ బొరి

ణి

మాఖ్యలుజెలంగె; నమనస యన నమాస

యన నమావాశ్యకాఖ్యలై యలరెశౌరి.

72

రేవగలు అనఁగా అహోరాత్రమునకుపేరు. నెల, పున్నమ అనఁగా పూర్ణిమపేర్లు. అమవస, ఆమాస అనఁగా ఆమావాశ్యమపేర్లు.

క. తెలిసక్కము తొలుపక్కం

బలనారెను శుక్లపక్ష మగుచుఁ దెలుఁగునక

ములుపక్కము కటిపక్కము

వెలసె బహుళపక్షమునకుఁ బెళ్లెగుచు హరి.

74

తెలిపక్కము, తొలుపక్కము అనఁగా శుక్లపక్షమునకుపేర్లు. ములుపక్కము, కటిపక్కము అనఁగా బహుళపక్షమునకు పేర్లు.

గి. యామమునకాఖ్య జామననౌను; మాస

మునకు నెలయననౌ; ఋతువునఁకుఁ గండు

వయననగు నామధేయంబు వాసవాది

బుధనికరపాల మునిలోల మదనహేల.

75

జాము అనఁగా యామముపేరు. నెల అనఁగా మాసమునకు పేరు. కండువ అనఁగా ఋతువునకు పేరు.

క. ననకారన పూఁదరి యా

మని యన విరిహద ననంగ మండు నెలయనం

దనరె వసంతాభిఖ్యలు

మనసిజశతశతవిలాస మణినిభహాసా.

76

ననకారు, పూఁదరి, ఆమని, విరిహదను, మండునెల అనఁగా వసంత ఋతువునకు పేర్లు.

పంచపాదిగి. వెట్ట వేసఁగి వేసవి వెట్టకార
 నంగ గ్రీష్మాఖ్యతాను; వాసతఱి కారు
 తొల్కరి తొలుకారనఁగను దొలకరియనఁ
 జిత్తరియన నీరామని చెలఁగియొప్పె
 వర్షముత్వాఖ్యలై భువి వాసుదేవ. 77

వెట్ట, వేసఁగి, వేసవి, వెట్టకారు అనఁగా గ్రీష్మముతువుషేర్లు. వాస
 తఱి, కారు, తొల్కరి, తొలుకారి, తొలకరి, చిత్తఱి, నీరామని అనఁగా
 వర్షముతువుషేర్లు.

గి. ధరణి వెన్నెలకారన శరదృతువున
 కాఖ్య; హేమంతమునకు బేరౌను మంచు
 కారు; శిశిరంబునకుఁ జలికారుపేరు
 వఱలె; నేఁడాది యేఁడన వత్సరంబు. 78

వెన్నెలకారు అనఁగా శరదృతువుపేరు. మంచుకారు అనఁగా
 హేమంతముతువుపేరు. చలికారు అనఁగా శిశిముతువుపేరు. ఏఁడాది, ఏఁడు
 సంవత్సరమునకుషేర్లు.

గీ. వెలసె తుదిరేయి పెనువెల్లి ప్రళయమునకు;
 డేమమునకొప్పె నెమ్మినా సేమమునఁగ;
 బుత్తియన సుకమనఁగను భోగమునకు
 నాఖ్యలలరెను శ్రీమానసాబ్జభృంగ. 79

తుదిరేయి, పెనువెల్లి అననివి ప్రళయరాత్రమునకుఁ బేర్లు. నెమ్మి,
 సేమము అనగా డేమముపేర్లు. బుత్తి, సుకము యావిభోగమునకుఁ బేర్లు.

క. తరవాయి హదను తతి తల

తరుణ మదను సామి ప్రోద్దు తతి తోయమనకా
బరగె సమయమునకాఖ్యలు
సురమునిచిత్తాపహార సురగిరినీరా.

80

తరవాయి, హదను, తతి, తల, తరుణము, అదను, సామి, ప్రోద్దు, తతి, తోయను అననివి సమయమునకు పేర్లు.

గి. బుత్తి సాం పిమ్ము పోడిమి బులియ బులుపు
సో ముసులు హాయి సుకమును సోము సుగమ
నంగ సుఖమునకాఖ్య లుప్పొంగె; బులియు
ననంగ సాగియించునా సుఖించాఖ్యలగును.

81

బుత్తి, సాంపు, ఇమ్ము, పోడిమి, బులియ, బులుపు, సోము, ఉసులు, హాయి, సుకము, సోము, సుగము అనగా సుఖమునకు పేర్లు. బులియు, సాగియించు అనగా సుఖించుటకు పేర్లు.

ఆ. వె. నెవము కతము కోపు నేవము వైనంబు
నెవమనంగ వెలసె భువిని దెనుఁగు
నందుఁ గారణమున కాఖ్యలై కల్వార
మిత్రమిత్రనేత్ర చిత్రగాత్ర).

82

నెవము, కతము, కోపు, నేవము, వైనము, నెవము అనగానివి కారణమునకు పేర్లు.

క. మది యిచ్చ గుండె తలఁ పెడ
యెద దెదం బుల్లమనఁగ నెడ్డ యనఁగ నె

మ్మది గుండియనా డెందమె

డడ యన హృదయాఖ్యలగుచు డంబువహించెన్. 83

మది, ఇచ్చు, గుండె, తలఁపు, ఎడ, ఎడ, డెందము, కుల్లము, ఎడ, నెమ్మది, గుండియ, డెందము, ఎడడ అనఁగా హృదయమునకుఁ బేర్లు.

క. పుట్టన బామన మేనన

పుట్టుకయన పుట్టువనఁగ పుట్టుగనంగన్

దిట్టరి హరి జననాఖ్యలు

నెట్టనఁగొనికే ర్తిమించి నెలకొనెభువిలోన్. 84

పుట్టు, బామ, మేను, పుట్టుక, పుట్టువు, పుట్టుగు జననమునకుఁ బేర్లు.

సీ. తెలువాఱు ననఁగను తొలుకరించుననంగ

జొబ్బిల్లనంగనుజొబ్బిలనఁగ

నుప్పతిల్లనఁగను జిప్పిల్లనఁగను

బొంపిరివోవనఁ బొటమనంగ

నలరె పిచ్చిల్లన నామతిల్లన గండ

రించనంగను బొడతెంచెనాఁగ

వసుధదోచన నివి వాస్తవాద్యుత్పత్తి

యాహ్వాయంబులు నయ్యెనాంధ్రమునను

ఆ. భువినినొప్పె జావు పొలయిక యనఁగను

మరణమున కభిఖ్య లరసిచూడ

కమలసదృశనేత్ర కంధరనిభగాత్ర

దనుజరాజశైత్ర ధర్మమిత్ర.

తెలువాటు, తోలుకరించు, జొబ్బిలు, జొబ్బిలు, ఉప్పతిల్లు, చిప్పిల్లు, పొంపివోవు, పొటము, పిచ్చిల్లు, ఆవుతిల్లు, గండరించు, పొడతెంచు, తోచు అననివి గుణవస్తువాద్యుల్లకీషేర్లు. చావు, పొలయిక అనఁగానివి మరణమునకుఁ జేర్లు.

క. కొల యనఁగను దోసంబనఁ

గలుచయనఁగ కొడిమెయనఁగ కసటునఁగను గా
వలమనఁగను బాపంబున

కలరె నభిఖ్యలు మురారి యసురవిదాకీ. 86

కొల, దోసము, కలుచ, కొడిమె, కసటు, కావలము అననివి పాపమునకుఁ జేర్లు.

చ. కసటు నెపంబు తప్ప కొఱగామియు నేరమి యెగ్గు నేరముకొ
మసటును దప్పిదంబు కుసుమాలముమల్కువగుక్కుదోసముకొ
మసడును కల్పయుం గొడిమెమాగుడు నా నెరసన్న నౌ గదా
యసురకుల వ్రజాటవిదవానల ద్రోహముపేళ్లు నిర్ధరకొ. 87

కసటు, నెపము, తప్ప, కొఱగామి, నేరమి, ఎగ్గు, నేరము, మసటు, తప్పిదము, కుసుమాలము, మల్కువ, మక్కు, దోసము, మసడు, కలుచ, కొడిమె, మాగుడు, నెరసు అనఁగానివి ద్రోహమునకుఁ జేర్లు.

గీ. పున్నెమన మేలనంగను పునె మనంగఁ

బున్నియంబన నాఖ్యలౌ పుణ్యమునకు;
పంతు వావిరి మేలు సోబనము లగ్గు
మంచియన శుభమునకు పేళ్లంచితముగ.

88

పున్నెము, మేలు, పునెము, పున్నియము అనఁగానివి పుణ్యమునకుఁ

బేర్లు. పంతు, వావిరి, మేలు, సోబనము, లగ్గు, మంచి అనఁగానివి శుభమునకుఁబేర్లు.

గీ. సేగి యొప్పమి కోల్పాటు చేతఱికము
చేటు కీడోగు డగరము చెఱపు చెఱుపు
చెట్ట దుండగ మెగ్గును జెడ్డ దగర
మన నశుభముగు; కాల వర్షయ్యె శౌరి.

89

సేగి, ఒప్పమి, కోలుపాటు, చేతఱికము, చేటు, కీడు, లగ్గు, డగరము, చెఱపు, చెఱుపు, చెట్ట, దుండగము, ఎగ్గు, చెడ్డ, దగరము అనఁగా అశుభమునకుఁబేర్లు.

కాలవర్షము ముగిసెను.

ధీ వర్షము

గీ. బుద్ది మది నెఱి కఱద నాబుద్ధిపేళ్లు;
వగ్గెయన నెఱ యనఁగను బ్రజ్ఞపేళ్లు;
గొనము గుణమునకగు; తఱటనఁగ తుంట
యనఁగ మూర్ఖత్వమునకాఖ్య లానుశౌరి.

91

బుద్ది, మది, నెఱి, కఱద అనఁగానివి బుద్ధికిపేర్లు. పగ్గె, నెఱ అనఁగా ప్రజ్ఞకుఁబేర్లు. కొనము అనఁగా గుణమునకుపేరు. తఱటు, తుంట అనఁగా మూర్ఖత్వమునకుపేర్లు.

గీ. కఱుదు నేరుపు పోహణ మెఱవడియును

నేర్పు నిన్నును చదురు నేరిమియును

వలను విన్నాణమనఁగను వనజనాభ

యవని ప్రాథిమమున కాఖ్య లొను ధరణి.

91

కఱుదు, నేరుపు, పోహణ, మెఱవడి, నేర్పు, విన్నును, చదురు, నేరిమి, వలను, విన్నాణము అనఁగానివి ప్రాథిమముచేర్లు.

క. కుదిరికయన కుదురన నె

మ్మదియనఁగను నెమ్మియనఁగ మదిమది యనఁగ

బాదలెను స్వస్థముపేళ్లుగ

సదమలరాజీవనయన సదయాహృదయా.

92

కుదిరిక, కుదురు, నెమ్మది, నెమ్మి, మదిమది అనఁగా స్వస్థమునకుపేర్లు.

గీ. అరమరిక యురియా పాన లరమర పుయి

లోట మరగలి మలికిత మోటు కొంకు

సందియంబు నంజాయించు సందు ముదము

దయును బిమ్మిటి యనఁగ సంశయము పేళ్లు.

93

అరమరిక, ఉరియా, పానలు, అరమర, పుయిలోటము, (రూ|| పుయిలోట) అరగలి, మలికితము, ఓటు, కొంకు, సందియము, అంజాయించు, సందు, ముదముద, బిమ్మిటి అననివి సంశయమనకుపేళ్లు.

క. కాంచనచేలధర! కొందుకు

కొంచు కొసరు గ్గు ముడుఁగు కొంజు కొతుకు కొం

చించు పుయిలోడు స్రుక్కని

యెంచిన నాంధ్రమున సంశయించుటపేళ్లై

94

కొడుకు, కొంచు, కొసరు, గగ్గు, ముడుగు, కొంజు, కొతుకు, కొంచు, పుయిలోడు, స్రుష్క అనగా సంశయించుటకు బేళ్లు.

క. నిచ్చయము నిజము నిక్కము

నిచ్చలుప్రె బ్బొత్తి నికము నేటు నికువముక

నిచ్చలమన నిశ్చయమున

కచ్చుపడగ నాఖ్యలయ్యె నాంధ్రమున హారీ. 95

నిచ్చయము, నిజము, నిక్కము, నిచ్చలు, ప్రెబ్బొత్తి, నికము, నేటు, నికువము, నిచ్చలము అనగా నిశ్చయమునకుపేర్లు.

గి. కమ్మ తియ్య తీపి కమ్మన తీయ తీ

యన యనంగ మధురమునకు బేళ్లు;

తొగర కనరు తొవరు యొగరను నివియెల్ల

తువరమునకు బేళ్లు తోయజాక్ష. 96

కమ్మ, తియ్య, తీపి, కమ్మన, తీయ, తియ్యన అనగా మధురమునకు పేర్లు. తొగర, కనరు, తొవరు, ఒగరు అనగా నివి తువరమునకుపేర్లు.

గి. కటువునకు బేళ్లు నొట్టన కాఱ మొట్ట

యనగఁ; దిక్తమునకు జేఁదు; నామ్లమునకు

బులుసు పుల్లన యన బేళ్లుబోలె; లవణ

మునకు నుప్పన యనజెల్లు మురవిదారి. 97

ఒట్టన, కాఱము, ఒట్ట యనగా కటువునకుపేర్లు. చేఁదు, అన తిక్తము. పులుసు, పుల్లన అనగా ఆమ్లము. ఉప్పన అనగా లవణరసము.

క. పొలపంబు కమ్మ కమ్మన

వలపుం గడి తావి నాఁగ వల్పని యనినక

జలజాయ తేక్షణా! పరి

మళమున కాఖ్యలయినెలయు మహిలో నేపుడుకా. 98

పొలపము, కమ్మ, కమ్మన, వలపు, కడి, తావి, వల్పు అనఁగానివి పరిమళమునకుఁ జేళ్లు.

గీ. ఎఱుక యెఱుకువ తెలివి నా వఱలె జ్ఞాన

మునక భిఖ్యలునై; బైజయును మఱకువ

మబ్బు నేరమి మఱవన మహిఁజెలంగె

వనజభవనుత యజ్ఞానమునకుఁ జేర్లు. 99

ఎఱుక, ఎఱుకువ, తెలివి అనఁగా జ్ఞానమునకుఁ జేళ్లు. బైజ, మఱకువ మబ్బు, నేరమి, మఱపు అనఁగా అజ్ఞానమునకుఁ జేళ్లు.

గీ. ముగితి ముత్తియనఁగఁ బేళ్లు మోక్షమునకు;

బరగె సుకృతంబునకు మేలు బాగె మనఁగ;

వెలసె దుష్కార్యమునకుఁ క్రొవ్విదము కీడు

పని యనఁగఁ బేళ్లు భవనిశాపాళిహేళి. 100

ముగితి, ముత్తి అనఁగా మోక్షమునకుఁ జేళ్లు. మేలు, బాగెము అనఁగా సుకృతముచేళ్లు. క్రొవ్విదము, కీడుపని అనఁగా దుష్కార్యమునకుఁ జేళ్లు

ఆ.వె. వన్నె రంగు చాయ వన్నియ నాఁగ వ

ర్ణంబుచేళ్లు; కొరనంగ కవురు

నాఁగ నొప్పె తెనుఁగునందు వర్ణాధిక్య

మునక భిఖ్యలగుచు దనుజవైరి. 101

వన్నె, రంగు, చాయ, వన్నియ అనఁగా వర్ణమునకుఁ చేళ్లు. కొరు, కవురు అనఁగా వర్ణాధిక్యమునకుఁ చేరులు.

క. తెల తెల్ల తెల్పు తెలివెలి

వెలరు వెలుక వెల్లి బొల్లి వెల్ల యనఁగ నా

ఖ్యలు శుభ్రమునకు తెలుఁగున

నలరె; పలుకఁబాటు శుభ్ర మగుటకు పేరౌ.

102

తెల, తెల్ల, తెలు, తెలి, వెలి, వెలరు, వెలుక, వెల్లి, బొల్లి, వెల్ల అనఁగా శుభ్రవర్ణమునకుఁజేళ్ళు. పలుకబాటు శుభ్రమగుటకుఁజేరు.

చ. కఱి నల కండు చామనము కావిరి నల్లన చామ నీలియుం

గఱ కసినంబు నల్ల కనుఁగందన కఱ్ఱ యనఁగ నింకనుం

గఱియయనఁగ కప్పనఁగ కారనఁగకా భువి నీలవర్ణమై

వఱలెను వాసవాదిసురవందితపాదసరోరుహద్వయా.

కఱి, నల, కండు, చామనము, కావిరి, నల్లన, చామ, నీలి, కఱ, కసి నము, నల్ల, కనుగండు, కఱ్ఱ, కఱియ, కప్ప, కారు అనఁగా నీలవర్ణము.

ఆ.వె. అళఁది పసిమి పచ్చ హళఁది పనుపు పన్ను

కవిల పచ్చన యన భువిహరిద్ర

వర్ణమునకుబేళ్ళు; పాటలమునకును

బరగె పయ్య పన్నె పల్ల యనఁగ.

104

అళఁది, పసిమి, పచ్చ, హళఁది, పన్ను; పనుపు, కవిల, పచ్చన అనఁగా హరిద్రవర్ణముఁజేళ్ళు. పయ్య, పన్నె, పల్ల అనఁగా పాటలవర్ణ మునకుఁజేళ్ళు.

క. ఎఱ యెఱ్ఱ కెంపు గవరన

యెఱువును కావి తొగరు తొవ రెఱ్ఱన విడి జే

గుఱు కావి లాఱు తోఁపును

వఱలెను జొత్తనఁగ రక్త వర్ణముపేల్లే. 105

ఎఱ, ఎఱ్ఱ, కెంపు, గవరన, ఎఱుపు, కావి, తొగరు, తొవరు, ఎఱ్ఱన, విడి, తేగుఱు, కావి, లాఱు, తోఁపు, జొత్తు అనఁగ రక్త వర్ణముపేళ్ళు.

గీ. ఎఱ్ఱనగు నెత్తురువాఱు నెఱుపుబాఱు

తొగరుకొను జాజువాఱును జిగురువాఱు

నెఱ్ఱవాఱు చిగుర్పన కృష్ణదేహ!

రక్తవర్ణంబగుటపేళ్ళు రమణమీరె. 106

ఎఱ్ఱనగు, నెత్తురువాఱు, ఎఱుపుఁబాఱు, తొగరుకొను, జాజువాఱు జిగురువాఱు, నెఱ్ఱవాఱు, చిగురుచు అనఁగా రక్తవర్ణమగుటకుఁజేళ్ళు.

గీ పచ్చ పచ్చన మదుపును పసిమి యనఁగ

హరితవర్ణంబు పేళ్లయి యలరె; చంద్ర)

కావి చందురుకావినా శబ్దజాతి

నెగఱె సింధురవర్ణాఖ్యి లగుచు శౌరి. 107

పచ్చ, పచ్చన, మదుపు, పసిమి అనఁగా హరితవర్ణమునకుఁజేళ్ళు. చంద్రకావి, చందురుకావి అనఁగా సింధురవర్ణముపేళ్ళు.

క. మాదవళంబని పల్కిన

మాదావళమనఁగనొప్పె మాదళమనఁగకా

మాడావళియన బుధనుత

పాదాంబుజయుగ్మ కపిల వర్ణముపేల్లె. 108

మాదవళము, మాదావళము, మాదళము, మాదావళి అనఁగా కపిల వర్ణముపేళ్ళు.

క. బొమ్మంచన ర క్తిమమగు

నిమ్మహి; క త్తటియనంగ నిది నానావ

ర్ణమున కాఖ్యయగు; కదం

బమ్మ కదంబకము మిశ్ర వర్ణము పేల్లొ.

109

బొమ్మంచు అన ర క్తిమమగుటకుబేరు. క త్తటి అనగా నానావర్ణముబేరు. కదంబము, కదంబకము, మిశ్రవర్ణములబేళ్ళు.

క. ఇల పంచవన్నియ యనకొ

నలరె మఱియుఁ బంచవన్నె యనిబల్కినచోఁ

జెలఁగెనివి పంచవర్ణా

ఖ్యలతో ధీవర్ధముగిసె ఖగరాట్టురగా.

110

పంచవన్నియ, పంచవన్నె అనగా పంచవర్ణములబేళ్ళు.

ధీ వ ర్ధ న ము గి సె ను .

వా గ్వ ర్ధ న

గి. నుడి పలుకు నుద్ది మున్నును నొడి మునుకన

వాక్యనామంబులగు; వ్యర్థభాషణమున

కాఖ్యయగు రజ్జనంగ; రహస్యవాక్కు

కిద్దరణి బేరుగొనె కమ్మనుద్ది యనఁగ.

111

నుడి, పలుకు, నుద్ది, మున్ను, నొడి, మునుకు అనగా వాక్యమునకుపేర్లు. రజ్జ అనగా వ్యర్థభాషణమునకు పేరు. కమ్మనుద్ది అనగా రహస్యవాక్కు పేరు.

గి. హోటకాంబర! వంకరమాట యనఁగ
 వఱలె వఱగొడ్డమున బహువచనమందు
 సడుగులన దోషవాక్కులకడఱిపేళ్ళు
 గలిగె; వాగ్వాదుకాఖ్య; వాకాటనంగ. 112

వంకరమాట, వఱగొడ్డము, బ||సడుగులు, అనఁగా దోషవాక్కులకు
 పేళ్లు. వాకాటు యనఁగా వాగ్వాదునకు పేరు.

క. ఒంటరము కరుసు పరుసన
 కంటసమును కాఱు కఱకు కాఱొడ్డెంబుక
 గంటునుడి కంటగించును
 కంటనఁగ విరోధవాక్య గణము మురారి. 113

ఒంటరము, కరుసు, పరుసన, కంటసము, కాఱు, కఱకు, కాఱొడ్డెము,
 కంటునుడి, కంటగించు, కంటు యనఁగా విరోధవాక్యము పేళ్ళు.

గి. గండ్రలు తుటారమును గొడ్డ కాఱు బెట్టి
 దంబు బేరజమును బెడిదంబు గెంట
 సం బనంగను పరుషవాక్యంబుపేళ్లు;
 మిడియ యన వేదవాక్యమై యడరు శౌరి. 114

గండ్రలు, తుటారము, గొడ్డ, కాఱు, బెట్టిదము, బేరజము
 బెడిదము, గెంటసము అనఁగా పరుషవాక్యము పేళ్ళు. మిడియ యనఁగా
 వేదవాక్యము పేరు.

గి. కలిగె నొఱగొడ్డెమున మనోఘాతవాక్య
 మునకుపేరు; గయాళంబు ననఁ గయాళ

మనఁగ నివి తిరస్కారోక్తి తనరె; నామ

మునకుఁ బేరనఁ జెల్లును మునివిలోల.

115

ఒరిగొడ్డెము అనఁగా (మనోఘాతవాక్యము) మనసునొప్పించెడుమాట. గయ్యాళము, గయాళము అనఁగా తిరస్కారోక్తిపేర్లు. పేరు అనఁగా నామమునకుసంజ్ఞ.

ఆ. వె. కఱుకన కరుసన కాఱొడ్డెమనఁగను

కాఱనంగ నీఱతాఱ లనఁగ

పరుసన యనఁగను పరుస నఁగను కఱో

రోక్తి కాఖ్య లొప్పె నురగశయన.

116

కఱుకు, కరుసు, కాఱొడ్డెము, కాఱు, ని||బ||ఈఱతాఱలు, పరుసన, పరుసు అనఁగా కఱోరోక్తికిఁ బేళ్ళు.

గీ. మోసమన మఱపనఁగను మోస యన వి

తా కనఁగ పరాకన ప్రమాదంబుపేళ్లు;

దనరె మొఱకడమన గొఱతన మనంగ

నలరె దుష్టత్వమున కాఖ్య లంబుజాక్ష.

117

మోసము, మఱపు, మోస, వితాకు పరాకు, అనఁగా ప్రమాదముఁ బేళ్ళు. మొఱకడము, గొఱతనము అనఁగా దుష్టత్వమునకుఁ బేళ్ళు.

క. పొరపడు నా నేమఱుచన

పొరపాటన నేమఱనఁగ పొలమారన నే

మరుపాటన నేమరిలన

నురగశయానా ప్రమాద మొందుట కాఖ్యల్.

118

పొరపడు, ఏఱుఱుచు, పొరపాటు, ఏమఱు, పొలమారు, ఏమరు పాటు, ఏమరిల్లు అనఁగా ప్రమాదపడుటకుఁ బేళ్ళు.

గి. తగువు పెనకువ యన వివాదంబుపేళ్లు
 సిరము; శపియించుటకు పేళ్లు తీటన శపి
 యించనఁగజెల్లె; వాకట్టు మించియొప్పె
 ధరణి వాగ్బంధనమునకు దానవారి.

119

తగువు, పెనకువ అనఁగా వివాదముఁజేళ్ళు. తీట్టు అన, సపియించు
 అనఁగా శపియించుటకుఁజేడ్లు. వాకట్టుఅనఁగా వాగ్బంధనమునకుఁజేరు.

గి. చెడగరము వాడి ప్రామిడి చెడుగు చెండి
 బెరసు బెట్టిదమననొప్పె పేళ్లు క్రూర
 మునకు; రచనకభిఖ్యలుఁ దనరె భువిని
 పన్నుగడ పన్నకంబును పన్నికయన.

120

చెడగరము, వాడి, ప్రామిడి, చెడుగు, చెండి, బెరసు, బెట్టి
 దము అనఁగా క్రూరమునకుఁజేళ్ళు. పన్నుగడ, పన్నకము, పన్నిక అనఁగా
 రచనకుఁజేళ్ళు.

గి. కుమ్ము సుద్దియనంగను కొమరుమిగిలి
 దనరె సంకేతవృత్తాంతమునకుపేరు;
 ధరణి నుడికారమున చమత్కారవాక్య
 మునకు పేరొప్పె మునికుల వనజమిత్ర.

121

కుమ్ము, సుద్ది సంకేతవృత్తాంతమునకుజేరు. నుడికారము అనఁగా చమ
 త్కారవాక్యమునకుజేరు.

క. తొలిచదువులు ప్రామిన్కులు

తొలుఁబల్కులు ప్రాఁజదువులు తొల్పదువులు ప్రాఁ

బలుకులు పెనుమినుకులు మిను

కులు ప్రాఙబృము తోలుమినుకులు వేదాఖ్యల్. 122

తొలిచదువులు, ప్రామినుకులు, తోలుబలుకులు, ప్రాఙబృదువులు, తొల్బదువులు, ప్రాఙబలుకులు, పెనుమినుకులు, మినుకులు, ప్రాఙబృము, తోలుమినుకులు అనగా వేదములకుఁబేళ్ళు.

గీ. కైత కబ్బము కయితము కయిత యనఁగ
పొసఁగె కవిత కభిఖ్యలు; పొత్తము వహి
యనఁగ పుస్తకనామంబు లొను; కబ్బ
మనఁగ కావ్యంబునకుపేరు దనరె శౌరి.

123

కైత, కబ్బము, కయితము, కయిత అనఁగా కవిత్యమునకుఁబేళ్ళు. పొత్తము, వహి అనఁగా పుస్తకముఁబేళ్ళు. కబ్బముఅనగా కావ్యమునకుఁబేరు.

గీ. అసమనంగను పొగడితయనఁ బొగడ్డ

యనఁగ కీరితినాఁగను యశముపేళ్లు;

సడి యనెడు నుడి యనియెడు శబ్దమున క

కీర్తి పేళ్లంబుధరరుచిపూర్తి మూర్తి.

124

అసము, పొగడిత, పొగడ్డ, కీరితి అనఁగా కీర్తికిఁబేళ్ళు. సడి, నుడి అనఁగా అపకీర్తికిఁబేళ్ళు.

గీ. నీతమును తనవ ముదల నీతకతిబు

నేమమును కట్టడ యనంగ నిర్ణయంబు

బొందెపేళ్లు వక్కాణంబు పోలుపొందు

నుద్దియనఁగ వృత్తాంతాఖ్య లుద్దిగొనెను.

125

నీతము, తనవ, ముదల, నీతకము నేమము అనఁగ నిర్ణయము బేళ్ళు. వక్కాణము, పోలుపొందు, నుద్ది అనఁగా వృత్తాంతముపేళ్ళు.

సీ. అంగ మం గొప్పిద మంచు మైవడి కైపు
 కైవడి కట్టడ కరణి కోపు
 తమ కెసకం బోజ యమరిక పాటుమై
 పగిది తెఱఱగు పటి పదురు తీరు
 మొగి జోక తోయంబు తొగ పొల్పు మైలాగు
 పంతం బనువు శేవ పరుగు చెన్ను
 మాడికి గనునిక మాడ్కి నైనము మెయి
 వెరవు సంగడి వీక వితము వెంట

గీ. నెరవు చందము బల్విడి నెటి వగ వహి
 పోడిమి బలువిడి వరుస పొలము రూపు
 సంచు విన్ననువు వడుగు సారు నూటి
 నాగ విధమున కాఖ్యలు నాగశయన. 126

అంగము, అంగు, ఒప్పిదము, అంచు, మైవడి, కైపు, కైవడి, కట్టడ, కరణి, కోపు, తమకు, ఎసకము, ఓజ, అమరిక, మై, పాటు, పగిది, తెఱఱగు, పటి, పదురు, తీరు, మొగి, జోక, తోయము, తొగ, పొల్పు, మే, లాగు, పంతము, అనువు, శేవ, పరుగు, చెన్ను, మాడికి, గనునిక, మాడ్కి, నైనము, మెయి, వెరవు, సంగడి, వీక, వితము, వెంట, నెరవు, చందము, బల్విడి, నెటి, వగ, వహి, పోడిమి, బలువిడి, వరుస, పొలము, రూపు, సంచు, విన్ననువు, వడుగు, సారు, నూటి అనవిధముపేళ్లు.

ఆ. వె. ప్రావి సరవి సొదిది వావిరి పదకలు
 పరువడి లలిమేర వరుస యనగఱ
 బరగె క్రమముపేళ్లు; పొరి యొగి దారనాఱ
 గ్రమముగా ననుటకు గలిగెపేళ్లు. 127

స్రావి, సరవి, సారిది, వావిరి, పదకము, పరువడి, లలి, మేర,
వరుస అనగా క్రమమునకుపేళ్లు. పొరి, ఒగి, దార అనగా క్రమముగా
అనుటకుపేళ్లు.

క. వెర వన నిమ్మన వలనన

సరియన నొడికంబనంగ పొసగన నొనరునాఁ

నెరవన ప్రావయనంగ పొ

నరునన తిన్నయన యుక్తనామములు హారీ. 128

వెరవు, ఇమ్ము, వలన, సరి, ఒడికము, పొసగ, ఒనరు, నెరవు
ప్రావ, పొనరు, తిన్న యుక్తమునకుపేళ్లు.

గీ. యుక్తమగుటకు బేళ్లు గు నొదవు పోలు

సరిపడు తగుననంగ నిద్దరణి ; ననువు

ననుచు కట్టడసేయు నంచనంగ బేళ్లు

నార్యవినుత ! యాజ్ఞాపించు మనుట కగును. 129

ఒదవు, పోలు, సరిపడు, తగు అనగా యుక్తమనుటకుపేళ్లు.
అనువు, అనుచు, కట్టడసేయు, అంచు అనగా అజ్ఞాపించు మనుటకుపేళ్లు.

క. ఆనయన దురాయి యనంగ

నానతియన ముదలయు సెలవన నోజయనం

గా నిమిత్తమన దురాయన

నౌ నుత్తరువనంగ నాజ్ఞ కగునామంబుల్. 130

ఆన, దురాయి, ఆనతి, ముదలయు, సెలవు, ఓజ, నిమిత్తము, దురా,
ఉత్తరువు అనగా అజ్ఞకుపేళ్లు.

క. మొదలన నెత్తనగోలన

పొదలెను ప్రారంభమునకు ; మొదలుపెట్టుడనక

మొదలుకొనన తొడఁగనఁ దె

ల్పద ప్రారంభించుటకును పేళ్లగును హారీ. 131

మొదలు, ఎత్తనగోలు అనఁగా ప్రారంభమునకుపేళ్ళు. మొదలు పెట్టు, మొదలుకొను, తొడఁగు అనఁగా ప్రారంభించుటకుఁజేళ్ళు.

గీ. మొదలుకొను నన తొట్టినాఁ మొదలగునన

ప్రముఖమున కాఖ్యలగును ; మోచు మొదలుకొని

కొలె తొడఁగి కోలె యన ముని నిలయయాది

కొని యనుట కాఖ్యలై కీర్తిఁగొనియె భువిని. 132

మొదలుకొని, తొట్టు, మొదలగు అనఁగా ప్రముఖమునకుఁజేళ్ళు. మోచు, మొదలుకొని, కొలె, తొడఁగి, కోలె అనఁగా అదికొని యుచుటకు జేళ్ళు.

గీ. కడ చివర యంచు తుదయును కడపలయన

నంత్యమున ; కంత పిమ్మట యంతట పద

పడి వెనుక పదంపడి తరువాత వెండి

పిదపనా ననంతరమున కొదవె పేళ్లు. 133

కడ, చివర, అంచు, తుద, (రూ)తుది, కడపల అనఁగా అంత్యమునకుఁ జేళ్ళు. అంత, పిమ్మట, అంతట, పదపడి, పదంపడి, వెనుక, తరువాతి, వెండి, పిదప అనునివి అనంతరమునకుఁజేళ్ళు.

క. మునుపన తొంటియనఁగ తొలి

యనఁగను తొలు తొల్లి తొల్త యన మున్నవఁగఁ

వెనుకటు నన తొలుత యనఁ

దనుజాంతక పూర్వమునకు దనరెనుపేళ్లై. 134

మునుపు, తొంటి, తొలి, తొలు, తొల్లి, తొల్ల, మున్ను, వెనుకటి, తొలుత అనఁగా పూర్వమునకుఁజేళ్లు.

సీ. పొదిపొరి సారె వేమరు పలుమరు పలు

మారు పల్లారు వేమారును పలు

మాఱు పల్మాఱు వేమా అన యము పలు

మఱు తొడితొడియు వేమరు పలుమరు

మఱిమఱి చీటికిమాటికి పల్మఱు

సారె కందంద నా, బేరుమీఱె

నామ్రేడితమునకు నాఖ్యలై తెనుఁగున ;

వినుకలి విన్క, లి విన్కి వినికి

గీ. యనఁగానాకర్ణమునకు నాఖ్యలయ్యె ;

అలకించు నాలకించన నాఖ్యలయ్యుఁ

బరగె నిల నాకర్ణించు పదమునకును

మడఁచిపువిహార శ్రీవధూహృదయచోర.

135

పొదిపొరి, సారె, వేమరు, పలుమరు, పలుమారు, పల్లారు, వేమారు, పలుమాఱు, పల్మాఱు, వేమాఱు, అనయము, పలుమఱు, తొడితొడి, వేమరు, పలుమరు, మఱిమఱి, చీటికిమాటికి, పల్మఱు, సారెకు, అందంద అనఁగా ఆమ్రేడి తమునకుఁజేళ్లు. వినుకలి, విన్కలి, విన్కి, వినికి అనఁగా ఆకర్ణముఁజేళ్లు. అలకించు, అలింఱు అనఁగా అకర్ణించుటకుఁజేళ్లు.

గీ. ఆమఱింఱునన జీరునన పిలుచన

బేర్పి నివి యాహ్వానించుపేళ్లు; మంత

నమన గుంజలిపెట్టన మఱియు దాఁప

రికమనంగ రహస్యంబునకునుఁజేళ్ళు.

136

ఆమఱిఁచు, చీరు, పిలుచు, (ఱూ)పిలుపు అనఁగా ఆనఱ్వనిఁచుటఁజేళ్లు.
మఱతనఱు, గుఱిలిపెట్టు, దాఁపఱికఱు అనఁగాఱహఱస్యఱునఱకుఁజేళ్లు.

ఆ.వె. నుఱుగు నుఱువు నొఱుగు నొఱువు వక్కఱిఁచు

వక్కఱిఁచు సలుకు వాకొను వివ

రిఱుచు చెప్పఱు నుగ్గఱిఱుచు వ్రాకుఱుచున

నికఱమకా వఱిఱుచుటకును పేళ్లు.

137

నుఱుగు, నుఱువు, నొఱుగు, నొఱువు, వక్కఱిఱుచు, వక్కఱిఱుచు,
సలుకు, వాకొను, వివఱిఱుచు, చెప్పఱు, ఉగ్గఱిఱుచు, వ్రాకుఱుచు అనఁగా వఱిఱు
చుటకుఁజేళ్లు.

గి. తెలియునన పనఱుగు నాఱుగును తెల్విడియన

విశదమగుటకు నాఖ్యలై వెలసె; తలఱుచు

ననఱుగ ధ్యానిఱుచుటకుఁ బేరు; ధ్యానఱుమునకు

తలఱుపనఱుగఱు బేరు జెల్లును జలజనాభ.

138

తెలియు, పనఱుగు, తెల్విడి అనఁగా విశదమగుటకుఁజేళ్లు. తలఱుచు
అనఁగా ధ్యానఱుమునఱుచేరు.

గి. పొగడిక పొగఱుఱు కైవారఱుము పొగడితయు

గఱుతి ఱునఱుగను న్నుతిక భిల్లు; పొగఱుఱు

పొగఱు నగ్గిఱుచు కొఱుఱుడాఱునఱుగఱునుతిఱుచు

టకు నభిఖ్యలు మఱిమఱుయమకుటభూష.

139

పొగడిక, పొగఱుఱు, కైవారఱుము, పొగడిత, గఱుతి అనఁగా న్నుతికి
జేళ్లు. పొగఱుఱు, పొగఱు, అగ్గిఱుచు, కొఱుఱుడాఱు అనఁగా న్నుతిఱుచుటకుఁజేళ్లు.

క. వేఱుకొనన కొసఱునఱుగా

వేఱుకొనన వేఱునఱుగ విలసిలై నిలన్

బోడిమిఁ బ్రార్థించుటకే

వాడకొ నామగణమగుచు పాలితదేవా.

140

వేడుకొను, కొసరు, వేడికొను, వేడు అనఁగా ప్రార్థించుటకుఁ జేళ్లు.
గీ. వదరు వాపో వడ రఱచు వాకొననఁగ

ఘోషణాఖ్యలు; కుయి కుయ్యి కూయి మొఱ్ఱి

వాచఱు మొఱ యనంగను వన్నెకెక్కి

వెలసె నార్తధ్వనికి బేళ్ళు వేదవేద్య.

141

వదరు, వాపోవు, అడగు, అఱచు అనఁగా ఘోషణమునకుఁ జేళ్లు.
కుయి, కుయిన, కుయ్యి, మొఱ్ఱి, వాచఱు, మొఱ అనఁగా ఆర్తధ్వనికెఁ జేళ్లు.

గీ. గువ్వఁ గుత్తిక పడన డగ్గుత్తికయని

యనఁగ తీఁగయెలుంగనియనఁగ

నీ రెలుంగనంగను ఘోరకలుషవితాన

భంగ తెలుఁగున గద్దదస్వరముపేళ్ళు.

142

గువ్వ, గుత్తిక, డగ్గుత్తిక, తీఁగయెలుఁగుఁ, ఈతెలుఁగు ఇవి
గద్దదస్వరముచేళ్లు.

చ. సడి యగ డాడికోలును దిసంతును సెగ్గము అట్టురట్టునా
అడి తెగ డాట యాడికయు అవ్వయు పల్కును తిట్టవాటునీ
సడమును ప్రబ్బునుం గొడిమె సంహతి నింద కభిఖ్యలయ్యుని
ప్పడమిని పేరుగాంచె స్ఫుటపుష్కరలోచన పాపమోచనా

సడి, అగడు, అడికోలు, దిసంతు, సెగ్గము, అట్టు, అఱడి,
తెగడు, అట, అడిక, అవ్వ, పల్కు, తిట్టవాటు, ఈసడము, ప్రబ్బు,
కొడిమె ఇవి నిందకుఁచేళ్లు.

గి. తెగడునాఁ బ్రబ్బనఁగ దూఱనఁగ నొదరిని

యన కరాళించునాఁగ నెగ్గాడనఁగ

నెగ్గులాడన పోనాడు నింక గోస

డచు ననఁగను అవ్వాడన డంబుమీఱి

యొప్పెనిందించుటకుపేళ్ళు నురగఱాయి.

144

తెగడు, ప్రబ్బు, దూఱు, ఒదరు, కరాళించు, ఎగ్గాడు, ఎగ్గులాడు పోనాడు, గోసడచు, అవ్వాడు అనఁగా నిందించుటకేళ్ళు.

క. నిక్కువము నికము నిజమును

నిక్కము సత్తును నిబద్ది నిబ్బద్దియనఁ

గ్రక్కన సత్యముపేళ్లై

నిక్కై భువిని దనుజజైత్ర నీరదగాత్రా.

145

నిక్కువము, నికము, నిజము, నిక్కము, సత్తు, నిబద్ది, నిబ్బద్ది అనఁగా సత్యమునకుఁ బేళ్లు.

చ. తవణియు లేదుబంతి బురుడా ముసి బద్ధర కాలు కల్లయుం

దవళిహుళక్కియుఁ బిజగు దబ్బఱు నున్నయుబొల్లుజల్లియుఁ

తవడి యబద్ధముఁ హుళికి డబ్బఱనాఁగ నసత్యనామముల్

భవసముదాయవార్ధితరి పాదబినప్రసవా రమాధవా. 146

తవణి, లేదుబంతి, బురుడా, ముసి, బద్ధర, కాలు, కల్ల, తవణి, హుళిక్కి, పిజగు, దబ్బఱు, నున్న, బొల్లు, జల్లి, తవడి, అబద్ధము, హుళికి డబ్బఱ అనఁగా అసత్యమునకుఁ బేళ్లు.

క. తలఁపనఁగ సొంఁద్రపవమున

నలరె నభిప్రాయ మనకు నాఖ్యలగుచు; మా -
టలబంతి దొంతిచేక

కలిగిన వాగ్వర్ణముగిసె కంధిశయానా.

147

తలఁపు అనఁగా అభిప్రాయమునఁగఁజేసెను.

వాగ్వర్ణ ముగిసెను.

శ బ్బా ది వ ర్షు

గి. అలికిడి రవాళి మొరయిక యలుకువ రొద

మ్రోత సద్దు రొదాళంబు మొరపము మెడి

దంబు నా దుర వళియనఁ దనరె పేళ్ళు

ధ్వనికి కల్పమదూర కంధరశరీర.

148

అలికిడి, రవాళి, మొరయిక, అలుకువ, రొద, మ్రోత, సద్దు, రొదాళము, మొరపము, మెడిదము, రవళి, నాదు అనఁగా ధ్వనికిఁజేర్లు.

క. ఉలియును జడియును క్రందును

నులివు తివుట గిలకరించు నొఱలు మొరయు క్రం

దిలు మ్రోయు మ్రోగునన

నలరెధ్వనించుటకుపేళ్లు హాటకచేలా.

149

ఉలియు, జడియు, క్రందు, మొరయు, ఉలివు, తివుట, గిలకరించు ఒఱలు, మ్రోగు, క్రందిల్లు, మ్రోయు అనఁగా ధ్వనించుటఁజేర్లు.

గీ. తేజ బెంగయ నాఁబు కేఱిలత
 యనంగ కాటప్పగిద్దని కానుచోట్లు;
 క్రోల్పు వెలగించు కూపెట్టు టిట్ట కైరలు
 నార్చినన ధ్వనిపెట్టలు శాఖ్యత సు. 150

కేఱిల తూ. తూక, టెంగ, అఱుపు, కేఱిలతి అనగా కాపస్వ స్వరికి
 చేట్లు. క్రోలుచు, వెలగించు, కూపెట్టు, టిట్ట, కైరలు, అచ్చు అనగా
 ధ్వనిపెట్టుటకుచేట్లు.

గీ. పాట గీతించునకువేఱి; స్వరమణ బోరన
 పాపగెను; కిలార్చు అంకెయు బొబ్బలితి
 యనగ వెలసెను సింహనాదాఖ్యలగునక;
 వనజభవపాల! కల్పాదివగులుగిసె. 151

పాట అనగా సంగీతంబునకువేఱు. పొయు అనగా స్వగమనకు
 చేరు. కిలార్చు, అంకె, బొబ్బలితి అనగా సింహనాదమునకుచేట్లు..

కల్పాది వర్ణన గుగి సెను

నాట్యవర్ణన

అ.వె. పాటకాడు గాణ బయకాడు సీకారి
 గాణు డినంగ చేళ్లు గాయకునకు;
 గాణకత్తై పాటకత్తై గాణియనంగ
 గాయకకగుష్టేళు కమలనాభ. 152

పాటకాడు, గాణ, బయకాడు, సీకారి అనగా గాయకునకు
 చేళ్లు. గాణకత్తై, పాటకత్తై, గాణి అనగా స్త్రీకిచేట్లు.

గి. గొండ్లి యన నాట నాఁగను గొండ్లిలియన
 నట్టువ యనంగ సచరణనాఁగ చిందు
 నాఁగ మలపుగొనుననియనంగ కేళి
 కయన నాట్యమునకుపెళ్లు కమలనాభ.

153

గొండ్లి, ఆట, గొండిలి, నట్టువ, సచరణ, చిందు, మలపుగొను
 కేళిక ఇవి నాట్యమునకుఁ జేళ్ళు.

గి. ఆడు తడవాడు పింపినలాడు చిందు
 ద్రొక్కు నట్టాడు చిందులుద్రొక్కుననఁగ
 మఱియు తుంపెసలాడన మహినివెలసె
 నర్తనముసేయుటకు పేళ్లు నలిననాభ.

154

ఆడు, తడవాడు, పింపినలాడు, చిందులుద్రొక్కు, తుంపెసలాడు
 ఇవి నర్తించుటకుఁ జేళ్ళు.

క. క్రోవియు వాసెయు పిల్లనఁ
 గ్రోవి మయిలకోవి తూఁతికొమ్మును పిల్లం
 గ్రోవియు పిల్లంగోల్ నా
 మావళి భువి మురళికొను హాటకచేలా.

156

క్రోవి, వాసె, పిల్లనఁగ్రోవి, మైలక్రోవి, రూఁతికొమ్ము, పిల్లంఁగ్రోవి,
 పిల్లంఁగ్రోలు అనఁగా మురళీవాద్యమునకుఁ జేర్లు.

క. వీణాయనక దండియయన
 వీణియయన వీనెయనఁగ వీనియయనగక
 వీణకు పెల్లొ; నొళవన
 వీణాదండంబుపేరు విహాగతురంగా.

156

వీణ, వీణియ, వండియ, వీనియ, వీనె అనఁగా వీణామఁజేర్లు. ఒకవు అనఁగా వీణాదండముఁ జేరు.

గి. కరివెన వీణాకాయనాఁ గకుభమునకు

మొనసె బేళ్లు; తంత్రిభేదమునకుఁ బేళ్లు

తంబుతా తంబుట యనఁగఁ దనరె; సరము

తంతి సరికట్టు సారె నాఁదంత్రిపేళ్లు.

157

కరివె, వీణాకాయ అనఁగా కకుభమునకుఁ జేర్లు. తంబుతా, తంబుట అనఁగా తంత్రిభేదము. సరము, తంతి, సరికట్టు, సారె అనఁగా తంత్రికిఁ జేర్లు.

గి. తుడుము నరగజము దముకు గిడియా డోలు

నాఁగనొప్పెను తమ్మటనామపంక్తి;

తవణి డంకా డవిణ డక్క భువిని డక్క

కాఖ్యలౌ మదదనుజారి యఘవిదారి.

158

తుడుము, నరగజము, దముకు, గిడియా, డోలు అనఁగా తమ్మటముఁ జేర్లు. తవణి, డంకా, డవిణ, డక్క అనఁగా ఘక్కముఁ జేర్లు.

గి. నాగసరమన్న సన్నాయినాఁగ సింగి

నాదమనఁగను తెనుఁగుననామపంక్తి

యలరె మురళివిశేషంబునలఘు దురిత

దూర దనుసుతవారసంహార శూర.

159

నాగసరము, సన్నాయి, సింగినాదము అనఁగా మురళివిశేషమునకు జేర్లు.

గి. ఉడుకు యావజము కవడె యురుమ కాళె

కనకతప్పెటి గుమ్మెట కాళియ క్షయి

ముడి యుడుక్క గుమ్మెతయు వైముడియు చెంగు
కరిదియు గడవ తీటును నరగయనగ

నమరెవాద్యభేదంబుల కాఖ్యలగుచు. 160

ఉడుక్క, అవజను, కవడె, ఉరుమ, కాళె, కనకతప్పెట, గుమ్మెట, కాళియ, కయిముడి, ఉడుక్క, గుమ్మెత, కైముడి, చెంగు, కరిది, కడవ తీటు, నరగ అనగా వాద్యవిశేషముల జేర్లు.

గి. సంతసం బరుసము రహిసంబరంబు

సంబ్రమ మెల ర్చెలరుపు సంతోసంబు

వెంట మెలమి సంతోసంబు వేడుకయరు

సంబు కొంటాటమును హరుసంబుంపొంపు

నెమ్మియన సంతోషముజేరు లిమ్మిహిహారి. 161

సంతసము, అరుసము, రహి, సంబరము, సంబ్రమ, అలరు, ఎలర్పు, ఎలరుపు, సంతోషము, వెంటము, ఎలమి, సంతోషము, వేడుక, అరుసము కొంటాటము, హరుసము, పొంపు, నెమ్మి అనగా సంతోషమునకు జేర్లు.

క. తలిరు చెలర్పును కేరును

చెలగు తలిర్చెలరుచు హరుసించు తలిర్పుక

వెలసెను సంతోషించుట

కిల నాఖ్యలగుచు ముగాది కృతికవిదార్. 162

తలిరు, చెలర్పు, కేరు, చెలగు, తలిర్పు, ఎలరుచు, హరుసించు, తలిరు చు, వెలను అనగా సంతోషించుట జేర్లు.

సీసమాలిక.

అసలారు అంపిల్లు నగ్గలిం చేపార

నన గుబ్బతి లెలరు చ్చగ్గలికయి

కడలు నెక్కెసగును కడుకొను క్రేళ్లుబ్బు
 కడు రెసలారును కడలుకొనును
 మూర్చభోవు నెలర్చు మూరు నెశరువారు
 కొదరు కెడలు వ్రాలు కొప్పరించు
 తనరారు జడిగొను తనరు తనర్చును
 తొంగలించు తలిర్చు తుఱగలించు
 తనరుచు తలిచుచు దైవారు దుష్టకు,
 నికు, పం బెసలారు నిబ్బరించు
 పరిడవించు ననుచు బలకొను పమ్మును
 ప్రబలు మిటారించు ప్రబ్బుత్రేయు
 ముడివడు మేటిల్లు మురియంబడును మెండు
 కొను నివ్వటిలు క్రిందుకొను తొలంకు
 గుబ్బతిలును గండుకొనును పొంపీవోవు
 పొంగారు పొనకాడు చెంగలించు

గీ. నుట్టివడును పొటకరించు నొడ్డగిల్లు
 మించి యాగుబ్బుకొను మమ్మరించు పెంపు
 మీఱు సందడించనగను మేఘశోభి

తాంగ! యతిశయిండుట కాఖ్యలయ్యెధరణి. 163

అసలారు, అంపిల్లు, అగ్గలించు, వీతారు, గుబ్బతిల్లు, ఎలరుచు, అగ్గ
 లిక, కడలు, ఎక్కు, ఎసగు, కడుకొను, క్రేళ్లుబ్బు, కదురు, ఎసలారు, కడ
 లుకొను, మూర్చభోవు, ఎలర్చు, మూరు, అడరు, వారు, కొదరు, కరలు,
 వ్రాలు, కొప్పరించు, తనరారు, జడిగొను, తనరు, తనర్చు, తొంగలించు, త

లిరు, మఱిగలించు, తనరుచు, తలిరుచు, దైవాలు, దుద్దెప్పు, నిక్కు, పం
 టు, ఎసలారు, నిబ్బరించు, పరిడవించు, ననుచు, బలకొను, పమ్ము, ప్రబలు,
 మిటారించు, ప్రబ్బు, తేయు, ముడివడు, మేటిల్లు, మురియబడు, మెండుకొను
 నివ్వటిల్లు, క్రందుకొను, తొలకు, గుబ్బతిల్లు, గడ్డుకొను, పాంపీవోవు, పాం
 గారు, పానకాడు, చెంగలించు, ఉట్టిపడు, పాటకరించు, ఒడ్డగిల్లు, ఆగుబ్బు
 కొను, మమ్మరించు, పెంపుమీలు, సందడించు అనగా అతిశయించుట వేళ్లు.
 నీ. కడిమి యెడ్రాట యేచు కడ్డి ననువు విక్క

టిల్లు పెల్చన పెల్చ పెల్లువేర్చి
 పెలుచన తనరువు పెలుచ మిటారంబు
 బెట్టు పంచారంబు పెంపు నెలరు
 వఱలు సందడి మెండు పరిడవం బెసకంబు
 వేరిమి మెఱవడి పెల్లిదంబు
 నిబ్బరం బాగుబ్బు నుబ్బరం బనగను
 దనరారె నతిశయమునకుఁ బేళ్లు;

గీ. నంగవించు నంకించు నువ్పొంగు మొన
 కట్టు వీగు కేరును కిలకొట్టును వసి
 గొనును కొల్కొను ననగను దనరె నుల్ల
 సిల్లుటకుఁ బెళ్లు హరిహాయ నేవితపద.

164

కడిమి, ఎడ్రాట, వీచు, కడ్డి, ననువు, విక్క టిల్లు, పెల్చన, పెల్చ, పెల్లు, వేర్చి, పెలుచన, తనరువు, పెలుచ, మిటారము, బెట్టు, పంచారము, పెంపు, ఎలరు, వఱలు, సందడి, మెండు, పరిడవము, ఎసకము, వేరిమి, మెఱవడి, పెల్లిదము, నిబ్బరము, ఆగుబ్బు, ఉబ్బరము ఇవి అతిశయమునకు వేళ్లు. అంగవించు, అలకించు, ఉప్పొంగు, మొనకట్టు, వీగు, కేరు, కిలకొట్టు, వసిగొను, కొల్కొను అనగా ఉల్లసిల్లుట వేళ్లు.

గి. అచ్చలం బారడము వీక యంగడ లలి
 యోజ యొడికారమును జోక యుబ్బకంబు
 నగ్గలిక మొనకట్టు కొమ్మనగ భువిన
 వెలసె నుత్సాహమనకు నాఖ్యలు మునాకి. 165

అచ్చలము, అరడము, వీక, అంగడ, లలి. యో. యొడికారము.
 దు, ఉబ్బకము, అగ్గలిక, మొనకట్టు, కొమ్మ అనగా ఉత్సాహమున. వెల్ల
 క. నగవనగ నవ్వన నగు న

నగ హాసము పేళ్లు; చిన్ని నగవనగ ను చి
 ర్నగ వనగ ముసిముసినగ వ
 నగ చిఱునగవనగ స్మృతిమునకు పేళ్ళొప్పకా. 166

నగవు, నవ్వ, నగు అన హాసము పేళ్లు. చిన్నినగవు. చిన్నినవు, ముసి
 ముసినగవు, చిఱునగవు అనగా స్మృతిమున పేళ్లు.

క. ఎగతాళి గేలిత్రిస్తరి

నగుబొటు పిసాళి క్రేణి నవ్వులు మేలం
 బగు మఱియుఁ దచ్చనయన
 నగు పరిహాసంబుపేళ్ళి హరిహారుగత్తా. 167

ఎగతాళి, గేలి, త్రిస్తరి, నగుబొటు. పిసాళి,
 తచ్చన అనగా పరిహాసము పేళ్లు.

గి. క్రేణిసేయు సంయాటించు గేలిగొట్టు
 గుంజ నుసుగుడనంగను కుముదమిత్ర
 సూర్యలోచన పరిహరించుటకుపేళ్లు
 నాంధ్రభాషనుఫిలసిల్లె నవనియందు. 168

క్రేణినేయు, సంయాటించు, కేలిగొట్టు, గుండనునుడుగు అనగా పరిహసించుటకు వేళ్లు.

గీ. తమి యనంగకుతూహలమున కమరై; తమిగొ
ను నన తివురన తిలకించు నన కుతూహ
లపడుటకు నొప్పె; తీక్షణంబు నవుడెయ్యెన్
బెట్ట యొక్కెట వేళ్లచే బినరుహాక్షు.

169

తమి అనగా కుతూహలము వేరు. తమిగొను, తివురన, తిలకించు; అనగా కుతూహలపడుట వేళ్ళు. బెట్ట, ఒక్కెట అనగా తీక్షణమునకు వేళ్ళు.

క. అక్కటికముంగ నిబ్బరికం

బక్కిటికయుఁ గనికరమన నగు దయ కాఖ్యల్;
నిక్కముఁ దెలిపెద సైరిం
చొక్కటి క్షమించుననుట నొప్పెమురార్.

170

అక్కటికము, నిబ్బరికము, అక్కిటిక, కనికరము అనగా దయకు వేళ్ళు. సైరించు అనగా క్షమించుటకు వేరు.

క. ఓరిమి యోషిక తాళిక

యోచువు నోపోర్పు తాల్మి యొట్టును మఱియుకొ
సైరణ యన క్షమ కాఖ్యలు
ఘోరదితికుమారజాల కుంజరసింహా.

171

ఓరిమి, ఓషిక, తాళిక, ఓరువు, ఓపోర్పు, తాలిమి, ఓడ్డు, సైరణ అనగా క్షమకు వేళ్ళు.

క. కనుకట్టుం దనమ ని యని

వను కాంతాళంబనుచు ననంగనీరసనాఁ

గ నసూయ కాఖ్యలగుచుం

దనరె రమాహృదయవికచ తామరసాళి.

172

కనుకుట్టు దనము, కాంతాళము, కురస అవగ అనూయచేళ్ళు.

2. అదటనం బెగ వుదు టుదురు గరువమును

గబ్బియు గబ్బును గబ్బితనము

డంబును ముర్దును డబడబ లెక్కువ

లెక్కును కచ్చును తెక్కు తెగటు

త్రుక్కును నిక్కును త్రుళ్ళును నెగవును

బింకంబు పొగరును పిలుకు వీక

మురువు హంకారంబు మురిమిడి ముఱికంబు

బెట్టు మిటారంబు బెట్టిదంబు

3. వీకనగ గర్వమునకు నభిఖ్యలొప్పె

వీకనగ మిటారించన వీగుననగ

విక్కుననగ పొంగారన నిక్కుననగ

పొంగళించన త్రుళ్లన ప్రాసగె నాంధ్ర

మునను గర్వించు పేళ్లగు మునివిలోల.

173

అదట, అసము, ఎగవు, ఉదుటు, గరువము, గబ్బు, గబ్బితనము, డంబు, ముర్దు, డబడబ, లెక్కువ, లెక్కు, కచ్చు, తెక్కు, తెగటు, త్రుక్కు, నిక్కు, త్రుళ్ళు, నెగవు, బింకము, పొగరు, పిలుకు, వీక, మురువు, హంకారము, మురి, మిడి, ముఱికము, బెట్టు, మిటారము, బెట్టిదము, వీకనగా గర్వమునకు చేళ్ళు, వీక, మిటారించు, వీగు, విక్కు, పొంగారు, నిక్కు, పొంగళించు, త్రుళ్ళు అవగా గర్వించుటకు చేళ్ళు.

తే. గీ. వెలసె నీటనఁగను మురిపెంబనంగ
 నుర్వరఁ జెలంగె శృంగారగర్వమునకుఁ
 బేళ్లు; కన రిత మెక్కును వేడుకయును
 బాళి యితవన నిష్టమకా పాశనాశ.

174

నీటు, మురిపెను శృంగారగర్వమునకుఁ బేళ్ళు. కనరు, ఇతము
 పేళ్ళు, వేడుక, బాళి, ఇతవు అనఁగా ఇష్టమునకుపేళ్ళు.

తే. గీ. ఓటుపాటన నెడరన నోటమి యన
 బాడుదల నాఁగ నోటన భంగమునకు
 మొక్కచెడు బన్నపడు నోటుపోవనంగ
 భంగపడుట కభిఖ్యలౌ పంకజాక్షు.

175

ఓటుపాటు, ఎడరు, ఓటమి, బాడుదల, ఓటు అనఁగా భంగ
 మునకుఁబేళ్ళు. మొక్కచెడు, బన్నపడు, ఓటపోవు అనఁగా భంగపడుటపేళ్ళు.

గీ. ఓటుసేయు నోటమిసేయు మాటలవని
 భంగపఱచుటకగు; తలవంపుకేర

డంబు కాకును తొచ్చున డంబుమీటి

యగు తిరస్కారమున కాఖ్య లంబుజాక్షు.

176

ఓటుసేయు, ఓటమిసేయు అనఁగా భంగపఱచుటకుఁబేళ్ళు. తల
 వంపు, కేరడము, కాకు, తొచ్చు ఇవితిరస్కారమునకుఁబేళ్ళు.

గీ. తెగడనంగ రాకొట్టన తెవడన ముర

ళించనఁగ కేరనఁగ తుటారించనంగ

నోడగించనఁగను నామకోటి కీర్తి

మించియలరాఁనెను దిరస్కరించుటకును.

177

తెగడు, రాకొట్టు, తెవడు మరళించు, కేడు, తుటారిండు, నోడ
10చు, ఇట తిరస్కరించుటకుఁ జేళ్ళు.

గీ. బిడెము బిడియంబు సిగు సిబ్బితియు నాన
యీల యన వ్రేడకాఖ్యలయ్యెను; తివురస
వలచునా జేడుననఁగను వెలసె తెనుఁగు
నం దపేక్షించుటకు పేళ్లు నలిననాభ.

178

బిడెము, బిడియము, సిగు, సిబ్బితి, నాన, తుల ఆన అన్వయజేళ్ళు,
ఉవురు, వలచు, జేడు అనఁగ అపేక్షించు చేళ్ళు.

క. తరితీపు కచ్చు నేకట

యరిమిలి యడియాస యాస యుర్మిలి తమిహా

ళి రహియు మచ్చిక నర్మిలి

నరిమిలి మచ్చిగ యపేక్ష నామములు హారీ.

179

తరితీపు, కచ్చు, నేకట, అరిమిలి, అడియాస, ఆస, అర్మిలి, తమి
హాళి, రహి, మచ్చిక, నర్మిలి, నరిమిలి, మచ్చిగ అనఁగ అపేక్షకుఁ జేళ్ళు.

గీ. ఆస యాసత్తి చన విచ్చ యుర్మిలియును

తలఁపు కోరిక తివుటయు వలపు కోర్కె

కొసరునాఁగను జెలఁగెఁ దెస్తునను వాంఛ

కాఖ్యలగుచును దనుజరాడద్రివజ్ర!

180

ఆస, ఆసత్తి, చనవు, ఇచ్చు, అర్మిలి, తలఁపు, కోరిక, తివుట
కొసరు, కోర్కె, వలపు అనఁగా వాంఛకుఁ జేళ్ళు

గీ. వెరఁగు నివ్వెఱ నివ్వెర వెఱఁగు నొడు

కొట్టు నివ్వెఱఁగు నవుడుకొట్టు తేఁకు

వమిణాకరమును వెఱవెఱపాటు టిచ్చ
యు తటకాయన నిశ్చేష్టకొప్పేళ్లు.

181

వెరఁగు, నివ్వెఱ, నివ్వెర, వెఱఁగు, నాడుకొట్టు, నివ్వెఱఁగు, కవుడు
కొట్టు, తేఁకువ, మిణాకరము, వెఱవెఱపాటు, టిచ్చ, తటకా అన
విశ్చేష్టకుఁబేళ్ళు.

గీ. మఱపు సొగయిక సొలపు సుమాళము మయి
మఱపు నుబ్బరవోవు నివ్వెఱ వితాకు
బెగ్గలంబును సొగయు నివ్వెరయు సొగపు
బిమ్మిటి యనంగ పరవశం బిమ్మహినగు

182

మఱపు, సొగయిక, సొలపు, సుమాళము, మైమఱపు, ఉబ్బరవోవు
నివ్వెఱ, వితాకు, బెగ్గలము, సొగయు, నివ్వెర, సొగపు, బిమ్మిటి అనఁగా
పరవశముఁబేళ్ళు.

గీ. సొగయు పుతపుతవోవును చొక్కను మఱి
బెగ్గలముపడు నెరగొను బెగ్గిలు నన
పారవశ్యంబునకుఁబేళ్లు బరగె; టిచ్చ
బడు వితాకన నిశ్చేష్ట పడుటపేళ్ళు.

183

సొగయు, పుతపుతవోవు, చొక్క, బెగ్గలముపడు, ఎరగొను, బెగ్గిలు
అనఁగాపారవశ్యముఁబేళ్ళు. టిచ్చపడు, వితాకు అన నిశ్చేష్ట
పడుటకుఁబేళ్ళు.

గీ. కవుడు కువ్వాడమును వెడ్పు కొడు కిటుకు
పొచ్చెము కువాళమును నట తచ్చన యుకి

పంజును కువాడమునుచిట్టకంబు వైసి

కియు బవంతెబనంగ పేళ్ళు కపటమునకు.

184

కపుడు, కువాడము, పెట్టు, కాడు, కిటుకు, పొచ్చెట్టు, శుగా
శిష్యు, సట, కచ్చన, ఉరవము, కువాడము, చిట్టకము, వైసికము, బగు
అను అనగా కపటముబేళ్ళు.

జంకియయును పంచాడింపు జంకెన బెద

రింపు జంకెనయనంగ విహ్వలింపు పేళ్ళు;

జంకు బెగ్గిలు గ్రక్కతిల్ జళ్ళుబెదకు

ననంగ విహ్వలమున కాఖ్యలొను శారి

185

జంకియ, పంచాడింపు, జంకెన, బెదరింపు, జంకె అన విహ్వ
లింపుబేళ్ళు. జంకు, బెగ్గిలు, గ్రక్కతిల్లు, జళ్ళు బెదరుఅనగా విహ
వలించుబేళ్ళు.

గ. అలమటయుఁ గలనరము చింతాఖ్యలయ్యె;

నరయికయు వగ యాదట యరయుట తల

పోత తుండుడుకనగను పొసంగె భువి వి

చారమునకాఖ్యలై బలజాతనాభ.

186

కలవరము, అలమట అనగా చింతపేళ్ళు. అరయుక, వగ, భువి,
అరయుట, తలపోత, తుండుడుకు అనగా విచారమునకుపేళ్ళు.

గీ. తలరు స్రుక్కును బెగ్గిలు నలమటించు

నలమ రనంగ చింతించుట కాఖ్యలయ్యె

వెలసె తడుము నాలోచించు పేరుబాంది

మించె; సాటించునా విచారించుటకగు.

187

తలరు, మ్రుక్క, బెగ్గెలు, అలమటించు, అలమరు అనగా చింతించుటకు వేళ్లు. తుడుము అనగా ఆలోచించుటకు వేరు. పాటించు అనగా విచారించుటకు వేరు.

గీ. అదయునన తలపోతయుననగ నేక

తంబనగ వగయన మంతనంబనంగఁ

దనరె నాలోచనకు; నెగ్గతంబు మంత

నంబు కందువ యేకాంత నామమిలను.

188

అదయు, తలపోత, ఏకతము, వగ, మంతనము అనగా ఆలోచనకు వేళ్లు. ఎగ్గతము, మంతనము, కందువ అనగా ఏకాంతమునకు వేళ్లు.

గీ. చెమట చెమ్మట చెమరనఁ జెల్లు ఘర్మ

మునకభిఖ్యలు; చెమ్మరించనఁ జెమర్చు

ననగఁ జెమరించు ననియన నావిరిల్లు

ననగఁజెల్లు ఘర్మోత్పత్తి కాఖ్యలగుచు.

189

చెమట, చెమ్మట, చెమరు అనగా ఘర్మమునకు వేళ్లు. చెమ్మరించు, చెమర్చు, చెమరించు, అవిరిల్లు అనగా ఘర్మోత్పత్తి వేళ్లు.

గీ. గగురు గగ్గురు పులకించు గగురువొడుచు

గరు పులకరించు గరుపాటు గగ్గురు గరు

పాటు నిడువెండ్రుకయు బహువచనమందుఁ

బులకలనఁ బులకాంకురాఖ్యలు మురారి.

190

గగురు, గగ్గురు, పులకించు, గగురువొడుచు, గరు, పులకరించు, గరుపాటు, గగ్గురు, గరుపాటు, నిడువెండ్రుక, బ|| పులకలు అనగా త్పై కాంకురముల వేళ్లు.

సీ. ఓజ యోటమి కనుకని యోట కోఁచ

జంకు బెగ్గల మెద బీతు జలదరంబు

బెగ్గు బెగ్గుడు తలఁకును బెగ్గులికము

నశలు వెఱ వెఱపన భయాభ్యలు హరి.

191

ఓజ, ఓటమి, కనుకని, ఓట, కోఁచ. జంకు, బెగ్గులము, ఎద, బీతు, జలదరము, బెగ్గు, బెగ్గుడు, తలఁకును, బెగ్గులికము, అశలు, వెఱ, వెఱపన, ఇవి భయమునకుపేళ్ళు.

ఆ.వె. బెగ్గుడు పిచ్చులించు బెగ్గులు బెగ్గుడు

వెఱచు నడలుచు వెఱచఱచు తలఁకు

పుల్లగిల్లు స్రుక్కుఁ జెల్లెఱ పల్కులు

భయపడుటకు పేళ్లు భవ్యచరిత.

192

బెగ్గుడు, పిచ్చులించు, బెగ్గులు, బెగ్గుడు, వెఱచు, అడలు, వెఱచఱచు, తలఁకు, పుల్లగిల్లు, స్రుక్కు ఇవి భయపడుటకుపేళ్ళు.

సీ. పేదపడు పంద పేదర్మి పేదఱిమియు

పిఱికి యనఁబేళ్ళుదనరెను భీరువునకుఁ;

బరగె వివ్వచ్చుమానఁగ భీభత్సమునకు

నకలమునిజనాభయపాణి చక్రపాణి.

193

పేదపడు, పంద, పేదర్మి, పేదఱిమి, పిఱికి అనఁగా భీరువునకుపేళ్ళు. వివ్వచ్చుము అనఁగా భీభత్సమునకుపేళ్ళు.

సీ. గలతరించును పెల్కుఱు పెలుకుఱనఁగ

వెలసె భయవికారాభ్యులై; బెడివము చల

జంపు గోరగింతయు నాఁగ జలరుహనయ

నా ! భయంకరమునకును నామపంక్తి.

194

గలతరించు, పెల్కులు, పెల్కులు అనఁగా భయవికారమునకుఁ బేళ్ళు. బెడిదము, చలజంపు, గోరగింత అనఁగా భయంకరము నకు పేరు.

గి. అరులు మాలిమి యర్మిలి యర్లనంగ

వెలసె వాత్సల్యనామముల్ ; చలపకార

మనఁగ పటికిరింతయు చలమనఁగఁ బేళ్ళు

దనరె మాత్సర్యమునకు మదనవిలాస.

195

అరులు, మాలిమి, అర్మిలి, అర్లు అనఁగ వాత్సల్యమునకుఁ బేళ్ళు. చలపకారము, పటికిరింత, చలము అనఁగ మాత్సర్యమునకుఁ బేళ్ళు.

సీ. అరితి ప్రేముడి బాళి యర్మిలి యాదట

మచ్చిక గాదిలి మక్కువయును

గారాము తీయము గారాబమును నెమ్మి

నెమ్మిక తియ్యము నెనరు పెరిమ

యిచ్చకమును గూర్చి ముచ్చట గారవం

బును లలి కూరిమియు నరిమిలియు

వేరిమి యనఁగను బేళ్లొన ప్రేమకు;

రమణనా రాణనా గవణయనఁగఁ

గి. దనరె ప్రియమునకాఖ్యలై; చనువనంగ

కాయువన చిగురొత్తన కాయ్యు నాఁగ

నను వనఁగ ననురాగంబునకును పేళ్ళు

జలరుహాయతనయన భువంగశయన.

196

అరిలి, ప్రేముడి, బాళి, అర్మిలి, ఆదట, మచ్చిక, గానిలి
 మక్కువ, గారాము, తీయము, గారాబము, నెమ్మి, నెమ్మిక, తియ్యము,
 నెనరు, పెరిమ, ఇచ్చకము, కూర్మి, ముచ్చట, గారవము, లడి, కూరిమి.
 అరిమిలి, వేరిమి అనగా ప్రేమకుపేళ్ళు. రమణ, రాణ, రవణ అనగా ప్రి
 యమునకు పేళ్ళు. చనువు, కాయువు, చిగురొత్తు, కాయ్వు, సనుపు అనగా
 అనురాగమునకు బేళ్ళు.

సీ. అచ్చలం బొగద యక్కను తుకతుక

కినుక యీనును కాక కినువుక సరు

కలుచ యీసరమును గాతాళమును గిన్న

పెలుచన యీసర పెలుచ యరుసు

చిట్టి అఱగొనును జిట్టు చిరాగును

గనలు రోసంబును కసియుఁ జలము

బైడాలమును నిత్యబహువచనంబున

గలిగె నంకాపొంకములును మఱియు

గీ. నంకపొంకంబులని యన నలరెక్కాద్ర

మునకుపేళ్ళుక్క నును చలమువిడి మచ్చ

రంబు వేరమి మచ్చరికంబు వేర

మనఁగ ద్వేషంబునకు నభఖ్యలు మురారి.

[97

అచ్చలము, అంగద, అక్కను, తుకతుక, కినుక, ఈను,
 కాక, కినుపు, కసరు, కలుచ, ఈసరము, గాతాళము, కిన్న, పెలు
 చన, ఈరస, పెలుచ, అరుసు, చిట్టి, అఱగొను, చిట్టు, చిరాగు
 కనలు, రోసము, కసి, చలము, బైడాలము, బి||అంకాపొంకములు, అంక
 పొంకములు అనగా రాద్రమునకు బేళ్ళు. ఉక్కను, చలము, విడి, మచ్చ
 రము, వేరిమి, మచ్చరికము, వేరము అనగా ద్వేషమునకు బేళ్ళు.

గి. అలుగు కనలును గాసిల్లు నలువు కనరు
 కినియు రొప్పు కనారిలు కింకిరిపడు
 పదరు కిన్వడు తివురును పనుకు ననఁగ
 నొప్పు కోపించుటకుపేళ్ళు నురగశయన.

198

అలుగు, కనలు, గాసిల్లు. అలువు, కనరు, కినియు, రొప్పు
 కనారిలు, కింకిరిపడు, పదరు, కిన్వడు, తివురు, పనుకు అనఁగా కోపిం
 చుటకుపేళ్ళు

గి. రంజిలుట కగు రాగించు రాగిలనఁగ;
 నిద్ర కగు కూర్కు నిద్దుర నిదుర కూరు
 కనగ నొప్పెను; జృంభణమునకు నావు
 లింతయననామమగును పాలితమునీశ.

199

రాగించు, రాగిల్లు అనఁగా రంజిల్లుటకుపేళ్ళు. కూర్కు, నిద్దురి
 నిదుర, కూరుకు అనఁగా నిద్రకుపేళ్ళు. ఆవులింత అనఁగా జృంభ
 ణమునకుపేరు.

క. తూఁగనఁగ కునికిపాటన

తూఁగిపడన తందరయన తూఁగుపడు డనం
 గాఁ గలిగె భువితెలుంగున

సఁగశయానా ! ప్రమీల నామములగుచుకొ. 200

తూఁగు, కునికిపాటు, తూఁగిపడు, తందర, తూఁగుపడు అనఁగా
 ప్రమీలకుపేళ్ళు.

గి. ఉపవడంబుచు మెలకువ యుప్పవడము
 మేలుకాంచును మేల్కొలు మేలుకోలు

మేలుకొనునన విలసిల్లె మేఘశోభి

తాంగ యవబోధమునకు నామాళియగుచు.

201

ఉపవడము, మెలకువ, ఉప్పవడము, మేలుకొనుచు, మేల్కొలుగు, మేలుకోలు, మేలుకొను అనగా అవబోధమునకుచేళ్లు

గీ. రింబ యుమ్మాదమును కైపు రిమ్మ కయిపు

వెట్టి వేదురు తిక్కనా విట్టవీగె

ధరణి యున్నాదమునకు; తబ్బిబ్బు తెఱపు

మఱపునా విపర్యయ నామమాలిక హరి.

202

రింబ, ఉమ్మాదము, కైపు, రిమ్మ, కయిపు వెట్టి, వేదురు, తిక్క ఇవి ఉన్నాదమునకు చేళ్లు. తబ్బిబ్బు, తెఱపు, మఱపు ఇవి విపర్యయముచేళ్ళు.

గీ. మంపు లాహిరి సోలంబు మత్తు మయిద

వదురువును లాహిరీ కైపు మైదు కైపు

మైకము మఱి మత్తాయు నున్నాదగుణము

మంపిలన మత్తుగొనునా మదింపుచేళ్ళు.

203

మంపు, లాహిరి, సోలము, మత్తు, మయిద, వదురువు, లాహిరీ కైపు, మైదు, కైపు, మైకము, మత్త ఇవి ఉన్నాదగుణమునకుచేళ్లు. మంపిలు, మత్తుగొను అన మదింపుచేళ్లు.

గీ. మ్రాలుదెంచును మ్రాగును మ్రాలన వివ

శత్యమున మ్రాలుటకుచేళ్ళు; శ్వాస కావి

యగును; నిశ్వసించుటకు రోజనగఁజెల్లె;

నూయు నూరుపీ స్వచ్ఛాన్వన కొప్పెచేళ్ళు.

204

మ్రాలుదెంచు, మ్రాగు, మ్రాలు అనఁగా వివశత్వమునవ్రాలుట వేర్లు
అవి అన క్వాసమునకువేరు. రోజుఅనఁగా నిశ్చయించుటకువేరు. ఊఁగుఘో,
ఊఁర్పు అన ఉచ్చాసమువేరు.

పంచపాది గీ. రోజు నిట్టూరువును వగరుచు వగర్పు

నాఁగ నొప్పెను నిశ్వాస నామపంక్తి;

యూఱడిలు సాకతముసేయు నూఱ డూఱ

డించు నోదార్పు నూరార్పు నంచుబల్క-

నుపశమించుట కాఖ్యలైయొప్పె శౌరి. 205

రోజు, నిట్టూరువు, వగరుచు, వగర్పు అనఁగ నిశ్వాసమునకు
వేర్లు. ఊఱడిలు, సాకతముసేయు, ఊఱడు, ఊఱడించు, ఓదార్పు,
ఊరార్పు అనఁగ ఉపశమించుటకువేర్లు.

ఆ. వె. చెండు బంతి పుట్టచెండు పొటనబంతి

యనఁగ కందుకాఖ్యలయ్యె; కొట్ట

మనఁగ స్త్రీల మండలాకారనృత్యంబు;

నాట రంతు క్రీడకొనుపేళ్ళు.

206

చెండు, బంతి, పుట్టచెండు, పొటనబంతి అనఁగ కందుకమువేర్లు.
కొట్టము, అనఁగ స్త్రీలుమండలాకారముగనృత్యముసేయుటవేరు. అట,
రంతు అన క్రీడకువేరు.

క. చెరలాటలా డనంగను

చెరలాట యనంగనొప్పె చెర్లాటయనం

జెరలాడన చిట్టాడన

ధరధరక్రీడించుటకు;ను దసరె నభిఖ్యల్.

207

చెరలాటలాడు, చెరలాట, చెల్లాట, చెనలాడు, చిట్టాడు అనఁగ
క్రిశించుటకుపేర్లు.

సీ. అలఁగు నలఁచు నలఁత యలకువ యలయిక

యలసట యిజుకు బడలిక డయ్యు

లంపట యోలాము లంపటమునునేద

యల్లట తవతవ యలపు సోమ

వేసట చీకాకు వేసరమును దయ్యు

నలకువయు సరమ యలవనంగ

శ్రమకునభిఖ్యలౌ; సరముఁగొనును నేద

పడు వేసరము శ్రమ పడుటపేళ్ళు;

గీ. తిమ్మనా స్వస్థమునకాఖ్య తెనుఁగునందు

నలఁచె; తిమ్మన తిమ్మవడనఁగ నొప్పె

స్వస్థపడుట కభిఖ్యలై సారసారి

మిత్రోలోచన యతిశతపత్రనేత్ర.

208

అలఁగు, అలఁచు, అలఁత, అలకువ, అలయిక, అలసట, ఇజుకు, బడలిక, డయ్యు, లంపట, ఓలాము, లంపటము, నేద, అల్లట, తవతవ అలపు, సోమ, వేసట, చీకాకు, వేసరము, దయ్యు, నలకువ, సరమ, అలపు అనఁగా శ్రమమునకుపేర్లు. సరముఁగొను, నేదపడు, వేసరము, అనఁగ శ్రమపడుటకుపేర్లు. తిమ్మ అనఁగా స్వస్థమునకుపేర్లు. తిమ్మన తిమ్మవడు అనఁగ స్వస్థపడుటకుపేర్లు.

గీ. అరుదు విసుమానమును వింత యచ్చెరువును

వెరఁగు నబ్బర మబ్రంబు వెఱఁగు చిట్ట

యక్కజము వెఱి సోదెము నమరు సోదె

మనఁగ నాశ్చర్యమున కాఖ్యలొ మురారి.

209

అరుష, వినుమానము, విఠ, అచ్చెరువు, వెరఁగు, అబ్బురము
అబ్బము, వెఱిఁగు, చిట్ట, అక్కజగు, వెఱి, సోదెము, అమరు, సోదెము
అనఁగా ఆశ్చర్యమునకుపేర్లు.

గీ. సిబ్బియము సోబె సోబియ సిబ్బెమనఁగ

నంగజనితశృంగారాంకమా; విలాస

చేష్ట కొప్పెను సంయాట; శీలమునకుఁ

దనరె యాలుడియన నాఖ్య ధర్మమూర్తి.

210

సిబ్బియము, సోబె, సోబియ, సిబ్బెము అన అంగజనితశృంగారమునకుపేరు. సంయాట అన విలాసచేష్టకుపేరు. అలుడి అన శీలమునకుపేరు.

సీ. చిన్నె యొయ్యారంబు చిన్నియ హాసును

చీటకం బెమ్మెయ్ చీటకంబు

హాాయ లొయారము వగ యొయారమును రువా

రంబు తెక్కరము హారంగు కోడి

గంబు మనయు బిటారంబనంగ విలాస

మునకాఖ్యలెయ్యె; గునిసియాడు

గునిసాడు గునియును గునుపు కులుకు తీవి

బెడఁగు చీటకమును బిత్తరంబు

గీ. కోడిగము చిట్టకంబును గున్ను వగయు

హాాయలు బయ్యకారమనఁగ పేళ్ళొప్పె ధర వి

లాసచేష్టావికేషాస్తి కేసులేక

హటకాంబర శ్రీమానసాబ్జముత్ర.

211

చిన్నె, ఒయ్యోగము, చిన్నియ, చాళాను, చిట్టకము, ఎమ్మె
చిట్టకము, హళాయిలు, ఒయ్యోగము, వగ, ఓయ్యోగము. మహామల, కైక్క
రము హళారంగు, కోడిగము, మస. బిటారము, అనగా పిలూస
నకుఁబేర్లు. గునిసియాడు, గునిసాడు, గురియు, పుచుపు, కుబుచ, శిశి,
బెడగు, చీటకము, బిత్తరము, కోడిగము, చిట్టకము, గునుపు, హ, హళాయి
లు, బయకారము అనగా విలాసచేష్టావికేషమునకు పేర్లు.

క. వడకాండు నాంగ యమరన

వడకనంగను గులుకనంగ ముఖిరి యపంగం

పుడమిని కంపముపేల్లె

యడరెను ఫణిరాజశయన యంబుజనయరా.

212

వడకాండు, అడగు, వడక కుబుచ, వలసిరి అనగా కంప
మునకు పేర్లు.

సీ. ఆరటం బక్కనం భౌరాట మొలుపును

తనుకు మండ్రాటంబు తన్నుపంతి

మల్లడి వేండ్రంబు మఱకువ యుత్తలం

బురియు వేడిమి వగ యుదిల కంఠు

నేక వేడి తుకతుక సెగ యావి యెరియును

గొబరును తుందుకుకును దగయుచు

నాంగ సంతాపంబునకుఁబేర్లు; నుత్తల

పాటు.తన్నారటుపడును వండు

గీ. మునుకు మండ్రాడు దురపిల్లు తనుకు మఱుగఁగు
 నుదిలఁగొను నారటింపన నుత్తలపడు
 నా నుదిరఁగొను నాఁగను నామధేయ
 నికరమలరె సంతాపించుటకు మురారి.

213

ఆరటము, అక్కసము, ఆరాటము, ఒలుపు, తిన్నెనుపు, మండ్రాడు
 టము, తన్ను, వంత, మల్లిడి, వేండ్రము, మఱుపువ, ఉత్తల, ఉంయు
 వేడిమి, వగ, ఉదిల, కందు, సెక, వేడి, తుకతుక, సెగ, ఆపిరి
 ఎరియ, గొబరు, తుందుడుకు, దగ, ఇవి సంతాపముపేళ్లు. ఉత్తి
 లపాటు, తన్ను, ఆరటపడు, వందు, మునుకు, మండ్రాడు, దురపిల్లు
 తనుకు, మఱుగఁగు, ఉదిలఁగు, అరిటింపు, ఉత్తలపడు, ఇవి సంతా
 పించుటకుపేళ్లు.

గీ. తనుకు దూపించు దూపిల్లు తన్ను దూప
 టిల్లు పొగలును మలయును మల్లిడిఁగొను
 వ్రేఁగు వెమ్మును వేగన వెలసెభువి త
 పించుటకు నామధేయముల్ విష్ణుదేవ.

214

తనుకు, దూపించు, దూపిల్లు, తన్ను, దూపటిల్లు, పొగలు,
 నులయు, మల్లిడిఁగొను, వ్రేఁగు, వెమ్ము, వేఁగు అసఁగా తిపించుట
 కుఁజేర్లు.

గీ. తమియు బెంగయు మండ్రాడ తనుకును తహ
 తహాయు మండ్రాటమన పరితాపమునకు
 దనరెనాఖ్యలు; ననగూఁడు తమకము తమి
 యనఁగవెలసె కామోద్రేకమునకుపేళ్లు.

తమి, బెంగ, మండ్రాద, తనుకు, తహళహ, మండ్రాటము
అనగా పఠాభమునకుఁ జేర్లు. ననగూడు, లమకము, తమి అనగా కా
మోదేకమునకుఁ జేర్లు.

క. మరులు వల చొక్క మేలుక

విరాళి వలవునన మోహ విధికాఖ్యలగుక

వెరవేకీయు వలకాకయు

విరాళి వలవంతయనగ విరహాగ్నియగుక,

216

మరులు, వల, చొక్క, మేలు, విరాళి, వలవు అనగ మో
హమునకుఁ జేరు. వెరవేకీ, వలకాక, విరాళి, వలవం అన విరహాభ
మునకుఁ జేర్లు.

గి. కుములు లోలోకుములును లోకుమరిలును కు

మారిలనగ నంతర్దుకిఖమాను; కందు

ననగ కనుగందునా గమలుననదేహ

తాపమునకునభిఖ్యలా దనుజువెరి.

217

కుములు, లోలోకుములు, లోకుమరిలు, కుమారిలు అనతి త
ర్దుకిఖమునకుఁ జేర్లు. కందు, కనుగందు, కమలు అనగా దేహతాప
మునకుఁ జేర్లు.

గి. నోవ్యయును నోవ్య నోవియు నోవనంగ

వేదన కభిఖ్యలైయొప్పి వేదనపడు

పేరు; చుమ్మలు వారన వెలసెనొకటి

మత్తీయన కామమునకు నామంబు శౌరి.

218

నోవ్య, నోవ్య, నోవి, నోవ అన వేదన పేర్లు చుమ్మలునాటు
అనగా వేదనబడుటకుఁ జేరు. మత్తీ అనగా కామమునకుఁ జేరు.

క. వలపని యన శైత్యగుణం

బులుగల శైత్యోపచాగమునకును పేరొ

వలచుననగా మోహించుట

కలరుచు నీనాట్యవర్ధు కంతముశౌరీ.

219

వలపని అనగా శైత్యోపచారముపేరు. వలచుననగా మోహించుటచేరు

నాట్యవర్ధుముగిసెను

పాతాళవర్ధు

ఆ.వె. పాపజగమనంగ బౌతాళమునకాఖ్య;

మబ్బు కప్ప నిరులు మైల చీకు

వాలు చీకటియన వఱలియొప్పె తమిస్ర

మునకు నాఱుపేళ్ళు దనుజవైరి.

220

పాపజగము అనగా పాతాళమునకుపేరు. మబ్బు, కప్ప, ఇరులు, మైల, చీకువాలు, చీకటి అనగా తమిస్రమునకుపేళ్ళు.

గి. అవని గాఢాంధకారమై యలరెఱిజిమ్మ

చీకటియనఁజెల్లెను; పొడిచీకటి మన

కనయు మునిమునిచీకటియును మసమన

కన యనగా నవతమనమా నంబుజాక్ష.

221

చిమ్మచీకటి అనగా గాఢాంధకారముపేరు. పొడిచీకటి, మసకన, మునిమునిచీకటి, మసమసకన అనగా నవతమసమునకుపేళ్ళు క. తొలి దొండి క్రంత దుంకము

తొలిక యొడిపి గొయ్యి బొక్క తూటు బొరియయుక్ బిలి లాఁగ బొత్తెయనఁగను

వెలసెను రంధ్రంబుపేళ్లు విధిముఖవినుతా. 222

తొతి, దొండి, క్రొంత, దుంకము, తొలిక, ఒడిపి, గొయ్యి, బొక్క, తూటు, బొరియ, బిలి, లాఁగ, బొత్తె అనగా రంధ్రమునకుపేళ్లు

గి. చిలులువడు తొఱటలుపాఱు చిలులుబడు

ననఁగ రంధ్రంబులగుటకు నాఖ్యలయ్యుఁ

దనరె తెనుఁగున వరదాయి వనధిళాయి

స్వరపతినుత పాతాళవర్ణముగిసె. 223

చిల్లులువడు, తొఱటలుపాఱు, చిల్లులుబడు అనగా కంఠంబు లగుటకుపేళ్ళు.

పాతాళవర్ణ ముగిసెను.

భో గి వ ర్ణ

గి. పుడమితాలుపు నాగఁడు తడవులనిడు

పడును జిలువలరాయఁడు పాపతేఁడు

చిలువతేఁడన నొప్పెను కేషునకు న

భిఖ్యలై కలుసాచలభిదురనామ.

పుడమితాలుపు, నాగఁడు, తడవులనిడుపడు, చిలువలరాయఁడు
పాఁపఁతీఁగు, చిలువఁతీఁడు అనఁగా శేషునకు పేళ్ళు.

సీ. గాలిమేపరి త్రాఁచు కనువిన్ని విసదారి

పడగదారియు బోర ప్రాఁకు పాము

నిడుపడు లాఁగ డాఁగుడు సీదరంబును

వెలుచయు సీంద్రంబు వెల్చు చిలువ

వినుకలికంటియు కనువినికియు నాగుఁ

బాము సప్పంబును పడగతాల్పు

కానరానడుగులకాఁడు నిడుద వెన్ను

నాగువు బహువచనమున నాగు

గీ. అనఁగ సర్పంబునకు పేళ్లుదనరె; నంజు

విసము చిలుమనఁగను బేళ్లువిషమునకగు;

పడగ పటమనఁగను పేళ్లు ఫణమునకగు

శ్రీవధూస్తనకాశ్శీరచిహ్నితాంగ.

౧౧౩

గాలిమేపరి, త్రాఁచు, కనువిన్ని, విసదారి, పడగఁడు, బోర
ప్రాఁకు, పాము, నిడుపడు, లాఁగ డాఁగుడు, సీదరంబు, వెలుచ, సీంద్రంబు
వెల్చు, చిలువ, వినుకలికంటి, కనువినికి, నాగుబాము, సప్పము, పడగ
తాల్పు, కానరానడుగులకాఁడు, నిడుద వెన్ను, నాగువు, బ|| నాగులు
అనఁగా సర్పమునకు పేళ్ళు. నంజు, విసము, చిలుము అనఁగా విషమునకు
పేళ్ళు. పడగ, పటము అనఁగా ఫణమునకు బేళ్ళు.

గీ. కుబుసమన కూసమనఁగను గుప్పసమన

సీదరంబనియనఁగను సీద్రంబునఁగ

కువనమనంగను విలసిల్లె గోటిసూర్య
తేజ! ఫణికంచుకాఖ్యైతై తెలుగుగంజు

226

కులుసము, కూసము, కుప్పన య. సీమనము,
అనగా సర్పికంచుకముజేళ్ళు.

గీ. గారడీడును బరిజోగి గారడీయున
కుడిమివాడన నహతుండికునకులైట్టె;
చిలువకూడికపలుకులు గలుగుభో
వర్ణముగిసెను మునిజన వర్ణవోషి.

227

గారడీడు, బరిజోగి, గారడీ, కుడిమివాడు అనగా అహతుండికునకులైట్టె.

భోగీకర్ణముగిసెను,

న ర క వ స్త

గీ. బిద్దె బిస్తమనంగను బేల్లెనరక
మునకు; కాటియ నొవ్వి నొవ్వనంగుదూత
నంబు పేరులు బహువచనమున గర్భ
మునకు గడగండ్లునంగ పేరు దనుజనై.

228

బిద్దె, బిస్త అన నరకమునకుజేళ్ళు. కాటియ, నొవ్వి, నొవ్వు అన యాతనముజేళ్ళు. బి|| కడగండ్లు అన కర్ణమునకుజేరు.

గి. బండిగిలు వందురన కష్టపడుటకొఖ్య
 లొప్పె; కోడాడు గాసించు దెప్పరిల్లు
 చేడ్పడును ప్రేముడించు గాసిల్లనంగ
 బాధపడుట కభిఖ్యలు స్వరచేల.

229

బండిగిలు, వందురు అనగా కష్టపడుటకుఁజేళ్ళు. కోడాడు, గాసించు, దెప్పరిల్లు, చేడ్పడు, ప్రేముడించు, గాసిల్లు, అనగా బాధ పడుటకుఁజేళ్ళు.

సీ. అలుగులం బలతయు నంజలి గుంజలి

నలకువ చేడ్పాటు నలుకువయును
 పిరువీకు కిసమస పిర్వీకు కఱకఱి
 కుసిగుంపులును త్రిక్కు కుతిల బెడఁద
 నెవ్వనూ త్రిమ్మట నొవ్వి నెగులు వంత
 దునుకు గొడ్డగ మేపు సణుగనంగ
 బాధకభిఖ్యలు బరగెను; కనుగుగా
 లించన పేళ్ళు బాధించుటకును

గీ. గలిగె;వాలాయమనఁగ నిక్కచ్చి యనఁగ

నికటమన ముట్టడంబన నెగడియొప్పె
 పేళ్ళు నిర్బంధమునకును వేదవేద్య
 విపులభవరోగవైద్య సంవిజితచైద్య.

230

అలుగులము, అలత, అంజలిగుంజలి, నలకువ, చేడ్పాటు, నలు కువ, పిరువీకు, కిసమస, పిర్వీకు, కఱకఱి, కుసిగుంపులు, త్రిక్కు, కుతిల, బెడఁద, నొవ్వు, త్రిమ్మట, నొవ్వి, నెగులు, వంత, దునుకు,

గొడ్డగము, ఏపు, సబుగు అనగా బాధకుఁజేళ్ళు. కనుగు, గాలించు. అన బాధించుజేళ్ళు. వాలాయము, నిక్కచ్చి, నికటము, ముట్టడము. అనగా నిర్బంధమునకుఁజేళ్ళు.

గీ. వాలయించు వాలాయించు వఱలెభువిని

ప్రకటనముగ నిర్బంధించుటకును బేళ్లు
నింట్లపడు తొక్కటపడన నెసఁగెసంక
టంబుపడుటకుఁ బేళ్ళు పుల్లంబుజాక్ష.

231

వాలయించు, వాలాయించు అనగా నిర్బంధించుటజేళ్ళు. ఇంట్రీ పడు, తొక్కిటపడు ఇవి సంకటపడుటకుఁజేళ్ళు.

సీ. తొక్కటం బిఱుకటం బిక్క మిక్క ట్టిక్కిక్కుక్కు

పా టింట్లమును ముట్టుపా టొఱకట
మొడుదొడు కింటరం బొఱకం బిజుకు త్రొ
క్కట యిమ్ముదప్పు త్రొక్కట మఱి యిఱు
కాటంబనఁగను సంకటమునకాఖ్యలు;
చదియ యిఱియు నజ్జ చదియు కనుగు
నలియు నలుగు నుగ్గు నల్గుడు సదమద
మగును నలఁగును నలుగుడు వెంప

గీ. రయును మల్లమడియును మఱియునలుంగు

డిండ్రమన వీడనంబున కెనఁగిపేళ్ళు
మించె; పనగరగొననఁ బీడించుటకును
పేరు; పొట్టపొరలునాఁగ వీడితమగు.

232

తొక్కటము, ఇఱుకటము, ఇక్క, ఇక్కట్టు, ఇక్కుపాటు, ఇఱ
 ట్రము, మట్టుపాటు, ఒఱకటము, ఒడుదుడుకు, ఇంటరము, ఒఱకము,
 ఇఱుకు, త్రొక్కట, ఇమ్ముదప్పు, త్రొక్కటము, ఇఱుకాటము, ఇవి
 సంకటమునకుఁజేళ్ళు. చదియ, ఇఱియ, నఱు, చదియ, కనుగు, నలియ,
 నలుగు, నుగు, నలుడు, సదమదమగు, నలగు, నలుగుడు, వెంపరి,
 మల్లమడి, నలుగుడు, ఈండ్రము ఇవి పీడనమునకుఁజేళ్ళు. పసగరఱును,
 అనఱగా పీడించుటకుఁజేరు. పొట్టపారలగు అన పీడితమగుటఁజేరు.

చ. ఇడుమయు దెప్పరం బెడరు నెడ్డమి యంగద దెప్పరంబనఱ
 బడపబెడందయుఱ సెరగు బన్నముదబ్బఱనెవ్వనొప్పియుఱ
 గొడవదొసంగు నంకిలియు గోరము నుప్పలి నొవ్వునానలం
 బడి యగచాట్లనంగ మునిసన్నుతయాపద పేళ్ళునొప్పెడుఱ
 ఇడుమ, దెప్పరము, ఎడరు, ఎడ్డమి, అంగద, దెప్పరము, బడప
 బెడఱ, సెరగు, బన్నము, దబ్బఱ, నెవ్వ, నొప్పి, గొడవ, దొసగు
 అంకిలి, గోరము, ఉప్పలి, నొవ్వు, అలఱడి, అగచాట్లు అనఱగా
 ఆపదజేళ్ళు,

సీ. గోడాడనంగఱుకురునన దురప్పిల్లు
 నాఱగుందనఱ క్రందునాఱ పలవ
 రించనంగఱు పలవించన పలవన
 పలుమన ఱోలన పల్వరించు
 నాఱగును వందరనంగ సళించన
 ప్రేముడించనఱగు వెఱుబడునన
 మనికితపడునన వనరన ముచ్చిరు
 నా నొఱలన నుక్కునాఱనొప్పె

గి. నవని విలపించుటకుఁజేళ్ళు; నల్లతయనఁగ
 నలఁగనఁగ వాచారవిధున్లఁగ, స్రుక్కు
 నాఁగ కనికర మనఁగను నవతయనఁగ
 వగయనఁగను శోకాఖ్య లగును శౌరి.

234

గోడాడు, చూతురు, దురపిల్లు, కుండు, క్రందు, జలవరించు,
 పలవు, పలుము, తోలు, పల్వరించు, వండురు, సళించు, ప్రేముడించు,
 వెనుతిడు, మనికీతపడు, వనరు, ముచ్చిరు, ఒఱలు, స్రుక్కు అనఁగా
 విలపించుటకుఁజేళ్ళు. అలత, అలఁగు, వాచారు, స్రుక్కు, కనికరము,
 నవత, వగ అనఁగా శోకమునకుఁజేళ్ళు.

పంచపాది గీ. అఱచు నలజడి యంగద యడలు గోడు

కస్తీ యడజడి వగ వెత కన్నఱ గొడ
 వయు వెతారము నుమ్మలిక యును బాము
 నంగలార్పును కుండు పొక్కునఁగ దుఃఖి
 మున కభిఖ్యలు మునిపాళి వనజహేళి.

235

అఱచు, అలజడి, అంగద, అడలు, గోడు, కస్తీ, అడజడి
 వగ, వెత, కన్నఱ, గొడవ, వెతారము, ఉమ్మలిక, బాము, అంగ
 లార్పు, కుండు, పొక్కు అనఁగా దుఃఖమునకుఁజేళ్ళు.

గి. నెగులనఁగ పిమ్మటయన నెంజలియన

నగునివి మనోవ్యధకు పేళ్ళు; నలదురనఁగ
 వెలసె దుఃఖించుదురనుట పేరు; చికిలు
 ననఁగ ననురాగదుఃఖితమునకుపేరు.

236

నెగులు, పిమ్మట, నెంజలి అనఁగా మనోవ్యధకుఁజేళ్ళు. అల
 దురు అదుఃఖించుదురనుట పేరు. చికిలు అన దుఃఖితమునకుపేరు.

గీ. రొందుడును పంచకరపాటు రొంజుడనఁగ

రొల్లుడన ప్రలాపమునకు జెల్లిపేళ్ల

గాంచె; రొంజు రొల్లన ప్రలాపించుటకు న

భిఖ్యలగుచు సరకవర్ణు వెలసిముగిసె.

237

రొందుడు, పంచకరపాటు, రొంజుడు, రొల్లుడు అనఁగా ప్రలాపమువేళ్ళు. రొంజు, రొల్లు అన ప్రలాపించుటకువేళ్ళు.

సరకవర్ణు ముగిసెను.

వారివర్ణ

గీ. నీటితేఱు కడలియును నీటికుప్ప

నీరువామి సంధ్రము మున్నీరు సంద

రంబు నీర్వామి సంధ్రుఁడు రతనపుగని

యేటితేఱుడన నభిపేల్లెనఁగ శౌరి.

238

నీటితేఱు, కడలి, నీటికుప్ప, నీరువామి, సంధ్రము, మున్నీరు, సందరము, నీర్వామి, సంధ్రుఁడు, రతనపుగని, ఏటితేఱు అనఁగ సముద్రనకువేళ్ళు.

గీ. పాలకుప్పయు పాలేఱు పాలవాఁగు

పాలనీర్వామి యును మఱి పాలవెల్లి

వెలసె క్షీరాబ్ధికాఖ్యలై; విసమునీరు

జలకమన నుదకమువేళ్ళు జలరుహఁక్షు.

239

పాలకుష్టు, పాలేణు, పాలవాఁగు, పాలనీర్వామి, పాలకెల్లి
అన క్షీరాబ్ధిపేళ్ళు. విసము, నీరు, జలకము అనఁగ ఉదకముపేళ్ళు.

గీ. ధరణి యేనాదమనఁగ వాగరతయనఁగ

మఱియు రాగర్త యనఁగ నామంబు లబ్ధి

శీఁమునకొప్పియుండు; తత్తీరజాత

భూమికగు కరవాఁకయు భోగిశయన.

240

వీనాదము, వాగరత, రాగర్త అనఁగ అబ్ధితీరమునకుఁపేళ్ళు. కర
వాఁక, అనఁగా అబ్ధితీరసామిప్యభూమిపేరు.

క. కరడన యలయన తెరయన

కరడము నక్కలియనంగ కడలును తొలఁకున్

తరగయు బహువచనంబున

నరయఁగ వాఁగులన నూర్చికగు నామంబుల్.

231

కరడు, అల, తెర, కరడము, అక్కలి, కడలు, తొలఁకు, తరగ
బ||వాఁగులు, ఇవితరంగమలపేళ్ళు.

గీ. దొరగడలు ననఁగను పోతుకడలనంగ

నిత్యబహువచనంబున నెత్తఱులన

నీమహి వెలింగె కల్లోలనామధేయ

ములు మనోజాతశతకోటిలలితరూప.

242

దొరగడలు, పోతుకడలు, ని|| బ|| నెత్తఱులు అనఁగా కల్లోల,
ములకుపేళ్ళు.

గీ. చిఱుతయల పెంఱికరడును జిన్నితరగ

నిత్యబహువచనంబున నెగడు తల్లు

కలసి సూక్ష్మతరంగమై యలరె; చిమ్మ
యనంగ బిందుసమూహమై యలరె శౌరి. 243

చిఱుతయల, పెరికిరడు చిన్నితరగ, బలి తళ్ళు అనగా సూక్ష్మ
తరంగములపేళ్ళు. చిమ్మ అన బిందుసమూహముపేరు.

గీ. తిరుగుడన సుడియనంగను తిరియనంగ
దనరె భువిలో జలావర్తమునకుపేళ్ళు;
త్రొట్టు తెక్కొట్టు నా నెగదట్టు ననంగ
నగు జలోల్పణమున కాఖ్య లసురవైరి. 244

తిరుగుడు, నుడి, తిరి అనగా జలావర్తమునకుపేళ్ళు. త్రొట్టు,
తెక్కొట్టు, ఎగదట్టు అనగా జలోల్పణమునకుపేళ్ళు.

గీ. తుంపురును దుంపరయు జిన్ను తుప్పరయనంగ
పొనంగు బహువచనమున తుంపుళ్లనంగ
కలిగె బింద్వాఖ్యలును; నీరుకాయ నీటి
బుగ్గ నీర్బుగ్గనాంగ బుద్బుదముపేళ్ళు. 245

తుంపురు, తుంపర, చిన్ను, తుప్పర, బలి తుంపుళ్ళు అనగా సీక
రములపేళ్ళు. నీరుకాయ, నీటిబుగ్గ, నీర్బుగ్గ అన బుద్బుదముపేళ్ళు.

గీ. దిమ్మ దీవియు తిప్పయు దిబ్బ కొణంగ
దిన్నె లంకయనంగ పేళ్ళు ద్వీపమునకు;
కరయు నొడ్డును దరి యెడ గడ్డ యనంగ
దీరమునకాఖ్యలైయొప్పె సారసాక్ష. 246

దిమ్మ, దీవి, తిప్ప, దిబ్బ, కొణింగ, దిన్నె, లంక అనగా ద్వీప
మునకుపేళ్ళు. కర, ఒడ్డు, దరి, ఎడ, గడ్డ అనగా తీరమునకుపేళ్ళు.

క. జలజాక్షి! యాంధ్రమున యు

బృలి యనుసును చమపు బురద బాడె యుఁబలును

మ్మలి యూబి పంకీ దమ్మన

వెలసెను జంబాలమునకుఁ బ్లెగ్గగుచు భువికొ 247

ఉబ్బలి, అడును, చదకు, బురద, బాడె, అసలు, ఉమ్మలై,
ఊబి, పంకీ, దమ్మ, అనఁగా పంకమును వేళ్ళు.

క. ఉసుక కఱుకుదు మ్మిసుకయు

నిసుమనఁగను సికతమునకు నెఱగెనుపేడ్డై;

ఇసుక కొణిగె యనపేడై

పొనఁగెను సికతామయంబు భోగిపనియనా. 248

ఉసుక, కఱుకుదుమ్మ, ఇసుక, ఇసుము అనఁగా సికతమునకు
వేళ్ళు. ఇసుక కొణిగె అనఁగా సికతామయమునకు వేరు.

ఆ.వె. వెలసె చెలమనాఁగ ప్లిలనూయియనగ

నాంధ్రమున విదారకాఖ్యలగుచు;

కలము జోగు నోడ కప్పలి యనఁగను

నాగరాజకయన నానవేళ్ళు. 249

చెలమ, ప్లిలనూయి, అనఁగా విదారకము వేళ్ళు. కలము, జోగు,
ఒడ, కప్పలి అనఁగా నావవేళ్ళు.

గీ. కట్టువ్రూనన తెప్పయు వుట్టి నాఁగ

తేషయన హరిగోలన తేటిక యన

నరడయన సంగడియనియనంగ దొనె

యనఁగ నరిగోలన నుడువమునకు వేళ్ళు. 250

కట్టుమాను, తెప్ప, పుట్టి, లేప, హరిగోలు, తేటిక, నరడ, సంగడి, దోసె, అరిగోలు అనఁగ ఉడుపమునకుఁ బేళ్ళు.

ఆ. వె. పుడమి యోడతెడ్డు కడపుఁజై చుక్కాను

నా నరిత్రమునకు నామములగు;

నోడకూలి కేవు నొప్పెను తరపణ్య

మున కభిఖ్యలగుచు మురవిదారి.

251

ఓడతెడ్డు, కడపుఁజై, చుక్కాను అనఁగా అరిత్రమునకుఁ బేళ్ళు. ఓడకూలి, కేవు అనఁగా తరపణ్యమునకుఁ బేళ్ళు.

గీ. వీలికాఁడు తండ్లెలును తండ్లేలు నార

కాటి యోడంగియును మరకాఁడు రేవు

బోయయు సరంగనఁగ నామధేయరాజి

కర్ణధారున కలరారె కమలనాభ.

252

వీలికాఁడు, తండ్లెలు, తండ్లేలు, ఆరకాటి, ఓడంగి, మరకాఁడు, కేవుబోయ, సరంగ అనఁగా శాబ్దికని పేళ్ళు.

గీ. కొఱయు కొఱయు చోఱయు చొఱయు చేఱ

వాలుగయు మీను బేడిస వాలువ తెర

గంటి తూలయు మచ్చెంబు గండ యనఁగ

మత్స్యమునకగు మునిలోల మదనహేల.

253

కొఱ, కొఱ్ఱ, చోఱ, చొఱ, చేఱ, వాలుగ, మీను, బేడిస, వాలు, గంటి, తూల, మచ్చెము, గండ అనఁగా మత్స్యముఁ బేళ్ళు.

సీ. ఇంగలాయి యు రుజ యిల్లవ యిల్లెంబు

సోరంగి యొల్లెంక తూరయు తెర

గంటి ఓడియు చేప కల్లరుజును కొమ్ము
 చేప యిసుక దొందు చీరచింపు
 నొల్లికుచ్చళమును గొల్లగొందునుమఱి
 యరుజును కాగిన యల్లెదమ్ము
 పాపమీనును తొటి పామును దాసరి
 కొయ్యయు మీనును కుంటముక్కు
 గి. పాము చేప యులుచ చందమామపక్కె
 యీసపిట్టయు రొయ్యయు దాసరీడు
 నాగ మత్స్యభేదంబుల నామములగు
 ద్వీపవరావనభావన విహగజవన.

254

ఇంగలాయి, ఉరుజ, ఇల్లవ, ఇల్లెను, సోరంగి, ఒల్లెంక, తూర, గెరగంటి, ఓడి, చేప, కల్లరుజు, కొమ్ముచేప, ఇసుకదొందు, చీరచింపు, ఒల్లికుచ్చళము, గొల్లదొందు, అరుజు, కాగిన, అల్లెదమ్ము, పాపమీను, తొటిపాము, దాసరికొయ్య, మీను, కుంటముక్కు, పాముచేప, ఉలుచ, చందమామపక్కె, ఈసపిట్ట, రొయ్య, దాసరీడు, ఇవి మత్స్యకుల భేదములకుఁబేళ్ళు.

గీ. ఆకుజెల్లయు జెల్ల యుల్లాకు చేప
 కొరద యుల్లాకు నిల్లెంబు బరగెగండ
 కాఖ్యలై; బసవచనంబునమరెమొప్ప
 లనగ మత్స్యకపోలాఖ్య యచ్యుతాఖ్య.

255

ఆకుజెల్ల, జెల్ల, ఉల్లాకుచేప, కొరద, ఉల్లాకు, ఇల్లెము, అనగా గండకముల బేళ్ళు. బలిమొప్పలు అనగా మత్స్యకపోలములకుఁబేరు.

గీ. ఎత్తైల యనంగ వలయన నెనఁగెజాల
మున కభిఖ్యలు; కొడిమెయు బుట్టయనఁగ
వెలసెను కువేణికాఖ్యలై తెలుఁగునందు
వనజభవపాల మునిలోల వరదశీల.

256

ఎత్తైల, వల అనఁగా జాలముఁబేళ్ళు. కొడిమె, బుట్ట అనఁగా
కువేణిపేళ్ళు.

గీ. ఎండ్రొకయు నెండ్రొకాయయు నెండ్రొప్పీఠ
యన కుళీరాఖ్యలొ; కప్పయన నభిఖ్య
యలరె మండుకమునకు; కించులకమునకు
నెట్టయన పేరుజెల్లు మునీశరక్షు.

257

ఎండ్రొక, ఎండ్రొకాయ, ఎండ్రొ, పీఠ అనఁగా కుళీరమునకుఁకళ్ళు
కప్ప అన మండుకముపేరు. ఎట్ట అన కించులకముపేరు.

గీ. మొసలినా మకరముపేరు; మొగపిఠికియు
దాసరయ్య తాఁబేలును దాసరీఁడు
నవఁగ తామేలనంగఁ గూర్మాఖ్యలొను
భోగిశయన ముకుంద త్రిభువనతుంద.

258

మొసలి అనఁగ మకరమునకుపేరు. మొగపిఠికి, దాసరయ్య, తాఁబే
లు, దాసరీఁడు, తామేలు అనఁగ కూర్మమునకుపేళ్ళు.

గీ. కప్పచిప్ప యనంగనుగాకిచిప్ప
యనఁగ మఱియాలిచిప్పనా నాఖ్యలుగొనె
కులలమునను శంబూకంబు; గుల్ల నల్ల
గుల్లనాఁ యుద్రోశంభాఖ్య లుల్లసిల్లె.

259

కప్పుచిప్ప, కాకిచిప్ప, ఆలిచిప్ప అనగా శంఖముపేళ్ళు. గుల్ల, నత్తగుల్ల అన ఘోరశంఖముపేళ్ళు.

గీ. చుట్టగుల్ల చిందము నీరుపుట్టువు వెలి
గుల్లయును సంకునాంగను కూతకైదు
వనగ శంఖంబున కభిఖ్యలమరెను; గఱి
చిప్ప ముత్తెఱుఱిప్పనా నొప్పె శుక్తి. 260

చుట్టగుల్ల, చిందము, నీరుపుట్టువు, వెలిగుల్ల, సంకు, కూతకైదువు అన శంఖమునకుపేళ్ళు. గఱిచిప్ప, ముత్తెఱుఱిప్ప అన శుక్తిపేళ్ళు.

క. కేళకుళి కేళాకూళియు

కొలఱకువు కేళకుళి గుంట కొలఱకును కేళా
కుళి దొరవి దొరువు కొల్లును
కొలను మడుగనగ సరస్సుగుళా మురవైరీ. 261

కేళకుళి, కేళాకూళి, కొలఱకువు, కేళకుళి గుంట, కొలఱకు, కేళాకుళి కొరవి, దొరువు, కొల్లు, కొలను, మడుగు అనగా సరస్సుపేళ్ళు.

గీ. పడియ నీరులెంకి మడువు పడె మడుంగు
వెంచ పల్వలమయి వెలసె; నుయ్యి
బావి నుయియునూయి నాంగను బరగె నుధరకూప
మున కభిఖ్యలుగను మోహనాంగ. 262

పడియ, నీరులెంకి, మడువు, పడె, మడుంగు, వెంచ అన పల్వలము పేళ్ళు. నుయ్యి, బావి, నుయి, నూయి అనగా కూపమునకుపేళ్ళు.

గీ. ఆటడిగ్గియ నా దోరువనగ డిగ్గి
య యన నడబావియన వాపి కలరెఱెబ్బెళ్ళు;

చేఱువునాఁ దటాకము పేరుజ్ఞులై; స్వామి

పుష్కరిణికాఖ్య కొమరేఱు పుష్కరాక్ష. 263

అటద్గియ, దోసువ, డిగ్గియ, నడబావి అనఁగా వాపికి పేళ్ళు. చేఱువు అన తటాకము పేరు. కొమరేఱు, అన స్వామిపుష్కరిణి పేరు.

గీ. తమ్మికొలను కోనేరనఁ దనరెపేళ్ళు

పుష్కరిణికిఁ దెలుంగునఁ బూనె; నోల

లాడు తెప్పలఁదే లోలలార్చు ననఁగ

ధరణి మగ్నప్లవంతికా దానవారి.

264

తమ్మికొలను, కోనేరు అనఁగా పుష్కరిణి పేళ్ళు. ఓలలాడు, తెప్పలఁదేలు, ఓలలార్చు అనఁగా మగ్నప్లవంతులను పేళ్ళు.

గీ. అగడిత యనంగ కందకమన యగడ్డ

యన దవంతియనఁగ పరిఘాఖ్యలగును

కాల్వయన క్రయ్యనా నోడికయన చింక

యనఁగ కుల్యంబుపేళ్లగు నసుగవైరి.

265

అగడిత, కందకము, అగడ్డ, దవంతి అన పరిఘము పేళ్ళు. కాలువ క్రయ్య, ఓడిక, చింక అన కుల్యము పేళ్ళు.

గీ. వాఁకయన జాలనంగను వ్రంతయనఁగ

జక్కరయనంగ నేఱన జాల్వనంగ

వరఁతయన వంతయనఁగను వఱలె నది క

భిఖ్యలగు భువనవిహారి యసురవైరి.

266

వాఁక, జాలు, వ్రంత, జక్కర, ఏఱు, జాల్వ, వరఁత, వంత అనఁగా నదికి పేర్లు.

గీ. మిన్ను వాఁకయు మిన్నేఱు మిన్నుకొలఁకు
 తెలివఁతయును ముత్తోవదిమ్మరి చద
 లేఱు పొడుగుమడువును ముయ్యేఱు నేల్పు
 పేఱు మిన్నాఁకనా గంగకొనఁగె పేళ్ళు.

267

మిన్నువాఁక, మిన్నేఱు, మిన్నుకొలఁకు, తెలివఁత, ముత్తోవదిమ్మరి, చదలేఱు, పొడుగుమడువు, ముయ్యేఱు, నేల్పు, పేఱు, మిన్నాఁక ఇవి గంగకు పేళ్ళు.

గీ. జముచ జముని సైదోడన యమునపేళ్ళు
 వెలసె; జమ్మేఱనంగ జంబేఱనంగ
 నగును జాంబూనదికి పేళ్ళు; నట్టెడయన
 సారువము వఁతెనయన సారనాక్ష
 నేతువునకు నభిఖ్యులై చెల్లెభువిని.

268

జమున, జముని సైదోడు ఇవి యమునానది పేళ్లు. జమ్మేఱు, జంబేఱు ఇవి జాంబూనదికి పేరు. నట్టెడ, సారువ, వఁతెన అనఁగా నేతువునకు పేళ్లు.

క. పఱదయు సంపాచారము

పఱతియు నోడికయు వెల్లి పఱు పఱదయుకొ
 పఱతయు వెల్లుక వెల్లువ
 పఱవయు నిట్టయనఁగను బ్రవాహము పేళ్లొ.

269

పఱద, అంపాచారము, పఱతి, ఓడిక, వెల్లిపఱు, పఱద, పఱత, వెల్లుక, వెల్లువ, పఱవ, నిట్ట అనఁగా ప్రవాహమునకు పేళ్ళు.

గీ. తొట్టు దైవాఱు బాల్కొను తొరఁగు నోడి
 గల్లు వెల్లువగట్టును వెల్లివిరియు

వెల్లిపొడుచును పరగుచు వెలివిరియు న
నంగ ప్రవహించుటకు పేళ్ళు నలిననాభ. 270

తొట్టు, దైవాలు, జాల్కూసు, తొరగు, ఓడిగల్లు, వెల్లువగట్టు
వెల్లివిరియు, వెల్లిపొడుచు, పరగు, వెలివిరియు అన ప్రవహించుట పేళ్ళు.

ఆ. వె. చిలుప కొద్దిసీరు జెల్లె స్వల్పాదక
మునకుఁ బేళ్ళు; సురుగన సురువనఁగ
నిత్యబహువచనము నిత్యంబు సుచ్చిళ్లు
నా గ ఫేనమునకు నామములగు. 271

చిలుప, కొద్దిసీరు అన స్వల్పాదకము పేళ్ళు. సురుగు, సురువు, బ||
సుచ్చిళ్లు అన ఫేనమునకు పేళ్ళు.

గి. తమ్మియన నీటిబుట్టువు తామరయన
నసలుబుట్టువనఁగ బేళ్ళు నబ్జమునకు
ననఁగె; చేదమ్మి చెందమ్మి యొట్టదమ్మి
యు మఱి కెందమ్మి నాఁ ర క్తకమలమగును. 272

తమ్మి, నీటిబుట్టువు, తామర, అసలుబుట్టువు అన కమలమునకు
పేళ్ళు. చేదమ్మి, చెందమ్మి, ఎట్టదమ్మి, కెందమ్మి అన గక్తాబ్జము పేళ్ళు.

గీ. కలువ తొగ తొవ కల్వ యుత్పలముపేళ్ళు;
చెంగలువ యొట్టకలువయు చెందొవయును
చేఁగలువయు ననంగను జెల్లెహల్ల
కమున కాఖ్యలు సంపుల్ల కమలనేత్ర. 273

కలువ, తొగ, తొవ, కల్వ అన ఉత్పలముపేళ్ళు. చెంగలువ
ఎట్టకలువ, చెందొవ, చేఁగలువ అన హల్లకమునకు పేళ్ళు.

క. తామరతంప నునంగ

దామరతంపరయనంగ తంపర యనంగ

నామాళి పండమునకౌ

స్వామీ తూడన మృణాల సంజ్ఞ వెలుంగు 274

తామరతంపము, తామరతంపర తంపర అని పండమునకు పేళ్లు.
తూడుఅన మృణాలము పేరు.

క. తేకనంగను కచ్చనంగను

రేకన సుమదళములను గురించినపేళ్లు

అకరుపువ్వన నాకరు

వాకరనం గేసరముల కాఖ్యలుశౌరీ. 275

తేకు, కచ్చు, రేకు అనగా పువ్వుదళముపేళ్లు. అకరుపువ్వు, అకరుపు, అకరు అన కింజిల్కములపేళ్లు.

గీ. ప్రాచి నీరాకు నాచన వారిపర్ణి

పేళ్లు; దిమ్మ దుద్దనంగను వెలసె కర్ణి

కాఖ్యలగు; కైవడిముస్తయనంగ ముస్తై

యనంగ కైవర్తికాఖ్యలౌ నంబుజాక్ష. 276

ప్రాచి, నీరాకు, నాచు అన వారిపర్ణిపేరు. దిమ్మ, దుద్దు అన కమలకర్ణిక పేళ్లు. కైవడిముస్తై, ముస్తై అన కైవర్తిపేళ్లు.

గీ. చల్లు చిల్లించు పింజించు పేళ్లగు జల

నేకమునకు; చిందనంగను చిల్లనంగ

నుత్కీరముపేళ్లు; కలమరి యొప్పెనొకటి

యవని నౌకావరోహాకుడగుచు శౌరి. 277

చిట్లు, చిల్లిచు, పింజుచు అనగా జలసేకమునకు వేళ్ళు. చిందు, చిట్లు అన ఉత్పిఠము వేళ్ళు. కలచురి అన నాకారోహునకు వేరు.

గీ. వజ్రలె చిమ్మనఁగ్రోవినాఁ బుఱుటకొమ్ము
 ననఁగ బుఱుటకొమ్మనియనఁగ కొమ్ము
 నాఁగ పింజనఁగ్రోవి యనఁగనొప్పె
 జలవినోదశృంగమువేళ్ళు జలజనాభ.

278

చిమ్మనఁగ్రోవి, బుఱుటకొమ్ము, బుఱుటకొమ్ము, కొమ్ము, పింజనఁగ్రోవి అనగా జలవినోదశృంగమువేళ్ళు.

సీ. పుడమి జంబూద్వీపమునకును తొలుదీవి
 దనరు; స్లక్షద్వీపమునకు జున్వి
 దీవియా; పుష్కరద్వీపంబునకుఁ దమ్మి
 దీవియా; శాల్మలద్వీపమునకు
 బూరుగుదీవినాఁ బొనఁగె; క్రౌంచద్వీప
 మెన్న దీనికి క్రౌంచెదిన్నెయవఁగ
 పేరుజెల్లెను; కుశద్వీపంబునకు తెల్లు
 దీవియా; సింహళద్వీపమునకు

గీ. సింగళంబనఁగను పేరు జెల్లె నాంధ్ర
 మునను బేరు; శాకద్వీపమునకు పేఁకు
 దీవియననగు నిగ్గతి తెనుఁగునందు
 స్వర్ణపతియత పద వారివర్ణముగిసె.

279

తొలుదీవి అనగా జంబూద్వీపమునకు వేరు. జాబ్బిదీవి అన ప్లక్ష ద్వీపము వేరు. తమ్మిదీవి అన పుష్కరద్వీపము వేరు. బూరుగుదీవి అన కాల్య లద్వీపము వేరు. క్రొంచెదిన్నె అన క్రొంచెద్వీపము వేరు. తెల్లుదీవి అన కుశ ద్వీపము వేరు. సింగము అన సింహళద్వీపము. ఓంబుదీవి అన కాకద్వీపము వేరు.

వారివర్ణముగి నెను.

కలహంసాత్సాహన్వత్తము

సువి తానమకుటరత్న సురుచియు క్తపాదుకా
 సురసపత్న గహన వర్ణ శుచిశితాంకితాయుధా
 సురమునీశహృదయపద్మ సుమర సౌఘబంభరా
 సురనదీజనితపదాబ్జ సుగుణరాజివేటికా

280

గ ద్య

ఇది శ్రీమదలక్ష్మీలంగోత్తుంగ శృంగారస్తనశృంగనంగత
 ధారాధర వేంకటేశ్వర కృపాపాంగలబ్ధవ్యాగ్రైభవనిరం
 తరభాగవతాంధనాధేయతూముకులపవిత్రసర్వేశా
 భిధానపుత్ర రామదాసప్రణీతంబైనయాంధ్ర
 పదనాథానంబను నిఘంటువునందు స్వర్ణవోష్ఠ
 మదిక్కాలధీవాక్చంద్రిబాదినాట్యపా
 తాళభోగినరక వారివర్ణకలి
 తప్రీథమకాండము
 సంపూర్ణము.

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

అంధ్ర పద ని ధా న ము

ద్వితీయకాండము.

భూ వ ర్గు

క. శ్రీరమణీ కుచయుగకా

శ్రీరాంకితకాస్తుభవిలసిత గరిమా సం
ధ్యారాగ సంయుత సజల
ధారాధర సదృశవక్ష దానవశిత్రా.

వ. ఆవధరింపుము. ద్వితీయకాండంబునఁడలి భూవర్గాది చక్ర
వర్ణములను వివరించెద.

ఆ. వె. ఏటవలఁతి నేల పైఁడిచూలాలును

పుడమి మన్ను మనన భువికభిఖ్య
లలరె; పైల్ల నేల పొలమున నుర్వర
కాఖ్యలొను శౌరి యసురవైరి.

ఏటవలఁతి, నేల, పైఁడిచూలాలు, పుడమి, మన్ను, మను ఆచ
భూమిపేర్లు. పైల్లనేల, పొలము అన శుర్వరపేళ్ళు.

గీ. చౌటనేలయు మఱియు నూనరము కారు

నేల యెద్దడినేలనా నెగడ నూష
రాఖ్యలై; మిత్తినాఁగ మన్ననఁగ మృత్తి
కాఖ్యలొ భక్తమండార యఘవిదార.

చాటనేల, ఊసరము, కారునేల, ఎద్దడినేల అనఁగ ఊపఁభూమి
పేళ్ళు. మిత్తి, మన్ను అనఁగా మృత్తికపేళ్ళు.

ఆ.వె. నలుచదరము నంకణంబన స్థలికాఖ్య
లలరె; నొడ్డుమిట్ట వెలిగడయును
మెట్ట మిఱునేల మెరకనా నున్నత
భూమికాఖ్యలొను బుధనుతాఖ్య.

4

నలుచదరము, అంకణము అన స్థలముపేర్లు. ఒడ్డు, మిట్ట, వెలిగడ,
మెట్ట, మిఱునేల, మెరక అన ఉన్నతభూమిపేళ్ళు.

క. పంగిడి యొగ్గం బోదము

పంగెన గొయి గొల్లమునవపాతముపేళ్లు
ప్పొంగెదెలుంగున; పుట్టయ
నంగను వల్మీకమాను నాళీకాక్షా.

5

పంగిడి, ఒగ్గము, ఓదము, పంగెన, గొయి, గొల్లము అన అవ
పాతముపేర్లు. పుట్ట అన వల్మీకముపేరు.

ఆ.వె. బడువ వ్రంత గొయ్యి బాడువ గొల్లంబు
నొరకమనఁగ గర్తమిప్పె; కనుమ
యొనికట్టు నరవ యొప్పెకుధరమధ్య
నంధిమార్గమునకు సారసాక్ష.

6

బడువ, వ్రంత, గొయ్యి, బాడువ, గొల్లము, ఒరకము అన గర్త
ముపేళ్ళు. కనుమ, ఓనికట్టు, నరవ అన కుధరమధ్యసంధిమార్గముపేళ్ళు.

ఆ.వె. గరుము గరుపనేల గరుసు గులకతాతి
నేల గరువు మొరవునేల యనఁగ
శర్కరిలముపేళ్లు; జగమనంగ జగత్తు
నామధేయమాను నలిననాభ.

7

గరుము, గరుపనేల, గరును, గులకజాతినేల, గరువు, మొఱపు
నేల ఇవి శర్కరీలముపేళ్ళు. జగము ఇదిజగత్తుపేరు.

గి. మేరయన యెల్లనాఁ బొలిమేరయనఁగ
సరుదనఁగ గడియనఁగను కరియనఁగ
సీమకునభిఖ్యలై భువిచెలఁగెను; పెను
మసనమన వారణాసినామంబు శౌరి.

6

మేర, ఎల్ల, పొలిమేర, సరుదు, గడి, కరి ఇవిసీమకుపేళ్ళు.
పెనుమసనము అనవారణాసినేరు.

గి. వఱలై మసనం బొలికిమిట్ట వల్లెకాడు
నా శ్మశానాఖ్యలొ; వెన్ననంగ నడవ
నాఁగ తెరువన దారియనంగ త్రోవ
నాఁగ తెర్వన మార్గంబునకునుపేళ్ళు.

9

మసనము, ఒలికిమిట్ట, వల్లెకాడు అనఁగా శ్మశానముపేళ్ళు, తెన్ను,
నడవ, తెరువు, దారి, త్రోవ, తెర్వ అనఁగా మార్గమునకుపేళ్ళు.

గి. వీది క్రింత సందును సంది వెలసెసంధి
వీధిపే; శ్లగ్రహారంబు పేరగు బహు
వచనమునను నల్లిండ్లన వాసవాది
వందితపదాంబుజాతే భూవర్షు యుగీసె.

10

వీది, క్రింత, సందు, సంది అనఁగ సంధిమార్గముపేళ్ళు. బ||
నల్లిండ్లు అనఁగా అగ్రహారముపేరు.

భూవర్షుముగీసెను.

పు ర వ ర్షు

గీ. వెలసె పట్నము ప్రోలుచు వీడన నగ
 రమునకగుచు; శాఖానగరమున కాఖ్య
 పేటయననొప్పె; గ్రామంబుపేళ్లు నూరు
 కుప్పమన కొట్టికయనంగ కొట్టికయనంగ. 11

పట్నము, ప్రోలు, వీడు అనగా నగరమునకుపేళ్ళు, పేటయన
 శాఖానగరముపేరు. ఊరు, కుప్పలు, కొట్టిక, కొట్టిక అనగా గ్రామ
 మునకుపేళ్ళు.

గీ. పల్లె పల్లియ పాలమును పాలెమునంగ
 పల్లికాఖ్యలుదనరె; ప్రేపల్లె గొల్ల
 పల్లెయన ఘోషకాఖ్యలుబరగె రాచ
 వీడనంగ రాజధానికిపేరు శౌరి. 12

పల్లె, పల్లియ, పాలము, పాలెము అనగా పల్లెకుపేళ్ళు. ప్రేపల్లె,
 గొల్లపల్లి అన ఘోషకుపేళ్ళు. రాచపీడు అన రాజధానికిపేరు.

గీ. గూడెమునంగ కాగూరన గోడెమునంగ
 కుప్పమన పక్కణముపేళ్ళునొప్పె; నగరు
 నాఁ వటారమనంగను నవరనంగ
 నగు వటారన రాజగృహంబుపేళ్ళు. 13

గూడెము, కాగూరు, గోడెము, కుప్పము అనగా పక్కణముపేళ్ళు.
 యర, వటారము, నవర, వటారు అన రాజగృహముపేళ్ళు.

గీ. కొలువు కూటా మజారంబు కూట మోల
 గంబు హాజార మంగడి క్రంత మఱియు

రచ్చయును దివాణము హజారంబు కొలువు

కూటమన సభకాఖ్యలౌ కోమలాంగ.

14

కొలువు, కూటాము, అజారము, కూటము, ఓలగము, హజారము, అంగడి, క్రంత, రచ్చ, దివాణము, హజారము, కొలువుకూటము అనగా సభకుపేళ్ళు.

గి. రచ్చపట్టన చదురన రచ్చకొట్ట

మనంగ పడసాల యనంగను హజారనంగ

బరగె ధరణినభామండపంబుపేళ్ళు;

నదితిసుతపతినుతపాద యఘవిభేద.

15

రచ్చపట్టు, చదురు, రచ్చకొట్టము, పడసాల, హజారు అనగా సభామండపమునకుపేళ్ళు.

క. మేల్లిల్లన మేడయనక

మాళిగయన యుప్పరిగయు మాడువనంగక

మాలెయు మాడుగు నోవరి

నా లక్ష్మీనాథ! సాధ నామంబులగుక.

16

మేల్లిల్లు, మేడ, మాళిగ, ఉప్పరిగ, మాడువ, మాలె, మాడుగు, ఓవరి అనగా సాధనునకుపేళ్ళు.

ఆ.వె. ఇల్లు గిము సాల యిక్కయండ యనంగ

గృహమున కభిఖ్యలెనగె; మిద్దె

మిద్దెటిల్లు మచ్చు మిద్దియయన సర్థ

సంధమునకుపేళ్ళి చక్రమాస్త.

17

ఇల్లు, గోలు, సాల, ఇక్క, అండ అనగా గృహమునకుపేళ్ళు. మిద్దె, మిద్దెటిల్లు, మచ్చు, మిద్దియ అన అర్థసాధము (పైనకప్పులేక చెక్కలు గచ్చుతో కప్పినది).

క. కోలారము కొల్లారును

సాలయనం దొట్టికట్టు చౌసాలయు నల్

సాల బవంతి కొలారన

పోలె చతుశ్శాలపేళ్లు భోగిశయానా.

18

కోలారము, కొల్లారు, సాల, తొట్టికట్టు, చౌసాల, నిల్సాల, బవంతి, కొలారు అన చతుశ్శాలపేళ్ళు.

గీ. అంగడియు దుకాణంబని యన పసారు

నాఁగ మఱి పచారంబనినం బసార

మనఁగ నాపణమునకుపే; శ్లంకణంబు

ముంగిలియనంగ నంగణమునకుపేళ్ళు

19

అంగడి, దుకాణము, పసారు, పచారము, పసారము అనఁగా అపణముపేళ్ళు. అఱిణము, ముంగిలి అన అంగణముపేళ్ళు.

గీ. బాసనం బడసాలయు వంటసాల

యనచుహోననము న కాఖ్యలయ్యె; నాకుఁ

జవికె రుసిసాల యన పర్ణశాలకాఖ్య

లగును తెనుఁగున శాతకుంభాంబరధర,

20

బాసనము, అడసాల, వంటసాల అనఁగ మహోననమునకుపేళ్ళు. అకుజవికె, రుసిసాల ఇవిపర్ణశాలకుపేళ్ళు.

క. వనరుహలోచన కొట్టడి

యన యుగ్రాణంబన గదియన యట్టయనం

గనుపంటసాలయనఁగను

దినరెను కోష్ఠంబుపేళ్ళు దానవవై.

21

కొట్టడి, ఉగ్రాణము, గది, అట్టి, పంటసాల ఇవి కోష్ఠమునకు పేళ్ళు.

క. కావలియిలు కొణజా తల

చావడి పొదికట్టు మఱి వసారాయనగఁగ

దేవనుత గృహోంగణసభ

కీవసుమతి పేస్తుడనరి యెసఁగెఁ దెలుఁగుసక 22

కావలియిలు, కొణజా, తలచావడి, పొదికట్టు, వసారా అనఁగా గృహోంగణసభకు పేళ్ళు.

గీ. వారిజాక్ష! వసారా వసార యో

పాక పంచాదియును పంచపాక యన గృ

హోంగణకుటీరమునకాఖ్యలగు వసారా

త్రీభువనవిహారి శ్రీవధూహృద్విహారి. 23

వసారా, వసార, ఓరపాక, పంచాది, పంచపాక అనఁగా గృహోంగణకుటీరమునకు పేళ్ళు.

గీ. అశ్వశాలకుపేళ్ళు లాయంబు సాహి

ణంబు మందడియనఁగ న్యాయంబయియుల

రారె; యెకరాయనంగ సజ్జారమనఁగ

వెలసె గజశాలకాఖ్యలు జలదమూర్తి. 24

లాయము, సాహిణము, మందడి అనఁగా అశ్వశాలకు పేళ్ళు. ఎకరా సజ్జారము అనఁగా గజశాలకు పేళ్ళు.

క. మొగసాలయు మోసాలయు

మొగసల మోసల హజారము సహారంబుకొ

నెగడై ప్రభుణంబునకు పే

ళ్లగుచు దెలుఁగునను దివ్యహోటకచేలా. 25

మొగసాల, మోసాల, మొగసల, మోసల, హజారము, అజాతము అనఁగ ప్రభుణము పేళ్ళు.

గీ. లోఁగడయు కుందకంబును లోఁగలి యడ
 కంబునా గృహాంతర్భాగ మంబుజాక్ష!
 యమరె; నట్టిలు నైనిలు నయినిలనఁగ
 నలరె నంతర్నహంబున కాఖ్యలగుచు. 26

లోఁగడ, కుందకము, లోఁగలి, అడకము అన గృహాంతర్భాగము
 శేష్యు. నట్టిలు, ఐనిలు, అయినయిలు అన అంతర్నహంబునకు శేష్యు.

క. అంతఃపురమునకాఖ్యలు
 నంతిపురము రాణివాస మంతిపురియనకా
 వంతుగొనె తెలుఁగునను శ్రీ
 కాంతాహృదయాబ్జభృంగ ఖగపతురంగా. 27

అంతిపురము, రాణివాసము, అంతిపురి అనఁగా అంతఃపురమునకు శేష్యు.

గీ. తలదువారము మొగలివాకిలి యుండల
 సాల దలవాకిలియనంగ నాలుగిలను
 వెలసె భువిముఖద్వారంబుపేళ్లు; నట్ట
 మునకు నట్టడియనిపేరు మురవిదారి. 28

తలదువారము, మొగలివాకిలి, తలసాల, తలవాకిలి అన ముఖ
 ద్వారమునకు శేష్యు. అట్టడి అనఁగా అట్టమునకు పేరు.

గీ. గుంబమన సరబడియన గుమ్మమనఁగ
 వసుధపై దోరమనఁగ దువారమనఁగ
 ద్వారమైయొప్పు; గోపురద్వారమునకు
 గవఁకు గవనన పేళ్ళొప్పు కంధిశయన. 29

గుంబము, సరబడి, గుమ్మము, వాకిలి, దోరము, దువారము అనఁగా
 ద్వారమునకు శేష్యు. గవఁకు, గవన అనఁగా గోపురద్వారమునకు శేష్యు.

గీ. ఆడువరియు నలంగంబు నాళువరియు
 కోట ప్రహరియనంగ నెక్కొనెను సాల
 మునకభిఖ్యలు; క్రొత్తడమనంగ కోట
 బురుజునంగ నట్టాలకమునకు పేళ్లు. 30

ఆడువరి, అలంగము, ఆళువరి, కోట, ప్రహరి అనపాలమునకు పేళ్ళు. క్రొత్తడము, కోటబురుజు అనగా అట్టాలకమునకు పేళ్ళు.

గీ. కంపకోటయు కట్టువ కాట్రగడయు
 నలవ యనప్రాంతతముపేళ్లు; వెలుగు వెనుగు
 తడుకు నాఁగను స్వల్పప్రాంతతముపేళ్ళు;
 గోడయన కుడ్యనామమా కోమలాంగ. 31

కంపకోట, కట్టువ, కాట్రగడ, అలవ అన ప్రాంతతముపేళ్లు. వెలుగు చూ॥ వెల్లు వెనుగు, తడుకు అనగా స్వల్పప్రాంతతముపేళ్లు. గోడ అన కుడ్యమునకుపేరు.

గీ. ఇడువనఁగ కుడ్యపార్వ్యాఖ్య యొసఁగెభువిని;
 భిత్తిఘోషార్పభాగంబుపేళ్లు తిన్నె
 యోరనాఁజెల్లె; సోదయు గారయనఁగ
 గచ్చునఁగ కుడ్యలేప్యాఖ్య లెచ్చెకౌరి. 32

ఇడుపు అన కుడ్యపార్వ్యముపేరు. తిన్నె, ఓర అనగా కుడ్యమున కఘోషార్పభాగముపేళ్లు. సోద, గార, గచ్చు అనగా కుడ్యలేప్యమునకు పేళ్ళు.

గీ. కొప్పనఁగ వెన్నునా నడికొప్పనఁగ
 మొగడునా గృహాలాపరిశృంగమగును; నిడువ
 కమ్మి చేరడు దారసాకయును దార
 బంపమన ద్వారబంధమా భవవిదారి 33

కొప్పు, వెన్ను, నడికొప్పు, మొగడు గృహోపరిశృంగమునకు వేళ్ళు, నిడుపకమ్మి చేరడు, దారసాక, దారబండము అన ద్వారబంధమువేళ్ళు.

ఆ. వె. క్షీ తిని సారణంబు కిటికీయనంగను

నిత్యబహువచనమున నెలకొనినను

సోరణగండ్లనంగ సోరణగండ్లన

వఅలె వేళ్ళు భువి గవాక్షమనకు

34

సోరణము, కిటికీ, బుసోరణగండ్లు, సోరణగండ్లు, ఇవిగ వాక్షులవేళ్ళు

గి. చూరనంగ కొణిగెయు వాచూరనంగ

వెలిసె యనంగ వలీకంబువేళ్ళు; చూరు

కమ్మియన చూరుమొగ్గనాంగ మఱిచూరు

పట్టెయనంగ గోపానసివడసెవేళ్ళు.

35

చూరు, కొణిగ, వాచూరు, వెలిసె ఇవి చలీకమునకువేళ్ళు. చూరు కమ్మి, చూరుమొగ్గ, చూరుపట్టె ఇవి గోపానసికేవేళ్ళు.

క. తిన్నెయు జగ్గిలె యరుగును

తిన్నియ జగ జవిలె జగిలె తీనియ తీనెకా

బన్నుగ నెన్నగ వేదిక

కు న్నామములమరె కలుషకుంజరసింహం.

36

తిన్నె, జగ్గిలె, అరుగు, తిన్నియ, జగ, జవిలె, జగిలె, తీనియ, తీనె అనగా వేదికకు వేళ్ళు.

గి. దోరణయును బిబ్బియన దోరణమన

తోరణాఖ్యలగు; మొసలిదోరణమన

మొసలిబిబ్బియనంగను మొనసె మకర

తోరణమునకభిఖ్యలు తోయజాక్ష.

37

దోరణ, బిబ్బి, దోరణము అనగా తోరణమునకు వేళ్ళు. మొసలిదోరణము, మొసలిబిబ్బి అనగా మకరతోరణము వేళ్ళు.

గి. చప్రమన కురాళంబన చప్పరమన
 పందిరియు పందిలియనంగ బరగకాయ
 మానమునకొప్పె; తమగంబు మంచెయనంగ
 దనరెమంచాఖ్యలై ఘోరదానవారి.

38

చప్రము, కురాళము, చప్పరము, పందిరి, పందిలి అనగా కాయమానము: పేళ్ళు. తమగము, మంచె అన మంచకు పేళ్ళు.

గి. కుందయన కంబమనంగను కూచమనంగ
 మొక్కంబన గడయన మొకరమనంగ
 నిట్టనా రాడనంగను నెగడె భువిని
 స్తంభమునకాఖ్యలై శాతకుంభచేల.

39

కుంద, కంబము, కూచము, మొక్కరము, గడ, మొకరము, నిట్టి, రామ అనగా స్తంభమునకు పేళ్ళు.

గి. పరికనా మ్రుగ్గనంగ రంగవల్లికాఖ్య
 లగు; గడప కడపయన దేహాలికిప్పేళ్ల
 లరె తెలుంగున; కప్పుబల్లయన నుత్త
 రాసియనగ నాసాఖ్యతా వానుదేవ.

40

పరిక, మ్రుగ్గు అన రంగవల్లి పేళ్ళు. గడప, కడప అన దేహాలికి పేళ్ళు. కప్పుబల్ల, ఉత్తరాసి అన శాసకు పేళ్ళు.

గి. తూపురాణి యొప్పురమున తూపురాణ
 తూపురాణము జలదారితూమన జల
 థారకాఖ్యలగును; దుంధుమారమునకు
 నొను దూగఱ కఱదూపమనంగ పేళ్ళు.

41

తూపురాణి, ఒప్పురము, తూపురాణ, తూపురాణము, జలదారి, తూము అనగా జలధారకు పేళ్ళు. దూగఱ, కఱదూపము అనగా దుంధుమారమునకు పేళ్ళు.

గి. ఓల మంతరు వంతస్తు నోలిమియును
 బుంగు మఱుగుచో టిఱుమన పొసఁగెపేళ్ళు
 భువి రహస్యస్థలమునకు నివియునేడు
 తెలుఁగుభాసనువిలసిల్లె దేవదేవ.

42

ఓలము, అంతరువు, అంతస్తు, ఓలిమి, బ్రుంగు, మఱుగుచోటు, ఇ
 ఱుము అనఁగా రహస్యస్థలమునకు పేళ్ళు.

గి. ఆసరా యండయును దెస యాటపట్టు
 నూత్ర యానికయును ప్రావు నూత్రమునఁగ
 నాశ్రయంబునకాఖ్యలు; నండగొనన
 ప్రావుగొను నాశ్రయించుటకోవు పేళ్ళు.

43

ఆసరా, అండ, దెస, ఆటపట్టు, ఊత్ర, అనిక, ప్రావు, ఊత్రము అన
 ఆశ్రయమునకు పేళ్ళు. అండగొను, ప్రావుగొను అన ఆశ్రయించు పేళ్ళు.

సీ. ఇక్క యిక్కువ యండ యిమ్ము కలఁకు చక్కీ

యెడ యునుకువ బస యిరువు మనికి
 యునికి యిరువు తావు మనకువ తానంబు

నెల వాటపట్టును కలను తెంకి
 తానకంబును టెంకి తావలంబు బిడారు

విడిమట్టు చక్కటి వీడువట్టు
 నట్టు బిడారంబు పట్టు టెంకియ తావు
 నన నివాసస్థానమునకుపేళ్ళు;

గి. చక్కీ నెలఁకువ చోటును చక్కటి నెల

నట్టు పొలము బిడారును నిట్ట నెచ్చు
 వలతి నెలవును సీమయు పట్టు మనికి

తావన ప్రదేశపుంజేళ్ళు దావవారి.

44

ఇక్క, ఇక్కువ, అండ, ఇమ్ము, కలఁకు, చిక్క, ఎడ, ఉనుకువ, బస, ఇరువు, మనికి, ఉనికి, ఇరవు, తావు, మనకువ, తానము, నెలవు, అటపట్టు, కలను, తెంకి, తానకము, తెంకి, తావలము, బిడారు, విడిమట్టు, చక్కటి, వీడుపట్టు, నట్టు, బిడారు, పట్టు, తెంకియ, తావు అనగ వాసస్థానమునకు వేళ్ళు. చిక్క, నెలమవ, చోటు, చక్కటి, నెల, నట్టు, పొలము, బిడారు, నిట్ట, నెప్పు, వలతి, నెలవు, నీమ, పట్టు, మనికి, తావు ఇక ప్రదేశమువేళ్ళు.

గీ. కాణయాచి కాణాచియు పూనెవేళ్ళు
 వుడమిని చిరకాలస్థానమునకు నొప్పె
 తెలుఁగుపల్కులను పురప్రదేశమునకు
 నామధేయంబు తలవీడునాఁగ శౌరి.

45

కాణయాచి, కాణాచి ఇవి చిరకాలస్థానమునకు వేళ్ళు. తలవీడు ఇది పురప్రదేశమునకు వేరు.

పంచపాది గీ. మెట్టు మేటిక పావంచ మేలుకట్టు
 నింక మెట్టిక సోపనం బేకవచన
 మందు తాప బహువచనమందు తతి
 యలును పావటీలనఁగను తెలుఁగునందు
 నొప్పె సాపాననామాళి యురగశయన.

46

మెట్టు, మేటిక, పావంచ, మేలుకట్టు, మెట్టిక, సోపనము, ఏ||తాప, బ|| తతియలు, పావటీలు అన సాపానములకు వేళ్ళు.

క. ఆణియుము నాడు సీమయు
 నాణెమును విలాతి నేల యన నాడిక మా
 గానియనక దేశాఖ్యలు
 దానవరాణ్యత్తగజ.వితానమృగేంద్రా.

47

అణియము, నాడు, సీమ, ఆణెము, విలాతి, నేల నాడిక, మాగాని అనఁగా దేశమునకు వేళ్ళు.

గీ. గుజరాతి గుజ్జరాతియు
 గుజరీయును గుజ్జరీయగును ఘూర్జరముక
 నిజముగ; నొడ్డాదియనఁగ
 నజనుత యోధ్రంబుపేరు లాంధ్రముననగుక. 48

గుజరాతి, గుజ్జరాతి, గుజరీ, గుజ్జరీ అన ఘూర్జర దేశము వేళ్ళు. ఒడ్డాది అన ఒధ్రదేశము పేరు.

గీ. అవని హరుముంజి హర్ముంజియనఁగ దివ్య
 మాక్తికోత్పత్తిదేశ నామంబులయ్యు
 చైలఁగెను; సిరాజియును సిరాజీయననఁగు
 దివ్యఖడ్గకృతోత్పత్తి దేశమునకు. 49

హరుముంజి, హర్ముంజి అనఁగా దివ్యమాక్తికోత్పత్తియగుదేశము పేళ్ళు. సిరాజి, సిరాజీ అనఁగా దివ్యమైనఖడ్గములు చేపెడునొకానొకదేశము పేరు

గీ. వసువనన! గృహచ్ఛేదనవస్తువునకు
 నలరె నోడబిల్లయు గూనయనఁగ నాఖ్య
 వికరమలరుచు వీడుచేరికపలుకుల
 వరుసతోతెలుఁగున పురవర్ధ ముగిసె. 50

ఓడబిల్ల, గూన అనఁగా గృహము కప్పెడుమృత్తికాది వస్తువునకు పేళ్ళు.

శ్రీ ల వ య

సీ. జేజెగట్టు పొంగట్టు జేజేలకొండ
 పైడిగుబ్బలినాగను బగనె మేరు
 పునకభిఖ్యలు; కొంచగట్టనంగ కొంచ
 నాగ క్రొంచాద్రిప్పేను నాగవద.

51

జేజెగట్టు, పొంగట్టు, జేజేలకొండ, పైడిగుబ్బల అన మేరుపర్వత
 ముపేళ్ళు. కొంచగట్టు, కొంచ అనంగ క్రొంచాద్రిపేళ్ళు.

క. చలికొండ యీముదరి వలె
 మలయు వడకుకొండ మంచుమలయనంగ మఱికొ
 తెలికొండ గట్లజేడన
 నలరె హిమాద్రికి నభిఖ్యలగుదు ముకుందా.

52

చలికొండ, ఈముదరి, వలిమల, వడకుకొండ, మంచుమల, తెలి
 కొండ, గట్లజేడు అనగా హిమాచలముపేళ్ళు.

గీ. కప్పమల కాటుకమలయునొప్పె నండ
 నాద్రి పేళ్లయి; తావిగట్టనంగ గండ
 పుమలనా గంధమాదనమునకుపేళ్ళు;
 మందుమలయన ద్రోణాద్రిచెందెపేరు.

53

కప్పమల, కాటుకమల అనంగ అంజనాద్రిపేళ్ళు. తావిగట్టు,
 గంధపుమల అన గంధమాదనముపేళ్ళు. మందుమల అన ద్రోణాద్రిపేడు.

గీ. తరిమలయును కప్పపుగొండ తనరెమంథ
 రాద్రికాఖ్యలు; చక్రవాళాఖ్యము నుడి

గట్టనఁగనొప్పెనిల; చేతగట్టనంగ
వెలసె కృతకాదినామంబు విమలచరిత. 54

తరిమల, కవ్యభుగొండ అనఁగ మంధరాచలముపేళ్ళు. నుడుగులు
ఆ చక్రవాళముపేరు. చేతగట్టు అనఁగా కృతకాది పేరు.

గీ. పుట్టుగట్టు పొడుపుకొండ మునుమలయనఁ
దనరె నుదయాద్రికాఖ్యలు ధరణితెనుఁగు
నంమశ్రుంకుడుగట్టన నామధేయ
మమరె నస్తాచలంబున కమరవినుత. 55

పుట్టుగట్టు, పొడుపుకొండ, మునుమల అన ఉదయానిరీపేళ్ళు.
శ్రుంకుడుగట్టు ఇది యస్తాద్రికీపేరు.

క. కరువయు కొండయు గుబ్బలి
దరిగుండును మెట్టు నేలతాల్పు మలయుగ
ట్టరయఁగ తిప్పయనంగ కు
ధరమునకు నభిఖ్యలరె దనుసుతవైరీ. 56

కరువ, కొండ, గుబ్బలి, దరిగుండు. మెట్టు, నేలతాల్పు, మల
గట్టు, తిప్ప ఇవి కుధరముపేళ్ళు.

గీ. కొప్పరంబన క్రేవన కొప్పమనఁగ
కొమ్మనఁగ సిగరంబన కొపురమనఁగ
పేటనఁగ మోరనంగను పేళ్ళుశృంగ
మునకు దనరారె సజలవార్ముక్కగీర. 57

కొప్పరము, క్రేపు, కొప్పము, కొమ్ము, సిగరము, కొపురము,
పేటు, మోరు అనఁగా శృంగమునకుపేళ్ళు.

పంచపాది గీ. కలు చలువ రాయి తా తాయి కల్లు చట్టు
నా శిలకుపేళ్ళు; చట్రాయి నాఁగ మిడుగు

నాఁగ కఠినోపలముపేళ్లు; నాఁచరాయి
 చలుప చట్రాయి బండయు చాఁపతాయి
 యన విశాలోపలముపేళ్లు హరిహాయనుత. 58

కలు, చలుప, రాయి, తా, తాయి, కల్లు, చట్టు అన శిలకుపేళ్ళు.
 చట్రాయి, మిదు అనఁగా కఠినశిలకుపేళ్ళు. నాఁచరాయి, చలుప, చట్రాయి, బండ, చాఁపతాయి అన విశాలమైనశిలకుపేళ్ళు.

క. కలుఁగు గవి బొటియ గని గొబ

బెలము సొరంగము వడఁక బిలమునకాఖ్యల్;

సెల మలకాలువ వాఁగును

సెలజాల్యలయేఱనంగ చెలఁగె ర్ఘరాఖ్యల్. 59

కలుఁగు, గవి, బొటియ, గని, గొబ, బెలము, సొరంగము, వడఁక అనఁగా బిలమునకు పేళ్ళు. సెల, మలకాలువ, వాఁగు, సెలజాలు, మలయేఱు అన ర్ఘరమునకు పేళ్ళు.

గీ. చటియయన కొండచటియన చటియనఁగ ప్ర

పాతనామంబులగు; గిరిపల్వలమున

కాఖ్య దొనయననా; దడియ ననుపత్య

కాఖ్యయగు భవనవిహారి యఘవిదారి. 60

చటియ, కొండచటియ, చటి అనఁగ ప్రపాతముపేళ్ళు. దొన అన గిరిపల్వలము పేళ్ళు. దడియ అన ఉపత్యకపేరు.

గీ. కురువయన కుధరోపరిసరణిపేరు

బరగె; నెత్తమునా ధరోపరివిశాల

భూమికావ్యాయమా దితిపుత్రరాజ

వనదవానల యీశైలవర్ణ ముగిసె. 61

కురువ అనఁగా పర్వతముమీదిమార్గముపేరు. నెత్తము అనఁగా పర్వతముమీదివిశాలభూమికిపేరు. శైలవర్ణ ముగిసెను.

వ నౌ ష ధి వ ర్ష

ఆ.వె. కారు కోన యడవి కాన పొలము డొంక
 యనఁగ పేళ్ళుదనరె యటవికిలను;
 పేరడవియు లొంక వెలసె మహారణ్య
 మున కభిఖ్యలగుచు దనుజనాశ.

62

కారు, కోన, అడవి, కాన, పొలము, డొంక అనఁగా అరణ్య
 ముపేళ్ళు. పేరడవి, లొంక అన మహారణ్యముపేళ్ళు.
 గీ. తోట యెలతోట యారెము తోటనంగ
 నలరె నారామమునకాఖ్యలగుచు; నాట
 తోటయనఁగ సింగారపుడోటయనఁగ
 నమరె నుద్యానవనమున కాఖ్యలు హరి.

63

తోట, ఎలతోట, ఆరెము, తోటపు అనఁగా అరామమునకు
 పేళ్ళు. ఆటతోట, సింగారపుడోట అన ఉద్యానవనమునకు పేళ్ళు.

ఆ.వె. మ్రాసు పుడమిబుట్టు మాఁకును మ్రాఁకన
 వృక్షమునకుపేళ్ళు వెలసె; కవట
 కొమ్మ మండ లేట కొమయన శాఖ క
 భిఖ్యలొను భోగిభిత్తరంగ.

64

మ్రాసు, పుడమిబుట్టు, మాఁకు, మ్రాఁకు అన వృక్షమునకుపేళ్ళు
 కవట, కొమ్మ, మండ, లేట, కొమ అన శాఖకుపేళ్ళు.

ఆ.వె. రెమ్మ రివట రివ్వ రెంబ రెబ్బయు జొంప
 మన నిలనుపశాఖ కాఖ్యలొను;

చివ్వ చివక సురిగ చువ్వ చువకయన

మృదులతరుణశాఖకొదవె పేళ్ళు.

65

కమ్మ, రివట, రివ్వ, కెబ, కెబ్బ, బొంపము అన ఉపకాఖ పేళ్ళు. చివక, చివ్వ, సురిగ, చువ్వ, చువక అన మృదుత్వమైనతరుణ శాఖపేళ్ళు.

గి. కొమ్ము చివరయు సుదియును కొన యనంగ

నమరె వృక్షాగ్రమునకాఖ్యలగుచు భువిని;

మోటు మ్రోడును మోడన నేటుకొనెను

స్థాణువున కాఖ్యలై ఘల్లసారసాక్షి.

66

కొమ్ము, చివర, సుది, కొన అనంగ వృక్షాగ్రమునకుపేళ్ళు. మోటు మ్రోడు, మోడు అనగా స్థాణువుపేళ్ళు.

గి. కందయన దుంపనాంగను గడ్డయనంగ

కందమునకు నభిఖ్యలుగలిగె భువిని;

వేటనంగను మొదలన వృక్షమూల

మునకుపేళ్లగు కలుపారి మురవిదారి.

67

కంద, దుంప, గడ్డ ఇవి కందముపేళ్ళు. వేటు, మొదలు ఇవి వృక్షమూలమునకుపేళ్ళు.

క. తీగయనం దీవియనాఁ

దీఁగియయన దీవెనాఁగ తీవయనంగకా

దీఁగెయనకా లతకాఖ్యలు

నాగశయన మానిపక్ష నాళీకాక్షా.

68

తీఁగ, తీవియ, తీఁగియ, తీవె, తీవ, తీఁగ ఇవిలతకుపేళ్ళు.

గి. పర్ణమునకాఖ్య యాకొను; బంక బంద

న యన వృక్షసారమునకునామమగును;

చొక్కు నెండాకు చొక్కాకు చొరగనంగ

శుమ్మపత్రంబునకుపేళ్లు సుందరాంగ 69

అకు అన పర్ణముపేరు. బంక, బంజన అన పుక్షసారముపేళ్ళు. చొక్కు, ఎండాకు, చొక్కాకు, చొరగు అన శుష్కపత్రముపేళ్ళు.

గీ. పక్వపర్ణంబునకుపేళ్ళు పండుటాకు

నాంగ పండాకు కారాకు నాంగ నొప్పె;

తొఱ్ఱ తొఱ తొఱటయు దొంగు తొట్రయనంగ

కోటరమునకభిఖ్యలు కోమలాంగ. 70

పండుటాకు, పండాకు, కారాకు అన పక్వపర్ణముపేళ్ళు. తొఱ్ఱ, తొఱ, తొఱట, దొంగు, తొట్ర; అనగా కోటరముపేళ్ళు.

క. ఇవురన నిగురన చిదుమన

చివురన ననయన తలిరన చిగురనంగను ప

ల్లవమునకు పేళ్ళుదనరెను

జలముగ్గణలలితగాత్ర సంగరజైత్రా. 71

ఇవురు, ఇగురు, చిదుము, చివురు, నన, తలిరు, చిగురు అనగా పల్లవమునకుపేళ్ళు.

గీ. మొవ్వనంగ మొవనంగను మొవనంగ

తరుణకిసలాంకురముపేళ్ళు దనరె; మొలవ

మొలక యీరిక మోకయు మోసునాంగ

నగు నవీనాంకురమున కాఖ్యలుమురారి. 72

మొవ్వు, మొవు, మోవు అనగా తరుణకిసలయాంకురముపేళ్ళు. మొలవ, మొలక, కూరిక, మోక, మోసు అన నవీనాంకురముపేళ్ళు.

గీ. కనువు గనుపన పర్వాఖ్యలొనరెను; తల

యెత్తు గోరగించును మొలకెత్తు పొటమ

రించనఁగ నొప్పె పేళ్లంతుఁఁచుటనూ;
సదయనంగను పత్తిరజంబుపేరు.

73

కనుపు, గనుపు అన ప్నము చేశ్శు. తిలయెత్తు, కొరిగించు, మొలకెస్త, పొటమరించు అన అంపించు చేశ్శు. సవ పత్రలజము చేరు.

గీ. పువ్వలరు నన పూఁ బువు పువ్వుము విఁ
యన లతాంతాఖ్యలౌ; మొగ నన యరవిఁ
మొగడ మొగ్గనాఁ గోరకమునకుఁ బేళ్ళి
దనరె; రేకు తేకన పుష్పదళముపేళ్ళి.

74

పువ్వు, ఆలరు, నన, పూ, పువు, పుష్పము, విరి అన పుష్పము చేశ్శు. మొగ, గన, అరవిరి, మొగడ, మొగ్గ అన గోరకమునకు చేశ్శు. రేకు, తేకు అన పుష్పదళము చేశ్శు.

గీ. పూప పూఁబిందెనాఁగను పుష్పజాల
కమునకాఖ్యలువిలసిలై; కాయయన శ
లాటుపేరగు; పండుఫలంబుపేరు;
పృథుఫలముపేరు గొబ్బంబ కృష్ణవర్ణ.

75

పూప, పూఁబిందె అనఁగా పుష్పజాలకము చేశ్శు. కాయ అనఁగా శలాటుపేరు. పండు అనఁగా ఫలముపేరు. గొబ్బండు అనఁగా పృథుఫలముపేరు.

గీ. కనియు మాఁగును మదురును కమియు నుదుర
బండనఁగ పరిపాకాంతఫలముపేళ్ళు
నలరె; పిందెయు పిందియ యనఁగ జాల
కంబునకుపేళ్ళిఁగను లసితాంబుజాక్ష.

76

కనియు, మాఁగు, మదురు, కమియు, నుదురంబు అన పరిపాకాంతఫలము చేశ్శు. పిందె, పిందియ అనఁగా జాలకము చేశ్శు.

గీ. పుష్పాడియును బుక్కామన పుష్పరజము
 బూనెవేళ్ళు; పూడేనె పూడేనియ నన
 నీరు కమ్మనీరనంగను నెడిసెను నల
 దు బువేళ్ళయి; తోడిమె వృంతంబువేరు.

77

పుష్పాడి, బుక్కాము అనగా పుష్పరజము వేళ్ళు.
 పూడేనియ, నననీరు, కమ్మనీరు అన మకరింబము వేళ్ళు. తోడి
 వృంతమువేరు.

గీ. ఫలరసంబునకాఖ్యయశా పానకంబు
 కందుకముపేళ్లగును గుత్తి చెండు బంతి
 నాఁగి, తెనుఁగున; గుచ్చుబునకునుపేళ్లు
 గుత్తి గుది గొల గెల నాఁగ కోమలాంగ.

78

పానకము అన ఫలరసము వేరు. గుత్తి, చెండు, బంతి అనఁగ కందు
 కమువేళ్ళు. గుత్తి, గుది, గొల, గెల అనఁగ గుచ్చుమువేళ్ళు.

క. ఇగిరిం చిగుమ తలిర్చును
 చిగుర్చు తలిరిచును ననుచును చిగురుకొను ననుక
 జిగిరించన గవిరించన
 నగరాఢ్యర పల్లవించు నామంబులగుక .

79

ఇగిరించు, ఇగురీచు, తలిర్చు, చిగుర్చు, తలిరిచు, ననుచు,
 చిగురుకొను, చిగిరించు, ఇవిరించు అన పల్లవించువేళ్ళు.

గీ. విరియు ననుచును పూచును ప్రిదులు పోదురు
 నంచనామంబులయ్యె పుష్పించుటకును
 లలి పినాళి యువ్వాయి న వ్వెలరు రోకు
 నెలమి నాఁగ వికాసాఖ్యలెసఁగె శౌరి.

80

విద్య, నామ, పుణ్య, శ్రీకృష్ణులు, పాపములను ప్రక్షిప్తము చేయుట, అర్చన, విశాఖ, కన్యకలు, నవ్య, ఎలరు, కోకిలి, ఎలమి ఇవి వికాసము సమపేక్ష్యు.

గీ. ఆలరెల్లప్పున మొగ్గిని చ్చెలరుచు మజ్జీ
నిచ్చు తొంగలిచును నవ్య విష్ణు విరియు
విరియఁబాటు విడంగును విక్రవిరియు
చెలగుసన నామములు వితిసింతుకును.

81

అలరు, ఎలరు, మొగ్గిని, చ్చెలరు, మజ్జీ, విష్ణు, విరియు, విరియఁబాటు, విడంగును, విక్రవిరియు, చెలగుసన నామములు వికాసించుటపేక్ష్యు.

క. మొగడించు మోప్పు మోముపు
మొగుగు మోవుకు కోరగించు ముడుగు మొగుచ్చుకొ
మొగుడనగా ముకుళించుట

కగు నామము లబ్జనయన యంబుధిశయనా. 82

మొగడించు, మోప్పు, మోదుపు, మొగుచు, మోవుచు, కోరగించు, ముడుగు, మొగుచ్చు, మొగుడు అనగా ముకుళించుటపేక్ష్యు.

ఆ.వె. వడలు స్రుక్కు సొగటు వాడుచు బహువచ
నమునను వసివాల్లనాగ మ్లన
మునకు బేళ్లు; తఱపి పూప కవట లేత
పసి యన తరుణాఖ్యలసగెశౌరి.

83

వడలు, స్రుక్కు, సొగటు, వాడు, బ|| వసివాళ్లు అనగా మ్లనము పేళ్లు. తఱపి, పూప, కవట, లేత, పసి అనగా తరుణమునకుపేళ్లు.

గీ. ఈరమును పొదరిలు తీగెయిల్లనంగ
కుంజమునకాఖ్యలొ; స్వల్పకుంజమునకు

చెలఁగె నామాళి పొద తుప్ప చిట్ట పొదరు
నాఁగ భక్తాళివరదాయి నాగశాయి. 84

ఈరము, పొదరిలు, తీఁగెయిల్లు అనఁగ నికుంజమునకుపేర్లు. పొద
తుప్ప, చిట్ట, పొదరు అనఁగా స్వల్పకుంజముపేర్లు.

గి. జీబు జొంప మీఱమి యనచెలఁగె తెలుఁగు
నందు గొల్మపుటాఖ్యలై; చిందుదోరు
విదురు రాలు విదులు పాటు విద్రుననఁగ
పతనమునకు నభిఖ్యలు పాపనాశ. 85

జీబు, జొంపము, ఈఱమి అనఁగా గుల్మినిపేర్లు. చిందు, దోరు
విదురు, రాలు, విదులు, పాటు, విద్రు అనఁగా పతనమునకుపేర్లు.

క. దొంతి పరి యంచె చాలును
బంతి వరుస యెలి బారు పాఁ జనఁగను శ్రీ
కాంతాధిప! పంక్తికి నా
మాంతరమా; కాతమాని కగుఫలినంబుక. 86

దొంతి, పరి, అంచె, చాలు, బంతి, వరుస ఓలి, బారు, పాఁజు
అనఁగా పంక్తిపేర్లు. కాతమాను అన ఫలినముపేరు.

గీ. పొన్న నురపొన్న పున్నాగమునకుపేర్లు;
పొగడనాఁగను వకుళంబుబొందె పేరు;
నెమ్మియన వంజుళంబయ్యు నెగడె ధరణి;
నేలకాహ్వయమేలకి నీలగాత్ర. 87

పొన్న, నురపొన్న అన పున్నాగవృక్షముపేర్లు. పొగడ అన
వకుళముపేరు. నెమ్మి అన వంజుళము పేరు. ఏలకి అన ఏలకిపేరు

క. సంపెఁగ తుమ్మొదకంటును
సంపెంగము సంపెఁగయును చనుపక మనగక

సంపద్యనాఁగ జిలుఁగన

చంపకనామంబులొను సారసనాభా. 88

సంపెగ, సంపెదకంటు, సంపంగ, సంపెగె, చనుపకము, సంపఁగియ, జిలుగు అనఁగా చంపకమునకుఁజేర్చి.

ఆ.వె. రేఁగు రేను రేవు నాఁగ బదఠికాఖ్య

లమరె; లికుచమునకు నాఖ్యలొను

కమ్మరేఁగనంగ గజనిమ్మయనఁగను

కమ్మరేను నాఁగ కమలనేత్ర. 89

రేఁగు, రేను, రేవు అన బదఠికాఖ్యలు. కమ్మరేఁగు గజనిమ్మ, కమ్మరేను అనఁగా లికుచమునకుఁజేర్చి.

గీ. ధరణి కాంచనమన కోవిదారమునకు;

కలిగె కెంగేలియన నశోకంబుపేరు;

యీడ నారింజ కిత్తలి యీడె యనఁగ

నొప్పెనారంగమునకాఖ్య లురగశయన. 90

కాంచనము అన కోవిదారముపేరు. కెంగేలి అనఁగా అశోకవృక్షము పేరు. ఈడ, నారింజ, కిత్తలి, ఈడె అనఁగ నారంగముపేర్లు.

గీ. ధరణి దాడిమ్మ నాఁగను దాడినిమ్మ

యనఁగ దానిమ్మ దాళిమ్మయనఁగ దాడి

మాఖ్య; లొఱ్ఱకసిందయునన కచోర

మనఁగ కచ్చూరకాఖ్యలు వనజనాభ. 91

దాడిమ్మ, దాడినిమ్మ, దానిమ్మ, దాళిమ్మ అనఁగా దాడిమము పేర్లు. ఒఱ్ఱకసింద, కచోరము అన కచ్చూరపేర్లు.

క. విరజాజియు జాజియనక

విరజాజియు బాదియనఁగ విరవాజియనక

విరవానియనంగ సప్తల

కిరుదు' ప్లేన్లను తెలుగునందు గుఱారీ. 92

విరిజాజి, జాజి, పిరిజాది, జాది, పిరివాజి, విరవాని అనగా సప్త
లకుపేళ్లు.

ఆ.వె. దేవదానినాంగ దేవదారువు పేరు;

పారిభద్రమునకు బారిజమన

బారిదమునాంగ వారిదమనంగను

వారిజంబనంగ వాసుదేవ. 93

దేవదారి దేవదారువు పేరు. బారిజము, బారిదము, వారిదము, వారి
జము అనగా పారిభద్రముపేళ్లు.

ఆ.వె. దాసనంబనంగ దాసానియన జపా

వృక్షసంజయు; కరవీరమునకు

కలిగెపేళ్ళు భువిని గన్నేరు గన్నెరు

నాంగ తెలుగునందు హాగశయన. 94

దాసనము, దాసాని అన జపావృక్షము. గన్నేరు, గన్నెరు అనగా
కరవీరమునకుపేళ్లు.

ఆ.వె. పాదిరి కలిగొట్టు పాదిలినాంగను

పాటలికాఖ్యలై పరిధవిలై;

బొట్టుగు బొట్టువు బొటుగనంగముపేళ్ళు

తిలకవృక్షమునకు దేవదేవ. 95

పాదిరి, కలిగొట్టు, పాదిలి ఇవి పాటలికిపేళ్ళు. బొట్టుగు, బొట్టువు,
బొటుగు అనగా తిలకవృక్షముపేళ్ళు.

ఆ.వె. గేదగి మొగిలియన కేతకిపేన్లను;

మలై మల్లియయన మల్లికాఖ్య

లోన ; పుగువక్కాయకా పుసనంబర;
కుందమునకు మెల్ల కునలయేర.

96

గదరి, మొదటి అన పికికేళ్ళు, కుల్లె, చుల్లియ ఇవి మల్లికేళ్ళు పురుడను అనగా మరొకటిచునేరు. మెల్ల అన పిచడరలనుపేరు.

క. మోటినాగ వ్రోయారము
పేగుచున్వెలసె; ద్రాక్ష పేల్లవనకె నం
గూరు కిసుమీసం దాటియు
నారింజిలె; యెచె నాల నామమగువారీ.

97

మోటి అనగా ప్రియముపేరు. అంగూరు, కిసుమీసు. దాక అనగా ద్రాక్షపేళ్ళు. ఏచె అనగా నాలమునకు పేరు.

క. నేరేడన జంబువునకు
పేరు; తపసి గారయనగ పేల్లింగుదికా;
మారెడు మారేడన మా
లూరంబునకాఖ్యలొ కలుషకరిసింహా.

98

నేరేడు అన జంబువునకు పేరు. తపసి, గార అనగ ఇంగుదికేళ్ళు. మారెడు, మారేడు అనగా మాలూరనుపేళ్ళు.

చ. అరటికి యనంటి యంటికి యననొ కదళీతరు నామధేయాముల్
దొరలె; యనంటికియూచయనబూటయనంగననంటిచువ్వనా
నరటిగడన్నపేల్ల సలరా రెళ్ళివికొ గదళీకహారముళా;
మణియును మావి మామిడియు మావిడినాగర సాలపూహారీ

అరటి, అనంటి, అంటి అనగా కదళీవృక్షముపేళ్ళు. అనంటి యూచ, దూట, అరటిచువ్వ, అనంటిగడ అన కదళీకహారముపేళ్ళు. మావి, మామిడి, మావిడి అనగా రసాలవృక్షముపేళ్ళు.

ఆ. వె. కొరవి క్రోవి క్రొమ్మి గోరంటయు కరువ
 కమునకాఖ్యలొను; కదిరమునకు
 చండ్ర యుండ్ర యండ్రసయు నులిమానన
 నామధేయములును నాగళయన.

100

కొరవి, క్రోవి, క్రొమ్మి, గోరంట అనగా కురువకమునకుపేళ్ళు.
 చండ్ర, ఉండ్ర, ఉండ్రస, నులిమాను అనగా కదిరమునకుపేళ్ళు.

ఉ. అందుగునాఁగ నందువన నాఖ్యలు సల్లకిఁజొప్పిమీఱె; ని
 ల్లెండయు నిండ్రవల్లకిని లెక్కగొనె న్నటే; చిల్లచెట్టునా
 నింపువు నిందుగన్నను మహింగతకాఖ్యలు; మేడియత్తియ
 న్నంఁచున నౌ నుదంబరమునాయిము; లర్జునసంజ్ఞ మద్దినాక.

అందుగు, అందువు అనగా సల్లకిపేళ్ళు. ఇల్లెండ అన ఇండ్రవల్లి
 పేరు. చిల్ల, ఇందువు, ఇందుగు అనగా కతకమునకుపేళ్ళు. మేడి, అత్తి
 అన ఉదుంబరముపేళ్ళు. మద్ది అనగా అర్జునముపేరు.

చ గిరిసెము నా శిరీషమగు; కింశుకమొప్పెను మోదువన్న ప
 ప్పరయన మోదుగన్ననగు; బంధురనామము మంకెనన్ననౌ;
 కరకయనక హారీతకికిగల్గెను పేరు; మధుగ్రుమిఖ్యయై
 పరిగొనె నిప్పమాననఁగ పాతకభూజకుతారపద్యుగా. 102

గిరిసెము అనగా శిరీషముపేరు. మోదువు, పంపర, మోదుగు
 అనగా కింశుకముపేళ్ళు. మంకెన అనగా బంధురముపేరు. కరక అనగా
 హారీతకిపేరు. ఇప్ప అనగా మధుగ్రుమముపేరు.

క. ఉసిఁకయన నామలకం

బెనఁగె నభిఞ్చిగొని యిరుగు సిరువుడనంగక

వెనగొనె శింశుపవృక్షము;

ముసిఁడియనం బేరిగు విష ముప్పికి శౌరీ.

103

ఉసిరిక అన ఆమలకము పేరు. ఇరుగుమ, ఇరువుమ అనగా శిశువులకు పేర్లు. ముసిరిడి అన విషముష్టికి పేరు.

క. వానంతికి తెలుగున పే

రా సరి పూలగురి వెంద యగు; కర్కటికి

దోసయగు; తినిశమునకు తి

నాసము నెమ్మియనఁ బెళ్ళు నాళీకాక్షా. 104

పూలగురివెంద అన వాసంతికి పేరు. దోస యనగా కర్కటికి పేరు.

తినాసము, నెమ్మి అనగా తినిశమునకు పేర్లు.

క. గురి వెంద గురిజయనంగం

జెలఁగెను గుంజాఖ్యలగుదు; సింధుకమునకు

బరగెను వావిలియన సిం

దురమనపేళ్లగుచు శౌరి దురితవిదాన్. 105

గురివెంద, గురిజ అనగా గుంజాఖ్యలు. వావిలి, సింధుము అనగా సింధుకమునకు పేర్లు.

క. గిలక గిలగింత గిలగిల

యలరెను ఘంటారవమున కాఖ్యావళియై;

కలజువ్వినాఁగ తెలుగున

తలకొనె భువికందరాళ తరువునకుహరీ. 106

గిలక, గిలగింత, గిలగిల అనగా ఘంటారవమునకు పేర్లు. కలజువ్వి అనగా కందరాళము పేరు.

ఆ.వె. తీరగెమెఱుఁగు ప్రొద్దుతిరుగుడునాఁగ నూ

ర్యానువ ర్తినికిని నాఖ్యలౌను;

మోదెనంబనంగ మోదెన యనశివ

మల్లిపేళ్ళు దనరె మదనజనక.

107

చేరగై వెలుగు, నా ప్రస్తుతిపగుదు అనగా నూ ర్యానున ద్రినికేళ్ళు.
మొలెనూ, మొలెన అనగా తపవల్లికేళ్ళు.

గీ. చేరగనగ గొట్ట నాగను చేవనలగ
బదరికాఖ్య; లనాసనాఁ బనసయనగ
పణసనామాళి; కాసమర్దనముపేరు
తెనుగున కసిందయనఁ జెల్ల దేవదేవ. 108

చెరగ, గొట్టి, చేవు అన బదరికాపేళ్ళు. అనాస, పనస అన పణస
వృక్షముపేళ్ళు. కసింద అన కాసమర్దనముపేరు.

క. మొరటయ్యు రాజాదనముగు;
విరిగియు నుద్దాలముగును; వెలగ కప్పిం
బయ; కొడిసె కుటజంబగు;
కరీరమునకు వెణుతురుగును కంపనిభాంగా 109

మొరట అన రాజాదనముపేరు. విరిగి అన ఉద్దాలము పేరు. వెలగ
అన కప్పింపుపేరు. కొడిసె అన కుటజము పేరు. వెణుతురు అన కరీర
ముపేరు

క. ఉలిమిరి మొగలింగయనం
జెలగై వరణనామపంక్తి; శ్రీపల్లికి తే
కలరె; మఱి మఱ్ఱియన నా
ఖ్యలు నటవృక్షమున కలరె కలుషవిదారీ. 110

ఉలిమిరి, మొగలింగ అనగా నిరుణవృక్షముపేళ్ళు. తేకు అన
శ్రీపల్లికిపేరు. మఱి, మఱ్ఱి అనగా పటవృక్షముపేళ్ళు.

గీ. వెదురనలగను శేణువౌ; బసనికయన
వెలసె వశాదనికి; కురువేరినంగ

బాలమునికొను; వేగి జీవకమునకును;

వేప వేమిస నింబహా వేదవేద్య. 111

వెదురు ఆసి వేసివుం బేరు. బదనిక అన వృక్షాదనికెఁబేరు. కుడ వేరు అన బాలమునకుఁబేరు. వేగి అన జీవకమునకుఁ బేరు. వేప, వేమి అన నింబముఁబేళ్ళు.

గి. ప్రేంకణము ప్రేంకడంబును ప్రేంకనంబు

నాఁ బ్రియాఢాఘ్యలౌ; దొండనాఁగ బింబి

కాఘ్య; చీకటిప్రమాననగు తమాల

మునకు; గోలీఢకాఘ్యయా మొక్కమనఁగ. 112

ప్రేంకణము, ప్రేంకడము, ప్రేంకనము అనఁగా ప్రియాశముఁబేళ్ళు. దొండ అనఁగా బింబికకుఁబేరు. చీకటిప్రమాను అన తమాలముఁబేరు. మొక్కము అన గోలీఢముఁబేరు.

గి. రావి అశ్వత్థమా; గంగరావి బ్రహ్మ

దారువౌ; పక్కె పిచులహా; తాండ్ర తాడి

యన విభీతమునకు నాఘ్యలౌను; గొలుగు

నాఁగ పీలువునకుపేరు నాగశయన. 113

రావి, ఆన అశ్వత్థముఁబేరు. గంగరావి అన బ్రహ్మదారువుఁబేరు. పక్కె అన పిచులముఁబేరు. తాండ్ర, తాడి అన విభీతకముఁబేళ్ళు. గొలుగు అన పీలువుపేరు

గి. ఆయిటియనంగనగు బూరుగనఁగ నిలను

శాల్మిలికినామములు; నదీసర్జమునకు

నేఱుమద్ది; భల్లాతకికెనగె జీడి

ప్రమాననఁగ; నక్తమాలకు కానుగు హరి. 114

అయితే, బూరుగు అనగా శాల్మలీవృక్షమనవచ్చు. ఏఱుహని అన నవీసర్పమునవచ్చు. జీడి అనగా భిల్లాతికినవచ్చు. కామం అనగా సక్త మాలకునవచ్చు.

గీ. ధరణి నేలతామర మెట్టతమ్మియనంగ
పైడితామరయన స్థలపద్మినికిని
జెల్లె; తింత్రిణి నామంబు చింత యనంగ;
పాల మ్రానుకు క్షీరక బరిగె శైరి.

115

నేలతామర, మెట్టతమ్మి, పైడితామర అనగా స్థలపద్మినివచ్చు. చింత అనగా తింత్రిణివచ్చు. పాలమ్రాను అన క్షీరకమనవచ్చు.

గీ. కుంకుడనంగ నరిషంబు; కొండగోగు
నాంగ కర్ణికారమునకు నామమయ్యె;
తుమ్మికి తుమ్మికియన తిందుకమునకాఖ్య
లలరె; గుగులు నాంగ గుగ్గిలెపుమాను.

116

కుంకుడు అన అరిష్టమువచ్చు. కొండగోగు అన కర్ణికారమువచ్చు. తుమ్మికి అన తిందుకమువచ్చు. గుగులపుమాను అన గుగ్గిలువచ్చు.

క. టెంకాయ నారికడమును

టెంకాయయు కొబ్బరియును తేజెట్టన ని

శృంకనగు నారికేళా

ఖ్యాంకములౌ తెలుగునందు హరిహయరక్షా.

117

టెంకాయ, నారికడము, టెంకాయ, కొబ్బరి, తేజెట్టు అనగా నారికేళమునకువచ్చు.

క. ఏవరకడ యనిబల్కిన

దావరడంగియన దేవతాడియనంగక

శాచరజంగియనంగ జన

తాపినుల్గుదాబ్బ దేవ తాళముపేల్లె.

118

వీచుట, తాచరజంగి, దేవతానీ, శాచరజంగి అనుగా దేవతాళము పేళ్ళు.

గి. గిరకతాడు హింతాళమైబరగె తాడు

త్రాకనంగ తాళనామముల్ వరం తెనుగు

మీతె; ఖజ్జూరమునకు కజ్జూరమునంగ

నింక గజ్జూరిమునంగ పేదనంగ.

119

గిరకతాడు అన హింతాళము పేరు. తాడు, తాళిడు అన తాళము పేళ్ళు. కజ్జూరము, గజ్జూరిము, వేరీదు అనుగా ఖజ్జూరిము పేళ్ళు.

గి. తుంట రసదాడి ముత్తైపుబంట యించు

చెఱకు కన్నులమ్రాననం జెల్లె పేళ్ళు

నిఱువునకు; నిఱ్వుగ్రాఖ్యలెనంగె చెఱకు

కొనయనంగ వాడెదవయన కోమలాంగ.

120

తుంట, వసదాడి, ముత్తైపుబంట, ఇంచు, చెఱకు, కన్నులమ్రాను అన ఇఱువు పేరు. చెఱకుకొన, వాడెదవ అన ఇఱ్వుగ్రాఖ్యమునకు పేళ్ళు.

క. కవను కసవు గాదంబును

గవతంబును పూరి పుల్లు గడ్డియనంగె

భువి త్పణమునకాఖ్యలు; కను

మవు తెల్లగు కాచగడ్డి యగు శరమునకు.

121

కవను, కసవు, గాదము, గవతము, పూరి, పుల్లు, గడ్డి అన త్పణము పేళ్ళు. కనుము తెల్లు, కాచగడ్డి అనుగా శరమునకు పేళ్ళు.

గి. కుసుమ చందిరపూవన వెసకుసుంభ

పుష్పమునకు నభిఖ్యలు భోగిశయన

తెనుగునను కోనచేరికపలుకులుగల
వరుసతోడ వనాషధివర్ణ ముగిసె.

122

కునుమ, చందీరపూవు, అనగా కుసుంభపుష్పం జేర్చు.

వనాషధివర్ణముగిసెను.

సింహాదివర్ణం

సీ. తెఱవాయిమెకమును తెలిమెకమును పచ్చ

కన్నులమెకము సింగంబు బొబ్బ

మెకము వెడఁదమోముమెకము తెల్లమెకంబు

మెకములతేఁడు నేనికలగొంగ

బాకినోటిమెకంబు బాకినోటియు రెంటు

త్రాగుడుతిండియునాఁగ జడల

మెకమన సింహంబునకు నభిఖ్యలుజెల్లె;

కటకరంబు కడంతి కడతి నాఁగ

గీ. నమరె గంధర్వమృగమున కాఖ్యలగుచు;

సివఁగి మెకములతిండియు చివఁగియును సి

వంగియును సివ్వఁగియును చివ్వంగియునఁగ

ధర తరుక్కువుపేల్లెను దానవారి.

123

తెఱవాయిమెకము, తెలిమెకము, పచ్చకన్నులమెకము, సింగము, బొబ్బమెకము, వెడఁదమోముమెకము, తెల్లమెకము, మెకములతేఁడు, నేనికలగొంగ, బాకినోటిమెకము, బాకినోటి, రెంటుత్రాగుడుతిండి, జడల

మెకము అనఁగా సింహమునకుఁ బేళ్ళు. కటకము, కడండి, కడతి అనఁగా గంధర్వమృగము బేళ్ళు. సివగి, మెకములతిండి. చివరిగి, సివరిగి సివ్యరిగి. చివ్యంగి అన తరుక్షువు బేళ్ళు.

క. పులి మువ్వన్నె మెకము బె
బ్బులియును పసితిండి కోలుపులి వాలము చా
అలమెకము వేగి దువ్వియు
జలజాయతనేత్రీయుగళ శార్దూలాలాభ్యుత్. 124

పులి, మువ్వన్నె మెకము, బెబ్బులి, పసితిండి, కోలుపులి, వాలము, చాఅలమెకము, వేగి, దువ్వి అనఁగా శార్దూలము బేళ్ళు.

క. చిఱుతపులి చిఱుతపురియన
చిఱుతయు పొన్నాడ దువ్వి చిన్నపులియనక
వతలెను చిత్రకనామము
లఱమరలేకయె మురారి యసురవిదారి. 125

చిఱుతపులి, చిఱుతపురి, చిఱుత, పొన్నాడ, దువ్వి, చిన్నపులి అనఁగా చిత్రకనామములగును.

ఆ.వె. శరభమునకుపేళ్లు చౌగంటియనఁగఁ జొ
గండ్లమెకమనఁగఁ గలిగె; ఖడ్గ
మృగముపేళ్లు కటికెమెకమన నడిదపు
మెకమనఁగ నొప్పె మేఘవర్ణ. 126

చౌగంటి, చౌగండ్లమెకము అనఁగా శరభమునకుఁ బేళ్ళు. కటికెమెకము, అడిదపుమెకము అనఁగా ఖడ్గమృగము బేళ్ళు.

ఆ.వె. ఎలుగుబంటి యెలుగు నెలు నెలుగొడ్డు
పుట్టకూడుతిండి బొల్లిమోర

మొకమువెనుకచూపుమొకమునేదడిలేదు

పుట్టకాఁపు భల్లమునకుపేళ్లు.

127

ఎలుగుబంటి, ఎలుగు, ఎలు, ఎలుగొడ్డు, పుట్టకూడుతిండి, బొల్లిమొర
మొకము, వెనుకచూపుమొకము, ఏదడి, లేదు, పుట్టకాఁపు అనగా భల్లకము
పేళ్లు.

గీ. వాలుమొక మేకలీడును పందికొమ్ము

కాఁడు చుల్లర మొంటరికాఁడు నొంటి

కా డు ముట్టెమొకంబనఁ గలిగెపేళ్లు

తెలుఁగున వరాహమునకొను దేవదేవ.

128

వాలుమొకము, ఏకలీడు, పంది, కొమ్ముకాఁడు, చుల్లరము, ఒంటరి
కాఁడు, ఒంటికాఁడు, ముట్టెమొకము అనగా వరాహమునకు పేళ్లు

కం. ములుపంది యేదుపందియు

సలు గాళ్లుగ యేదనంగ శల్యకమునకా

ఖ్యలు; గురుబోతన గవయం

బలరెను; కేసరియు రోహితాఖ్య మురారీ.

129

ములుపంది, ఏదుపంది, సలుగు, ఆళ్లుగ, ఏదు అనగా శల్యకమునకు
పేళ్లు. గురుబోతు అనగా గవయమునకు పేరు. కేసరి అనగా రోహిత
నామము.

ఆ మె. కారుపోతు దున్న కారెనుబో తెను

బోతు పోతు దున్నపోతు దుంత

నాఁగ నైరిభంబు; నక్క, సగ్గారియు

వఱడు నరియడన శివకును పేళ్లు.

130

కారుపోతు, దున్న, కారెనుబోతు, ఎనుబోతు, పోతు, దున్నపోతు.
దుంత అనగా నైరిభము పేళ్లు. నక్క, సగ్గారి, వఱడు, నరియడు అనగా
శివ అన జంబుకము పేళ్లు.

గీ. కొమ్మత్తిమ్మరి క్రోతీయు కొమ్మమొకము
 చెట్టునట్లు మాన్దిమ్మరి చింకలిక్క-
 త్తెలులమొకము మలమనికి త్తెలులమోర
 మొకమనంగ వానరాఖ్యలు మేఘవర్ణ.

131

కొమ్మ, కొమ్మరి, క్రోతి, కొమ్మమొకము, చెట్టునట్లు, మాన్దిమ్మరి, చింకలిక్క, తెలులమొకము, మలమనికి, త్తెలులమోరమొకము అనగా వానరమునకు పేర్లు.

గీ. చెవులపిల్లి కుండేలును చెవులపోతు
 నాంగ కుండెలనంగ శశనామపంక్తి;
 చమరియగు జల్లిమొకమన సవరపుమొక
 మనంగ గుచ్చులమొకమన నాఖ్యలు హరి.

132

చెవులపిల్లి, కుండేలు, చెవులపోతు, కుండెలు అనగా శశకుసుమను పేర్లు. జల్లిమొకము, సవరపుమొకము, కుచ్చులమొకము అనగా చమరీమ్మగ ము పేర్లు.

ఆ వె. లేటి యిట్టి జింక లేడి మొకంబన
 హరిణమునకు బెల్లు; నాఁగుజింక
 నాఁగ పిడిమొకంబునా లేటినా లేడి
 నాఁగ స్త్రీహరిణమునకును బెల్లు.

133

లేటి, ఇట్టి, జింక, లేడి, మొకము అనగా హరిణము పేర్లు. అడుజింక, పిడిమొకము, లేటి, లేడి అనగా స్త్రీహరిణము పేర్లు.

క. కడఁ జనంగను కణఁజనంగను
 కడితియునాఁగ గణితియనగా గోకర్ణం;
 బడకారు కొమ్మమొకమును
 పొడలమొకము దుప్పియన చమూరువుపేల్లె.

134

కడఁజు, కణఁజు, కడితి, కణితి అనఁగా గోకర్ణమృగము బేళ్ళు. కారు
కొమ్ము మెకము, పొడల మెకము, దుప్పి అనఁగా చమూరువు బేళ్ళు.

గీ. మనును ముక్కొమ్ము మెకమును మను మెకంబు

మన్న నంగను ఋష్యనామంబులయ్యె;

చీలి నాసియు పిల్లినాఁ జెల్లెపేళ్ళు

ధరణి మార్జాలమునకును దానవారి.

135

మను, ముక్కొమ్ము మెకము, మను మెకము, మన్న అనఁగా ఋష్య
మృగము బేళ్ళు. చీలి, నాసి, పిల్లి అనఁగా మార్జాలము బేళ్ళు.

గీ. కమ్మపిల్లి కస్తురిపిల్లి కమ్మమెకము

పునుఁగుపిల్లియనంగను దనరె తెలుఁగు

నందు కస్తూరిమృగమున కాఖ్యలు; మెక

మనఁగ మెగమన మృగమున కాఖ్యలు హరి.

136

కమ్మపిల్లి, కస్తురిపిల్లి, కమ్మ మెకము, పునుఁగుపిల్లి అనఁగా కస్తూరిమృ
గము బేళ్ళు. మెకము, మెగము అనఁగా మృగము బేళ్ళు.

పంచపాది గీ. కొక్కునాఁగను గరిమిడికొక్కు పంది

కొక్కనఁగ మూషికాఖ్యలైనిక్కె; నెలుక

యెలిక యన మూషకముపేళ్ళు చెలఁగె; కొండ

ముచ్చు కొండెంగయును కొండమునువు నాఁగ

దనరె ధరణి గోలాంగూలమునకుపేళ్ళు

137

కొక్కు, గరిమిడికొక్కు, పందికొక్కు అనఁగా మూషికాఖ్యలు. ఎ
లుక, ఎలిక అన మూషకము బేళ్ళు. కొండముచ్చు, కొండెంగ, కొండమును
వు అన గోలాంగూలము బేళ్ళు.

గీ. ఖురమగును గిట్ట డెక్కయు గొరిసె గొరిజ

యనఁగ; వాలంబునకు తోకయనఁగ మట్ట

నాఁగ; రోమంధమును సేయునామసంజ్ఞ
నెమరుపెట్టు నెమర్చును నెమరుచనఁగ.

138

గిట్టు, డెక్క, కొలసె, గొరిజ అనఁ ఖురమునకుజేళ్ళు. తోక, మట్ట
అనగా వాలనుజేళ్ళు. నెమరుపెట్టు, నెమర్చు, నెమరుచు అన రోమంధ
ముసేయుటజేళ్ళు.

క. నెలత్రావుడునఁగ వెన్నెల
పులుఁగనఁగను చందమామపులుఁగు చకోరిం
బలఁదెను; జక్కవయు గుఱును
పులుఁగును జక్కవయు కోకిమునకు సభిఖ్యల్.

139

నెలత్రావుడు, వెన్నెలపులుఁగు, చందమామపులుఁగు అనఁ చకోరిము
జేళ్ళు. జక్కవ, గుఱునుపులుఁగు, జక్కవ అనఁ చక్కవాకముజేళ్ళు.

గి. పావురంబును కూకీయు పారువంబు
పల్లటి కూకీయును నేలపల్లటియు
పావురాయి లకోరియు పార్వము బక
దానినఁగను పారావతంబుపెళ్ళు.

140

పావురము, కూకీ, పారువము, పల్లటి, కూకీ, నేలపల్లటి, పావురా
యి, లకోరి, పార్వము, బకదారి అనఁగా పారావతముజేళ్ళు.

క. పులుకాసిపులుఁగు చదువుల
పులుఁగు చిలుక రామతమ్మ పూవిల్దొరక
త్తల్లమును చక్కెరతిండియు
పలుకుందత్తడి యనంగబరగె శుకాఖ్యల్.

141

పులుకాసిపులుఁగు, చదువులపులుఁగు, చిలుక, రామతమ్మ, పూవిల్దొ
రకత్తల్లము, చక్కెరతిండి, పలుకుందత్తడి అనఁగా శుకమునకుజేళ్ళు.

క. తలరులతిండియనఁగ కో

యిలయనఁగను కెంపుకంటి యెసఁగెమఱియు కో

గెలయన పఠింబన కో

వెలయన ననమేపరియనఁ బికమున కాఖ్యల్. 142

తలరుతిండి, కోయిల, కెంపుకంటి, కోగెల, పఠింబన, కోవెల, ననమే పరి' అనఁగా కోకిలమువేళ్ళు.

ఆ వె. గోరువంక గోర గోరువంక గోర్వంక

సారె బట్టికాఁడు శారికయగు;

వానకోయిలయును వాననెచ్చెలియన

చాతకంబుపేళ్లు పాతకాంత.

143

గోరువంక, గోర, గోరువంక, గోర్వంక, సారె, బట్టికాఁడు అనఁగా శారికవేళ్ళు. వానకోయిల, వాననెచ్చెలి అనఁగా చాతకమువకు వేళ్ళు.

ఆ వె. అజ్జవాలు కోడియగు మెట్టవాలపిట్ట

యనఁగ కుక్కుటమున కాఖ్యలయ్యె;

పెగ్గురును వలికియు బెగ్గురు వానకో

యిలయు సారసమున కెసఁగె శౌరి.

144

అజ్జవాలు, కోడి, మెట్టవాలపిట్ట అనఁగా కుక్కుటమువేళ్ళు. పెగ్గురు, వలికి, బెగ్గురు, వానకోయిల అన సారసపక్షివేళ్ళు.

క. కలహంసాభిఖ్యలు హరి

తెలుఁగుననగు తూఁడుఁదిండి తెలిపిట్ట యనం

దొలకరినూఁడును తెలి నెఱి

పులుఁగును మఱి వానజాలిపులుఁ గంచ యనక 145

తూఁడుతిండి, తెలిపిట్ట, దొలకరినూఁడు, తెలి నెఱిపులుఁగు, వానజాలిపులుఁగు, అంచ అనఁగా కలహంసమువేళ్ళు.

ఆ వె. రాజహంసమాను గాయంచనా; టిట్టి
భమునకొను లకుముకి; మఱియును క
పోతమాను గువ్వ పొల్లపాఠ్య మ్మన;
లావుకంబు పేరు లావుకయన.

146

రాయంచ అన రాజహంసము పేరు. లకుముకి అన టిట్టిభము పేరు. గువ్వ, పొల్లపాఠ్యము అన కపోతము పేళ్ళు. లావుక అనఁగా లావుకము పేరు.

గీ. బొల్లికోడియు బుడకోడి పుల్లకోడి

గుడ్డగి చిలవనా జలకుక్కుటాఖ్య

లగును; గండభేరుండాఖ్యలగు నిరుదల

పులుఁగు దుగ మోములపులుంగు నలరె శౌరి.

147

బొల్లికోడి, బుడకోడి, పుల్లకోడి, గుడ్డగి, చిలవ అనఁగా జలకుక్కుటము పేళ్ళు. ఇరుదలపులుఁగు, దుగమోములపులుఁగు అన గండభేరుండము పేళ్ళు.

ఉ. నట్టువు పక్కినా నమిలినాఁగను నమ్మియు కప్పగొంతుమేల్

పిట్టయు నెమ్మినా నెమిలిపిట్టయనకొ పురిపుల్లనా మఱికొ

నట్టుపులుంగు నెమ్మిలియునాఁగను పించెపుకుంచెపిట్టనా

జుట్టుపులుంగునాఁగ మధుసూధన బర్హికి నామధేయముల్.

నట్టువుపక్కి, నమిలి, నమ్మి, కప్పగొంతుమేల్పిట్ట, నెమ్మి, నెమిలి, పురిపుల్ల, నట్టుపులుంగు, నెమ్మిలిపిట్ట, పించెపుకుంచెపిట్ట, జుట్టుపులుఁగు అనఁగా మయూరము పేళ్ళు.

క. పించియమన పురియనఁగా

పించెంబన పించమునకు పేళ్లు; బకాఖ్యల్

కొంచయును కొక్కరాయన

కొంచయనకొ వక్కుపులుఁగు కొంగయన హరి. 149

పించియము, పురి, పించెము అనఁగా పించమునకు పేళ్ళు. కొంచ, కొక్కరాయి, కొంచ, వక్కుపులుఁగు, కొంగ అనఁగా బకమునకు పేళ్ళు.

గి. కాకి గుమికాడనంగను కాకమునకు
 గలిగె; రావులు రాబందు కంకమునకు ;
 కోటడును గ్రుడ్లగూబయు కొరడు పలుగు
 పిట్టయన ఘూకమునకగు పేళ్లు శౌరి.

150

కాకి, గుమికాడు అనగా కాకమునకుపేళ్ళు. రావులు, రాబందు అన కంకముపేళ్ళు. కోటడు, గ్రుడ్లగూబ, కొరడు, పలుగుపిట్ట అనగా ఘూకమునకుపేళ్ళు.

గి. వైడికంటియు సకినాలపక్కి గుబిలి
 గుమిలినాఁగను కనకాక్షికమరె; గిజ్జి
 గాడు పచ్చపిట్టయు గిజిగాడునా హ
 రీత; తిత్తిరికినిపేరు తీతువనగ.

151

వైడికంటి, సకినాలపక్కి, గుబిలి, గుమిలి అనగా కనకాక్షికపేళ్ళు. గిజిగాడు పచ్చపిట్ట, గిజిగాడు అన హరీతముపేళ్ళు. తీతువుఅనగా తిత్తిరి పక్షిపేరు.

సీ. ఏటిరింతయనం గ నేటింతనాఁగ మం
 గలపిట్ట నల్లచ్చిగా డనంగ
 నలరె; భారద్వాజమై భువి కుమ్మరి
 గువ్వ కాటుకపిట్ట ఊర్వబులుఁగు
 ఖంజరీటము; కంజు కొంజు కముజన కపిం
 జలము; కేరజమన కేరవకాను;
 జావడం బడుజను జాలియ నేలావు
 జాలె యోరణమును సాళువంబు

గి. సాళ్వమణుజును లగడును సారణంబు
 బాజు చెంచడము కురుజు బైరి వైల

గిడియును వేసడంబును గిదనంగ
 శ్యేనభేదంబులకుఁ బేళ్ళు శేషశయన.

152

ఏటిరింత, ఏటిరింత, మంగలసిట్ట, నల్లచ్చిగాడు అన భాగద్వా
 జు శేళ్ళు. కుమ్మరిగుప్ప, కాటుకపీట్ట, ఋవ్యులు అనగా ఖంజరీటును
 శేళ్ళు. కొండ, కొండ, కనుజు అనగా కపింజలము పేర్లు. కేజును
 అన పేర్లు పేరు. జావడను, అడుజు, జాలియ, ఏలాఘ, జాలె, ఓం
 జను, సాళువము, సాళ్ళును, అణుజు, లగడు, సారణము, బాజు,
 చొంబడను, పురుజు, బైటి, నైల, గిడి, వేసడము, గిడ్డు, అనగా శ్యేన
 పేర్లనుల పేళ్ళు.

సీ భరతిపక్షికిపేళ్ళు బుగెను కూఱటి
 గుడ్డంగి కూఱటికువ్వె మఱియు
 కూఱటిమూఁగనాఁ గూఱెను; కారండ
 వమునకు కన్నెలేడి మఱికుడు
 కల్లేడునాఁగను జెల్లె; నింకను కళిం
 గము పేళ్ళు కైజన కైమనాఁగ
 నుల్లంకి కక్కెర యుల్లము చింద చీ
 పురుపిట్ట దోరువా పరజు చీంద
 గి. యనఁగ పక్షివిశేషంబులొంక; కంక
 నాయి యోదెకొఱుకు కంకణంబునోదె
 కొంగ యాడే లడలునా విహంగపతిర
 ధాంక! యగు జలపక్షి భేదాఖ్యలవని.

153

కూఱటిగుడ్డంగి, కూఱటికువ్వె, కూఱటిమూఁగ అన భరతిపక్షికి
 పేళ్ళు. కన్నెలేడి, కరడు, కల్లేడు అనగా కారండము పేళ్ళు. కైజు,
 కైదు అనగా కలింకపక్షికిపేళ్ళు. ఉల్లంకి, కక్కెర, ఉల్లము, చింద,
 చీపురుపిట్ట, దోరువా, పరజు, చీంద అన పక్షివిశేషములు. కంకనాయి,

ఓదెకొఱుకు, కంకణము, ఓదెకొంగ, అడేలు, అడెలు అనగా జాపకీ విశేషములు.

క. పిట్ట యనం బులుంగన నిరు

పుట్టపు పక్కియన గుడ్డుపుట్టువనంగ గూ

డ్డుట్టువన గూడుకాన్పన

దిట్టరి హరి! పక్షి వేళ్ళు తెనుగునవెలసెకా.

154

పిట్ట, పులుంగు, ఇరుపుట్టువు, పక్కి, గుడ్డుపుట్టువు, గూడుకాన్పు, గూడుకాన్పు, అనగా పక్షికివేళ్ళు.

గి. తేనెతియును మొగరంబంబు తేనెతిండి

జంటముక్కాలి తుమ్మెద సంజ్ఞ భ్రమర

మునకు; మిడుంగులు మిణుంగులుబురువు మిణుంగు

అనగా ఖద్వోతమున కభిఖ్యలు మురారీ.

155

తేనె, మొగరంబము, తేనెతిండి, జంటముక్కాలి, తుమ్మెద అనగా భ్రమరమునకువేళ్ళు. మిడుంగులు, మిణుంగులుబురువు, మిణుంగులు అన ఖద్వోతమునకువేళ్ళు.

గీ. గబ్బిడాయియు జిబ్బటి గబ్బిలాయి

జిబ్బిడాయియు గబిలంబు గబ్బిలంబు

తైలవాయి కభిఖ్యలైతనరె; నీవ

యీగ యన మక్షి కాఖ్యలౌ నింద్రరక్ష.

156

గబ్బిడాయి, జిబ్బటి, గబ్బిలాయి, జిబ్బిడాయి, గబిలము, గబ్బిలము అనగా తైలవాయికకువేళ్ళు. ఈవ, ఈగ అన మక్షికివేళ్ళు.

క. ఊరిడె యనంగను కుమ్మరి

పురుగన మృత్యుటవకాను; భువి ర్ముల్లికపే

రరయ యిలకోడి చిమ్మట

పురువనఁగను మఱియు నీల పుర్రన శౌగీ. 157

ఉరిడె, కుమ్మఁపురుగు అనఁగా మృత్యుటమువేళ్ళు. ఇలకోడి, చిమ్మటపురువు, కాలపుద్వ అన ఝల్లికవేళ్ళు.

ఆ.వె. పురుషమృగము పోతు; పురుషపక్షికి పుంజు

చెల్లు; పెంటి పిడియు స్త్రీమృగంబు;

పెట్టనాఁగ వెలసె పేరు స్త్రీపక్షికి

విమలకమలనేత్ర వేదపాత్ర. 158

పోతు అన పురుషమృగమువేరు. పుంజు అనఁగా పురుషపక్షికివేరు. పెంటి, పిడి అనఁగా స్త్రీమృగమువేర్లు. పెట్ట అనఁగా స్త్రీపక్షికివేరు.

ఆ.వె పిలుక కొదమ బోద పిల్లనా శిశువొను;

జోడు దొందు దోయి జోక కవయు

యుగ్మమాను; ద్వంద్వయుతమాను జతగూడు

పెంటిపడును మఱియు దంటకట్టు. 159

పిలుక, కొదమ, బోద, పిల్ల అనఁగా శిశువునకువేళ్ళు. జోడు, దొందు, దోయి, జోక, కవ అన యుగ్మమునకువేళ్ళు. జతగూడు, పెంటిపడు, దంటకట్టు అనఁగా ద్వంద్వమగుటవేళ్ళు.

క. దంటయు సంగడి జమిలియు

జంటయు నుద్ది కవ నెట్టె జతయును గెడయున్

పొంటయనన్ సంగతమన

మింటియుడుగువేల్పు! తోచె మిథునముపేల్లె. 160

దంట, సంగడి, జమిలి, జంట, ఉద్ది, కవ, నెట్టె, జత, గెడ, పొంట, సంగతము అనఁగా మిథునమువేళ్ళు.

గీ. మిట్టిపడు మిడిమేలంబు మిడిసిపడన
నాంధ్రమున నుద్గమించుటకొను; తొంగు
నాఁ దొరంగన తొంగలినాఁగ తొరంగు
ననఁగ వ్రాలన సంక్షీర్ణమునకు బేళ్ళు.

161

మిట్టిపడు, మిడిమేలము, మిడిసిపడు అనఁగా ఉద్గమించుటవేళ్ళు.
తొంగు, తొరంగు, తొఁగతి, తొరంగు, వాగ్రిలు అన సంక్షీర్ణమునకు వేళ్ళు.

గీ. ఎగు రెవయు నుం కొడియు నెగ వెగయు దూఱు
కొను నెగయు దెంచు పల్లటీల్లోను నెగయును
మిట్టు పల్లటీల్ వైచును మిడియు పల్ల
టీలుదాటన నుద్గ మాఖ్యాళి శౌరి.

162

ఎగురు, ఎవయు, ఉంకు, ఒడియు, ఎగవు, ఎగయు, దూఱుకొను,
ఎగయు దెంచు, పల్లటీల్లోను, ఎగయు, మిట్టు, పల్లటీల్వైచు, మిడియు, పల్ల
టీల్ వాటు అనఁగా ఉద్గమము (ప్రడీనము)వేళ్ళు.

గీ. రెక్క చెట్టుప చట్టుప తెక్క రేకు
గఱి నెఱి నెరక గరుదభిఖ్యలగఱ; తేకు
లాఁక గోటాపనయు మఱి యీకయనఁగ
పక్షిమగు; లావు లవిటినా బక్షతి యగు.

163

రెక్క, చెట్టుప, చట్టుప, తెక్క, రేకు, గఱి, నెఱి, ఎరక
అన గరుత్తువేళ్ళు. తేకు, లాఁక, గోటాపన, ఊక అనఁగా పక్షు
మువేళ్ళు. లావు, లవిటి అన పక్షివేళ్ళు.

గీ. ముక్కనఁగ చంచువగు; నీఁక చిక్కన నెఱి
యనఁగ ఛదపాళిసంక్షీర్ణమగును; మేఁత
పొంగిలి యనంగ నాహారమునకుఁ బేళ్ళు;
నారెనా గోరనంగ నఖ్యాళిలాను.

164

ముక్కులు అంబులు వేళ్ళు. ఈరకములు, నెటి అనగా యద
పాళిసంకీర్ణము వేళ్ళు. మేఱ, బొంబి అనగా పక్షుల అహారము వేళ్ళు.
అనె, గోరు అన నభిరుము వేళ్ళు.

గీ. అంతు రొదయు హాళాహళి అంసనంగ

కలకలధ్వనివేళ్ళు; అంపిలునన రొద
నేయు అంతిలు నా ధ్వనినేయుట; పొది
పదువునా స్వజాతిగణంబు పరిమపురుష.

165

అంతు, రొద, హాళాహళి, అంపు అనగా కలకలధ్వనివేళ్ళు.
అంపిలు, రొదనేయు, అంతిలు అన ధ్వనినేయుటవేళ్ళు. పొది, పదువు
అన స్వజాతిగణము వేరు.

సీ. అట్టియ గుమి గమి అంటు జంజా దాటు

కూటువ కూటువు గుబురు గుమురు
తుటుము తుట్టియ తొగ త్రుట్టియ తెగ తెవ
దండు లోలా పరి దడము తుడుము
కదువు చేరువ తుట్టె గడ పొది బిచ్చెంబు
మూఁక సంగడి పిండు ముంపు లేక
తెరలిక దిమ్మన బరగె సమూహంబు;
కుప్ప కూటువ కువ్వ లప్ప తెప్ప

గీ. కుటుకు తిట్టయు దోరయు కువయు లోద్ద
ప్రోవు ప్రోకయు వామియు ప్రోగనంగ
నొప్పె రాశికి; కుప్పంబు కుప్పతిల్లు
కుప్పగూర యనగ రాశిగూడుటకును.

166

అట్టియ, గుమి, గమి, అంటు, దాటు, కూటువ, కూటువు,
గుబురు, తుటుము, తుట్టియ, తొగ, త్రుట్టియ, తెగ, తెవ, దండు

శోలా, పరి, దడము, తుమఱు, కదుపు, చేరువ, తుట్టె, గడ, పొడి, బిందెము, మాక, సంగడి, పిండు, ముంపు, లేక, తెరలిక, దిమ్ము అనగా సమాహమువేళ్ళు. కుప్ప, కూటువ, కువ్వ. లప్పు, తెప్ప, కుటుకు, తిట్ట, దోర, కువ, లాద్ద, ప్రోవు, పోక, వామి, ప్రోగు అనగా రాశికివేళ్ళు. కుప్పము, కుప్పతిల్లు కుప్పగూర అన రాశిగూడుటకువేళ్ళు.

గీ. గబ్బులుంగన సకీనాలగ్రద్దనాంగ
 సకీనపు పులుంగనంగను శకునపక్షి
 ఢేదములక య్యె తెలుగున నాదితేయ
 దుర్గనుతపాద! సింహాదివర్గుముగీసె.

167

గబ్బులుంగు, సకీనాలగ్రద్ద, సకీనపుపులుంగు అనగా శకునపక్షివిశేష్యములకువేళ్ళు.

సింహాదివర్గుముగీసెను.

మ ను ష్య వ ర్గు

క. మగడనంగను మగవాడన

మగబుట్టువు మొగయనంగ మానిసియనంగ
 నెగడె మనుష్యునకును పే
 రగు; పజయన ప్రజకునామ మానుముఠారీ.

168

మగఁడు, "రూ||మొగ, మగవాఁడు, మొగబుట్టువు, మానిసి అనగా మనుష్యునివేళ్ళు. పజ అన ప్రజకువేరు.

సైః మాలిక. అతివ పాలంతుక యాడది యాడుది

యాటది యుగ్మలియన్న కన్నె
యింతి యునిద మెల్ల ఎలనాగ పయిదలి
కొమ్మ కొమిరె కొమి ఎమ్మెలాడి
చెలియ గుబ్బెతి చెలి చెల్వ చేడియ చేడె
చాన కన్నియ కల్కి చామ చెలువ
తోయ్యలి నెలతుక తోయలి పడతుక
నవలా నవల పొత్తి నాతి గోతి
పడతి తెటవ బోటి పైదలి నాతుక
పాలతుక నెలతయు పాలతి మగువ
మెల్తుక పొల్తుక మెలత మెలంతుక
వలతి బిత్తరి లేమ వెలది జోటి

గ. ముదిత ముద్దియ మడతుక ముదియ మడతి
నకియ వెలదుక జోటిక సకి మడతి
యనగా తెలుగున స్త్రీలనామాళివెలసె
భర్మమృదువేల మునిలోల ధర్మశీల.

అతివ, పాలంతుక, ఆడది, ఆడుది, ఆటది, ఉగ్మలిక, అన్న, కన్నె
ఇంతి, ఉనిద, మెల్ల, ఎలనాగ, పయిదలి, కొమ్మ, కొమిరె, కొమి, ఎమ్మెలా
డి, చెలియ, గుబ్బెత, చెలి, చెల్వ, చేడియ, చేడె, చాన, కన్నియ, కల్కి,
చామ, చెలువ, తోయ్యలి, నెలతుక, తోయలి, పడతు, నవలా, నవల, పా
ల్తు, నాతి, గోతి, పడతి, తెటవ, బోటి, పైదలి, నాతుక, పాలతుక, నెలత,
పాలతి, మగువ, మెల్తుక, పొల్తుక, మెలత, మెలంతుక, వలతి, బిత్తరి, లేమ,
వెలది, జోటి, ముదిత, ముద్దియ, మడతుక, ముదియ, మడతి, సకియ, వెల
దుక, జోటిక, సకి, మడతి అనగా స్త్రీలకుపేళ్ళు.

సీ. అందకత్తై యొయారి యలరుబోడి మిటాఱి
 యొయ్యారి యొయారి యొప్పలాడి
 కొమరాలు జవరాలు కుల్కులాడియు మచ్చె
 కంటి వాలుగకంటి కలువకంటి
 తెలిగంటి వాల్గంటి తీగబోడియు లేడి
 కంటి యొప్పలకుప్ప క్రాణుగంటి
 చిల్కలకొలికియు చిగురుబోడియు తమ్మి
 కంటియు లతకూన కపురగంది

గీ. ముద్దులాడియు సింగారి ముద్దుగుమ్మ
 మించుబోడియు ననబోడి మెఱుగుబోణి
 చిన్నెలాడి యొఱపులాడి వన్నెలాడి
 అనగా శ్రీవిశేషాఖ్యలౌ నమరవినుత.

170

అందకల్తై, ఒయారి, అలరుబోడి, మిటారి, ఒయ్యారి, ఒయారి, ఒప్పులాడి, కొమరాలు, జవరాలు, కుల్కులాడి, మచ్చెకంటి, వాలుకంటి, కలువకంటి, తెలిగంటి, వాల్గంటి, తీగబోడి, లేడికంటి, ఒప్పులకుప్ప, క్రాణుగంటి, చిల్కలకొలికి, చిగురుబోణి, తమ్మికంటి, తకూన, కపురగంది, ముద్దులాడి, సింగారి, ముద్దుగుమ్మ, మించుబోణి, ననబోడి, మెఱుగుబోడి, చిన్నెలాడి, ఒఱపులాడి, వన్నెలాడి అనగా శ్రీవిశేషాఖ్యనామములు.

క. అయిదువరా లైదువ ము
 త్తయిదువ ముత్తోయనంగ నగును చిరంట్యా
 హ్యాయములిల; పేరటాలు న
 రయ జక్కిని నాఁగ మృతచిరంటికభిఖ్యల్

171.

అయిదువరాలు, ఐదువ, ముత్తైదువ, ముత్తో అనగా మువాసినికేళ్లు. పేరంటాలు, జక్కిని అనగా మృతమువాసినికేళ్లు.

గీ. జాణెత గయ్యాళి గయాళి జంత గట్టి
 వాయి గొంటియనంగ ధూర్తవఘవగు; జవ
 రాలు నా జవ్వనియు కొమరాలనంగ
 యావనస్త్రీ కభిఖ్యలౌ నంబుజాక్ష.

172

జాణెత, గయాళి, గయ్యాళి. జంత, గట్టివాయి, గొంటుఅన ధూర్త
 స్త్రీ శేష్యు. జవరాలు, జవ్వరి, కొమరాలు అనగా యావనస్త్రీ శేష్యు.

గీ. ముగ్ధ ముగుదయు ముగ్ధగాల్ ముగ్ధపేక్షు
 కన్నియ పడుచు చిఱుకుక కన్నె గోల
 కన్యకాఖ్యలగును; వంజకత్తె గొంజ
 కత్తె గొడ్డుది నా వంధ్య కమలనాభ.

173

ముగ్ధ, మగుద, మద్దగాలు అనగా ముగ్ధకు శేష్యు. కన్నియ, పడుచు,
 చిఱుకుక, కన్నె, గోల అన కన్యక శేష్యు. వంజకత్తె, గొంజకత్తె, గొడ్డుకత్తె
 అనగా వంధ్యకు శేష్యు.

గీ. రాణివాసంబనంగను రాణివాసి
 యనంగ నంతఃపురస్త్రీకి నలరెను; దొర
 సాని దేవేరి దేవేరి రాణి దుండి
 నాంగ రాజమహిషి ప్లే నలిననాభ.

174

రాణివాసము, రాణివాసి అనగా అంతఃపురస్త్రీకి శేష్యు. దొరసాని,
 దేవేరి, దేవేరి, రాణి, దుండి అన రాజమహిషి శేష్యు.

గీ. గట్టవాలన సైరంధ్రి; కుట్టనికిని
 కుంటనియు పొంతకత్తె నాఁ గూడె పేళ్లు;
 తాపికత్తియనాఁగ సంధానవధువు;
 దొడవనాఁగ కురూపియా జడధిశయన.

175

గట్టువారు అనన్తరంధ్రులేరు. కంటని, పాఠకత్తై అన కట్టనిపేళ్ళు. తాపికత్తై అనసంధానస్త్రీలేరు. దొడవ అన క్కూపిలేరు.

గి. ఇలను హెగ్గడికత్తియ హెగ్గడియును
 పక్కిరాలు నంతఃపురపాలనియుగు;
 చదుర చదురాలును సమగ్ధవధువుపేళ్ళు;
 దూతికక్కు జూజి యెగకత్తై భ్యాతిమీరె.

176

హెగ్గడికత్తై, హెగ్గడి, పక్కిరాలు అనగా అంతఃపురపాలనిపేళ్ళు. మగ, వదురాలు అన సమగ్ధురాలిపేరు. జూజి, ఎడకత్తై అన దూతిపేర్లు.

క. చెలికత్తై జోటికత్తియ
 చెలి సకియయు బోటికత్తై చెల్మివెలదియుం
 జెలిమరి గమికత్తియ సకి
 చెలంగను సఖికావ్యయములు శేషశయానా..

177

చెలికత్తై, జోటికత్తియ, చెలి, సకియ, బోటికత్తై, చెల్మివెలది, చెలిమరి, గమికత్తియ, సకి అనగాసఖిపేళ్ళు.

గి. పారికయు దాసురాలును బానిసయును
 తొత్తనంగ దాసియగు; తాటకత్తై మోస
 కత్తైయన వంచనాకృతకాంత పేళ్ళు;
 కుంకయన బాలవిధవయా పంకజాక్ష.

178

పారిక, దాసురాలు, బానిస, తొత్తు అనగా దాసిపేళ్ళు. తాటకత్తై, మోసకత్తై అనగా వంచనాకృతస్త్రీపేళ్ళు. కుంక అన బాలవిధవ పేరు.

క. మేలరి గరితయు క్రొత్తడి
 వాలెంబు పతివ్రతయగు; బాలెంతయనక

బాలెంతరాలనగ పురు

బాలనగ ప్రసూతకాఖ్యలగును ముకుందా.

179

మేలి, గరిశ, క్రొత్తడి అనగా పతివ్రత. పేర్లు, బాలెంత, బాలెంత
రాలు, పురుటాలు అన ప్రసూతిపనేర్పు.

గీ. చెడిప దిచ్చరి ననుగూటి చెడుగు బసివి

అంకులాడియు అంకెత తాంగ ననుపు

కత్తై విలుకులాడియు విటకత్తై అంకు

టాలు మిండత జారిణికాఖ్యలు వారి.

180

చెడిప, దిచ్చరి, ననుగూటి, చెడుగు, బసివి, అంకులాడి, అంకెత,
తాంగ, ననుపుకత్తై, విలుకులాడి, విటకత్తై, అంకుటాలు, మిండత అన
జారిణిపేర్లు.

క. తెనుగుననగు మగడనగను

పెనిమిటియన సామియనగ పెన్నిటియన తే:

డన నొడయండున నొడయుం

డన భర్తకుపేళ్ళి వినుత హంసతురంగా.

181

మగడు, పెనిమిటి, సామి, పెన్నిటి, తేడు, ఒడయండు, ఒడ
యండు అన భర్తకుపేర్లు.

గీ. అలు పెండ్లాము పెండ్ల మిల్లాలు గరిత

రాణి ప్రోయాలనగ భార్యకాను; తోడి

కోడ లేరాలు యాత్రాఖ్యకోటికగు; స

వతియు సవతాలునాగ సపత్ని శౌరి.

182

అలు, పెండ్లాము, పెండ్లము, ఇల్లాలు, గరిత, రాణి, ప్రోయాలు
అన భార్యపేర్లు. తోడికోడలు, ఏరాలు అన యాత్రకుపేర్లు. సవతి, సవ
తాలు అన సపత్ని పేర్లు

గి. అమ్మ యమ యవ్య యవ యప్ప యపయు•తల్లి
 తాయి తలి నాఁగ జననియశా; తండ్రి యయ్య
 యప్ప యయ తండ్రియి నప యబ్బ పితరుఁ
 డన బితృవు; భ్రాతృవున కన్న యనయు శౌరి. 184

అమ్మ, అమ, అవ్య, అవ, అప్ప, అప, తల్లి, తాయి, తలి అ
 జననికి వేళ్ళు. తండ్రి, అయ్య, అప్ప, అయ, తండ్రి, అప, అబ్బ, పితరుఁడ
 అన జనకునకుఁజేళ్ళు. అన్న, అన అనఁగ భ్రాతృనిఁజేళ్ళు.

గీ. తోడబుట్టు తోఁబుట్టు సైదోడు తమ్ముఁ
 డన సహోదరుఁడగు; నప్ప యక్క యపయు
 నాఁగ జ్యేష్ఠభగినివేళ్ళు; నాగశయన!
 దాది దాదిలియన స్తన; దాయిజనని. 184

తోడబుట్టు, తోఁబుట్టువు, సైదోడు, తమ్ముడు అన సహోదరునిఁజేళ్ళు
 అప్ప, అక్క, అప అనఁగా జ్యేష్ఠభగినివేళ్ళు. దాది, దాదిలి అన ధాత్రికివేళ్ళు.

గి. చెల్లియలును తోఁబుట్టువు చెల్లె లాడు
 తోఁడు చెలియలు చెల్లె సైదోడనంగ
 సోదరికివేళ్ళగును; తోఁడిచూలు తోఁడు
 నాఁగ సహజన్మనకువేళ్ళు నలిననాభ. 185

చెల్లియలు, తోఁబుట్టువు, చెల్లెలు, అఁడుతోడు, చెల్లియలు, చెల్లె, సై
 దోడు అనఁగా సోదరికి వేళ్ళు. తోఁడిచూలు, తోఁడు అనఁగా సహజను
 కుకు వేళ్ళు.

క. పట్టి కొమారుకు కొమరుఁడు
 బొట్టె కొడుకు కుట్ట కూన బొట్టియఁడును తో

పుట్టువు బిడ్డడు కుఱ్ఱడు

బొట్టియ బిడ్డ యనవెలసె పుత్తునిపేళ్లై

186

పట్టి, కొమారుడు, కొవారుడు, బొట్టై, కొడుకు, కుఱ్ఱ, కూన, బొట్టి యడు, మేపుట్టువు, బిడ్డడు, కుఱ్ఱడు, బొట్టియ, బిడ్డ అనగా పుత్రువకుపేళ్ళు.

గి. కూతురు కొమార్త కొమఱత కూన కూతు

పట్టి మేపుట్టువు కొమారి బొట్టై యాడు

బిడ్డ కన్నె కొమఱిత బిడ్డయనంగ

జెల్లె పుత్రికాభిఖ్యలై శేషశయన.

187

కూతురు, కొమార్త, కొమఱత, కూన, కూతు పట్టి, మేపుట్టువు, కొ మఱి, బొట్టై, అడుబిడ్డ, కన్నె, కొమఱిత, బిడ్డ అనగా పుత్రికకుపేళ్ళు.

ఆ. వె అల్లువాడనంగ నల్లుడనంగ జా

మాతృసంజ్ఞ; మామ మాతులుండు

తాతనాంగ తండ్రితండ్రియనంగ పితా

మహుని కాఖ్యలౌ రిమాహృదీశ.

188

అల్లువాడు, అల్లుడు అనగా జామాతృపేళ్ళు. మామ అన మాతులు నిపేరు. తాతి, తండ్రితండ్రి అనగా పితామహునిపేళ్ళు.

గి. జగిలె డన సడ్డకుండన జగిలెకాడు

నాంగ మఱి తోడియల్లుండునాంగ వడ్డ

కాఖ్యలౌ; బావ యన దేవరాఖ్య; వదినె

నాంగ భాతృజాయ; మఱుదినాంగ స్సౌల.

189

జగిలిడు, సడ్డకుండు, జగిలెకాడు, తోడియల్లుండు అన వడ్డకుని పేళ్ళు. బావ అన దేవరకుపేరు. వదినె అన భ్రాతృభ్రాగ్యకుపేరు. మఱుది అన స్సౌలనామము.

గీ. చూలు వేడిటి కరువును చూఁడినాఁగ

గర్భిణికి పేళ్ళు; ప్రసవాఖ్య కానుపాను;

గర్భాబులయిచ్చలకు పెరు గంట్లమూను;

సంతానంగ సంతానపకా సత్యశీల.

190

చూలు, వేడిటి, కరువు, చూడి అనఁగా గర్భిణికి పేళ్ళు. కానుపు అనఁగ ప్రసవము చేరు. గంట్లము అన గర్భాబులయిచ్చలకు పెరు. సంతానం గా సంతానము చేరు.

గీ. వెలసె బయ్యంకలన గ వేవిళ్లనంగ

దౌహృదము; రజస్వలకగు తలగు ముట్టు

చెఱఁగుమాయు నన గఁ బేళ్ళుజెల్లె; మావి

నాఁగ గర్భాశయము చేరు నలిననాభ.

191

బయ్యంకలు, వేవిళ్లు అనఁగా దౌహృదము పేళ్ళు. తలగు, ముట్టు చెఱఁగుమాయు (బుతుమత) అనఁగా రజస్వలకు పేళ్ళు. మావి అన గర్భాశయము చేరు.

ఆ.వె. పాప బుడుత బిడ్డ పట్టి బురుక కందు

కుఱ్ఱ కున్న సిసువు కూన నిసుగు

నిసువునా శిశువగు; కసుగందు నెఱగండు

చూలి పూప తరుణ శిశువు పేళ్ళు.

192

పాప, బుడుత, బిడ్డ, పట్టి, బురుక, కందు, కుఱ్ఱ, కున్న, సిసువు, కూన, నిసుగు, నిసువు అన శిశువు పేళ్లు. కసుగందు, ఎఱ గండు, చూలి, పూప అన తరుణశిశువు పేళ్ళు.

ఉ. బొట్టెఁడు పిల్లకాయ నూఱ బొడిక కొంఁడాక పైద తింగణా
బొట్టియ పాపఁడుకొ పడుచు బుర్కఁడుకొండిక పిల్లగాడనకొ

బొట్టెయనునంగ వోజయచ బూచుచునగును ప్లిట్టిడన్ననా
 పట్టెయనగు తుట్టెడనబాలునక్కొలుఁచోటతాంబరా. 193

బొట్టెడు, ప్లిట్టికాయ, చోజ, బోడిక, కొండక, వైడ, తింగణా
 బొట్టియ, పాపడు, పకుచు, బొగ్గుడు, కొడిక, ప్లిట్టిగాడు, పొట్టె
 చోట, పూప. ప్లిట్టిడు, పట్టి, తుట్టడు అనగా బాలునకుపేళ్ళు.

గీ. చ్చోడుచు గుళ్ళు నిముకన స్తన్నవాస
 పకాను; తడవాసు దోంగు దోంగా పదోంగి

యాడు నంబొడు తడనన నొను బాచ

కరతలగనునమున కభిట్టలు మురారి.

194

చ్ఛోడుచు, తుడుచు, నిముకు అనగా స్తన్నపానముపేళ్ళు. తడ
 వాడు, దోంగు, దోంగాడు, దోంగియాడు, అంబాడు, తడవు అనగా
 బాలునకుతలమునకుపేళ్ళు.

గీ. పారడయు నుగ్గచిప్పయు పాలడయన

సంజయగు శిశుస్వాదితశంబుక. బు

నకున; బోరుకాడించన నామధేయ

మా శిశుస్నానకృత్యం బహోర్యభరణ.

195

పాలడ, ఉగ్గచిప్ప, పాలడ అనగా శిశుస్వాదితశంబుకముపేళ్ళు.
 బోరుకాడించు, రూ|| బోర్కాడించు అనగా శిశుస్నానకృత్యంబునకుపేరు.

అ.వె. కొమరుడనమనంగ కొమరన తఱపినా

పాయమనగ నీరుపాయమనగ

జవ్వసంబనంగ సరిపాయమనగను

గోవనాగనొను యావనంబు.

196

కొమరుడనము, కొమరు, తఱపి, పాయము, నీరుపాయము, జవ్వ
 నము, సరిపాయము, గోవ అన యావనముపేళ్ళు.

క. ముదిమియనంగ కారనంగను

ముదుసలినా ముసలినాంగ ముదుకయనంగక

ముదిగాంగను వృద్ధాప్యము

పొదిగొనె; నన్నగళ యన నపుంసకుండు హరీ. 197

ముదిమి, కారు, ముదుసలి, ముసలి, ముదుక, ముది అనగా వృద్ధాప్యము చేళ్ళు. అన్నగళ అన నపుంసకుని చేరు.

గీ. కోడెకాండన బొజుంగన కోడెనాంగ

జుమ్మండన నన్నుకాండన జుమ్మకాండు

నాఁ జెలువుండన మిండఁ నాంగ వెచ్చ

కాండు విటకాండునా విటాఖ్యలు ముకుంద. 198

కోడెకాండు, బొజుంగు, కోడె, జుమ్మడు, నన్నుకాండు, జుమ్మకాండు, చెలువుండు, మిండడు, వెచ్చకాండు, విటకాండు అన విటువకు చేళ్ళు.

గీ. తొత్తు వెలయాలు వేడుకకత్తె లంజ

యాటవెలది రోవెలసియు నాటకత్తె

గడనకత్తె గణకత్తె పడపుగొమ్మ

వేల్పుబానిస లంజెత వేశ్యచేళ్ళు 199

తొత్తు, వెలయాలు, వేడుకకత్తె, లంజె, అటవెలది, రోవెలది, అటకత్తె, గడనకత్తియ, గణకత్తె, పడపుగొమ్మ, వేల్పుబానిస, లంజెత అన వేశ్యకు చేళ్ళు.

గీ. తొంద తొందు లందయు దొద్దు తుందిలాఖ్య

లొను; బంబోతునా మొక్కండన బలసిన

వాడనంగ సూలాంగుఁడౌ బక్కవాఁడు
బక్కనాఁగ కృశాంగుఁడౌ పవ్వునేత్ర.

200

తొంద, తొండు, అంద, చొప్ప అనగా తుందిలుని పేళ్ళు. బం
జోతు, మొక్కడు, బలసినవాడు అనగా స్థూలాంగుని పేళ్ళు. బక్క-
వాడు, బక్క అనకృశాంగుని పేళ్ళు.

క. ఆబూతికాఁడు తిండి

డాబూతీడు పెనుతిండి హాబూతియు నా
నాబూతి తిండిపోతన
నాబడె నతిభక్షుకునకు నాఖ్యలు శాసీ.

201

ఆబూతికాఁడు, తిండిడు, ఆబూతీడు, పెనుదిండి, హాబూతి.
ఆబూతి, తిండిబోతు అన అతిభక్షుని పేళ్ళు.

క. పొటి తింగణా బుడుతయును

గిటక పొదరు పొట్టి గుడ్డ గిడ్డ బుడుగనక
వటునకు నభిఖ్య; లవిటుకొ
నటినా హరి యంగహేను నకు నామంబుల్.

202

పొటి, తింగణా, బుడుత, గిటక. పొదరు, పొట్టి, గుడ్డ, గిడ్డ,
బుడుగు అనగా వటువునకు పేళ్ళు. అవిటు, కొనటి అన అంగహేనుని పేళ్ళు

క. చెవుటియన చెవుటివాడన

నవని బధిరునకు నభిఖ్యలగు; చీకనక
న్నవిటియును గ్రుడ్డివాడన
నవు నంధునకావ్వాయంబు లాంధ్రమున హరీ.

203

చెవుటి, చెవుటివాడు అన బధిరునకు పేళ్ళు. చీకు, కన్నవిటి, గుడ్డి
వాడు అనగా అంధునకు పేళ్ళు.

గి. కుంటినా గుంటనంగ పిచ్చుగుంటనంగ
 కుంటు పిచ్చుక పిచ్చుకకుంటనంగ
 పంగునగు; నోరు మెంగము ముంగ మూంగ
 యెడినాంగను మూకాఖ్యలెసంగె శౌరి. 204

కుంటి, కుంటు, పిచ్చుగుంటు, కుంటు, పిచ్చుక, పిచ్చుకకుంటు
 అన పంగువు పేళ్ళు. నోరు మెంగ, ముంగ, మూంగ, ఎడ్డి అన గామాక
 పేళ్ళు.

కి. నలుకువయన తెగులనంగా
 నలినా తెవులనంగ రోగ నామంబులగుకొ;
 తెలుగున వెళ్లన నైద్యుం
 డలరెను; మందనంగ నౌష ధాఖ్యమురారీ. 205

నలుకువ, తెగులు, నలి, తెవులు అనగా రోగమునకు పేళ్ళు. వెళ్ల
 అనగా వైద్యులకు పేరు. మండు అన ఔషధము పేరు.

ఆ.వె. పాలివాడు దాయ పాలిచుట్టము పాలి
 పాలికాపునాంగ బుగె జ్ఞాతి;
 వావి చుట్టటికము బంధుత్వమునకొను;
 వావి వరుస బాంధవక్రమంబు. 206

పాలివాడు, దాయ, పాలిచుట్టము, పాలి, పాలికాపు అనగా
 జాతికి పేళ్ళు. వావి, చుట్టరికము, అన బంధువుల పేర్లు. వావి, వరుస అన
 బాంధవ్యక్రమము పేర్లు.

క. బందువుడన చుట్టంబన
 బందుగుడన విందనంగ బహువచనంబుం
 జెందిన చుట్టలు చుట్టా
 లుం దగు బంధువునకాఖ్యలును శ్రీరమణా. 207

బిందవు, చుట్టము, బడిగు. కడవి. చుట్టాలు, ఆన బిందువు
నకు శేష్య.

క. మేనన మైనా నొడలన

మేనాఁగను బొందినాఁగ మేయియు నోలం

బాసన దేవాముప్పిగి

దానవకులవన సమూహ దానాలమా.

208

మేను, మై, బడలు, మే, బొంది, మేయి, ఓలము అనగా దేహ
మునకు శేష్య.

క. జడనిధిశయనా! యుకువన

నడయనగా జోకయనగ నౌ పొడవనఁగక

పొడయనగా రూపనఁగను

వడసెను రూపబుఁ జేళ్ల విసుధిఁజెలుఁగునక.

209

ఉడువు, అడ, జోక, పొడలు, పొడ, రూపు అనగా రూపము
నకు శేష్య.

ఆ వె. పుట్టె పుటియ పునుక పుట్టియ నాఁగ పా

లంబుపేళ్ళు; పోతరంబు మత్తు

పీచ మామికయును పించంబు హామిక

మంపు క్రొవ్వ నాఁగ మదముపేళ్లు.

210

పుట్టె, పుటియ, పునుక, పుట్టియ అనగా కపాలముపేళ్ళు. పోత
రము, మత్తు, పీచము, ఆమిక, పించము, హామిక, మంపు, క్రొవ్వ అన
మదముపేళ్ళు.

గీ. ఎముక యెమ్ముక యెమ్మును బొమికె బోకె

ముడుసు నాఁగ బహువచనమునను మక్కె

లనఁగ శల్యాఖ్యతౌ హృదయంబుపేళ్లు
గుండెకాయ కందనకాయ గుండెయనఁగ. 211

ఎముక, ఎమ్మక, ఎమ్మ, బొమికె, బోకె, ముడును, బి
మక్కెలు అనగ శల్యములపేళ్ళు. గుండెకాయ, కందనకాయ, గుండె
అన హృదయముపేళ్ళు.

కం. మూలుగనగ నెమ్మాటయు
పూలుగునా చెక్కెమనఁగ పూలును నెనడుక
వాలెంబు మజ్జమంబౌ;
నీలాంగా! బక్కియనఁగ నెగడె త్వ గాఖ్యల్. 212

మూలుగ, ఎమ్మాట, పూలుగు, చెక్కెము, పూలు, నెనడు అన
మజ్జముపేళ్ళు. బక్కి అన త్వక్కుపేరు.

క. ఆడు గడ్డు మెట్ట యజ్జయు
నడువును హజ్జయన నంజయన సంఘ్రికి పే
ళ్లడరెను;మీగాలనఁగను
బడసె ప్రపదమునకుపేరు పంకజనాభా. 213

అడుగు, అడ్డు, మెట్ట, అజ్జ, అడువు, హజ్జ, అంజ అనఁగా
అంఘ్రికిపేళ్ళు. మీగాలు అనఁగా ప్రపదముపేరు.

క. కుడికాలు మింశుకాలన
బడె దక్షిణపాదమునకు; ప్రస్ఫృతముపేళ్లక
బడసెను పిక్కయనఁగ చిలు
తోడనా జంగయన భువిని తోయజనాభా. 214

కుడికాలు, మింశుకాలు అన దక్షిణపాదముపేర్లు. పిక్క, చిలు
తోడ, జంగ అనఁగా ప్రస్ఫృతముపేళ్ళు.

క. ముడుమరగఁగు మోకాలన

నడఁచెను జానువున కాఖ్యలగుచు యెఱుగునకా;

తొడయనఁగఁగు కురువన మఱి

యొడినా నూరువున కాఖ్యలొప్పె ముఱాఁ. 215

ముడుము, మోకాలు అన జానువునకు యెఱుగునకా, కురువన, మఱి యన నూరువునకు యెఱుగునకా.

గీ. ఆరు నూఁగఁగు రోమాఁకాను; బొడ్డు

పొక్కి, లి యనంగ నాభియకా; పొట్ట చొచ్చ

కడుపు బొట్ట డొక్క బొడ్డయు కద్దునాఁగ

గర్భమున కాఖ్యలైయొప్పె కమలనాభ. 216

ఆరు, నూఁగఁగు అన రోమాఁకాను. బొడ్డు, పొక్కిలి అన నాభి యనగా. పొట్ట, బొట్ట, కడుపు, బొట్ట, డొక్క, బొడ్డు కద్దు అనగా గర్భమునకు యెఱుగునకా.

క. మడతయు మడపుచు తఱియును

ముడుతయు నిత్యబహువచనమున న్నుఁక్కిలను

బడె వఱులకుపేళ్లకా; మొల

నడుము కవును కాను నడ్మ నాఁగటి ప్లెఁ. 217

మడత, మడుపు. తఱి, మడుత, బ|| నుఁక్కిలు అన వఱులకుపేళ్లకా. మొల, నడుము, కవును, కాను, నడ్మ అన కటిపేళ్లకా.

క. వెనునా వెన్నన వీఁపన

గను పృష్ఠము; కొప్పుర మఱకయు పుత్తయు నూ

పన స్కంధముపేర్లగు; పిఱుఁ
దన పిఱ పిఱయన నగు నతంబుము ఖాఁఁఁ. 218

పెను, పెన్ను, పీఱు అన పృష్ఠమునకుఁ జేర్లు. కొప్పరంబు, అఱక, పుఱు.
మాపు అనఁగా స్కంధమునకుఁ జేర్లు. పిఱుఁదు, పిఱ, పిఱ అన నితంబునకు
నకుఁ జేర్లు.

క. చనునాఁ జన్నన గుబ్బయ
నను చాచియనఁగ బహువచనంబున షాలిం
డన కుచనంజయు; చనుముఱ
యన చూచుకవృత్తినీలమగు మధువైఁ. 219

చను, చన్ను, గుబ్బ, చాచి, బలి సాలిండ్లు అన రుచము చేర్లు. చను
ముఱ అన చూచుకముచుట్టించునీలవర్ణమునకుఁ జేరు.

క. కామ బొగడ యంచును చ
నొమ్మును చన్మొనయు బొడ్డె మొన చన్ముక్కుఁ
నామములు చూచుకమునకు
సామజరాడ్వినుతనామ సంగరభీమా. 220

కామ, బొగడ, అంచు, చన్మొము, చన్మొన, బొడ్డె, మొన,
చన్ముక్కు అనఁగా చూచుకమునకుఁ జేర్లు.

జోరెత్తు, భూకలకా, జోరెత్తుక అనకేలుకేట్టి, బిరుగు అనకేలుకేట్టి, పోకెత్తుకేట్టి, కేరు నుక, కుడినక, నక్కెలి, నంకి అనకేట్టుకేట్టి.

గీ. అక నయ కాఁగిలియు నయకగ్గ మొమ్ము

నాగ పక్షంబు; పక్కయనంగ నయ

నాగ నంచల బయనచనమున నెట్టి

యలన వాఁవ్వంబునకుఁ జేర్చి చలనాభ.

227

అట్టుకావలి, వో, చొత్తుక నడచుచుకేట్టి, పక్క, అయి, కచల, లిల్లి ఇట్టియలు అనగ పొమ్ము నుండేట్టి.

గీ. జబ్బు బుజ రెట్ట యెఱక బుజనున భుజము;

చెయ్యి చేఁ జెయి నై చేఁ బ చెట్ట కేలు

కయి యనగా బాహువునకు; ప్రగండమునకు

దండచేయియు నందిలి దండనాఁగ.

228

జబ్బు, బుజ, రెట్ట, ఎఱక, బుజను అనగా భుజముకేర్లు. చెయ్యి, చే, చెయి, నై, చేయి, చెట్ట, కేలు, కయి అన బాహువుకేర్లు. దండచేయి నందిలి, దండ అనగా ప్రగండముకేర్లు.

గీ. కూర్పరంబు మోజెయ్యి; ప్రకోష్టమునకుఁ

చేఱ్ఱు ముంగేలు ముంజెయ్యిఁ జెల్లెను; మణి

బగధమగు మణికట్టన; పాణిపేఱ్ఱు

కేలు క్రేఁగయినాఁగను నీలదేహ

- సీ. అంగుళసంజ్ఞ వేలనఁగ వ్రేలనఁగ; నం
 గుప్తంబుసంజ్ఞ యంగుటము బొటన
 వేలు పెద్దనవ్రేలు వెలసె; తర్జనినామ
 వివరంబు చూపుడువ్రేలనంగ
 జుత్తనవేలన జుట్టనవ్రేలన;
 దఃరె మధ్యాంగుళమునకు నడిమి
 వ్రే; లనామికసంజ్ఞ విలసిల్లె భువి; దబ్బ
 వే; ల్కనిష్ఠకమగు పిల్లవ్రేలు
- గీ. నాఁగ చిఱువేలు చిటికెన నాఁగ; నఖము
 గోరనఁగ పేరునొందె; నంగుప్త తర్జ
 నీని మధ్యభాగముపేరు నెగడ దనుజ
 వంశమర్దన యుప్పలవాయినాఁగ.

225

వేలు, వ్రేలు అన అంగుళమువేర్లు. అంగుటము, బొటనవేలు, పెద్దనవ్రేలు అన అంగుప్తమునకువేర్లు. చూపుడువ్రేలు, జుత్తనవ్రేలు, జుట్టనవ్రేలు అన తర్జనికివేర్లు. నడిమివ్రేలు అన మధ్యాంగుళమువేరు, దబ్బవ్రేలు అన అనామికమువేరు. పిల్లవ్రేలు, చిఱువేలు, చిటికెన అనఁగా కనిష్ఠమునకువేర్లు గోరు అనఁగా నఖమువేరు. ఉప్పలవాయి అనఁగా అంగుప్తతర్జనిమధ్య భాగమునకువేరు.

- గీ. దోయిలియా పట్టిలియు నాఁగ దోసిలియన
 నంజలికిపేళ్లు; కొడిదిలియన కొడిదిలి
 యనఁగ చేరయునాఁ బ్రతాఖ్యలు; విడికిలి
 గుప్పిలియు విడినాఁగ నిక బ్రహ్మాను.

226

దోషులి, వట్టిల, దోషిలి అన అంజలికేర్లు. నోడిలి, కొడిదిలి.
కాంగా ప్రసాదుకేర్లు. పిడికలి, నుద్దిలి, పిడి అన నిర్బంధుకేర్లు.

౪. పుడిసిడియన కమియనంగన

కొడిదో యళ కమికిలిముచు కొడిదిలినునంగకొ

బడసె ప్రస్ఫులిరామంబులు

పడధితంగగణోయన సారసయనా. 227

పుడిసిడి, కమి, కొడిదిలి, కమికిలి, కొడిదిలి అనగా ప్రస్ఫులికేర్లు.

శీరము తల యవుదల నాంగ తిరముపేళ్ళ;

వాయి నోరును వా నాంగ వక్త్రీనంజ:

యణ్ణు కుత్తిక గొంతుక యణ్ణు కుతికయు

గొంతు మెడి యన గళమూను కోమలాంగ. 228

శీరము, తల, ఆవుదల అన లిపిముకేర్లు. వాయి, నోరు, వా అన
వక్త్రీనుకేర్లు. అణ్ణును కుత్తిక, గొంతుక, అణ్ణు, కుతిక, గొంతు, మెడి అన
నిగమకేర్లు

౫. ముకు ముక్కన నాసికయగు

మొకము మొగము మోనునంగ ముఖమా; పొటముకొ

ముకుం జెవర చెరిచు పొడము

న్మృకుంజెఱమయుం బెరమ స్రూణపుటమా కౌరీ. 229

ముకు, ముక్క అన నాసికకేర్లు. మొకము, మొగము, మోను, అన
ముఖముకేర్లు. పొటమునుచి, జెవర, చెరిచు, పొడము, ముకుంజెఱమ (రూప
గలంబును) జెఱమ అన నాసాపుటముకేర్లు.

స్రూణమునంగ నాసాములమాను; పొట

నాంగ చోడన నుచ్చియనంగ బ్రహ్మ

రంగధ్రమగును; మొక్కట్టన గాజలె భువి
నాంధ్రమున ముఖవైఖరి కాఖిల శౌరి.

230

సోఱు అన నానామాలము పేరు. సోఱు, చోడు, శిల్పి, అ-
బ్రహ్మరంధ్రము పేరు. మొక్కట్టు అన ముఖవైఖరి పేరు.

క. పలుకప్పన పెదవియం

బలుఁజెరయన మోవినాఁగ వాఁతెరఁచునవ
ల్యలునయనఁగ వాఁతెఱయన
నలినాయతనేత్ర యధర నామరబులగుఁ.

231

పలుకప్ప, పెరవి, పలుజెర, మోవి, వాతె, ఒల్లుబుడ, గా-
అనఁగ అధరగుపేరు.

క. గరువనఁగను చెక్కిలియన

చెరపయు చెఱఁనఁగ చెఱక చెఱపయనఁగఁ
బరసె కపోలాఖ్యలు ని
న్ధర దాఘవ దవుడ గాఢ తాలుపు ప్పే.

232

గరువు, చెక్కిలి, చెరప, చెఱక, చెఱప, అనఁగా చెఱకలు
పేరు. దాఘవ, దవుడ, గాఢ అన తాలుపు పేరు.

గీ. పణతనా నడకణియు బహువచనమందు

కటమరలునాఁగ నానువోను; గద్దవయన
వెలసె చుబుకంబు; చెలియెయు సెలవి సృష్ట
పాను; పలు పల్లు రదనాఖ్యనా మురారి.

233

పణత, పడల, చిలి కటమరలు, అనఁగా మానుపేర్లు. గద్దవయన
చుబుకము పేరు. చెలియె, సెలవి అన కృష్ణులు పేర్లు. పలు, పల్లు అన రద
ము పేరు.

గి. నాలికము నాలుకయు నాల నొకటిగా
 నొసలు నుమలన నాలాభిలక్షణా; జూడ్చి
 కన్ను త న - ను వేచిచూ; న దేరమును
 కెప్పు కెప్పుయు పక్షాభిలొప్పు నొకటి.

235

నాలిక, నాలుక, నాల్క అని జిహ్వకేంద్రము. నొసలు, మును
 చు కాలముకేంద్రము. చూచికి, కన్ను, కను, కక అని కేంద్రముకేంద్రము. కంఠ, కంఠము, అది పక్ష్యముకేంద్రము.

గి. పాప యాబయం రాకాకాకాతిమకాభ్యై
 తాను; క్రోగన్న కడగ న్నవాంగమాను:
 బొమ్మ బొమయన భూనంజబొందెను; కేర
 యుం దృగంతల రక్తకేళాభ్యై నొకటి.

236

పాప, అబ అని తారకలాపింబులకేంద్రము. క్రోగన్న, కడగన్న
 అది అసాంగముకేంద్రము. బొమ్మ, బొమ, అని భూనకేంద్రము. కేర
 అని దృగంతలకేంద్రము.

క. కనుకలి యన చూపచగను
 కను:బాటన చూడికియన గనుబొడనాంగక
 గనుచూపన చూడ్కియనక
 దినకర తుహినాంశునేత్ర దృష్టికిప్పే.

236

కనుకలి, చూపు, కనుబాటు, చూడికి, కనుబొడ, కనుచూపు,
 చూడ్కి అనగా దృష్టికికేంద్రము.

గి. గొంతు గుంతయనగ యతిగుతనాంగ
 వావికయునాంగ కంఠకూబరము; వీను

నాఁగ జానుగునాఁ జెవినాఁగ లాఁగ

రియన కర్ణంబునకుపేళ్లు క్షువ్వవగ్.

237

గొంతుపొత్త, అబ్బగుంట, నావిక, అనఁగ కర్ణంబునకుపేళ్లు, కి .
జానుగు, చెవి, లాఁగరి అనఁగా కర్ణంబుపేళ్లు.

గీ. గిల్లచూపును మెల్లయు గిల్లకన్ను
నాఁగ కేకరపహాను; కణంత కడత

యనఁగ భువిని శిరఃపార్శ్వపహాను;

కొలికి నాసికాఁగ భాగాక్షకోణంబుపేరు.

238

గిల్లచూపు, మెల్ల, గిల్లకన్ను అనఁగా కేకరంబుపేళ్లు. కణంత, కడత
అన శిరఃపార్శ్వంబుపేళ్లు. కొలికి అనఁగా నాసికాఁగ అనఁగా పేరు.

క. నెఱకలనక నెరులనఁగను

నెఱకలనం గురులనఁగ నెండుకలనఁగక

వఱలెను కేశాభిభ్యలు

కఱివేలువ! బొచ్చు నింద్యగత్తోమాళిన్.

239

నెఱకలు, నెరులు, నెఱకలు, గురులు, నెండుకలు అనఁగా కలనంబు
పేళ్లు. బొచ్చు, అన నింద్యగత్తయైన రోమాళిపేళ్లు.

గీ. కురులు ముంగురులనఁగను కుంతలములు

వేనలియు కేలుజడనాఁగ వేణిసంజ్ఞ;

కూకటియు ప్లిజ్జుట్టన కాకపక్ష.

సంజ్ఞ; సిక సిగనా శిఖిసంజ్ఞశౌరి.

240

కురులు, ముంగురులు, అన కుంతలములపేళ్లు. వేనలి, ప్లిజ్జు అన
వేణిపేళ్లు. కూకటి ప్లిజ్జుట్టు అన కాకపక్షముపేళ్లు. సిక, సిగ అన శిఖిపేళ్లు.

గీ. కొప్పు వెద వేనలియు మూల క్రొవ్వెడయును
 తుఱుమునాఁగను కబరియైవఱలె; నూనె
 ముడియు వేనలినాఁగ క్రొమ్ముడియు కీలు
 గంటనఁగను ధమ్మిల్లమకా కమలనాభ.

241

కొప్పు, వెద, వేనలి, మూల, క్రొవ్వెడ, కమలము అనగా కమల
 కేర్లు. నూనెముడి, వేనలి, క్రొమ్ముడి, కీలు: ఇటు అనగా ధమ్మిల్లమకా కేర్లు

క. తొడవన నగయన సొమ్మన
 తొడువన రవణంబనంగ తొడ్వన్న మఱిం
 దొడగన దొక్కన తెలుఁగున
 నడలెను భూషణముపేళ్లు హాటకచేలా.

242

తొడవు, నగ, సొమ్మ, తొడువు, రవణము, తొడ్వు, తొడుగు,
 తొడు అనగా భూషణముకేర్లు.

చ కులగిరిధీర! కమ్మలును కుంఠెనకుచ్చులు బావిలీలు జం
 పులు బవిరెల్ మఱికొ పడగపూలును పంజులకమ్మ లింకణ
 ల్పులు జుమికీలు ప్రోగులును లోలకులొంపులు గుమ్మతీలుపం
 జులు మఱికమ్మపంజులన సొంపుగ స్త్రీతతి కర్ణభూషణ

కమ్మలు, కుంఠెనకుచ్చులు, బావిలీలు, జంపులు, బవిరెలు, పంజు
 పూలు, పంజులకమ్మలొ గొలుసులు, జుమికీలు, ప్రోగులు, లోలకులు
 లొంపులు, గుమ్మతీలు, పంజులు, కమ్మపంజులు అన స్త్రీ కర్ణగూసావిశే
 షములకేర్లు.

క. ధర నాసాభూషకు ము
 క్కరఁచున ముక్క-అయు ముక్క-కమ్మియసంగ ముం

గరియన ముకుపోగన బే

సరియన నామాళిజ్జెల్ల సారసనాభా. 244

ముక్క-౨, ముక్క-౩, ముక్క-కమ్మి, ముంగర, ముకుపోగు, వేసవి
 ఆన నాసాభూషణము చేర్చు,

క. నెలవంక సూనకము జా

బిలిపువు చిన్నిపువును బడబిల రాకిడియుం

దలమానికంబనంగను

నెలసె శిరోభూషణాలి ఘనములగుచుకొ 245

నెలవంక, సూనకము, జాబిలిపువు, చిన్నపువు, బడబిల్ల, రాకిడి, కల
 మానికము, ఆన వేర్వేరశిరోభూషణముల చేర్చు.

క. ముంగామురారి కడియము

ముంగామురువును మురుగును ముంగామరమకొ

ముంగమురము సూడిగమును

ముంగమురా మనకగకటక మునకునభిఖ్యల్. 246

ముంగామరారి, కడియము, ముంగామురువు, మురుగు, ముంగామర
 ము, ముంగమురము, సూడిగము, ముంగమురాము అనగా కటకమునకు చేర్చు.

గీ. బాజుబందులు పోచీలు పట్టెలు మురి

డీగొలుసులు నొత్తులును పాటీలు బొద్దు

లనగ హస్తభూషణములొ; నంగుళీయ

మునకునుంగ్రంబు నుంగరమును సికాయు. 247

బాజుబందులు, పోచీలు, పట్టెలు, ముడిగొలుసులు, బొద్దులు
 పాటీలు, బొద్దులు అన హస్తభూషణవిశేషములు ఉంగ్రము, ఉంగరము,
 పికా, అనగా అంగుళీకము చేర్చు.

ఆ వె. అంఠెపాగడంబు నందియ పాడగ
మనఁగ నూపునాఖ్యతాను; జంగి
యలుననంగ బరుజులన గజ్జెలన కింకీ
లోకి నభిఖ్యతాను నీలదేహి.

248

అంఠె, పాగడము, అందియ, పాడగ అన నూపునామమువేళ్ళు. జంగి
యలు, బరుజులు, గజ్జెలు అనఁగా కింకీణినామములు

ఆ.వె. సరిగె యెత్తు మాలె సరి నాఁగు శ్రోవయు
దండ తావళింబు దామనూను;
తాఁ పితక మింక తాళీయనంగను
తడళమునకు జేర్లు పరమపురుష.

249

సరిగె, ఎత్తు, మాలె, సరి, నాఁగు, శ్రోవ, అంఠె, తావళింబు అన
నామమువేళ్ళు. తాఁ, పితకము, తాళీ అన తడళమువేళ్ళు.

సీ. చెంపసరి గొడసరమును చెంపకల్లి
నాఁగ పడగలదండ బన్నసరి ముత్తై
సరియు హారవిశేషముల్; విరిసరియును
మాలె దండయునాఁ బుష్పమాల శౌరి.

250

చెంపసరి, గొడసరి, చెంపకల్లి, పడగలదండ, బన్నసరి, ముత్తైసరి
అనఁగా హారవిశేషములవేళ్ళు. విరిసరి, మాలె, దండ అన పుష్పమాలిక
వేళ్ళు.

క. నేవడమన మానికపుం

దావడమన బన్నసరము నా గుబ్బసరిక
నేవళమన నేహారము
నా విలసిల్లె మణిహారనామములు హారీ.

251

నేపటము, మానికపురావడము, బిన్నపరియు, గుబ్బిపరి, నేపకము
నేపకము అనఁ మణిహారము చేళ్ళు.

క. నరిపణి యుత్తిండములుకొ
సరిపెణి యును నానుక్రోవి సరడు సరిపణి
పరగెను భువి తెలుగున హత
ముర గళభూషావి శేషముల నామంబుల్. 252

నరిపణి, ఉత్తిండములు, సరిపెణి, నానుక్రోవి, సరడు, సరిపణి
అనఁగా కంఠభూషణవిశేషముల చేళ్ళు.

క. కరినుత యెడ్డాణమున క
మరు నొడిదారంబు తీగ మటి మొలనూ ల్క
మ్మరు మొలక ట్టొడిక ట్టన
హరువుగ తెలుగునను మేఖలాఖ్యలు ధరణిక. 253

బిడ్డాణము, కమరు, బడిదారము, తీగ, మొలనూలు, కమ్మరు,
మొలకట్టు, బడికట్టు అనఁ మేఖలచేళ్ళు.

గీ. హావణికయనంగ కైసేతయనంగ నొప్పి
దంబు సింగారము కయిసేతయన పాట
న యన హావణింపు నాగను నలిననాభ
యాంధ్రమున నలంకారాఖ్య లలరెభువిని. 254

హావణిక, కైసేత, బిప్పిదము, సింగారము, కయిసేత, పాటన, హావ
ణింపు అనఁగా అలంకారమునకు చేళ్ళు.

ఉ. పావడ బట్ట కప్పడము వల్పము పుట్టము దుసు పాత నే
రావళి చీర హేరవళి ప్రాతయు వీణము కోకి వల్ప సె

లా వలుపంబు వల్పు కడళంబును సుగ్గడితం బనంగ పే
 యో వనబాతు వస్త్రమున కాంధ్ర వదావళి నిర్ధరాస్థలికా. 255

పావన, బట్ట, కళ్ళవన, వల్పులు, పుట్టము, దుస్తు, పాత, పేరా
 నళి, చీ, పేలవటి, ప్రపాల, దిండు, చా. వీరూము, తోక, వల్పు, నేలా,
 పలువన, వల్పు, కపరను, ముగ్గితను అనగా వస్త్రములపేర్లు.

క. జరి జలతారును తగట్టి

జరగాజును తగటం లిగటి డంటీయు నరీ

బుగుసా మాతాబి నరీగ

జరతయు నా గనక తంతు స్థలు శౌరీ. 256

జరి, జలతారు, తగిటి, చుతాబి, తగటు, తగట్టి, జరటి, జరీ
 బుగుసా, మాతాబి, నరీగ, జరత అనగా కనకతంతువుపేర్లు.

సీ. కుశినీయు పట్టును బతినీ యనంగ కా

శేయ నామంబులై చెలంగె; తాపి

తా వెలిపట్టును తాపిత నా శ్వేత

కాశేయమున కభిఖ్యలగు; నెఱ్ఱ

పట్టు బుర్రా ర వ్రవర్ణకాశేయమై

తన రెనుపేళ్లు; మాందాళి మాద

ఫంబును మాదావళంబు మాదావళి

పచ్చపట్టన వీతవర్ణచీన

గీ. చేలమగు; సకలాతును సాలువయును

సాలు సాల్వయు రాంకవాఖ్యాళియకాను;

రేంటుమన గెంటుమనంగను రెంటుమనంగ

ద్వంద్వ తంత్వంబరముపేళ్లు దానవారి.

కుతినీ, పట్టు, బతినీ అన కాశేయమువేళ్ళు. తాపితా, వెలిపట్టు, తాపిత అనగా శ్వేతకాశేయమువేళ్ళు. ఎట్టపట్టు బుర్రాని (రూ) బురుసా అనగా రక్తకాశేయమువేళ్ళు. మాందాళి, మాదళము, మాదావళము, మాదాళి, పచ్చపట్టు అనగా పీతకాశేయమువేళ్లు. సకలాశు, సాలచ, సాలు, సాల్వి, అనగా రాంకవమువేళ్లు. శేటము, గెంటము, రెంటము అనగా జమిలినేత ద్వంద్వతంత్యంబరమువేళ్లు.

క. కంబళియన గొంగడియన

కంబడియన వెలసెవేళ్లు కంబళమునకుకా

శంబరరిపుజనకా మో

దంబున నేరాజు కనక తంత్యంబరవనా.

258

కంబళి, గొంగడి, కంబడి అనగా కంబళమువేళ్లు. నేరాజు అనగా కనకతంత్యంబరమువేరు.

గీ. దట్టమనగ గాగరయు సంగదట్టమనగ

పావడయన తాబందన పరికిణియని

యనగ నెఱికియు చల్లాడమనగ నొప్పె

వలిభయుత వలయాకార వస్త్రమునకు.

259

దట్టము, గాగర, అంగదట్టము, పావడ, తాబండు, పరికిణి, నెఱికి, చల్లాడము అనగా వలిభయుతవలయాకారవస్త్రమున [లంగా]వేళ్లు.

పంచపాదిగీ. చీర దువ్వల్వ శోకయు జేబు జీబు

నాంగ. శ్రీ బంధనాంబర నామములగు;

కుప్పనము చన్నుకట్టును కువనము చను

గప్పచన్నులును చైక కంచెలయును

అవిక నా గంచుకమువేళ్లు భవవినాశి.

260

చీర, సువృత్స, కోక, జీబు, జీబు అనఁ ద్రీ బుధులను వృత్తియొక్కేర్ల
కుప్పనము, కన్నుగట్ట, కనకము, కనుకొప్పు, కన్నుజాపు, క్రోధ, అపి
అన కంఠుకంఠేర్లు.

క. వలిపంబన కోకయనకా

జీలుగన నాలునమనంగ జిల్లనంగ నుజీకా

వెలిపంబన గలువయనం

గులవర్వతిధర భవిని దుకూలమువేల్ల .

261

వలిపము, కోక, జీలుగు, నాలునము, జిల్లు, వెలిపము, వలువ
అనగా దుకూలమువేల్లు.

గీ. దుప్పటియు దుప్పటియన దువ్వలువయు

దైరవానంబునాంగ జామాదునాంగ

నొను నెల్లాయు పోరువయనంగ దుప్ప

టంబనంగ నుత్తరణీయమా నంబుజాక్ష.

262

దుప్పటి, దుప్పటి, దువ్వలువ, దైరవానము, జామాదు, నెల్లాయు, పో
రువ, దుప్పటము అనగా ఉత్తరణీయమువేల్లు.

గీ. వసుధ చింగన నిల్వేకవచనముదు

నెటియు నెటికయు పింజెనా నిల్వబహువ

చనమునందున కుచ్చెళ్ళు ననంగ రింగు

లనంగ పలిభాహ్యాయంబులు వనజనాభ.

263

చింగు, నిల్వేకవచనమున నెటి, నెటిక, పింజె, నిల్వబహువచనమున
కుచ్చెళ్ళు, రింగులు అనగా వలిభములవేళ్ళు.

గీ. పయఁట పయ్యెట పయ్యెడ పైఁట్రోపయిట

చెలఁగె నంశుకమై; కొంగు చెంగును చెఱఁ

గనఁగ చేలాంచలము; నీవికాఖ్యత్రాసు
భువి వలపుకీలు గనయంబు పోకమాజియు. 264

పయఁట, పయ్యెఁట, పయ్యద, సైఁట, పయిఁట అనఁ జొరకంకముకేర్పి.
కొంగు, చెంగు, చెఱఁగు, అన చేలాంచలమువేళ్ళు. వలపుకీలు, గనయఁగు,
పోకమాజి అనఁగా నీవికొప్పేర్లు.

గీ. బొట్టు తిలకబగు; పుచ్చియబొట్టు నూర్చు
పుండ్రవహా; మోదమన జలపోతి నాఁగ
నొను జంటీయు స్వర్ణలేప్యంబు లత్తు
కయన పారాణినా నలక్తకము శౌకీ. 265

బొట్టు అనఁగా తిలకమువేరు. పుచ్చియబొట్టు అనఁ జూర్ణపుండ్ర
మువేరు. మోదమ, జలపోతి, జంటీ అనఁగా స్వర్ణలేప్యము (మొలఁచు)
వేర్లు. లత్తుక, పారాణి అన అలక్తకమువేర్లు.

క. పడకయు పానుపు పఱుపును
దడిబంబును మెత్త సెళ్ల తలివంబు మఱి
పడుకయు పక్కయు పఱుపన
నడరెను శయ్యాఖ్యలగుచు నంబుజనాభా. 266

పడక, పానుపు, పఱుపు, దడిబంబు, మెత్త, సెళ్ల, తలివంబు,
పడుక, పక్క, పఱుపు అన శయ్యకమువేర్లు.

క. అరవయు కంకటి కంగటి
పరియంకము పానుపనఁగ పర్యంకంబొ;
నరయఁగ మంచము పలకయు
పరగ తెలుఁగునందు స్వల్ప పర్యంకంబొ 267

అరప, కంకటి, కంగటి, పరియంకము, పాపాత్ అర ప్యంకముశ్చేర్ష, వంచకు, పంక అనగా స్వప్నవ్యంకముశ్చేర్ష.

గి. తేడు తెన్నుండు తొన్నుండు తెండు తొంగు

పండు పన్నుండు పవళించు పవ్వళించు

పవ్వడించు పరుండును పండుకొనన

వెలసై రియనించుంకు ప్లేరు ప్లేర ప్లేర్ష్య 268

తేడు, తెన్నుండు, తొన్నుండు, తెండు, తొంగు, పండు, పన్నుండు పవళించు, పవ్వళించు, పవ్వడించు, పరుండు, పండుకొను అన శయనించుశ్చేర్ష.

క. డేరా గొల్లెన వీడు గు

డారము గూడారమును గుడారును మఱియుకా

దేరీజ చప్పరము గూ

డారును వేలంబునాఁ బటకుటిరంబా. 269

డేరా, గొల్లెన, వీడు, గుడారము, గూడారము, గుడారు, దేరీజ చప్పరము, గూడారు, వేలము అనగా పటకుటిరముశ్చేర్ష.

గి. పృథ్వీ నవగోజ వెన్నీడు వేదవేల

మనఁ మహద్దూప్యమాను; జవనిక గండ

వడము తెరయనఁగా కాండపటమగు; పట

కుడ్యమునకు సరాతియా కొమలాంగ. 270

నవగోజ, వెన్నీడు, వేదవేలము అనగా మహద్దూప్యముశ్చేర్ష. జవనిక, గండపడము, తెర అనగా కాంతపటమునకుశ్చేర్ష. సరాతి అన పట కుడ్యముశ్చేరు.

క. వనరుహలోచన యల్లడ

యనగను మేల్కల్లునాంగ నగు చందువనాఁ
గను చందువా యనగ తెలుఁ
గున నుల్లాభంబు పేళ్లు కుంభినివెలసెఁ .

271

ఉల్లడ, మేలుకట్టు, నందవ, చందువా అనగా ఉల్లాభము పేళ్ళు.

క. తలయంపి జీనపటమును

తలాడయును బిల్లదిండు తల్లడ ద్రిండు
దలగడయు బటువుబిల్లయు
నలరుచు నుసాధా మకాను హాటకచేలా

272

తలయంపి, జీనపటము, తలాడ, బిల్ల, దిండు, తల్లడ, ద్రిండు తలగడ, బటువుబిల్ల, అన ఉపధానము పేళ్లు.

పంచపాదీగీ. ఒఱగుబిల్ల దురాడంబు నొరగు బిల్ల
యొఱగు బాలీసు లోడన నొప్పె మత్త
వారణముపేళ్లు; తెలుఁగువఱలెను తల
యంపినాఁగను తల్లఱియన తలాఱి
యనశిరస్థానమున కాఖ్యలొను శౌఱి.

273

ఒఱగుబిల్ల, దురాడము, ఒరగు, బిల్ల, ఒఱగుబాలీసు. లోడు అనగా మత్తవారణము పేళ్ళు. తలయంపి, తల్లఱి, తలాఱి అనగ శిరస్థానమునకు పేళ్ళు.

క. గంబురమును చలియిసుకయు

గంబూరము కప్పరంబు కప్రము నెలయున్
గంబూర గంబురాయును
గంబుర కపురంబనంగ కర్పూరంబౌ

274

గంబురము, గలియిమిరి, గంబూరము, కిన్నెరము, కిక్రల, కెల,
గంబూర, గంబూరా, గంబూ, కిప్పురము అని కిన్నెరము వేర్లు.

త. పునఁగనఁగ నిష్క్రమోరజ

మనఁగ మొకపుబామనఁగ నగు కన్దరనాఁ

గను లింకపొక్కిలి ముఱు

గను కన్దరాకిలి ప్పేర్లు కాంచనఁజేలా.

275

పునఁగ, ఇష్టోగోరజము, నెఱపుబాము, కిక్రలి, కిక్రల-క్కిలి
అనఁగా కన్దరా కన్దరము.

గీ. గండము మలాక వేదన చుడిచుంబు;

పన్నతప్పురమున నెలవట్టివూరగ

నడచి యవి నుకల్పకూర్మి; గూర్మిచూర్మి

మునునీ బగుగఁదినాఁ గులాలనఁగ శౌరి.

276

గండము, మలాక, వేదన అన చుడిచునాడవేర్లు. పచ్చికిన్నెరము, నెల
వట్టి కివఁగా గూర్మిచూర్మియువేర్లు, బిక్కండి, గులాబు అనఁగా అర్థమూ
ర్మమునకువేర్లు.

గీ. అత్తిరన తమ్మనూనెనా సత్తవన

నంబరన తావినూనియయన ప్రబోధ

గంబు; పూసీరు పన్నరునా హిమాంబు

వౌను; కొడిచున దీపశిఖాఖ్య శౌరి.

277

అత్తిరు, కమ్మనూనె, అత్తరువు, అంబరు, తావినూనె అన ప్రబోధన
ము వేర్లు. పూసీరు, పన్నీరు అన హిమాంబువువేర్లు. కొడి అనఁగా
దీపశిఖువేరు.

క. చెందిరమన చందురమన

సిందురమన చంద్రమనఁగ సిందూరము పెం

పొందెను; పీటయనఁగ పే

రొందెను పీతంబు భువిని యురగఁజేయానా.

278

చెందిరము, చందురము, సిందురము, చంద్రీగు అనఁగా సిందూరము వేళ్ళు. పీట అన పీతమువేరు.

పంచపాదిగీ. దివియ దిబ్బెంబు దీవియ దివ్వెయు దివె

దివ్ల జోతియనఁగన దీపమా; జ

వాజినా జవాదియన జవ్వాజినా జ

వాదు జవ్వాదు నాఁగ జవ్వాదియనఁగ

సంకుమదమాన కాఖ్యలౌ సారసాక్ష.

279

దివియ, దిబ్బెయు, దీవియ, దివ్వె, దివె, దివ్ల, జోతి అన దీపమువేళ్లు. జవాజి, జవాది, జవ్వాజి, జవాదు, జవ్వాదు, జవ్వాది అన సంకుమదమువేళ్లు.

గీ. తమ్ములపుటాకు తెలనాకు తములపాకు

కమ్మెరాకును తెల్లనా కమ్మెనానగు

నాగవల్లిదళంబు; తద్భాగబంధ

నమగు మావటమన మోద నాఁగ శౌరి.

280

తమ్ములపుటాకు, తెలనాకు, తములపాకు, కమ్మెరాకు, తెల్లనాకు అన నాగవల్లిదళమువేళ్లు. మావటము, మోద అన తద్భాగబంధనము (తములపాకులకట్ట)వేళ్లు.

గీ. అడపమన సంబెళయన వక్కాకుసంచి

యనఁగ తాంబూలపటవేటికొను; తబుకు

కంపెయును జాలవల్లిక కుంసెయనగ

నలపె తాంబూలవాత్రాఫ్ఫిలగుమ శాఠి.

281

అడపసు, నంపెళ, ఇక్కానంపెళ కనది, తాంబూలము వేటికనుపేర్లు.
కలుకు, కంపె, జాలవల్లిక, కంపె అన భావము పాఠ్యమునకు పేర్లు.

క. విడెమును తమలము వీరము

విడియంబును తమ్ములంబు విద్యమును నుటికొ

విడియయు వీద్యము వక్కా

కడలెను తాంబూలమునకు నాఫ్ఫిలు కౌఠి.

282

విడెను, తమలను, వీరము, విడియను, తమ్ములంబు, విద్యము, నుటియ,
పీద్యము, ఇక్కానంపెళ అన తాంబూలము పేర్లు.

గి. పృథ్వి తాంబూలవస్తు కల్పితగుళింప

కవిరి యన కైరవడియన గల్గెపేర్లు;

పడిగమును తమ్ముపడిగంబు పడిగ తమ్ము

తనుకు కాళంజినాంగ పతిస్త్రాహణము.

283

కవిరి, కైరవడిఅనగా తాంబూలవస్తుకల్పితగుళికకుపేర్లు. పడిగము,
తమ్ముపడిగము, పడిగ, తమ్ముతనుకు, కాళంజి అన పతిస్త్రాహణముపేర్లు.

క. ఆకొత్తన నడకొత్తన

పోకొత్తన శంకులయగు; భువి వక్కయనకొ

పోకయు వాసారంబన

శ్రీకర పూగంబుపేర్లు చెలంగె తెనుగునకొ

284

ఆకొత్తు, అడకొత్తు, పోకొత్తు అన శంకులకుపేర్లు. వక్క, పోక,
వాసారము అనగా పూగమునకుపేర్లు.

క. జోటివని పైనరంబును

కూటమి మనకంబు రంతు గూడ రతికిపే

స్టాటయు; మగపాడియు పై

కూటమి మగలా గనంగ నగు నువరతి కిలక. 285

జోటివని, పైనరము, కూటమి, మనకము, రంతు అన రతిక్రియకుఁజేర్చు మగపాడి, పైకూటమి, మగలాగు అన ఉపరతికేపేర్చు.

పంచపాది గీ. మనకఁగొను గండాడవ మహి రమించు

పేళ్లు; వెలిగ్రుక్క లోగ్రుక్క వెలసె మఱిత

మగుచు; మనకంబునాఁ గెలవన రతేచ్చ;

పొలయలుక నెయ్యపుటలుక చెలఁగె ప్రణయ

కోపమునకు నభిఖ్యల కోమలాంగ. 286

మనకఁగొను, గండాడు అన రమించుపేర్చు. వెలిగ్రుక్క, లోగ్రుక్క- అన మఱితనుపేర్చు. మనకము, కెలవు అన రతేచ్చకుఁజేర్చు. పొలయలుక, నెయ్యపుటలుక అనఁగా ప్రణయకోపముపేర్చు.

గీ. ఆలముకొను కొఁగిలింతన నలము కవుఁగి

లింపునాఁగను పేళ్లి నాలింగనిమున

కగును; పలుకెంపు పల్లొత్తునఁగ తెలుఁగు

నందు దంతక్షతంబున కాఖ్యలుహరి. 287

అలముకొను, కొఁగిలింత, అలము, కవుఁగిలింపు అన లలింగనముపేర్చు. పలుకెంపు, పల్లొత్తు అనఁగా దంతక్షతమునకుపేర్చు.

క. నెలకూడలు చ్చిట్టంటులు

నెలవంకలు గోటిగీట్లు నెలపిల్లులు జా

బిలిబుడుతలు గోటిచెనకు

లలరె నఖక్షతములగుచు నమరనుతాంఘ్రీ 288

నెలకూనలు, చుట్టంటులు, నెలవంకలు, గోటిగీట్లు, నెలపిల్లలు, జాబిలిబుడుతలు, గోటిచెనకులు ఈనంగా నఖక్షతములకేర్లు.

గీ. అదుమానా నొక్కునాఁగ నొచ్చుఁగ పీడ

నాభ్యులగు; గీటు అక్కన నగునుకేళి

వేత్తోఁగూడి కుండలిభ్రంతారంగ

వసుధ నాంధ్రమున మనుష్యవర్ణ ముగినె. 289

అదుగు, నొక్కు, బిగ్గు ఈనంగా పీడనమునకువేర్లు. గీటు, అక్క-అన కేళినుకేర్లు.

బృహత్ వర్ణం

క. వంగడమున కొలమనగను

వంగసమున సంతునాఁగ వంశముపేర్లె;

రంగ ద్రాక్షసరాజవి

భంగా బాఁపన యనంగ బ్రాహ్మణకులమా. 290

వంగడము, కొలము, వంగసము, సంతు అనంగ వంశమువేర్లు. బాఁపన అన బ్రాహ్మణకులమువేర్లు.

క. బాఁపనివాఁ డిరుపుట్టువు

బాఁపనుఁడును నేలవేల్పు పాఱుఁడును మఱికో

బాంపనయ పాటువాడన

బాంపనయ బాంపనయననను బ్రాహ్మణుడు హాసీ.

బాంపనయను, ఇరువులును. బాంపనయను, నేలవేల్పు, పాటువాడు బాంపనయ, పాటువాడు, బాంపనయ, బాంపనయ అన బ్రాహ్మణునిపేరు

గీ. బాంపనయ పాటుటక్కయ బాంపనక్క

పాటుత యనంగ బ్రాహ్మణభామపేళ్లు;
జన్నమన గంగియన యజ్ఞసంజ్ఞ; హామ
మునకు వేలమియకా; యాజకునకు నొచ్చ.

292

బాంపనయ, పాటుటక్క, బాంపనక్క, పాటుత అన బ్రాహ్మణునిపేరు. జన్నమన, గంగి అన యజ్ఞముపేరు. వేలమి అన హామముపేరు. ఒక్క అన యాజకునకుపేరు.

క. ఆపోసనమని యనగా

నాపోసనమన ధగణి నాపోశనమా;
నాపైని పారబట్టన
నాపోశింసుటకు పేరు హాటకచేలా.

293

ఆపోసనము, ఆపోసనము అన ఆపోశనముపేరు. నాపైని అనగా ఆపోశించుపేరు.

గీ. పుణ్య జన్నపుటాజ్జనా ఋత్వికాఖ్య
యలరె; యిగిరిక యివిరికయన హవిస్సు;
చిదుగు వేలమి కట్టెనాఁ జెలంగి సమిధ
లయ్యె; సామాసియన సామయాజిపేరు.

294

జన్నపుటాజ్జ అన ఋత్విక్కునిపేరు. ఇగిరిక, ఇవిరిక అన హవిస్సుపేరు. చిదుగు వేలమి, కట్టె అన సమిధపేరు. సామాసి అన సామయాజిపేరు.

గీ. ఒజ్జనా నెజ్జబంతినా నోజబంతి
 యనంగ జహవులయ్యయు నోజయనంగ నాన్విత
 మున నుపాధ్యాయులకు పేళ్ళవనరె; చట్టు
 నాంగ రిషినినకాఖ్యయకా నాగనయన 295

సద్వి, బద్వి బంతి, బీజబంతి, నరపులయ్య, సీజ ఆనంగా ఉపాధ్యాయులకు పేళ్ళు. చట్టు అన రిషినినకాఖ్యయకా.

గీ. వేల్పుకై సేనా పూజ పేరు; ద
 యనంగ దర్శాఖ్యయగును; నోపినం సతమన
 వ్రతమగును; తిలమనంగ తిలస్సు తెనుగు
 నను; వడుగు వడువన నుపయనకగును. 296

వేల్పుకై సేనా పూజ పేరు. దర్శాఖ్య అన దర్శనపేరు. నోపి, సతమన అన వ్రతమనకేర్లు. తిలమన అన తిలస్సు పేరు. వడుగు వడువ అన ఉపయనకాఖ్య.

క. చాగమునా దేగమునా
 నీగియు పునుకన నొనంగన నీవియు నొనవ్రక
 నాంగ తెగువయును తెగువ
 త్యాగముపేళ్ళగు; నెటియన నాచారంబా 297

చాగము, తేగము, కుగి, పునుక, బిసము, కుగి, బిసపు, తెగువ గంపు అన త్యాగముపేళ్లు. నెటి అన ఆచారంబేర్లు.

గీ. బాసవాలును రుసి నిరాబారి జోగీ
 తపసి జడదారియన ఋషితనరె; బోడి
 నాంగ కావితాల్పనగ సన్నాసియనంగ
 నొను విన్నాణియన పేళ్ళ యతికేళ్లు. 298

బాసనాలు, రుసి, నిగాబాది, జోగి, లపసి, జడదాది, అన ఋషికీర
జేర్లు. బోడ, కావితాలు, సన్నాసి, నిన్నాడి అనగా యశికీరజేర్లు.

క. వడుగును వడువు తడువుదా

ల్పుడు మెఱకరి బొమ్మచారి ముంజీడు మఱి

వడుగఁడును గోచిబాఁడఁడు

నడఁచెను భువిబ్రహ్మచారి కాశ్యలయి హరీ 299

వడుగు, వడువు, తడువుబాల్పు, మెఱకరి, బొమ్మచారి, ముంజీడు,
వడుగఁడు, గోచిబాఁడఁడు అనగా బ్రహ్మచారికీరజేర్లు.

గీ. కేస్తునాఁ గాఁపనంగ గృహస్థు పేర్లు;

లంబి లంబీయు లెంబి కఠుంబహాను;

ప్రాచితిమన ప్రాయశ్చిత్త భావమాను;

బొటియచూలినాఁ వాల్మీకివఱలె శౌరి. 300

కేస్తు, కాఁపు, అనగృహస్థుజేర్లు. లంబి, లంబీ, లెంబి అన కఠుంబ
ము పేర్లు. ప్రాచితిమన అన ప్రాయశ్చిత్తముపేరు. బొటియచూలి అనవాల్మీ
కులపేరు.

గీ. జడయు తిరినాఁగ జటపేర్లు; జడలచుట్ట

చొలియమును చొల్మే మనఁగను తెఱఁగుచుదు

నిలఁ జెలఁగె జటాశిఖిపేర్లు; ఇట్టితోలు

నాఁగ కృష్ణాజనముపేరు సలిసనాభ. 301

జడ, తిరి అన జటపేర్లు. జడలచుట్ట, చొలియము, చొల్మేము
అనగా జటాశిఖిపేర్లు. ఇట్టితోలు అన కృష్ణాజనముపేరు.

గీ. కక్షపాలకు కకపాల కక్కపాల;

దండమునకు లాఠాము లాతము; కమండ

లంబునకను జాతీయన దంబుమీఁదె;

క్షౌరమునకు తొలుగు కోఁగు ధ్యామలాంగ

302

కకపాల, కక్క-పాల అన కన్నపాలవేళ్ళు లాతాము లాదము, అన దంబుమీళ్ళు, జాతీ అన కమండలమువేరు. తొలుగు తోఁచు అన క్షౌరము నకు వేళ్ళు.

క. చెయిదంబన చెయ్యయనం

జెయిదియు పనిచెయ్యనంగ చెయ్యంబునంగెక

జెయువని యనగా నకానిహృ

దయ వికచాంబుకుహషట్పదా కర్మాఖ్యల్

303

చెయిదము, చెయ్యి, చెయిది, పని, చెయ్యు, చెయ్యును, చెయ్యువు అనగా కర్మవేళ్ళు.

గీ. జందియము జన్నిదంబునః జంచెమనంగ

జంధ్యమునకు నామంబులౌ; జడకమనంగ

బొంతనాఁగను కుచ్చలిగంత నాఁగ

కంధకు నభిఖ్యలౌ నీలకంధాంగ.

304,

జందియము, జన్నిదము, జండము, అన జంధ్యము వేర్లు, జడకము బొంత, కుచ్చలి, గంత అన కంధాంగవేళ్ళు.

గీ. నోటముంజియు గోణంబు పుట్టగోఁచి

గోవణంబును గోణాము గోసి గోఁచి

బొట్టమును కచ్చడంబును పొట్టము తడ

పనంగ కాపీనమున కాఖ్యలాను శౌరి

305

పోటముఁగి, గోణము, పుట్టగోఁచి, గోవణము, గోణాము, గోసి, గోఁచి, బొట్టము, కచ్చడము, పొట్టము, తడవు అన కాపీనమువేళ్ళు.

గీ. గాన మెఱి యూరిగింపును, గాతీ తిండి
 యన నాహారమున కాఖ్యలయ్యె; నిలియు
 నిట్టు నిప్పస్తు నుంకును నిట్టు మఱీ యు
 పానమన పస్తునా నుపవాసమోను

306

గానము, ఎరి, అరగింపు, గాతీ, తిండి అన ఆహారమువేర్లు. ఇట్ల నిట్టు, నిప్పస్తు, నుంకు, నిట్టు, ఉపాసము, పస్తు అన ఉపవాసము వేర్లు.

గీ. ఆకలియచ గొదయన గ సంగదయన
 క్షుధకు నాఖ్యలగును; వటించుచు నుపవ
 సింతుటకే పేరు; చాకలినే నన నాక
 లిగొనె నాకొనె నాక క్షుధగొను వేర్లు

307

ఆకలి, గొద, అంగద అనగా క్షుధకు వేర్లు. వటించు అన ఉపవసింతుటవేరు. ఆకలినేనె, అకలిగొనె, అకొనె అనగా క్షుధగొను వేర్లు.

గీ. దప్పి దగ దూప నీర్వట్టు దప్పి నీరు
 న్న దప్పిక యనగె పిపాసయకాను;
 దూపటిల్లన దూపించు దూపలునన
 దప్పిగొనున దాహముగొను నొప్పె శౌచ.

308

దప్పి, దగ, దూప, నీర్వట్టు దప్పి నీరువట్టు, దప్పిక అన పిపాసయకాను వేర్లు. దూపటిల్లు, దూపించు, దూపిలు, దప్పిగొను అన దాహముగొను వేర్లు.

గీ. పెండ్లియన చెట్టబట్టన పెండ్లిలియన
 దనరె నుద్వాహమునకును; తాలిబొట్టు
 నాగ మినుకన మూసకనాగ తాలి
 యనగె మంగళసూత్రమా నసురవెరి.

309

పెండ్లి, చెట్టుబట్టి, పెండ్లి ఆనగా ఉన్నామని పేర్లు. కాకవొట్టు
మినుక, మానుక, తాటి ఆనగా ఉంటున్నారని పేర్లు.

గీ. ఆమెతయు విందచిగి బువ్వనుచు బంతి
నా వివాహబంధువు భోజనంబు పేర్లు;
వ్రాకెనయును వ్రాకెనయును పాకెనయు న
నగు వివాహాత్రికన భోజనంబు పేర్లు. 310

అవలి, పండు, బువ్వులు, బంతి అన వివాహబంధులు జగను బంధు
భోజనము. వ్రాకెన, వ్రాకెన, పాకెన అన వివాహబంధు ప్రసాదంబు పేర్లు.

గీ. పూనకం వెనువిందునాఁ హరిబువ్వమనఁచి
భువి వివాహ చతుర్దశ భోజనంబు
పేర్లు; నుంకవ యెలినాఁ తేర్లు కన్య
కార్తి కుల్కంబునకుఁజెల్లు హరిముదారి. 311

పెనువిందు, హరిబువ్వలు అన వివాహ బంధుల భోజనము పేర్లు.
చతురదశ, పండు, అన కన్యాకుల్కంబు పేర్లు.

గీ. బికిరాలచూరియనంగను
బికారీయు బికాసియనంగ భిక్షకుడౌ భి
క్షకు జొగు నాయవారిము
బికిరము జోగు బిరిపమచ బేళ్ళగు తారీ. 312

బికిరాలమారీ, బికారీ, బికాసి, అనంగబిక్షకుని పేర్లు. జొస్తూ, ఆయ
వారిగు, బికిరగు, జోగు, బిరిపగు అనగా బిక్షకు పేర్లు.

గీ. చొహారువనంగను జోహారువంగ జొ
హారువనంగ కోపనంగ నొరిగ

యనఁగ జోతరుబు జోహారన జోతయన
 గను జోతామన దండమనఁగ మొక్క
 డనఁగ తెంకణమని యనఁగ జేజేయన
 మొక్కనఁగను కేలుమొగ్గనఁగ
 కై మోడుపన నమస్కారంబునకు బేస్తె;
 చెంగనాల్ గొబ్బిళ్ళు చిన్నపువులు

గీ. కేకసలు గిడిగిల్లు డింగిల్లును కయి
 చాపులును కేలుదోయిల్లు చాగిలింత
 లేటికో టైరంగుళ్ళున నిల నమస్కు
 భేదమునకు నభిఖ్యతా వేద వేదన్

313

జోహారువు, జోహారు, జోహారువు, కోళు, ఒరిగ, జోలము, జోహారు
 జోత, జోతాను, దంబము, మొక్కను, తెంకణము, కేకే, మొక్క-
 కేలు మొగ్గ అనఁగా నమస్కారమునకు బేర్లు. చెంగనాలు, గొబ్బిళ్ళు, చిన్నిపు
 వులు, కేకసలు, గిడిగిల్లు, డింగిల్లు, కయిచాపులు, కేలుదోయిల్లు, చాగి
 లింతలు, లేటికోళ్ళు, ఎరిగుళ్ళు, అనఁగ నమస్కారవిధేయముల పేరులు.

గీ. ఎరఁగనఁగ మొక్కనియనఁగ నెఱగనఁగ
 సగు నమస్కరించుటకాఖ్య లాంధ్రమునను
 బాంజనకులపు చేరువపల్కులుగల
 బ్రహ్మవర్ణ ముగిసె స్వర్ణపాలపక్ష.

314

ఎరఁగు, మొక్క, ఎఱఁగు అనఁగా నమస్కరించుట పేర్లు.
 బ్రహ్మవర్ణ ముగిసెను.

క్షత్రియ వర్ణ

8. అరుసు దేవర యొడయును సామి యేలిక
 యొడయును తెలుగు రాయలును జయ్య
 యెకిమీడు పాదుసా యేలినవాఁడును
 పుడమీశుఁడును మన్నియఁడును రావు
 మన్నీడు మన్నెడు మన్నెకాడును వొం
 నేలతాలువు దణి నేలతేఱు
 నాయఁడు మన్నియ నాయఁడును పాదు
 సాహి యనఁగ రాజనండ్లు; పబు

9. పును వతాది వతర నమఁగఁతు; మణిచ
 కాఁగునా పబువన నధికారి తెలుఁగు
 నందు; రారాజు గాఁజేడనంగ చక్ర
 వర్తి కలరెను నానూలి వాసుదేవ.

అరుసు, దేవ, ఒడయఁడు. సామి, ఏలిక, ఒడయఁడు, యేఱు, రాయఁడు, జయ్య, ఎకిమీడు. పాదుసా, ఏలినవాఁడు. పుడమీశుడు, మన్నియఁడు, రావు, మన్నీడు, మన్నెడు, మన్నెకాడు, వొం, నేలతాలు, దణి, నేలతేఱు. నాయఁడు మన్నియ, నాయఁడును, పాదుసాహి, అనఁగా రాజువేళ్లు. పబువు, వరాడి, వశర ఆన సమర్థునివేళ్లు. మణిచకాఁడు, పబువుఅనఁగా అధికారివేళ్లు. రారాజు, రాఁజేడుఅనఁగ చక్రవర్తివేళ్లు

10. పుడమి గొంతి కుంతియగును; వడమాడి వలి
 మొలక తోఁచేటిబొజ్జ భీమునకుఁజెల్లె;

కట్టి వివ్వచ్చు క్రీడియు కవ్వడియన
 ఘల్లనుఁడు; ద్రోవదియును గ్రావది ముఁదారి. 316

గొంతి అనఁ నుంఠికి జేగు, వడియుడి, పల్లెముఠి, నోడేటి వొట్ట, అనఁగా భీమునికే జేర్లు. కట్టి, వివ్వచ్చు, క్రీడి, కవ్వడి, అనఁగా అర్జునుని జేర్లు. గ్రావది అనఁ ద్రోవదికి జేగు

క. చనువన నాయకరంబచ
 మణిగము పార్వతైమనఁగ మన్నెటికి మనకొ
 మణిపెరుబు పారుపజ్జెఁ
 బనఁగా నధికారమునకు నాఖ్యలు పేర్. 317

చనువు, నాయకరము, మణిగము, పార్వతైమనఁగా, మన్నెటికి మనకొ, మణిపెరుబు పారుపజ్జెఁము అనఁగా అధికారమునకు జేర్లు

గీ. రాచయనఁగను రానాఁగ రాజసంఘ;
 బుజముపుట్టువు నాఁ రాచపుట్టువనఁగి.
 రాచవాఁడన త్కత్రియవ్రాతము; తిగ
 వదియు తీర్పడి న్యాయాధిపతికి పేర్లు. 318

రాన, రా అనఁ గాజసంఘకు జేర్లు. బుజముపుట్టువు, రాచపుట్టువు రాచవాడు అన త్కత్రియనికేర్లు. తిగవది, తీర్పడి అన న్యాయాధిపతికి జేర్లు

క. ఏలుబడి యేలుటయునన
 పాలనమునకాఖ్యలొను; పాలించుటకొ
 నేలుకొను నేలుననఁ ముని
 పాలితపద! యొజ్జనాఁగ పానోహితము. 319

ఏలుబడి, ఏలుట అనఁగా పాలనమునకు జేర్లు. ఏలుకొను, పాలించుటకొగా పాలించుటకు జేర్లు. ఒజ్జ అన పానోహితుని జేరు.

క. పెగడయన స్మృతిరియన
 ప్రెగడయు హేజీబనంగ ప్రెగడయనగా
 నగు మంతన ప్రెనడయనకా
 నగరాధవ! ముఖ్యమంత్రి నామఃబులగుకా

320

పెగడ, మంతన, ప్రెగడ, హేజీబు, ప్రెగ్గె, మంతన, ప్రెవెడి
 అన మంత్రికి జేర్లు,

గీ. మండలమన మాడెమనంగను మండలాధి
 పతి ధరామండలము; పిడివాటునాంగ
 నగు నొడంబడికయునాంగ నగును రాజ
 శాసనమున కభిఖ్యలు శ్యామలాంగ

321

మండలము. మాడెము అనగా మండలాధిపతి చేయుచుండ జేర్లు. పిడి
 వాటు, ఒడంబడిక అనగా రాజశాసనమునకు జేర్లు.

గీ. ధర దణాపెద్ద దళవాయి దళవరి గమి
 కాండు దడవాయి చేరువకాండును పడ
 వాలు మొనకాండు దొరయు పడాలును దడ
 వరి దణాయండు సేనాధిపతికి జేర్లు.

322

దణాపెద్ద, దళవాయి, దళవరి, గమికాండు, దడవాయి, చేరువకాండు,
 పడవాలు, మొనకాండు, దొర, పడాలు, దడవరి, దణాయండు అన సేనాధిప
 తికి జేర్లు.

గీ. అవని కటుక కట్టుక సకీబనంగ నిత్య
 బహువచనమున కోలలవారనంగ
 నగును వేత్రహస్తులు; ప్రతీహారుడగును
 గొల్ల పడిహారి పణిహారి కోమలాంగ.

323

కటుక, కట్టుక, నకీబు ని|| బ|| కోలలవారు అన నేత్రహస్తునిచేర్లు.
గొల్ల, పడిహారి, పణిహారి అనగా ప్రతీహారునిచేర్లు.

గీ. లేక గుండఁడు బోడిక లెంక బంటు
వరవుఁడును డింగరీఁడన భటునికాహ్వా
యంబులొప్పెను; బానిసీఁడనఁగను పడి
గావునా నేవకునిపేళ్లు గాఁలోల 324

లేక, గుండఁడు, బోడిక, లెంక, బంటు, వరవుఁడు, డింగరీఁడు అనభటు
నిచేర్లు. బానిసీఁడు, పడిగావు అన నేవకుని చేర్లు

క. పగవాఁడు గొట్టు మార్తుఁడు
పగతు పవతు దాయ గొంగ బరిమాఱుతుఁడుకొ
పగదారి నూడు వెట్టం
బగు బహువచనమునను పగఱన శత్రువుఁడౌ. 325

పగవాఁడు, గొట్టు, మార్తుఁడు, పగతు, పవతు, దాయ, గొంగ, బరి,
మాఱుతుఁడు, పగదారి, నూడు, వెట్టము, ని|| బ|| పఱు అన శత్రువునిచేర్లు
మ. అనురేంద్రాశ్రితపాద! కూర్మి చెలి నేయంబులుఁగొంతంబు నే
స్తముచెల్లింజెలికారఁజెలిమియుకొసంగాతముఁబొందు నె
య్యమియుకొ సంగడి నగుట ప్రేముడియను నెయ్యంబుస్మరికొ
సంగడం

బమరెకొ క్షోణిని స్నేహనామములు నాంధ్రాభ్యాస వా
క్యంబులకొ. 326

కూర్మి, చెలి, నేయము, అంటు, పొంతము, నేస్తము, చెల్లి, చెలికా
రము, చెలిమి, సంగాతము, పొందు, నెయ్యమి, సంగడి, నగుట, ప్రేముడి
నెయ్యము, సంగడము అనగా స్నేహమునకుఁజేర్లు

క. చెలిమరి నెయ్యిని నెయ్యుండు

చెలి సకుండును నంటుకాండు చెలిమిఁ దుప్పి

డల రుద్దికాండు మిత్తయు

చెలికాండును పొందుకాండు స్నేహితునాఖ్యల్. 327

చెలిమరి, నెయ్యి, నెయ్యుండు, చెలి, సకుండు, నంటుకాండు, చెలిమిడు, ఉద్దికు, ఉద్దికాండు, మిత్త, చెలికాండు, పొందుకాండు అనన్వేషితుని పేర్లు

గీ. అస్తతకును పల్లాయన మగును; మందె

మేలమగు ద్వేషమున కీనుమిఱిపేరు;

కంటు నొడ్డారమును నూడు కంటకంటు

పగయనంగ శత్రుత్వమా పంకజాత్. 328

పల్లాయనము అన అస్తతపేరు. మందెమేల గు అన ద్వేషమునకుఁ జేరు. కంటు, ఒడ్డారము, నూడు, కంటకము, పగ అన శత్రుత్వముఁ జేరు

గీ. జోస్యమన వేలుపనంగను జ్యోతిషంబు;

జోసి జ్యోస్యుండనంగను జ్యోతిషుండు;

తెనువరియు బాటసారియు తెర్వరియున

పథికునకుఁ బేళ్లు జెల్లును పద్మనాభ. 329

జ్యోస్యము, వేలుపు అన జ్యోతిషముపేళ్ళు. జోసి, జ్యోస్యుండు అన జ్యోతిషుని పేళ్ళు. తెనువరి, బాటసారి, తెర్వరి అనగా పథికుని పేళ్ళు.

గీ. వ్రాతసాకిరియనంగను వ్రాతకాండ

నంగను వాయస కాండనగును లేఖ

కునకుఁ బేళ్లును; వ్రాయసమనంగ వ్రాత

యనంగ లేఖనమునకొను హరిముకుంద. 330

వ్రాతసాకిరి, వ్రాతకాఁడు, వాయసకాఁడు అనఁగా లేఖకునకుఁ
 శేఖ్యు. వ్రాయసము, వ్రాత అన లేఖనముపేఖ్యు.

గి. వేగునాఁ గోటినా వార్త వెలసె; కొట్టి
 కాఁడు వేగరియును వేగుకాఁడు దాడి
 కాఁడు కొటికాఁడు మఱి కోటికాఁడనంగ
 చెలఁగి యపసర్పునకుఁ బేళ్లు జెల్లె శౌరి.

331

వేగు, కోటి అన వార్త పేళ్లు. కొట్టికాఁడు, వేగి, వేగుకాఁడు,
 దాడికాఁడు, కొటికాఁడు, కోటికాఁడు అన అపసర్పుని పేళ్లు

సి. ఉక్కడిఁడును బంటు నెక్కటీఁడును బంకు
 మాసటి దునెదారి మాసటీఁడు
 మగఁడు పోటరి పోటుమగఁడు దునేదారి
 వాడిమగండును వాలుమగఁడు
 మొక్కలి గండఁడు మొనకాఁడు నెఱసరి
 వజ్జీఁడు సరదారు ప్రాయికాఁడు
 వజ్జీరుఁడును జోదు ప్రాయికును వజీరు
 నాఁగ శూరునకగునామపంకి

గి. దావఁడిఁడు దావరియనఁడసరె వీరు
 నకును; గండరగండఁడు నాఁగపీరు
 గల్లె నతిశూరునకు; నెడకాఁడు తార్పు
 వాఁడు కాలరియన దూతవఱలె శౌరి.

ఉక్కడిఁడు, బంటు, నెక్కటీఁడు, బంకు, మాసటి, దునెద
 మాసటీఁడు, మగఁడు, పోటరి, పోటుమగఁడు, దునేదారి, వాడిమగఁడు
 వాలుమగఁడు, మొక్కలి, గండఁడు, మొనకాఁడు, నెఱసరి, వజ్జీఁడు, స

వారు, ప్రాయికాఁడ, వట్టిరుఁడు, జోడు, ప్రాయీఁడు, విజీరు అన కూరు నకుఁజేళ్ళు. దావరీఁడు, వాచరి అనవీరునకుఁజేళ్ళు. గండరగండఁడు అనమఱి కూరునకుఁజేరు. ఎడకాఁడు, తార్పువాఁడు, కాలరి అనఁగా పూతకుఁజేళ్ళు.

క. పెండేరము పెండారము

పెండేము పెండియము గండ పెండారింబుక

పెండేరిమన తెలుఁగున బ్ర

హ్మాండావన! బిరుదనూపురాభివ్యలగుక 333

పెండేము, పెండారిము, పెండేయ, పెండియము. గండ పెండారిము, పెండేము అనఁగా బిరుదనూపురముజేళ్ళు.

గీ. కట్టమును కాన్క పోరచి కట్టంబు

పావడము సూడిదయు నులుపా యులుపయు

దరిసెనము నుడుగరయును దర్సెనంబు

కానికయనంగ నుపహారమాను చేవ. 334

కట్టము, కాన్క (కానుక), పోరచి, కట్టనము, పావడము, సూడిద, ఉలుపా, ఉలుప, దరిసెనము, ఉడుగర, దర్సెనము, కానిక అనఁగా ఉపహారముజేళ్ళు.

ఆ వె. అప్పనబనంగ కప్పంబునాఁ బంజి

యనఁగ పలచమనఁగ నరియనంగ

పగిదినాఁగ మఱియు పన్నన కానుక

నాఁగ రాజకరము నాగశయన. 335

అప్పనము, కప్పము, పంజి, పలచము, అరి, పగిది, పన్ను, కానుక అన రాజకరముజేళ్ళు.

గి. గద్దె సింగపురబీటయు గద్దియ యన
 నలరి సింహాసనంబుకొను; గొడుగు
 ఛత్రముగును; జాలీ జంపు జల్లి లాల
 సరియు జాలరు లాలంబు ర్ఘల్లరియగు.

336

గద్దె, సింగపురబీట, గద్దియ అనగా సింహాసనముపేళ్ళు. గొడుగు అనగా ఛత్రమునకుపేరు. జాలీ, జంపు, జల్లి, లాలసరి, జాలరు, లాలము అన ర్ఘల్లరిపేళ్ళు.

పంచపాది గి. సురటి సురటీయు సీవిరి సూరె పాను
 నాఁగ తాళవృంతము; జల్లినాఁగ జల్లె
 డెయ్యన వీచోపులన సీవిరియచ మఱియు
 సాగె వింజామరంబు వింజామరయనఁ
 జెల్లె చామరనా మముల్ శేషశయన

337

సురటి, సురటీ, సీవిరి, సూరెపాను అన తాళవృంతముపేళ్ళు. జల్లి, జల్లెడె, బ|| వీచోపులు, పిళ్ళే|| సీవిరి, వింజామరము, వింజామర అనగా చామరముపేళ్ళు.

చ. పముజు దడంబురాణువయు పాళియముం బదలంబు దగడుబ
 ల్లము పరి యెట్టపోగు బలగంబును సంగడముకొ దణా పటా
 లముదుముదారుకొమ్మునుదళంబును వెల్లువమూఁక వాఁగుపా
 శేము మొనపఁజు త్తబడ లీలను సైన్యముపేళ్లు మాధవా

పముజు, దడము, రాణువ, పాళియము, చదలము, దండు, బల్లము, పరి, ఎట్టపోగు, బలగము, సంగడము, దణా, పటాలము, దుముదారు, కొమ్ము, దళము, వెల్లువ, మూఁక, వాఁగు, పాశేసు, మొన, పంజు, తత్తబడ అన సైన్యముపేళ్ళు.

గి. ఆకాశంబునాగ తలవరియున తలారి
 నాగ నారక్షకున కాభ్యుతాను; కాలి
 బంటు కాల్యానిసిండును కాల్పలము కాల్పు
 రు నడవోదును కాలక్రియం పదాతి.

339

ఆకాశంబు, తలవరి, తలారి అనగా ఆకాశంబునకేళ్ళు. కాలిబంటు,
 కాల్యానిసి, కాల్పలము, కాల్పురు, నడవోదు, కాలక్రియం అనగా పదాతికేళ్ళు.

గి. ఎక్కుడుమొకంబు నేనక యేనులు
 హజ్జమొకమును గొరును హస్తీ గవురు
 చేగలమొకంబు చాటి గబ్బుచెరికమొకము
 రెంటు ద్రావుడచగ గజమంటి శేరి.

340

ఎక్కుడుమొకము, ఏనక, ఏనులు, బలుహజ్జమొకము, గొరు, హస్తీ,
 గవురు, చేగలమొకము, గబ్బుచెరికమొకము, రెంటుద్రావుడచగ అనగా గజము
 కేళ్ళు.

గి. మదగజమునకు మస్తీయు మదపుటేను
 గనగ నామంబులగు; గజహస్తీమునకు
 చెయ్యి తొండంబు కేలనజెల్లెను; పరి
 కాండు పట్టపేనుగు భద్రగజముకేళ్ళు.

341

మస్తీ, మదపుటేనుగు అనగా మదగజముకేళ్ళు. చెయ్యి, తొండ
 ము, కేలు అనగా కరిహస్తము కేళ్ళు. పరికాండు, పట్టపేనుగు అన
 భద్రగజ
 ముకేళ్ళు.

గి. మాగట్టిండు మావంతుండును మావటి బరి
 కాండు మావంతు మావటివారు నాగ

హస్తివకునాఖ్యలైచెల్లె; నంకుసమన
నంకు శమునకు నామధేయంబు శౌరి.

342

మావటిఁడు, మావకు, మావటివాఁడు, బరికాఁడు, మావంకు, మా
వటి అనఁగ హస్తి పకుని పేళ్లు. అంకుసము అన అంకుశము పేరు.

క. ఆమన మస్తన మత్తన

నామికయన క్రొవ్వన మద మగు; తోత్రముకు
న్నామంబులు బరిగోలయు

నా మాధవ బహువచనమునను సిల్లనఁగఁ.

343

ఆము, మస్తు, చుత్తు. ఆమిక, క్రొవ్వ అనఁగా ముదఁబు పేళ్లు. బరి
గోల, బ|| సిల్ల అనఁగా తోత్రము పేళ్లు.

సీ. తట్టవ తత్తడి తట్టవంబు గుఱంబు

బాబా తుఱికి జక్కి వారువంబు

గోడా హుమావును గుఱంబు నడగఁడు

తేజీ కిలాతంబు తేజి కుదిర

వార్వంబును హుమాయి వారంబనంగను

తురగనామంబులై తొంగలించె;

కత్తలానియనంగ కత్తళఁడనఁగను

క'ర లాణమునకాఖ్యలు తనరెచ్చ;

గీ. నత్తడియనంగ గోడికయనఁగ బడబ

యగును; సాంబ్రాణి సామ్రాణియనఁగ నుత్త

మాశ్వనామంబులు; రవగాలన రవాలు

నాఁగ నశ్వగతికి పేళ్లు నాగశయన.

344

తట్టువ, తత్తడి, తట్టువము, గుఱము, బాబా, కురికి, జక్కి, వారు
వము, గోడా, హుమావు, గుఱు, నడగఁడు, తేజీ, కిలాతము, తేజి, కుదిర,
వార్వము, హుమాయి, వారము అన తురగమువేళ్ళు. కత్తలాని, కత్తశఁడు
అన కర్తలాణమువేళ్ళు. అత్తడి, గోడిక అన బడబవేళ్ళు. సాంబ్రాణి, సా
మ్రాణి అన ఉత్తమాశ్వమువేళ్ళు. రపగాలు, రవాలు అన అశ్వగతివేళ్ళు.

ఆ. వె. అంకెవన్నె వన్నెయనఁగ నశ్చారోహ

సాధనంబగు; కయిజాయనఁగ

నౌను తెలుఁగునను ఖలీనాంతవాలాగ్ర

బంధనంబుపేరు పరమపురుష.

345

అంకెవన్నె, వన్నె అన ఆశ్చారోహసాధనమువేళ్ళు. కయిజా అనఁగా
ఖలీనాంతవాలాగ్రబంధనమువేళు.

గి. కల్లియంబును కశ్యంబు కల్లెమనఁగ

నగు ఖలీనాఖ్యలును; లాడమనఁగలాళ

మన ఖురాంకితలోహసాధనమువేళ్ళు;

గొరపమనఁగను పేరాను కురుపమునకు.

346

కల్లియము, కశ్యము, కల్లెము అనఁగ ఖలీనమువేళ్ళు. లాడము, లాళ
ము అనఁగా ఖురాంకితలోహసాధనమువేళ్ళు. గొరపము అన కురుపమువేరు.

క. పల్లనయన పల్లంబన

పల్లనమన తెలుఁగునందు పల్వాయనమా;

నుల్లారన సగతనఁగా

పుల్లంబురుహేక్షణ కుధమునకు నభిఖ్యల్.

347

పల్లన, పల్లము, పల్లనము అనఁగా పల్వాయనమువేళ్ళు. ఉల్లారు, సగతం
అన కుధమునకు వేళ్ళు.

గీ. వాగే నా వల్లయగు; మొగవడమునంగ
 జాలరన జల్లినా లాలసరియంగ
 నగు కుధాంచలర్పుల్లరియగు; మఱి సకి
 లింత సగిలింతనా హేష వంతుకేక్కె.

348

వాగే అన వల్లయేరు. మొగవడము, జాలరు, జల్లి, లాలసరి అనంగ
 కుధాంచలర్పుల్లరియేళ్ళు. సకిలింత, సగిలింత అన హేషమువేళ్ళు.

గీ. ధర కరాళించు సకిలించు దనరె తెబుంగు
 నందు హేషించుటకు; బండి నాంగ గాడి
 యనంగ తేరన కంచరమునంగ కచ్చ
 డంబనంగను శకటమహా నంబుజాక్ష.

349

కరాళించు, సకిలించు అన హేషించుటకువేళ్ళు. బండి, గాడి
 తేరు, కంచరము, కచ్చుడము అనంగా శకటమువేళ్ళు.

గీ. అరదమునంగను తేరననౌ రథంబు;
 తేరుకాండన రథకుండ్రా; తేరు పూను
 పరియనంగను సారథివఱలె; గీరె
 కల్లు కలు కన్ను నాంగ చక్రంబువేళ్ళు.

350

అరదము, తేరు అన రథమువేళ్ళు. తేరుకాండ్రా అన రథమునివేరు. తేరు
 పూను అన సారథివేరు. గీరె, కల్లు, కలు, కన్ను అన చక్రమువేళ్ళు

గీ. అందలము పల్లకీయు పల్వంకి కాఖ్య
 లగును; పన్నాగమనంగ పల్వంకికాచ్చ
 దనమగును; ముసనాబస దనరె యాప్య
 యానపార్శ్వభాగాచ్చాద నాంబరంబు.

351

అండలకు, పల్లకీ ఆన సబ్బంకీ వేళ్ళు, పన్నాగము ఆన సబ్బంకీ నైక ప్పువేరు. ముసనాబు ఆన యాప్య సూనాబు నకీ ముఖాగములకప్పుతై వేరు.

క. యతినుతపవి రాల్సిన రా

వ్రతునా సరిదారనంగ రవ్రతునాంగు రా

హుతునా రాహుస్తుంగు

క్షితి వాహనారోహకునికు శ్లెస్థైస్వకేష్టైః

352

రాకు, రావ్రతు సవారు, వ్రతు, రాహుకు. రాహుస్తు అనగా వాహనారోహానకు డేళ్ళు.

గీ. ఎక్కిరితియు నెకిరితి యెక్కుడును ప

టూనియచ వాహనంబు ప్లెను; జోదు

దొరయు నుక్కలుడన యోధ పరగె; జెట్టి

మాసటీండు మాసటీనాంగ మల్లుండ్రాను.

353

ఎక్కిరితి, ఎకిరితి, ఎక్కుడు, పటూనియ వాహనము వేళ్ళు. జోదు, దొర, ఉక్కలుండు ఆన యోధ వేళ్ళు. జెట్టి, మాసటీండు, మాసటీ ఆన మల్లుని వేళ్ళు.

గీ. నెట్టెమును గుండుపాగయు నెట్టియమన

నగుశిరోవేష్టన; మగు లాగు గుడిగియు చ

లాడమును చల్లడంబు చల్లాడమనగ

జానుమితవస్త్రకవచంబు సారసాక్షం.

354

నెట్టెము, గుండుపాగ, నెట్టియము అనగా శిరోవేష్టనము వేళ్ళు. లాగు, గుడిగి, చలాడము, చల్లడము, చల్లాడము అన జానుమితవస్త్రకవచము వేళ్ళు.

క. ఉయ్యెలయనఁగ నుయేలయు
 నుయ్యలనా లాలియనఁగ నూయేలయునా
 నుయ్యెలయన నుయాలయు
 నుయ్యాలయనంగ డోలకొప్పె నభిఖ్యల్. 355

ఉయ్యెల, ఉయేల, ఉయ్యల, లాలి, ఊయేల, ఉయ్యెల, ఉయాల,
 ఉయ్యాల అన డోలకుపేళ్ళు.

క. వనబాక్ష జిరాయన జో
 డన కత్తశమనఁగ చట్టయనఁగను జీరా
 యన బొందశమన మేమఱు
 వన మఱువన బొందడమన నగు కవచంబుక. 356

జిరా, జోడు, కత్తశము, చట్ట, జీరా, బొందశము, మేమఱువు
 మఱువు, బొందడము అనకవచముపేళ్ళు.

ఉ. న్యాయముమీఱి వస్త్రకవచాఖ్యలు నంగియు కుప్పసంబుచొ
 క్కాయియు కూసము న్మఱిచొకాకుపసంబునుమేనికప్పచొ
 క్కాయరచట్టయు న్మఱిచొగా నిడుచట్టయనంగచొక్కచొ
 క్కాయయు కుప్పసంబనఁగ్రాలునుధారుణి యందుమాధవా.

అంగి, కుప్పసము, చొక్కాయి, కూసము, చొకా, కుపసము, మేని
 కప్ప, చొక్కా, అరచట్ట, చొగా, నిడుచట్ట చొక్కా, చొక్కాయ,
 కుప్పసంబు అనఁగా వస్త్రకవచముపేళ్ళు.

క. ట్టోపియనఁగ తాజనఁగను
 త్టోపియు కుళ్ళాయనంగ తొప్పియనంగా

నాపై కుళ్ళాయయనం

గా పటకృతముకుటమాను కాంచనచేలా.

358

టోపి, తాజా, తోపి, కుళ్ళా, తొప్పి, కుళ్ళాయ అన పటకృతమకుటను పేళ్ళు.

క. బొమిడికము బొమ్మిడిక మును

బొమిడికము బొమ్మిడికమును సీసకముకొ

బొమికంబు బొమ్మికంబును

బొమిడిక నాఁగను కిరీటమునకాఖ్యలగుకొ.

359

బొమిడికము, బొమ్మిడికము, బొమిడికము, బొమ్మిడికము, సీసకము బొమికము, బొమ్మికము, బొమ్మిడిక అన కిరీటము పేళ్ళు.

గీ. ప్రోఁగు పోఁగును తమ్మంఱు నాఁగ కుండ

లాఖ్యలగును; సందిడి దండయనఁగ సంది

కడియమన సందిదండనాఁగ మఱిబాహు

పురియనంగ కేయూరమా పుణ్యపురుష.

360

ప్రోఁగు, పోఁగు, తమ్మంఱు అన కుండలము పేళ్ళు. సందిడిదండ, సంది కడియము, సందిదండ, బాహుపురి అనఁగా కేయూరము పేళ్ళు.

గీ. ఇల తలాటంబనఁగ తురాయియు తురాయి

నంగ మకుటాంకకనకసూనంబుపేళ్ళు;

డాలువారు చిల్లోటియు డాలు కేడె

మరిగ హరిగయనఁగ ఖేటకాఖ్యలు హరి.

361

తలాటము, తురాయి, తురా అనఁగా మకుటాంకకనకసూనము పేళ్ళు. డాలువారు, చిల్లోటి, డాలు, కేడెను, అరిగ, హరిగ అట్లటాఖ్యలు పేళ్ళు.

సీ. జంజాడి యడిదంబు జముదాడి జంజాళి
 తరవలి వేడంబు తరవరియును
 కగ్గంబు వేలంబు కరవాలు కిరుసును
 మోహదా పట్టియమును పటాయు
 కత్తి పట్టెంబు తేగాకత్తి వాలును
 నారాజియును కరాచూరియును క
 రాచురి తేగా నరాజీ మఱియును నా
 రాజీయు పట్టాన రాజియనంగ

గీ. ఖడ్గమున కభిధానముల్; ఖడ్గముష్టి
 పేళ్లుజెల్లును జరనాంగ విడియనంగ
 పరుజునాంగను నెమ్మిలిపరుజునాంగ
 నొను గాజాపరుంజన దానవారి.

362

జంజాడి, అడిదము, జముదాడి, జంజాళి, తరవలి, వేడము' తరవరి, కగ్గము, వేలము, కరవాలు, కిరుసు, మోహదా, పట్టియ, పటా, కత్తి, పట్టెము, తేగాకత్తి, వాలు, నారాజి, కరాచూరి, కరాచురి, తేగా, నరాజీ, నారాజీ, పట్టా, నరాజి అన ఖడ్గమునకుఁ బేళ్ళు. జర, విడి, పరుజు, నెమ్మిలిపరుజు, గాజాపరుంజు అనగా ఖడ్గముష్టికి పేళ్ళు.

క. సురెనాంగ చూరకత్తియు
 సురియుయు చూడీయనంగ చురకత్తియనం
 జురియనంగ. చూరియనంగను

ఛురికాభిఖ్యలుదనర్చు సూరినుతాంఘీ) 363

సురె, చూరకత్తి, సురియు, చూడీ, చురకత్తి, చురి, చూరి అనగా ఛురికకు పేళ్ళు.

క. పితౄణామనందనం వంశీణీయన

పిడియంబన బాహుంగ వెలసె ముఖీయు ము

ప్పిడినా వంశీయనంగ మును

బహువక్రచ్ఛృతికపేష్టు భవగీరివజ్రే.

364

పిడేము, వంశీణి, పిడియము, బాహు, ముఖ్యీణి, నుకీ అనగా వక్ర
చ్ఛృతికపేష్టు.

గీ. గు మితినాగుమ్మితియనంగ గుప్తఖిల్ల

మా కటారన చికటారియన కటారి

యనంగ చిక్కటారియనంగ నౌ కథా

మునకు తెలుగున నామములో ముచివిలోల.

365

గుమితి, గుమ్మితి అన గుప్తఖిల్లముపేష్టు. కటారు, చిక్కటారి, కటారి,
చిక్కటారి అనగా కథారమునకుపేష్టు.

గీ. కొఱడునాంగ సామంతరాగోలనాంగ

నుండనురియనాంగ సబిడీయు సిరాణి

యనంగ వాయిదారయనంగ దనరె ఖిల్ల

భేదమునకు నభిఖ్యలు వేదవేద్య.

366

కొఱడు, సామంతరాగోల, ఉండనురియ, సబిడీ, సిరాణి, వాయి
దార అన ఖిల్లవిశేషములపేష్టు.

గీ. కుప్పెకో ల్కుల్కి కట్టియ కోల గసిక

యంబును లకోరియను జిరాయమ్ము చిల్కు

నరడు జీరా లకోరియు గొరక తూపు

నారసము బరిగోలయనంగ శరము.

367

కుప్పెకోలు, ములికి, కట్టియ, గసిక, కోల, అంబు, లకోరి, జీరా, అమ్మ, చిలుకు, సరడు, జీరా, లకోరీ, గొరక, తూపు, నారసము, బరిగోల అన శరముపేర్లు.

గి. అంపకోలయు చిల్కు దోటమ్ము బొట్టె
 కోలయును మఱి నెలవంకకోల మఱియు
 గన్నెరాక మృనంగను కమలనాభ
 శరవిశేషంబులకు పేర్లుగాగ ధరణి. 368

అంపకోల, చిల్కు, దోటమ్ము, బొట్టెకోల, నెలవంకకోల, గన్నెరాకమ్ము అనగా శరవిశేషములకుపేర్లు.

గి. అలుగు చిల్లాణమును కైదు వల్లు కయిదు
 వయన బాణఫలాఖ్యలవని; ధనుస్సు
 పేళ్లు సింగాణి సింగిణి విలు మఱియును
 సింగిణి సింగిడియనంగ శేషశయన. 369

అలుగు, చిల్లాణము, కైదువు, కయిదువ అన బాణఫలముపేర్లు. సింగాణి, సింగిణి, విలు, సింగిణి, సింగిడి అన ధనుస్సుపేర్లు.

గి. అల్లెయన గొనయంబన నల్లియయన
 నారియన నెక్కనంగ మోపునాంగ నెక్కు
 డనంగ మూర్వికి పేల్లొప్పె; నరియనంగ
 బాణసంధానమునకొను పంకజాక్ష. 370

అల్లె, గొనయము, అల్లియ, నారి, ఎక్కు, మోపు, ఎక్కుడు అన మూర్విపేర్లు. అరి అన బాణసంధానముపేర్లు.

గీ. పింజయన శరపుంఖింబుపేరు; వింటి
 నడుము పిడికట్టు లస్తకనామమాను;
 కొప్పనఁగ కోపనఁగ వింటికొనయనంగ
 గనయమనఁగను ధన్వగ్రమునకు బేళ్లు.

371

పింజ ఆన శరపుంఖిముపేరు. వింటినమ్మ, పిడికట్టు ఆన లస్తకము పేళ్ళు. కొప్ప, కోపు, వింటికొన, గనయము ఆన ధన్వగ్రము పేళ్ళు.

క. గుఱి నూటినాఁగ లక్ష్యము;
 గుఱివెట్టన లెప్పమఁగ గుఱ్వెట్టనఁగ
 గుఱికొనునన లెప్పయనఁ
 వఱలెను లక్షింతుకును వాసవవినుతా.

372

గుఱి, నూటి ఆన లక్ష్యముపేళ్ళు. గుఱివెట్టు, లెప్పము, గుఱ్వెట్టు, గుఱికొను, లెప్ప ఆన లక్షింతుకు పేళ్ళు.

గీ. దెప్పమన కూటలక్ష్యంబునొప్పె; తూపు
 దెబ్బ యేటన శరహతి కబ్బెప్పెళ్లు;
 దనరె శింజినీసంధానమునకు నెక్కి
 డనఁగ మోప్పెనునా మోపిడనఁగఁ జెల్లు.

373

దెప్పము ఆన కూటలక్ష్యముపేరు తూపుదెబ్బ, ఏటు ఆన శరహతికి పేళ్ళు. ఎక్కిడు, మోప్పెట్టు, మోపిడు ఆనఁగా శింజినీసంధానముపేళ్ళు.

క. బత్తలికయు తరకనమును
 బత్తడికయు దొనయు పొదియు పాణివడంబుకొ
 బత్తలియు తరకనాయన
 నత్తెను తూణీరమునకు నాఖ్యలుశౌరీ.

374

బత్తలిక, తరకసము, బత్తడిక, దొన, పొది, పాణివడము, బత్తలి,
తరకసా అనఁగా తూణీరమునకుఁబేళ్ళు.

క. తెలుఁగున నీటియ బరిచి న

బళమును కొంతంబు నీటె బరిచి మఱియ

త్తలమును దొంకెన దొంకెన

చెలఁగెను కుంతలముపేళ్లు చిన్నయమూర్తి. 375

ఈటియ, బరిచి, సబళ్ళు, కొంతము, ఈటె, బరిచి, అత్తలము, దొంకెన, దొంకెన అనకుంతలముపేళ్ళు.

గీ. నేజమఁగ నేజాయన నేజనాఁగ

చిల్లకోలయనంగను జెలఁగె తోమ

రాఖ్యలై; లాడినా లాణియనఁగ గుదియ

బరిసనాఁగను జెల్లెను పరిఘమునకు. 376

నేజము, నేజా, నేజ, చిల్లకోల అన తోమరముపేళ్ళు. లాడి, లాణి, గుదియ, బరిస అనఁగా పరిఘమునకుపేళ్ళు.

గీ. కూచినా వాడినాఁగను క్రూరన పద

ననఁగ నైశిత్యమగును; వాయనఁగ వాద

రయనఁగా జెల్లు ఖడ్గధారకును; వాలి

కయును వాలారు వాడినాఁగను శితంబు. 377

కూచి, వాడి, క్రూరు, పదను అనఁగా నైశిత్యమునకుఁబేళ్ళు. వా, వాదర అనఁగా ఖడ్గధారకుపేళ్ళు. వాలిక, వాలారు, వాడి అన నిశితముపేళ్ళు.

గీ. పదను సేయును తీడును వాడిసేయు

ననఁగ శితకృత్యమగు; గనీబన నొఱయన

ఖడ్గకోశంబగును; బాణగణముపేరు

జెల్లె సంపఱయనఁగను శ్రేష్ఠశాయి.

378

పదనుసేయు, టీడు, వాడిసేయు అనఁగా శివకృత్యము జేళ్ళు. గిసీబు; బఱ అన ఖడ్గకోశము జేళ్ళు. అంకఱ అన దాణగణము జేరు.

శా. పోరాటన్న దురంబనం గలకునాఁ బోట్లాటనా నన్నినాఁ
బోరాటంబనఁగా పెనంకువయనం బోటన్న నాలంబు కం
గారన్నం గలనన్న నౌ పడవనాఁ గయ్యంబనంగా ననిం
బోరుకానాఁగను కంగిసన్న జగడంబుం జివ్వనా యుద్ధమా.

పోరాట, దురము, కలకు, పోట్లాట, అన్ని, పోరాటము, పెనంకువ,
పోటు, అలము, కంగారు, కలను, పడవ, కయ్యము, అని, పోరు. కంగిస
జగడము, చివ్వు అనఁగా యుద్ధమునకు జేళ్ళు.

క. పోరాటము జగడము నా

ర్వేరము మాతాట యారీవేరంబు మఱీకొ

మారాట మతాటమకొ

శ్రీరమణా కలహమునకు చెలఁగె నభిఖ్యల్.

380

పోరాట, జగడము, అర్వేరము, మాతాట, అరివేరము, మారాట,
మతాట అన కలహము జేళ్ళు.

సీ. ఉత్తరదొక్కరం బుప్పరించన కంద

ణంబు చాంగణ కందడంబు నొంటి

యడుగు గత్తెర యెడమడువు పరువడియు

వినరుమొనయు సరిబిత్తరంబు

వరసింగమును కళవర ముప్పళించును

చడికియు జోడింపు చప్పళింపు

కన్నాతయు తిణింగి కాసెనిల్కడ గళ
 కత్తెర కొక్కిన గరిడియనగ
 గీ. మల్లబంధవిశేషనామములనంజ
 కలిగె; నఱుకు పరువడియు గాయమాన
 మనగ శస్త్రవిద్యావిశేషాఖ్యలగుచు
 వెలసె బాలపురాధీశ వేంకటేశ.

381

ఉత్తరడొక్కరము, ఉప్పురించు, కందణము, చాంగణ, కండడము, ఒంటి
 యడుగుగత్తెర, ఎడమడుపుపరువడి, విననుమొన, సరిబిత్తరము, నరసింగ
 చు, కళవరము, ఉప్పళించు, చడికి, జోడింపు, చప్పళించు, కన్నాత, తిణిం
 గి, కాసెనిల్కడ, గళకత్తెర, కొక్కిన, గరిడి అనగా మల్లబంధవిశేషముల
 వేళ్ళు. నఱుకు, పరువడి, గాయమానము అనగా శస్త్రవిద్యావిశేషము
 వేళ్ళు.

గీ. మల్లడించు మల్లాడును మల్లడిగొను
 పెనంగులాడును పెన్నును పెనంగొను మెలి
 గొను ముడివడును ముప్పిరిగొను పెనంగు
 మెలయునా బాహురణకృత్యమొలసె శౌరి.

382

మల్లడించు, మల్లాడు, మల్లడిగొను, పెనంగులాడు, పెన్ను, పెనంగొను
 మెలిగొను, ముడివడు, ముప్పిరిగొను, పెనంగు, మెలయు అన బాహు
 యుద్ధమునేయుటకువేళ్ళు.

క. మెలయునన లాగులాటయు
 మలయుటయును మల్లటయును మల్లాటయనక
 మెలియుయును పెనంగులాటయు
 చెలంగెను భువిబాహురణము చిన్నయమూర్తీ.

383

మెలయు, లాగులాట, మలయు, మల్లట, మల్లాట, మెలియు, పెనగు
లాట అన బాహుయధమునకు పేళ్ళు.

గీ. ఎడ తెఱఁగు తీఱు పొందును ముడియనంగ
సంధికగు; గెల్పు గెలువంబు జయము పేళ్లు;
విఱుగు డోటము నోటోడు విఱుగు బన్న
మనఁగ నపజయమునకాఖ్యలౌ మురారి. 384

ఎడ, తెఱఁగు, తీఱు, పొందు, ముడి అన సంధికి పేళ్ళు. గెల్పు, గెలువ
ము అన జయము పేళ్ళు. విఱుగుడు, ఓటము, ఓటూ, ఓడు, విఱుగు అన అప
జయము పేళ్ళు.

గీ. భంగవఱచుటకును జెల్లు చెంగగొట్టు
నొడుచు నోడించుననపేళ్లు; నుగ్గుడనఁగ
గడవనఁగ మేరయనఁగను గరుసన మరి
యాదనాఁగను జెల్లె మర్యాదకు వారి. 385

చెంగగొట్టు, ఒడుచు, ఓడించు అనఁగా భంగవ ఱచుటకు పేళ్ళు. ఉగ్గుడు,
గకువు, మేర, గరుసు, మరియాద అన మర్యాద పేళ్ళు.

క. రాపిడియన నొరయికనాఁ
రాపన నొరపిడియనంగ రాయిడియనఁగఁ
తావఁగ రుద్దుడనఁగను
రాపుడునా ఘర్షణంబు రాజీవాత్మ. 386

రాపిడి, ఒరయిక, రాపు, ఒరపిడి, రాయిడి, తాపు, రుద్దుడు, రాపు డు
అన ఘర్షణము పేళ్ళు.

గీ . అప్పళించుననంగనౌ ఃప్పళింత
యనఁగ నౌ మల్లచఱపన ననని తెనుఁగు

నను భుజాస్ఫాలనంబయ్యె; నత్తైమనఁగ
హస్తకవచంబునకుఁ బేరు హరిహాయనుత. 387

అప్పళించు, అప్పళింత, మల్లచఱపు అనఁగ భుజాస్ఫాలనము పేళ్ళు.
అత్తైము అన హస్తకవచము పేరు.

గీ. రాయి ప్రామును జాచును రాచును కరి
సించు రుద్దనగాను కర్ణితిముపేళ్ళు;
సంకులమునకు దొమ్మియు సందడియును
క్రందు కయ్యంబనంగను కమలనాభ. 388

రాయి, ప్రాము, జాచు, రాచు, కరిసించు, రుద్దు అన కర్ణితిము
పేళ్ళు. దొమ్మి, సందడి, క్రందుకయ్యము అనఁగ సంకులయుద్ధము పేళ్ళు.

గీ. ధరణి పోటోగ్గునాఁగ యుద్ధప్రయత్న
మాను; సూయాణమన యుద్ధయాత్రపేరు;
మునుము పడవలమున సైన్యముఖమునకు; స
హాయముగఁ తోడు బాసట సాయమునఁగ 389

పోటోగ్గు, రూ|| పోటోగు అన యుద్ధప్రయత్నము పేరు. సూయాణ
ము అన యుద్ధయాత్రపేరు. మునుము, పడవలము అన సైన్యముఖము పేళ్ళు
తోడు, బాసట, సాయము అన సహాయము పేళ్ళు.

గీ. వెఱుపు నంజిక యంజల్కు వెఱు యభుకన
భయమునకు; వీక వీగును బహువచనము
నండు దిక్కామొగంబులునాఁగ దిక్క
మొగములనఁగ బలాయనమునకు పేళ్ళు. 390

వెఱపు, అంజక, అంజ, అబ్క, వెఱ, అళుకు అన ధయమునకు
 వేళ్ళు, వీక, వీగు, బ|| దిక్కా-మొంగంటులు, దిక్కా-మొంగములు అన పలా
 యనమునకు వేళ్ళు.

సీ. ఈడాడు డీకొను దాడియాడును తాకు

చె కు నెదుర్చును చెనయు తొడరు
 మార్పెట్టు మెడ్డొడ్డు మార్కొను దీకొను
 మాతోడ్డు మొగకొను మాఱువెట్టు
 తక్కరిం చెద్రుచు వక్కలిం చెమరుచు
 ముదళించు వీడ్పడు మోహరించు
 దొరలు ముదలకించు మఱి వీడుపడు మాఱు
 కొను పరిఘాణించు కొమ్ముకెక్క

గీ. ననగ ప్రతిఘటించుటకాఖ్యలొను; కాలు
 ద్రవ్వనాఁ గ్రాల్కొననగ కాలద్రవ్వననగ
 కాలుకొనును కాలూదన కాలుకొల్పు
 నాఁగ కలహప్రియమునకు నామపంక్తి.

391

ఈడాడు, డీకొను, దాడియాడు, తాకు, చెనకు, ఎదుర్చు, చెనయు
 తొడరు, మార్పెట్టు, మెడ్డొడ్డు, మార్కొను, దీకొను, మాతోడ్డు, మొగకొ
 ను, మాఱువెట్టు, తక్కరించు, ఎద్రుచు, వక్కలించు, ఎదురుచు, ముదళిం
 చు, వీడ్పడు, మోహరించు, దొరలు, ముదలకించు, వీడుపడు, మాఱుకొను,
 పరిఘాణించు, కొమ్ముకెక్క అనగా ప్రతిఘటించుటకుఁ జేళ్ళు. కాలు
 ద్రవ్వఁక్రాల్కొను, కాలద్రవ్వ, కాలుకొను, కాలూదు, కాలుకొల్పు అనగా
 రణోద్యోగ్తోత్సాహమునకుఁ జేళ్ళు.

క. అడ్డంకి యూక యంకిలి

యడ్డము మఱి యడ్డపాలు నాటంకము సుం

కేడ్డము మన్నయు తగులం

బొడ్డుకొనె నిరోధనాఖ్యలొప్పి మురారీ. 392

అడ్డంకి, ఆఠక, అంకిలి, అడ్డము, అడ్డపాటు, ఆటంకము, సుంకు, ఎడ్డము, మన్న, తగులము అన నిరోధనము చేళ్ళు.

గీ. నెట్టనయును వాలాయంబు నెట్టమనగ

వెలసె ననివార్యమున; కాఠకపెట్టు డెక్కు

పడరిగొను తడక ట్టరిపడన నింక

మించె నాకట్టునా నిరోధించుటకును. 393

నెట్టన, వాలాయము, నెట్టము అనగా అనివార్యముచేళ్ళు. ఆఠకపెట్టు, డెక్కుపడు, అరిగొను, తడకట్టు, అరిపడు, అకట్టు అన నిరోధించుటకుచేళ్ళు.

క. విలుకాఁడు సంపకాఁడన

విలుదాల్పన వింటివాఁడు విల్కాడనినం

జెలగె ధనుర్ధాకి నా

ఖ్యలు; నుక్కఱునాఁగ శౌర్యమణగుటపేరౌ. 394

విలుకాఁడు, అంపకాఁడు, విలుదాల్పు, వింటివాఁడు, విల్కాఁడు అనగా ధనుర్ధాకి చేళ్ళు. ఉక్కఱు అన శౌర్యమణగుటపేరు.

క. అలకువ మాఱుమొగంబును

సొలవు మడువు లేటమొగము సొలయిక కొంకం

జెలగె మఱియు నోహోటం

బలరె పరాజ్ఞుఖము పేళ్లు హోటకచేలా. 395

అలకువ, మాఱుమొగము, సొలవు, మడువు, లేటమొగము, సొలయిక, కొంకం, హోటము అన పరాజ్ఞుఖముచేళ్ళు.

సీ. కొంకన స్రుక్కన క్రయ్యన నోహటి
 ల్లన చెంగునాఁగ సొలయు నఁగ
 పిఱుతీయునాఁగను పిఱుతివుచున మఱి
 పిఱుతివియుననఁగ పిఱువఁకునచ
 పుయులోటనాఁగను పుయిలోడఁచఁగను
 వట్రించునాఁగను వట్రిలుచున
 వెనుదీయుచు జాడుగన నోహటించుచ
 పుయిలోటమన పరాఙ్మఖమగుటకు

గీ. నామములగు; నేనావ్యాపనమునకలఁ
 తరుమునా డీకొనుననఁగ పరవనఁగ
 పరువునాఁగను కవియునాఁ బర్వనఁగ
 పేళ్లు తెలుఁగున కోటిరవివకాశ.

396

కొంకు, స్రుక్క, క్రయ్య, ఓహటిల్లు, చెంగు, సొలయు, పిఱుతీ
 యు, పిఱుతివుచు, పిఱుతివియు, పిఱువఁడు, పుయిలోట, పుయిలోడు, వ
 ట్రించు, వట్రిల్లు, వెనుదీయు, జాడుగు, ఓహటించు, పుయిలోటము అనఁగా
 పరాఙ్మఖమగుటకు పేళ్లు. తిరుము, డీకొను, పరువు, కవియు, పర్వ అనఁగా
 సేనవ్యాపించుటకు పేళ్లు.

గీ. ముట్టడము ముట్టడియు లగ్గ ముట్టణంబు
 శత్రుదుర్గావరిత సైన్యసంజ్ఞ; మొగ్గ
 గంబె మొగయు నొడ్డును మొగరంబు నొడ్డ
 నంబు మోహరమనఁగ వ్యూహంబు పేళ్లు.

397

ముట్టడము, ముట్టడి, లగ్గ, ముట్టణము అన శత్రుదుర్గావరిత సైన్యమున
 కుఁబేళ్లు. మొగ్గరము, మొగ, ఒడ్డు, మొగరము, ఒడ్డనము, మోహరము అన
 వ్యూహము పేళ్లు.

గీ. దుమ్ము త్రమ్ము దుమారంబు దుమన ధూళి
 యతాను; డాలు పడగ టెక్కియంబు టెక్కె-
 మన పతాకాఖ్యతా; సిడెమన కురుగడ
 యనఁగ జెండాయనఁగ ధ్వజాఖ్యలగును. 396

దుమ్ము, త్రమ్ము, దుమారము, దుమన అన ధూళి పేళ్లు. డాలు, పడగ, టెక్కియము, టెక్కెము అనఁగా పతాకముపేళ్ళు. సిడెము, కురుగడ, జెండా అన ధ్వజముపేళ్ళు.

పంచపాది గీ. చేవ తట్టన తాలిమి చేగ తెంపు
 తెగువ మెఱవడి దిటమును తేఱువ బర
 వనము గాతు వటారి దీమసము మొక్క
 లంబు మున్నెరకయు దీవసంబనంగ
 ధైర్యమునకు నభిఖ్యతా దానవారి. 399

చేవ, తట్టన, తాలిమి, చేగ, తెంపు, తెగువ, మెఱవడి, దిటము, తేఱువ, బరవసము, గాతు, వటారి, దీమసము, మొక్కలము, మున్నెరక, దీవసము అనఁగా ధైర్యమునకుపేళ్ళు.

గీ. అవని పిఱికికండయు నధైర్యంబు సంజ్ఞ
 యలరె; నాకరమనఁగ నొ నాగ్రహంబు
 సంజ్ఞ; యోట టోటాఱు నిన్నత్వసంజ్ఞ
 యతాను; మడిమంచ బలహీనమా మురారి. 400

ఉ. నారదజీవనా! కలితనం బొజుపు వడిపెంపు గోహారిక
 బీరము సోమముం బొనుపువీరకయు నెడైయువటూరియు
 వీరయు సోమయు నెఱియువీకునుదండియు పాయినాగగో
 హారియు పంతమున్నుగఱిమన్న పరాక్రమ నామధేయముల్

కలితనము, ఒజుపు వడి, పెంపు, గోహారి, బీరము, సోమము, పాచు
 పు, వీరక ఎడైయు, వటూరి, వీర, సోమ, నెఱి, వీకు, దండి, ప్రాయ, గోహారి,
 పంతము, మగఱిమి అనగా పరాక్రమముపేళ్ళు.

గీ. గండు దగర తుటూరియు దండిపోటు
 మగఱిమన్న పారుష్యనామంబులొను;
 వెనుకనాగ నండమునన వెంబడియన

జెల్లు ననుగతికాఖ్యలై శేషణాయి. 402

గండు, దగర, తుటూరి, దండి, పోటు, మగఱిమి అన పారుష్యనా
 మేళ్ళు, వెనుక, అండ, వెంబడి అన అనుగతిపేళ్ళు.

క. వాడియు మగఱిమినా మగ
 పాడియు నగ్గలికనాగ వడినా బోటు
 వాడిమి డాకయు నుక్కన
 నా డంబున శౌర్య మవని హాటకచేలా.

403

వాడి, మగఱిమి, మగపాడి, అగ్గలిక, వడి, పోటు, వాడిమి,
 డాక, ఉక్కు అనగా శౌర్యమునకుపేళ్ళు.

క. ఇల నుత్సాహపరచుటకు
 వెలసెను పురికొలుపునాగ పెడరేచన నె
 క్కులుపెట్టు నెత్తుపెట్టెన
 కొలువన దీకొనునసంగ నెక్కాడనగ్గ.

404

పురికొల్పు, పెదరేచు, ఎక్కులుపెట్టు, ఎత్తుపెట్టు, ఎసకొలుపు, డీకొను ఎక్కాడు అన ఉత్సాహపఱచుటవేళ్ళు.

క. కళ చొక్కు స్రుక్కు సారుగును

సాలిమిడి యరచావు సొమ్మ సొగియిక సొగయుకొ

సొలయును సొగపుననంగను

చెలగి భవి నూర్చుపేళ్లు జెల్లె ముకుందా. 405

కళ. చొక్కు, స్రుక్కు, సారుగు, సాలిమిడి, అరచావు, సొమ్మ సొగియిక, సొగయు, సొలయు, సొగపు అన మూర్చుపేళ్ళు.

పంచపాది గీ. సారుగు బాహిరపోవును సొలయును కొఱ

వోవు సొగయును బిమ్మిటివోవనంగ

నగును మూర్చిలుటకును; చావనంగ మృతికి

నెనగె; కొఱప్రాణమనంగ కుట్టుసురనంగ

దనరె కంతగతప్రాణమునకు శౌరి. 406

సారుగు, బాహిరవోవు, సొలయు, కొఱవోవు, సొగయు, బిమ్మిటవోవు అనగా మూర్చిలుటకువేళ్ళు. చావు అన మృతికివేరు. కొఱప్రాణము కుట్టుసురు అన కంతగతప్రాణమువేళ్ళు.

సీ. ఇలుగును కెడయిక యీలును కడచను

కడతేఱు కూలును కడచు క్రంకు

తుదిముట్టు తెగటాఱు దోరు పిలుకుమారు

కడగొట్టు నీలుగు కెడయు గిట్టు

పొరిమాలు మడియును పొరిపోవు క్రండును

రూపఱి పుచ్చును రూపుమాయు

నుక్కు, మడఁగు డింకు నుక్కు గీటడఁగును
 గండడఁగును తెగు గంతుకొనును
 గీ. మనుఁగు రూపడంగు మ్రగును సమయును
 పెద్దనిదురవోవు పిలుకుమాలు
 మక్కు బిద్దునాఁగ మహిమృతించుట కాఖ్య
 లలరె శ్రీకళత్రో యబ్బనేత్ర.

407

ఇలుగు, కెడయిక, ఈలు, కడచను, కడతేలు, హలు, కడచు, క్రుం
 కు, తుదిముట్టు, తెగటాఱు, దోరు, పిలుకుమారు, కడగొట్టు, ఈలుగు,
 కెడయు, గిట్టు, పొరిమాలు, మడియు, పొకవోవు, క్రిందు, రూపణ, చచ్చు,
 రూపుమాయు, ఉక్కనుష్యగు, డింకు, ఉక్కు, గీటడఁగు, గండడఁగు, తెగు,
 గంతుకొను, మనుఁగు, రూపడంగు, మ్రగు, సమయు, పెద్దనిదురవోవు, పిలు
 కుమాలు, మక్కు, బిద్దుఅనఁగా మృతించుటకుఁబేళ్ళు.

సీ. కడువును నుఱుమాడు కెడవు చట్టుచీరు
 చదువును కూల్చును చమరు తుచుము
 తెగఁజూచు త్రుంచును తెగటార్చు తెక్కొను
 మట్టుపెట్టును కసిమసగు తున్ను
 బలివారు సరిగొను బలిపెట్టు పొలికొను
 రూపుఁబొవును వంతుబొవు చంపు
 దోరుచు పొరిమార్చు తునుమాడు పరిమార్చు
 నుఱువు నామమడంచు నుఱుము సంపు
 గీ. మన్నిగొను రూపడఁచు పొరిమాలుచు బొలి
 వుచ్చు తెగటాఱుచును పొరివుచ్చు పిలుకు

మార్చునన మృతీబొందించుమాటలగును

తెలుఁగుబాసను మునిలోల దీనపాల

408

కడపు, పుణుమాడు, కెడపు. చట్టలుచీరు, చదుపు, కూల్పు, చమరు, తునుము, తెగజూచు, త్రుంచు, తెగటారు, తెక్కోసు, మట్టుపెట్ట, కశి మసగు, తున్ను, బలివారు, సరిగొను, బలిపెట్టు, పొలిగొను, రూపుఁబాపు, వంతుబాపు, చంపు, దోరుచు, పొరిమార్చు, తునుమాడఁ, పరిమార్చు, సుఱు పు, నామమడఁచు, నుఱుము, సుపు, మన్నిగొను, రూపడఁచు, పొరిమొల్పు, పొలిపుచ్చు, తెగటారుచు, పొరిపుచ్చు, పిలుక-మార్చు అనఁగా మృతిబొం దించుటకుపేళ్ళు.

సీ. ఉజ్జగి ల్లోరసి ల్లుడివోవు నెడగిల్లు

నొదుఁగు నొదుఁగుపడు నోరసింపు

సంబరి యోసరు సంబడి యెడయు పే

డైతు బగళము కేడించు ప్రదులు

తలఁగు తెఱలఁబాఱు తొలఁగు తెరలు తల్లు

పాయు నూడనిబాడు పాయగిల్లు

జీరువాఱును పాచు చెంగు తొలఁగును

జడియును విరియును బెడఁకు మఱియు

గీ. తలవునాఁగ తలంగన దారిబట్టు

నన బెడంకన నోనరిల్లని యంగ

నాను గెంటననాను పేళ్ళపనరిల్లు

టకును జెల్లెను దేవతానికరపాల.

సీమలు, లలన, కౌలకదాళులు, తొలకలు, కైలు, ల్లు, పాము, పివని బాదు, పాయగిల్లు, తీరునాళు. వాచు, చొంగు, తొలకగు, బజీయు. విరియు, జెవచు, లలన, ల్లు, నారిబట్టు, జెవచు, గురిట్లు, కెవచు ఆన ఆవళ్ల కిట్టుటవేళ్ళు.

గి. ఆటు గాత యునుపు వాటు వ్రేటు చెప్పి
జవురు కొట్టు హతియాను; చుటుము మోదు
కొట్టు జవురుకొనును వ్రేటుకొనును మొత్తు
నాంగ ప్రహరించుటకువేళ్ళ భోగినయచ.

410

ఆటు, గాత, అకుపు. వాటు, వ్రేటు, కెవ, జవురు, కొట్టు ఆన హతికివేళ్ళు. చుటుము, మోదు, కొట్టు, జవురుకొను, వ్రేటుకొను, మొత్తు ఆన ప్రహరించుటకువేళ్ళు.

సీ. చెండాడుననంగను చెండుచెంకడన
చెలగన తున్నన చెల్లనంగ
నలుకన నుగ్గాడునా మురికొనునన
తుండించుననంగను చెండుననంగ
నలుకన తునుమాడుననంగ వందటలాడు
ననంగను మోడ్చుచన తునుమన
పరిమాచ్చుననంగను పాలాడునాంగ క
సిమెనంగునాం జప్పు సేయుననంగ

గి. నుత్తరించన తలుగననొప్పె వేళ్ళు
వుడమి ఖండించుటకు; తోకుమడచు రేకు
మడచన నశింపసేయుట కడరెవేళ్ళు
బాలనగరిశ భవనాశ నీలకేశ.

411

చెండాడు, చెలడుచెండాడు, చెలగు, తున్ను, చెల్లు, నలుకు, మగ్గాడు, మురికొను, తుండించు, చెండు, నలుకు, తునుమాడు, వందలలాడు, మోడ్పటచు, తునుము, పరిమార్చు, పాలాడు, కసిమెసఁగు, చక్కినేయు, ఉత్తరించు, తఱుగు అనఁగా ఖండించుటకు బేళ్ళు. తేనుమడచు, రేనుమడచు అనఁగా నళింపనేయుటకు బేళ్ళు.

గీ. ఆయుముచు కీలకము గుట్టు గాయకంబు
 కీలు మారాము లోచెయ్యి కిటుకు నొలవు
 నెఱును కొఱసంది గుఱికొండి వఱలెభువిని
 మర్మమునకునభిఖ్యలు మదనజనక. 412

ఆయుము, కీలకము, గుట్టు, గాయకము, కీలు, మారాము, లోచెయ్యి కిటుకు, ఒళవు, నెఱును, కొఱసంది, గుఱికొండి అనఁగా మర్మమునకు బేళ్ళు.

గీ. ఆయువునకు నుగంబొను; ప్రాణమునకు
 నునుఱు మన్ని మిడుకు జెల్లెను; సబ 11 బడు
 గనఁగ శవము; జీవస్థానమునకు నెఱును
 గురును గుఱికొండినాఁగను పరమపురుష. 413

ఉగము అనఁగా ఆయువునకు పేరు. ఉనుఱు, మన్ని, మిడుకు అన ప్రాణము బేళ్ళు. సబము, బడును అన శవము బేళ్ళు. నెఱును, గురును, గుఱి కొండి అనఁగా జీవస్థానమునకు బేళ్ళు.

గీ. బందె చెఱ యాక నాఁగ నిర్బంధ సంజ్ఞ
 జెల్లె; చెఱసాల గిడ్డగి చెఱయు బంది
 గంబు గండారునాఁగ నామంబులడఱ
 సంబుజోదర కారాగ్నహంబు బేళ్ళు. 414

బండె, చెఱి, అక అన నిర్బంధము చేళ్ళు. చొజనాఱి, నిర్బంధి, చెఱి, బందిగము, గండారు అనఱిగా కారాగృహము చేళ్ళు.

గీ. బండెగొనె చెఱివెట్టెను బందిగమిచె
ననఱి నిర్బంధపెట్టుటకొను రాచ
చేరికగలవల్కులతఱి ఱఱిజఱిరి తెనుఱిగు
బడసి ముగీసెచు క్షత్రీయవర్ణు ఱఱిఱి. 415

బండెగొనె, చెఱివెట్టె, బందిగమిచె అనఱిగా నిర్బంధపెట్టుట చేళ్ళు.
క్షత్రీయవర్ణు చుగిఱెను.

వైశ్య వర్ణ

క. బేరియు తొడవుట్టనఱిగ బె
హరియు కోమటియనఱిగ బేహరినా బే
హరియు బచ్చన సంపా
సారియు సెట్టియన వైశ్యసంజ్ఞ మురారీ. 416

బేరి, తొడవుట్టు, బెహరి, కోమటి, బేహరి, బచ్చు, సంపా సారి, సెట్టి అన వైశ్యసంజ్ఞ చేళ్ళు.

గీ. బేరమన బెహారంబన బేహరమన
నఱిగడ బేహారమనఱిగ వాఱిజ్యసంజ్ఞ;
యెరవు పరవత్తెమును రొయి పొరచియు మఱి
చేబదులునాఱిగఱెల్లె యాచితకమునకు. 417

బేరము, బెహారము, బేహారము, బేహారము అన వాణిజ్యముపేళ్ళు. ఎగువు, పరపత్తెము, గోయి, పొరచి, చేబడులు అన యాచితకముపేళ్ళు.

గీ. అచ్చుదలనాఁగ రవడినా నప్పనంగ
 ఋణము; వడ్డి తమానంబు వృద్ధికొను;
 పెచ్చునఁగ నెచ్చుపెచ్చున సొచ్చెమనఁగ
 నొధనాధికమునకు మురాసురారి 418

అచ్చుదల, రవడి, అప్పు అనఁగా ఋణముపేళ్ళు, వడ్డి, తమానము అన వృద్ధికిపేళ్ళు. పెచ్చు, ఎచ్చుపెచ్చు, సొచ్చెము అనఁగా ధనాధికముపేళ్ళు

క. మకరాంకజనక రోనాఁ
 గ కుదువనా గిరవనఁగ నగావనఁగా నా
 హకమన రోయి యునఁగ నా
 యకమనఁగా బంధకమునకొ నామంబుల్. 419

గో, కుదువ, గిరవు, అగావు, ఆహకము, రోయి, ఆయకము అనఁగా బంధకముపేళ్ళు.

గీ. ఆరుకలు నారుగలు నాళ్లు నొను కోద్ర
 వంబు; సజ్జలు గంటెలు కంబులనఁగ
 కంగుభేదంబు; కొఱ్ఱలనంగ కొఱల
 నంగ నొప్పెను భువినిప్రియంగు సంజ్ఞ. 420

ఆరుకలు, ఆరుగలు, అళ్లు అనఁగా కోద్రవములపేళ్ళు. సజ్జలు, గంటెలు, కంబులు అన కంగుపేళ్ళు. కొఱ్ఱలు, కొఱలు అన ప్రియంగువుపేళ్ళు.

సీ. ఇప్పపూరాబనా లేనుఁగుకొమ్ములు
 నాకుసన్నఁబులు నొట్రెగడలు

కప్పగబోగులు కస్తురిపట్టియల్
 కుత్తిమల్లెలు చిటిముత్తైములును
 రామసాగరములు రాజనములు తీవె
 సరులు ముస్తైలు ముత్తైసరులు తొక్క
 పాయలు సక్కుళ్లు బంగారుతీగెలు
 మదనగందులు తీగమల్లియలును
 గీ కాకితొక్కలు చిటిపూలు గరుడసరులు
 చందమామపువ్వులు నాగసాగరాలు
 పాలమీఁగడలును సుకవాసులనఁగ
 ధాన్యభేదంబులై యొప్పె దానవారి. 421

ఇప్పూరాజనాలు, ఏనుఁగుకొమ్ములు, ఆకుసన్నములు, అర్రైగడలు, కప్పగబోగులు, కస్తురిపట్టెలు, కుత్తిమల్లెలు, చిటిముత్తైములు, రామసాగరాలు, రాజనములు, తీవెసరులు, ముస్తైలు, ముత్తైసరులు, తొక్కపాయలు, అక్కుళ్లు, బంగారుతీగెలు, మదనగందులు, తీగమల్లెలు, కాకితొక్కలు, చిటిపూలు, గరుడసరులు, చందమామపూలు, నాగసాగరాలు, పాలమీఁగడలు, సుకవాసులు అనఁగా ధాన్యభేదముల పేళ్ళు.

గీ. ఆవ లావాలు సానువులనఁగ సర్వ
 కంబులగు; సెనగలు చణకంబులగును;
 నూలు నువులన తిలలగును; వెలిగార
 మనఁగ గవ్వచౌకమన టంకణంబుపేళ్ళు. 422
 ఆవలు, ఆవాలు, సానువులు అనఁగా సర్వకముల పేళ్ళు. సెనగలు అన చణకము పేరు. నూలు, నువులు అన తిలల పేళ్ళు. వెలిగారము, గవ్వచౌకము అనఁగా టంకణము పేళ్ళు.

గీ. కరిసనంబును నేద్యంబు కర్సనంబు
 కమతమును కమ్మతము కృషికమరెపేళ్లు;
 కమ్మతీఁ డరకాఁడును కమతకాఁడు
 కరిసనీఁడన పేళ్ళొప్పు కర్నకునకు.

423

కరిసనము, నేద్యము, కర్సనము, కమతము, కమ్మతము అన కృషికి
 పేళ్ళు; కమ్మతీఁడు, అరకాఁడు, కమతకాఁడు, కరసనీఁడు అన కర్నకునకు
 పేళ్ళు.

గీ. ఆబరము సని సస్సెంబు వైరు పయిరు
 నాఁగ సస్యంబు; పొటకఱ్ఱనాఁగ పొట్ట
 కఱ్ఱయు వరిపొట్టయు పొటకఱ్ఱయనంగ
 కలమగర్భంబునకు బేళ్లు కల్మపారి.

424

ఆరబము, సని, సస్సెము, వైరు, పయిరు అనఁగా సస్యంబునకు పేళ్ళు.
 పొటకఱ్ఱ, పొట్టకఱ్ఱ, వరిపొట్ట, పొటకఱ్ఱ కలమగర్భము పేళ్ళు.

పంచపాది గీ. తనరు మడి పొలమనఁగ కేదారభూమి;
 చెలఁగె గుడ్డంబు పొలమన ఫలితభూమి;
 గనిమనా వరుజనఁగ నొడ్డనఁగ నొను
 క్షితిని కేదారకస్వల్పనేతువగుచు
 బరగె; మునికోల ములుగోల ప్రాజనమగు. 425

మడి, పొలము అన కేదారభూమి పేళ్ళు. గుడ్డము, పొలము అన ఫలిత
 భూమి పేళ్ళు. గనిమ, వరుజ, ఒడ్డు అనఁగా కేదారకస్వల్పనేతువు పేళ్ళు.
 మునికోల, ములుగోల అన ప్రాజనము పేళ్ళు.

పంచపాది గీ. నాగలన కొండ్రైదువునాఁగ దుక్కి
 వాలు నాగలి నాగేలు వజ్రలె హాలము;
 నేరరక మడఁకయు బద్ధవృషహాలంబు;
 వల్లెయనఁ ద్రాడఁంగను వల్లియుయన
 రజ్జువగు; కొండవలి లవిత్తంబువేరు. 416

నాగలు, కొండ్రైదువు, దుక్కివాలు, నాఁగలి, నాగేలు ఆన
 హాలమువేళ్ళు. ఏరు, అఱక, మడఁక ఆన బద్ధవృషహాలమువేళ్ళు. వల్లె,
 ద్రాడు, వల్లియు ఆన రజ్జువువేళ్ళు కొండవలి ఆన లవిత్తమువేరు.

గీ. కందు బాణలి బంగల కంచుకట్టు
 మంగలంబన భాష్ట్రీమా; మఱిహసంతి
 కౌను కుంపటి వయ్యందియఁగవేళ్ళె;
 మూఁకుడనఁగ శరావమా మునివిలోల, 427

కందు, బాణలి, బంగల, కంచుకట్టు, మంగలము ఆన భాష్ట్రీము
 వేళ్ళు. కుంపటి, వయ్యంది ఆన హసంతివేళ్ళు. మూఁకుడు ఆన శరావము
 వేరు.

క. కుండ పరఁటి ప్రవ్వ పనఁటి
 బాండువ కొడు మలికి పంటి బాన మఱువనాఁ
 భాండమగును; పింగాణియు
 మెండుకొనెకా ధరణి చీనమృత్పాత్ర హారీ. 428

కుండ, పరఁటి, ప్రవ్వ, పనఁటి, బాండువ, కొడుము, అలికి, పంటి,
 బాన, మారువ ఆన భాండమువేళ్ళు. పింగాణి ఆన చీనామృత్పాత్రవేరు.

గీ. గాదె రంజణి కాఁగును గాజె రంజ
 ణయనఁ జెల్లు నలంజర నామపంక్తి;

చెంబు జారీ గరగ గిండి తంబుగయును
 నగైడయు గలఁతియనాఁగ స్వల్పపాత్ర.

429

గాదె, రంజణి, కాఁగు, గాజె, రంజణ అనఁగా అలంజరమువేళ్ళు.
 చెంబు, జారి, గరగ, గిండి, తంబుగ, నగైడ, గలఁతియ అన స్వల్పపాత్రము
 వేళ్ళు.

క. అరివాణము పేలా డ

బ్బుర గిన్నియ గిన్నెయును డబుర చిందువ ద
 బ్బుర కోర దబురయనఁగా
 మురదనుజవిఫాలఛపకమునకు నభిఖ్యల్

430

అరివాణము, పేలా, డబ్బుర, గిన్నియ, గిన్నె, దబుర, చిందువ,
 దబ్బుర, కోర, దబుర అన చపకమునకువేళ్ళు.

క. ఇలభోజనపాత్రయగున్

దళిగయు కంచంబు తట్టి తలియి తెలియయుం
 దలె యరివాణము పల్లెము
 తళియయు పల్లెరమనంగ దగు పశ్యమనన్.

431

తళిగ, కంచము, తట్టి, తలియి, తెలియ, తలె, అరివాణము, పల్లెము
 తళియ, పల్లెరము, పశ్యము అన భోజనపాత్రవేళ్ళు.

గీ. ఒండడము దొంతి దొంతర బండలంబు

నాఁగ ఘటపరంపర రాజినామములగు;
 దొంతరయనంగ వరుసనాఁ దొంతియనఁగ
 వెలసె భువిపరంపరసంజ్ఞ వేదవేద్య.

432

బండడము, దొంతి, దొంతర, బండలము అన ఘటపరంపరపంక్తికి
వేళ్ళు, దొంతర, వరుస, దొంతి అనగా పరిపర వేళ్ళు.

గీ. సన్నెకలు సనె సనెకలు నాన సన్నె
సన్నియయనంగ శాణమా; చట్టువంబు
గరిఁటెనాఁగ పొన్నట్టన గంటెనాఁగ
యబకనాఁగ నగపనాఁగ నగును దర్శి. 433

సన్నెకలు, సనె, సనెకలు, సాన, సన్నె, సన్నియ అన శాబ్దమువేళ్ళు.
వట్టు వము, గరిఁటె, పొన్నట్టు, గంటె, అబక, అగప అన దర్శివేళ్ళు.

గీ. సాద మోమటి బువ్వ ప్రసాద మోము
రము పసాదము బోన మోరెమును వంట
కంబు దోమటి కూ డోగిరంబనంగ
నన్నమగు; రెల్లనాఁ మెతుకనఁగ కణము. 434

సాదము, ఓమటి, బువ్వ, ప్రసాదము, ఓయిరము, పసాదము, బో
నము, ఓరెము, వంటకము, దోమటి, కూడు, ఓగిరము అన అన్నమువేళ్ళు;
రెల్ల, మెతుకు అన కణమువేళ్ళు.

గీ. బానసంబును వంట నువారమునఁగ
పచనమునకొను వే; శ్లాడబాల బోన
కొండు వంటరియును వంటవాఁడు కుండ
గోకరి యనంగ నగు పాచకునకుఁ బేళ్ళు. 435

బానసము, వంట, నువారము అనగా పచనమునకుఁ బేళ్ళు. అడబాల,
బోనకొండు, వంటరి, వంటవాఁడు, కుండగోకరి అన పాచకునకుఁ బేళ్ళు.

గీ. ఖండశర్కరకౌ పులకండయనఁగ
 కండచక్కెరనాఁగను కండయనఁగ;
 కూర్చికకు జున్ననంగను కురుజనంగ
 దనరె; మజ్జిగ చల్లనాఁ దక్రమాను. 436

పులకండము, కండచక్కెర, కండ అనఁగ ఖండశర్కరకుపేళ్ళు. జున్ను, కురుజు అన కూర్చికకుపేళ్ళు. మజ్జిగ, చల్ల అన తక్రముపేళ్ళు.

గీ. తైరు పెరుఁగును తయిరన దధికిపేళ్ళు;
 పాలనఁగ పంకమనఁగను పాడినాఁగ
 క్షీరనంజ్జ; వెన్నయన మిసిమియనంగ
 తెలుఁగునను నవసీతమా దేవదేవ. 437

తైరు, పెరుఁగు, తయిరు అన దధికిపేళ్ళు. పాలు, పంకము, పాడి అన క్షీరములపేళ్ళు. వెన్న, మిసిమి అనఁగా నవసీతముపేళ్ళు.

గీ. అంబకశమన సంబలియనఁ నవాఁగు
 వా; పయఃకర్కరికి బూదయనఁగ పాల
 గరగనాఁ జెల్లె; లాజలౌ బొరుగు లనఁగ
 పేలలనఁగ పేలాలన ప్రేలలనఁగ. 438

అంబకశమ, అంబలి అన అవాగువుపేళ్ళు. బూద, పాలలిఁగ అన పయఃకర్కరిపేళ్ళు. బొరుగులు, పేలలు, పేలాలు, ప్రేలలు అన లాజలపేళ్ళు.

గీ. మెసఁగు మెసవు పసాపడు మెక్కు క్రోలు
 తినుననఁగఁ తినుచునా ; తిండియు నెర

యనఁగ సాహాయనా బాహుమనఁగ బూతి

యనఁగ నారోగిణిమఱ భోజనముపేర్చె.

+39

మెనఁగు, మెనవు, పసాపడు. మెక్క, క్రోలు, చిగు ఆన భుజించుట
 శేష్యు. తిండి, ఎరి, సాపాట, బోనగు, బూతి, అరోగిణిమఱ ఆన భోజనము
 నకుఁ జేళ్ళు.

గి. క్రోలఁగఁగ త్రాగునాఁగ తెక్కినామనఁగ

నొను పానము సేయుట కాంధ్రమనను

గ్రుక్కనా మ్రింగనంగ తెక్కినామనఁగ

కముచునా గ్రుక్కిలియనంగ కబళనంబు.

+40

క్రోలు, త్రాగు, తెక్కినామ ఆన పానము సేయుట శేష్యు. గ్రుక్క
 మ్రింగు, తెక్కినామ, కముచు, గ్రుక్కిలి ఆన కబళనము శేష్యు.

క. వనజాక్షా మెలకువయన

మనికియనక బ్రతుకనంగ మనుగడయనఁగ

మనునా బ్రదిమియనఁగ బ్రగు

కన జీవనమునకుఁ బ్రేర్చు హోటకచేలా.

+41

మెలకువ, మనికి, బ్రతుకు, మనుగడ, మను, బ్రదిమి, బ్రదుకు
 అవఁగా జీవనము శేష్యు.

గీ. గొల్లకీలారి వ్రేడును గొల్లవాఁడు

గొల్లఁడు కిలారియనఁగను గోపకుండు;

వ్రేత మంద ప్రోయాలును వేత గొల్ల

తయును గొల్లదినా గోపికయగు శౌరి.

442

గొల్ల, కీలారి, వేగిడు, గొల్లవాడు, గొల్లడు, కిలారి అన గోపకుని పేళ్ళు. ప్రేత, మందప్రాయాలు, వేత, గొల్లత, గొల్లరి అన గోపికకు పేళ్ళు.

గీ. గొల్లనా వ్రేయనంగను గోపకులము;
పసియనంగను పశ్చాఖ్యపరగె; ఘోష
మునకు కీలారమున మందయన కిలార
మనఁగ తొఱ్ఱుపట్టనఁ జెల్లు వనజనాభ. 443

గొల్ల, వ్రే అన గోపకులము పేళ్ళు. పసి అన పశువు పేళ్ళు. కీలారము మంద, కిలారము, తొఱ్ఱుపట్టు అన ఘోషమునకు పేళ్ళు.

క. నఱ్ఱయు మొదవన నావన
తొఱ్ఱనఁగను గిడ్డియనఁగ తొడుకనఁగ మఱిక
గుఱ్ఱియనఁగ నాబసియన
చిఱ్ఱున సురభికినిఁ బేళ్లు జెల్లె ముకుందా. 444

నఱ్ఱ, మొదవు, ఆవు, తొఱ్ఱు, గిడ్డి, రూ|| గిడిసి, తొడుకు, కుఱ్ఱియ, ఆబసి అనఁగా సురభికి పేళ్ళు.

గీ. అఱ్ఱ యొఱ్ఱియ పోట్లావు నఱ్ఱవ నఱ్ఱ
నాఁగ కరటకుఁ బేళ్లగు; నఱ్ఱయు గడి
పోతు మఱి ముడిగిబ్బ యాఁజోతు నాల
పోతునాఁగను గోవృషంబునకు పేళ్లు. 445

అఱ్ఱ, ఒఱ్ఱియ, పోట్లావు, అఱ్ఱవ, నఱ్ఱ అన కరటకు పేళ్ళు. నఱ్ఱ గడిపోతు, ముడిగిబ్బ, అఱ్ఱోతు, అలపోతు అన గోవృషభము పేళ్ళు.

గీ. గోద యెద్దును గిబ్బయు గోణి గిత్త
 కోడెనా వృషభంబగు; దూడ క్రేపు
 లేగ గోవత్సనామావళియగు; కవ్వ
 మనఁగ తరిగోలనా మంథమగుమురారి 446

గోద, ఎద్దు, గిబ్బ, గోణి, గిత్త, కోడె అన వృషభమువేళ్ళు. దూట' క్రేపు, లేగ అన గోవత్సమువేళ్ళు. కవ్వము, తరిగోల అన మంథమువేళ్ళు.

గీ. అకత్రాడఁగ తరిత్రాడనఁగ త్రిప్ప
 త్రాడనంగ మంథరశ్మిదనరె; చిలుకు
 నాఁగ త్రచ్చనయన తరినాఁగ తరుచు
 నా మధించుట కాఖ్యలా నలిసనాభ. 447

అకత్రాడు, తరిత్రాడు, త్రిప్పత్రాడు అన మంథరశ్మికివేళ్ళు. కవ్వ పుత్రాడు. చిలుకు, త్రచ్చు, తరి, తరచు అన మధించుటవేళ్ళు.

గీ. మేక వేటయు చింబన మేషమాను;
 వేట చింబోతు పొట్టేలు వేటపోతు
 నాఁగ ఛాగంబగును; గొత్తనాఁగ గొఱియ
 గొఱియయనంగ నేడక గోపబాల 448

మేక, వేట, చింబు అన మేషమువేళ్ళు. వేట, చింబోతు, పొట్టేలు, వేటపోతు అన ఛాగమువేళ్ళు. గొత్త, గొఱియ, గొఱియ అన ఏడకవేళ్ళు.

గీ. ఏడిక పొట్టేలు పొట్టేలు నేడి తగరు
 వేటయను గొత్తపోతన వెలసె నేడ

కంబు నామాలి; గాడిదె గాలిగాఁడు
 నాఁగ గార్ధభమగు భోగిభోగశయన. 449

ఏడిక, పాపేలు, పాట్టెలు, ఏడి, తిర, వేఁట, కొత్తెపోతు అన ఏడకము చేళ్ళు. గాడిదె, గాలిగాఁడు అన గార్ధభము చేళ్లు.

క. లొట్టియనా నెంటియనా
 లొట్టేనుఁగు లొట్టిపిట్ట లొట్టిపిటయనఁగక
 లొట్టిపిటయనంగను లొట్టి
 పిట్టయనఁగ నుప్ప్రమునకు చేళ్లు మురారీ. 450

లొట్టియ, ఒంటియ, లొట్టేనుఁగు, లొట్టిపిట్ట, లొట్టిపిట, లొట్టిపిట్ట లొట్టిపిట్ట అన ఉప్ప్రమునకు చేళ్లు.

పంచపాదిగీ. విలువ వెలనాఁగ మూల్యంబుచేళ్ళు; సంచ
 కరువు సంచకరము సంచకారమనఁగ
 సంచకరపాను; గడన రజనయనంగ
 జెలఁగె సంపాదనము; కూడుచలయనంగ
 లాభమునకాఖ్య మన్మథలలితదేహ. 451

విలువ, వెల అన మూల్యము చేళ్ళు. సంచకరువు, సంచకరము, సంచకారము అన సంచకరము చేళ్ళు. గడన, రజన అన సంపాదనము చేళ్ళు. కూడుచల అన లాభము చేరు.

గీ. వైక మాస్తి బండాలుంబు బండవలము
 పసిఁడి బండారమును లిచ్చి బండరువును

కాసు విడిముడి సొమ్ము రొక్కంబు వెలగ
మొల్లము లపక ముడుపన దెల్లె ధనము.

452

వైకను, ఆత్తి, బండాలము, బందవలగు, పసిండి, ఓండాంబు, తిప్పి, బందవపు, కాసు విడిముడి, సొమ్ము, రొక్కము, వెలగ, మొల్లము లపక, ముడుపు అన ధనము వేళ్ళు.

సీ. ఉదిరి చిన్నిదమును హొం పైడి సంచంబు

బంగారు బంగరు బంగరంబు

జాళువా పుత్తడి జాలువా పుత్తలి

బంగార మపరంజి బంగరువును

పొన్ను కడానియు సొన్నంబును పసిండి

పయిడి కుందనమును పసిడి హొన్ను

నా చెనుంగున స్వర్ణనామధేయంబులొ;

వరకు తగడునా సువర్ణపత్ర

గీ. మగును; పూదియనాఁ బూదిను యన జెల్లె

కనక గుళికాఖ్యలై; మడికాసు వెండి

నాగ రజతాఖ్యలొ రతనంబు మిన్న

మానికము వాసిపూసనా మణికివేళ్ళు.

453

ఉదిరి, చిన్నిదము, హొం, పైడి, సంచము, బంగారు, బంగరు, బంగరము, జాళువా. పుత్తడి, జాలువా, పుత్తలి, బంగారము, అపరంజి, బంగరువు, పొన్ను, కడాని, సొన్నము, పసిండి, పయిడి, కుందనము, పసిడి హొన్ను అన సువర్ణము వేళ్ళు. వరకు, తగడు అన స్వర్ణపత్రము వేళ్ళు.

పూదియ, పూది అన కనకగుళిక పేళ్ళు. మడికాసు, వెండి అన రజతముపేళ్ళు. రతనము, మిన్న, మానికము, వాసిపూస, రూ|| పూస అన మణికిపేళ్ళు.

క. మగతాయి మూలరాయియు

మగతా మఱి రవయును మగ మానికమనఁగా

నగు వజ్రము; నీలమణికి

నగు గొడుపన కప్పతాయి యనఁగ మురారీ. 454

మగతాయి, మూలతాయి, మగతా, రవ, మగమానికము అన వజ్రముపేర్లు. గొడుపు, కప్పతాయి అన నీలమణిపేర్లు.

గీ. కెంపుమానికమును తమ్మికెంపు నాఁగ

పద్మరాగమణికిపేళ్లు బరగెను; పులు

తిండి తాయి పుల్లంటుతా తెనుఁగునందు

నిండ్రనీలమణికిసంజ్ఞ యింద్రపాల. 455

కెంపు, మానికము, తమ్మికెంపు అన పద్మరాగమణిపేర్లు. పులుతిండి తాయి, పుల్లంటుతా అనఁగా ఇంద్రనీలమణిపేర్లు.

గీ. మరకతమునకుఁ బెళ్ళొప్పు గరుడపచ్చ

పచ్చ పేరోదము కిరీటిపచ్చ పులుఁగు

తాయి పేరోజనునఁగ; రవాయి కృత్తి

మమణిపేరగు సురపాల మానిలోల. 456

గరుడపచ్చ, పచ్చ, పేరోదము, కిరీటిపచ్చ, పులుగుతాయి, పేరోజము అన మరకతముపేర్లు. రవాయి అన కృత్తిమణిపేర్లు.

పంచపాదీగీ. ఆణిపూస ముత్తైంబు సుప్పాణిముత్తి
 యంబు చినుకుఁబూసయును ముత్తియు సుపాణి
 యనఁగ మాక్తికనామధేయంబు; పవడ
 మనఁగ మెఱుఁగురిక్క పగడమనఁగ విద్రు
 మంబుపేళ్ళగు సురపక్ష యంబుజాక్ష. 457

ఆణిపూస, ముత్తైము, సుప్పాణి, ముత్తియము, చినుకుఁబూస,
 ముత్తియు, సుపాణి అన మాక్తికముపేర్లు. పవడము, మెఱుఁగురిక్క, పగ
 డము అనఁగా విద్రుమముపేర్లు.

గీ. పిల్లికన్రతనంబు బేరుజెల్లె
 భువిని వైడూర్యమునకును; ప్రొద్దగల్లు
 నాఁగ సూర్యకాంతముణికి నామమగును;
 పటికమన పలుగనఁగను స్ఫటికమాను. 458

పిల్లికన్రతనము అన వైడూర్యముపేరు. ప్రొద్దగల్లు అన సూర్యకాంత
 ముణిపేరు, పటికము, పలుగు అన స్ఫటికముపేర్లు.

క. నెలచట్టు చలువతాయియు
 నెలతా మఱి చందుతాయి నెలచల్పయు జా
 బిలిరాయనఁగా తెలుఁగున
 నలరెను శశికాంతముణికి హఠకచేలా. 459

నెలచట్టు, చలువతాయి, నెలతా, చందురాయి, నెలచల్ప, జాబి
 లిరా అన చంద్రకాంతముపేర్లు.

గీ. అవని రుదురక్క రుదురాక యనగఁజేళ్లు
వెలసె రుద్రాక్షకై; యిడ్డెనలును కుడుము
లుండ్రములు మఱి యుండ్రాళ్లు నొప్పెమోచ
కొఖ్యలై; పాసెమన పాయసాన్నమగును. 460

రుదురక్క, రుదురాక అన రుద్రాక్షచేర్లు. ఇడ్డెనలు, కుడుములు, ఉండ్రములు, ఉండ్రాళ్లు అన మోచకముచేర్లు. పాసెము అన పాయసాన్నముచేరు.

గీ. కుఠరరాఢ్యర గుజైన గూళ్లనంగ
బాల్యకేళికావాగువో; భక్త్యభేద
ములగు నిడికుడుకలు నవుగులు కజాయ
ములును బొబ్బట్లు కర్ణకాయలును శౌరి. 461

గుజైనగూళ్లు అన బాలికలుకేళియందువండెడి అవాగువు చేరు. ఇడికుడుకలు, అవుగులు, కజాయములు, బొబ్బట్లు, కర్ణకాయలు అన భక్త్యభేదముచేళ్లు.

సీసమాలిక. అఱి సగంబును సాము సర సాయనగఁ సర్ద
మొప్పొండు నొక్కటి యొకటివంచ
యొక్కటి వంచంబు నెక్కంబు వంచినా
నేకంబగును; రెండు నిరుదు గదువ
యన ద్వయంబగు; తిగయన తివనా మూండు
నాఁగ త్రయము న్నాలు చవును
తీవంచ యుడ్డ చొ తిగవంచ యుడ్డా య
నగఁ చతుర్థముచేళ్లునగడె; నైదు

నరపది చవ్వంచ యటపది యేనన
 వెలసె పంచకమయ్యు; బేత్రి యారు
 దుగమూఁడునా పట్కమగు; సతా సత యేఘ
 సత్తాయనంగను సప్తకంటు;
 నెనిమిదియును దచ్చి యిరుచౌకమన నష్ట
 కమ్మగు; ముత్తిగ తొమ్మిదియన
 నవసంఖ్యకివియానునామాళి; యీరేను
 పదినాఁగ దశకమైపరగెను; పద
 కొండు నేతాదశముండెపేర; నిరారు
 బార పన్నెండు నీరారు బద్ర
 బారాయనంగను ద్వాదశమగు; పద
 మూఁడు త్రయోదశమునకుఁబేరు;
 పద్నాలు గిరేడు పరగె చతుర్దశం
 బునకగును; పదియేననంగనయ్యె
 పంచదశంబును; పదహారును పదారు
 పదియారునాఁగను బరగె షోడ
 శం; బగు పదియేడు సప్తదశంబు; ము
 య్యారు పద్దెన్నిది యష్టదశము;
 నెనగె పందొమ్మిది యేకోసవింశతి;
 యిరువది యిరువంబు యిరువదియన

గి. వటలె వింశతి; నూఱన వందనాఁగ
 నగు శతంబు; వే వెయి వేయి యన సహస్ర

మునకునగు; సున్న బుజనాఁగ బొట్టనంగ
బిందువునకునభిఖ్యలౌ కంఠరాంగ.

462

అఱ, సగము, సాము, అర, సా అన అర్థముపేళ్ళు. ఒండు, ఒక్కటి ఒకటి, వంచ, ఎక్కటి, వంచు, ఎక్కము, వంచి అన ఏకముపేళ్ళు. రెండు ఇరు, దుగ, దువ అన ద్వయముపేళ్ళు. తిగ, తివ, మూడు అన త్రయము పేళ్లు. నాలు, చవును, తీవంచ, ఉడ్డ, చౌ, తిగవంచ, ఉడ్డా అన చతుర్థము పేళ్ళు. ఐదు, ఆరపది, చవ్వంచ, ఆఱపది, ఏను అన పంచకముపేళ్ళు. బ్రేతి, అరు, దుగమూడు అన షట్కముపేళ్ళు. సతా, సత, సత్తా అన సప్తకము. ఎనిమిది, దచ్చి, ఇరుచౌకము అన అష్టకము. ముత్తిగ, తొమ్మిది అన నవసంఖ్య. ఈరేను, పది అన దశకము. పదకొంఱు అన ఏకాదశము. ఇరారు, బార, పన్నెండు, ఈరారు, బద్ర, బారా అన ద్వాదశము. పదమూడు అన త్రియో దశము. పద్నాలు, ఈరేదు అన చతుర్దశము. పదియేను అన పంచదశము. పదహారు, పదారు, పదియారు అన షోడశముపేళ్ళు. పదియేడు అన సప్తదశ ము. ముయ్యారు, పదెన్నిది అన అష్టదశము. పందొమ్మిది అన ఏకోనవింశతి. ఇరువది, ఇరువయి, ఇరుపది అన వింశతి. నూఱు, వంద అన శతముపేళ్ళు. వే, వెయి, వేయి అన సహస్రము. మున్న, బుజ, బొట్టు అన బిందువు పేళ్ళు.

గి. అడపమును నంచి సంచీయు హడపమునఁగ

జెల్లు పటపేటికకును; నిచ్చెనయు తాప
వెలసెనిశ్రేణి; వ్రేకంబు వ్రేకనయును
బరువునా భారమై వైశ్యవర్ణముగిసె.

463

అడపము, సంచి, సంచీ, హడపము అన పటపేటికపేళ్ళు. నిచ్చెను, తాప అన నిశ్రేణిపేళ్ళు. వ్రేకము, వ్రేకన, బరువు అన భారమునకుపేళ్లు.

వెళ్ళవర్ణముగిసెను.

శూచి వర్ణం.

గీ. కాలిపుట్టువు బలిజెము కాపు కలప
 తాల్పు నాలవవాడన దలచె నోద్రు
 నకు సభిఖ్యలు; మాకరినాంగ మాం
 కరియనంగ మాలికునకు గాఖ్యలు మురారి. 464

కాలిపుట్టువు, బలిజె, కాపు, కలపతాల్పు, నాలవవాడు అన
 నోద్రునకు జేళ్ళు. మాకరి, మాలకరి అన మాలికునకు జేళ్ళు.

క. పంచాణమువాడనగా
 నంచువాడనంగ నల్పికా నామంబుల్;
 కుంచీయనా వాగటయన
 కుంచెయనం గలమనంగ నగును తూలికకు. 465

పంచాణమువాడు, ఉంచులవాడు అనంగ శిల్పికి జేళ్ళు. కుంచీయ,
 వాగట, కుంచె, కలము అన తూలికకు జేళ్ళు.

క. బొమ్మయనంగ బొమ్మయనంగ ప
 తిమయనంగ సకినయనంగ బ్రతిమయకా; పంచా
 ణము కొఱ చిత్తరువనగా
 పంచాయుధశిల్పమున బెరగె నభిఖ్యల్. 466

బొమ్మ, బొమ్మ, పతిమ, సకిన అనగా ప్రతిమకు జేళ్ళు. పంచాణము,
 కొఱ, చిత్తరువు, రూ|| చిత్తరు అన శిల్పమునకు జేళ్ళు.

గీ. కమ్మరీడును కమ్మరి కమరవాడు
 నాంగ లోహకారకునామములు చె

లఁగె; వడ్లొజనంగ వడ్లంగినాఁగ
వడ్లవాఁడు వడ్లంగినా వర్ధికికగు.

467

కమ్మరీఁడు, కమ్మరి, కమరవాఁడు అనఁగ లోహకారకునిపేళ్లు
వడ్లొజ, వడ్లంగి, వడ్లవాఁడు, వడ్లంగి అనఁగా వర్ధికిపేళ్ళు.

గీ. స్వర్ణకారతుండగు నగసాలె కొమ్ము
కాఁడు సొన్నారెయును కమ్మటిఁడనంగ
కీలమునకగు గసి మేకు చీలయనఁగ
క్రకచమునకొను అంపంబు కరగనమున.

468

అగసాలె, కొమ్ముకాఁడు, సొన్నారి, కమ్మటిఁడు అన స్వర్ణకారకుని
పేళ్ళు. గసి, మేకు, చీల అన కీలముపేళ్ళు. అంపము, కరగనము అన క్రకచ
ముపేళ్ళు.

గీ. మూస క్రోవియనంగను మూషపేళ్ళు;
దాయి దాకలి డాకలి దాఁగలియన
నగు నిఘాతికకును; క్రోవి యండె గొట్ట
మనఁగ నాశంబునకుఁజెల్లు వనజనాభ.

469

మూస, క్రోవి అన మూషపేళ్ళు. దాయి, దాకలి, డాకలి, దాఁగలి
అన నిఘాతికపేళ్ళు. క్రోవి, అండె, గొట్టము అనఁగా నాశముపేళ్ళు.

గీ. కమ్మటంబన నుదురన కమటమన న
వును కలాదహనంతి; యూస్ఫాటినికిని
సాగె బరమా యనఁగ విడిసానయనఁగ;
మించె చివ్వు చెక్కనఁగ ఛేదించుటకును.

470

కమ్మటము, కుదురు, కమటము అనకలాదహాసంతికిఁజేర్లు. బరహా
పిడిసాన అన అస్ఫోటనికీపేళ్ళు చివ్వు, చెక్కు అన భేదించుపేళ్ళు.

వంచపది గీ. గండరువు పడియచ్చునంగను ప్రతికృతి
ముద్రసాధనకగుపేళ్లు; పొదుగు తావు
చెక్కు తాపించు నాఁగ ఖచించుటకగు
తరువడియు తఱిమెన తఱి తనరెదారు
ముఖమధనసాధనముపేళ్లు మునివిలోల 471

గండరువు, పడియచ్చు అన ప్రతికృతిముద్రసాధనముపేళ్ళు. పొదుగు,
తావు, చెక్కు, తాపించు అన ఖచించుటపేళ్ళు. తరువడి, తరిమెన, తఱి
అనఁగా దార్వాదిమధనసాధనముఁజేళ్ళు.

క. చిందుగ మజ్జగ పెట్టియ
మందస బదరికము పెట్టె మంజవ మఱియున్
మందసమును సందుగయును
చిందువనా పేటికకును జెల్లెమురారీ. 472

చిందుగ, మంజగ, పెట్టియ, మందస, బదరికము, పెట్టె, మంజవ,
మందసము, సందుగ, చిందువ అన పేటికపేళ్ళు.

గీ. బరణి పూనె కరాటంబు కరవటమన
భరణిపేల్లెను; కరసాన పట్టుసాన
సాన యన వజ్రభేదితశాణమగును;
జాటి చబుకు తఱట నాఁగ శకును చేర్లు. 473

బరణి, పూనె, కరాటము, కరవటము అన భరణిపేళ్ళు. కరసాన, పట్టుసాన, సాన అన వజ్రభేదతకాణముపేళ్ళు. జాటి, చబుకు, తఱట అన కకపేళ్ళు.

గీ. కుమ్మరీండు కుమ్మరినాంగ కుంభకార
కాహ్వయంబులు; కచ్చివాడనంగ సాలె
వాడు సాలీండునంగ తంతువాయిపేర్లు;
గొఱకుండున నీచునకుపేరు కోమలాంగ.

474

కుమ్మరీండు, కుమ్మరి అన కుంభకారకునిపేర్లు. కచ్చివాడు, సాలె
వాడు, సాలీండు అన తంతువాయిపేర్లు. గొఱకుండు అన నీచునిపేరు.

గీ. వసుధ మేరీండు కుట్రపువాడునాంగ
నగును వస్త్రచ్చదకున కాఖ్యలును; రేవం
డనంగ జావడియు మెడవాలనంగ చాక
లియన రజకుండు సారసనయనయుగ్గు.

475

మేరీండు, కుట్రపువాడు అన వస్త్రుధదకునిపేర్లు. రేవండు, జావడి,
మెడవాలు, చాకలి అన రజకునిపేర్లు.

గీ. మంగలియును మంగలవాడనంగ క్షౌర
కుండగును; తంటసంబును తండసంబు
నాంగ కుటిలికకొప్పె; నేనాది కోయ
ణునంగ గిరివాసవృగయునికయ్యె పేళ్ళు.

476

క. కొరవంజి యొక్క పిఱగే
 కరి బోయఁడు బోయయుఁ డొఱకాఁడు పిలుఁగు వేఁ
 కరి యొఱుకు వేఁటగిరి యన
 బరగెను లుబ్ధకునిపేళ్లు పావః చరితా. 477

కొరవంజి, ఎర్కు, పినుఁగు, ఏకరి, బోయఁడు, బోయ, పిలుఁగు,
 డొఱకాఁడు, వేఁకరి, ఎరుకు, వేఁటగిరి అన లుబ్ధకునికొఱేర్లు.

గీ. చెంచునా శబరుండఁగు; చెంచతయన
 సింగినా శబరస్త్రీకిజెల్లెప్పేగు;
 బోయెతయు నెఱుకుదియును బోయతయన
 నగు కిరాతకులస్త్రీకి నిగమ వేద్య. 478

చెంచు అన శబరునిపేగు, చెంచత, సింగి అన శబరస్త్రీకిజేర్లు,
 బోయెత, ఎరుకుది, బోయత అనగా కిరాతస్త్రీకిజేర్లు.

క. బోనిగాయన జాలరియన
 బోయియు బెస్తయననొప్పె భువికైవర్తుం
 డై; యురియు గుబ్బికయు వల
 నా నుచ్చనగాను జువ్వనా వాగురయా. 479

బోయీ, జాలరి, బోయి, బెస్త, రూ|| బెస్తవాఁడు అన కైవర్తుని
 జేర్లు. ఉరి, గుబ్బిక, వల, ఉచ్చు, జువ్వ అన వాగురయేర్లు.

ఆ. వె. బూటకంబు టక్కు బూక బూమియ బూమె
 బేడిజంబు బేలు వేడబంబు

మైదు మతకమనఁగ మాయయా; చియ్యనాఁ
గను దసర్పు మాంసఖండమునకు. 480

బూటకము, టక్కు, బూక, బూమియ, బూమె, బేడిజము, బేలు, వేడబము, మైదు, మతకము అన మాయపేర్లు. చియ్య అన మాంసఖండముపేరు.

గీ॥ ఎఱచి కలిమంబు నంజుడు నీరువు పొల
పొలను పెరసనఁగా మాంసమలరె; కఱ్ఱు
కుట్లు కఱకుట్లు కఱుకుట్లుగురు శలాక
కలిత పక్వమాంసంబగు కమలనాభ. 481

ఎఱచి, కలిమము, నంజుడు, ఈరువు, పొల, పొలను, పెరగు అన మాంసముపేర్లు. కఱకుట్లు, కఱకుట్లు, కఱుకుట్లు అన శలాకపూరిత పక్వ మాంసముపేర్లు.

పంచపది గీ॥ నల్ల నెత్తురు నెత్తును నలయనఁగ
రక్తముగు; కోపునాఁగ సారాయియనఁగ
మధురసంబగు; కలు కల్లు మఱియు చొక్కు
నీరు బహువచనము వెఱ్ఱిసీళ్ళనఁగ
మదిరపేళ్ళగు తెలుఁగున మదనజనక 482

నల్ల, నెత్తురు. నెత్తు, నల, అన రక్తముపేళ్ళు. కోపు, సారాయి అన మధురసముపేళ్ళు. కలు, కల్లు, చొక్కునీరు, ని॥ బ॥ వెఱ్ఱిసీళ్ళు అన మదిరపేళ్ళు.

గీ॥ తరుము జత జోక యొర పీక వరుస సవతు
 నాఁగ సామ్యంబు; మారట నాఁగ మాఱు
 నాఁగ ప్రతిబింబమా; పోలియన పోని
 నాఁగ అనుకారమునకాను భోగిశయన; 483

తరుము, జత, జోక, ఒర, పీక, వరుస, సవతు అన సామ్యము పేళ్లు
 మాఱట, మాఱు అన ప్రతిబింబము పేళ్లు. పోలిన, పోని, అన అనుకారము
 పేళ్లు.

క॥ తరము సవతు సాటిక యెన
 సరి యుద్దియు నీడు జోడు సాటియు దీటుం
 బురుడను గలమును పాటియు
 బర గెసమానంబుపేళ్లు భవవనదహనా. 484

తరము, సవతు, సాటిక, ఎన, సరి, ఉద్ది, ఈడు, జోడు, సాటు
 దీటు, పురుడు, అనుగలము, పాటి అన సమానము పేళ్లు.

క॥ సరిమాఁగు నెత్తువచ్చును
 దొరయును సోమించు నెత్తు తూఁగు నెనయగుక.
 సరిపడు నుద్దిపడును వా
 దరించన సమానమగుట దనరె ముకుందా. 485

సరిమాఁగు, ఎత్తువచ్చు, దొరయు, సోమించు, ఎత్తు, తూఁగు, ఎన
 యగు, సరిపడు, ఉద్దిపడు, బాదరించు అన సమానమగుట పేళ్లు.

గీ॥ బూమెనా మాఱటయనంగ బూమియయన
 నన్యవేషంబునకుఁ బేళ్లు నవనితనరు;

దొరయు పురుడించు పోలనఁ బరగె ననుక
రించుటకు; పొదపెట్టు సూచించుటకును. 486

బూనె, మాటట, బూమియ అన అన్యవేషము పేళ్ళు, తనకు, దొర
యు, పురుడించు, పోలు అన అనుకరించుట పేళ్ళు, పొదపెట్టు అన
సూచించుట పేరు.

ఉ॥ అడపాడ పోలికిం బొలకు వన్న మఱికి సవడింక యాగడక
సడి సవ మాద్రి మాదిరియు సవ్వడి పోలిక పోల్కి జాడ పో
బడి పొలముం దరంబు మఱి పారువయు బడికోల సంచు పో
వడియన సూచనాఖ్యలగు వారిజలోచన యాంధ్రభాషలోక

అడపాడ, పోలిక, పొలకువ, సవడి, ఈగడ, సడి, పవ, మాద్రి,
మాదిరి, సవ్వడి, పోలిక, పోల్కి, జాడ, పోబడి, పొలము, తరము, పారువ,
బడికోల, సంచు, పోవడి అనఁగా సూచన పేళ్ళు.

గీ॥ జూదమున ద్యూతమునకాఖ్య; జూదరియన
నెగడె కితవుని పేరయ్యు; పగడసాల
యనఁగనగును సోళాడొప్పి యనఁగ నెత్త
మనఁగ ద్యూతభేదములకు నాఖ్యలగును. 488

జూదము అన ద్యూతము పేరు. జూదరి అనని కితవుని పేరు, పగడసా
ల, సోళాడొప్పి, నెత్తము అన ద్యూతభేదమునకు పేళ్ళు.

బాళియు నెత్తపుఁబలకయు

పాలెయ నఁగనొప్పె శారీఫలమునకాఖ్యల్. 484

పాళియ, పలక, పాళియము, నెత్తపలక, పాళి నెత్తపుఁబలక పాశె
అనగా శారీఫలము వేళ్ళు.

గీ॥ నట్టనాఁ బాఁచికయు సారెనాఁగ బహువ

చనమునను కవఱలు నడ్డుసాళ్ళు నామ

రులన నక్షమఱులగు; పణాఖ్యలగు నెత్త

కమ్మయన పందెమునఁగ నెత్తమ్మనంగ. 490

నట్ట, పాఁచిక, సారె, ని॥బ॥ కవఱలు, అడ్డుసాళ్ళు, నామరులు, అన
అక్షమఱులకు వేళ్ళు. నెత్తకమ్మ, పందెము, నెత్తము అనఁగా పణము వేళ్ళు.

గీ॥ కాయనాఁగను సారెనాఁగను తెలుంగు

నందు ద్యూతకేళీసాధనంబువేళ్ళు;

వేట విడివేటయును డేగవేటయనఁగ

శ్యేనమ్మగయకు పేల్లను శేషశాయి. 491

కాయ, సారె అన ద్యూతకేళీ ఫలమువేళ్ళు. వేట, విడివేట, డేగ
వేట అన శ్యేనమ్మగయకు వేళ్ళు.

గీ॥ వేటనా వెటనాఁగ నాఘేటమాను

తీవుత్రా డొడిత్రాడన తెలుఁగునను మృ

గవ్యసాధనాభిఖ్యలు గలిగె; దోర

మనఁగ శ్యేనాంఘ్రిబంధరజ్జ్వాల్య శౌరి. 492

వేట, వెంట అన ఆఖేటము మృగయవేశ్యు. తీపుతాడు, ఒడిత్రాడు అన మృగవ్యసాధనమగురజ్జువు వేశ్యు. దోరము అన శ్యేనాంఘ్రిబంసరజ్జువు వేశ్యు.

గీ॥ జమటపాతయనంగను జాడతెల్పె

శ్యేననఖరాగ్రక్షణపాణికవచ

మునకు; మఱియును తోపారమును తోపార

మనఁగ శ్యేనముఖకవచమగును శౌరి

493

జమటపాత అన శ్యేననఖరాగ్ర రక్షణాన్తమైన పాణికవచమువేశ్యు తోపారము, తోపారము అన శ్యేనముఖకవచమువేశ్యు.

గీ. ఊణి వేపన కుక్కనా శునకమయ్యె

జాగిలంబు నుడువకుక్కనాఁగ మొఱస

డంబనఁగ వేటకుక్కనా డంబుమీరె

విశ్వక ద్రువునామము ల్విశ్వగర్భ

వేపు, కుక్క, అన శునకమువేశ్యు. జాగిలము, ఉడుపకకక, మొఱస పదము, వేటకుక్క అన విశ్వకద్రువువేశ్యు.

గీ. నడికియ యనంగను మఱినడి కేయనగ

శునకగళగిల్చికగు వరవనఁగ వరవు

డనఁగ దాసికినొ కొలుచనఁగ నోల

గిడిమనాఁగను జెల్లెనేవించుటకును.

పంచపదిగీ॥ వరపుడంబన దాస్యంబువలలె; నూడి
 గంబు నూడియమనఁగ నూడెంబనంగ
 నొప్పె పరిచర్య; కామటి యూడిగీడుఁ
 పారికాపుఁను పనివాఁడుపాలివాఁడు
 నాఁగ కర్మకరునిపేర్లు నలిననాభ 496

వరపుడము అన దాస్యముపేరు. ఊడిగము, ఊడియము, ఊడెము, అన
 పరిచర్యపేర్లు. కామాటి, ఊడిగీడు, పారికాపు, పనివాడు, పాలివాఁడు
 అన కర్మకరునిపేర్లు.

గీ. ఈండ్ర కబ్బిలిమును గాఁడు నీడిగయన
 శౌండికునకునభిఖ్యతా; సాహీనియును
 మందడీడును సాహీణీ మఱియు గులప
 గుఱపువాఁడన మందరకుండుశౌరి. 497

ఈండ్ర, కబ్బిలి, గౌడు, ఈడిగ అన శౌండికునకు పేర్లు- సాహీణి,
 మందడీడు, సాహీణీ, గులప, గుఱపువాఁడు అన మందర కునిపేర్లు.

కం. ఆసాదియు గూబరియును
 గోసఁగిపాణిసియు మాల గొడగయనఁగా
 నౌ సురియాళును మాదిగ
 నాసురయాళునుగొడారి నా బుల్కునుండౌ 498

ఆసాది, గూబరి, గోసఁగి పాణిసి, మాల, గొడగర, సురియాళు
 మాదిగ, సురయాళు, గొడారి అన పుల్కునునిపేర్లు.

సీ. దొంగ తెక్కలికాడు దొంగ యెల్లాపియు
 దొరకోలు సన్నాసి దోపికాడు
 బందికాడును ముచ్చు బరికాడు దోపరి
 దొరకు సన్నాసియు దోపుకాడు
 పచ్చెకాడును ముచ్చు బరి తెరవాటీడు
 దాపరి మునుముచ్చు దోపరీడు
 చేవాడకాడు ముచ్చిలికాడు ముచ్చుగో
 రయన నామాళిచోరకున కొను;

గీ. దాపరము దొంగరికమును దోపిడియును
 మోస తెరవాటు తెక్కలి ముచ్చిలియును
 ముచ్చిమి పిసాళమును దోపు పచ్చెము మఱి
 దోగురనగ చోరత్వమా భోగిశయన

499

దొంగ, తెక్కలికాడు, దొంగ, ఎల్లాపి, దొరకోలు సన్నాసి, దోపి
 కాడు, బందికాడు, ముచ్చు, బరికాడు, దోపరి, దొరకు, సన్నాసి, దోపు
 కాడు, పచ్చెకాడు, ముచ్చు, బరి, తెరవాటీడు, దాపరి, మునుముచ్చు
 దోపరీడు, చేవాడకాడు, ముచ్చిలికాడు, ముచ్చుగోర అనచోరకుని పేర్లు.
 దాపరము, దొంగరికము, దోపిడి, మోస, తెరవాటు, తెక్కలి, ముచ్చిలి,
 ముచ్చిమి, పిసాళము, దోపుడు, పచ్చెము, దోగురు అనచోరత్వము పేర్లు.

గీ. దోచు కొల్లాడు ముచ్చిలు దొంగలించు
 నాగ తస్కరించుటకు పేల్లెను; దొడ్
 కొల్ల వల్లడి చూడయు కోలువీటి
 నాగనగు సభ్యవస్కంధనంబుపేర్లు.

500

దోచు, కొల్లాడు, మ్రుచ్చిలు, దొంగలించు, అన తస్కరించు వేర్లు
వొడ్డు, కొల్ల, వల్లడి, చూర, కోలు, పీటి, అన అభ్యవ స్కూంధమునవేర్లు.

గీ. నెగడె యడిగట్ట యడియొత్తు నిత్యబహువ
చనమునందు సంబాళిగల్ సంబవులును
పావకోళ్లు పాగాలు పావాలు నింక
పావలు మఱినమ్మాళిగల్ పాదుకలగిం.

501

అడిగట్ట, అడియొత్తు, ని||బ|| సంబాళిగలు, సంబవులు, పావ
కోళ్ళు- పాగాలు, పావాలు, పావలు, సమ్మాళిగలు, అన పాదుకలవేళ్ళు.

గీ. మలకడంబస చెప్పన మఱియు బహువ
చనమునందున వాళ్లన సంబవులన
దనరె నోరచ్చులనంగ నుద్దాలనంగ
మల కడాలన పాదరక్షలకుఁ బేళ్లు.

502

మలకడము, చెప్ప, ||ని||బ, అకవాసు, సంబవు, ఓగచ్చులు
ఉద్దాలు, మలకడాలు అన పాదరక్షలవేర్లు.

కం. తెనుఁగున పార్షి త్రములకు
దనరెను పాపోసనంగ దగుముచ్చెయనం
గను పాయపోసన బహువ
చనమున సమ్మాళిగలన జగతివెలుంగెఁ.

503

పాపోసు, ముచ్చె, పాయపోసు, ||ని||బ సమ్మాళిగలు అన పార్షిత్ర
లకువేర్లు.

కం. కమలాయతేక్షణ కడా

సమనంగ తోలుకయు కళవసమనంగ

కళాసమనంగ తోలనంగ కడవ

సమనంగను గరుసనంగ చర్మముపేల్లె.

504

కడాసము, తోలుక, కళవసము, కళాసము, తోలు, కడవసము, గరును అన చర్మముపేల్లె.

గీ. గారడము కనుకట్టనంగ నగునిండ్ర

జాలవిద్యకుపేళ్లును; జగతినిపారి

పొలియు గావన బలిపేళ్లుగలిగివెలుగ

శూద్రవర్ణముగించితి సుందరాంగ.

505

గారడము, కనుకట్టు, అన ఇంద్రజాలవిద్య పేరు. పారి, పొలి, గావు, అన బలిపేళ్లు.

శూద్రవర్ణముగిసెను.

మాలినీ వృత్తము. జలదతులితకాయా శర్వదేవేంద్రగేయా

జలరుహదళనేత్రా సజ్జనస్తోత్రపాత్రా

కలుషనిచయదూరా కంధిజాచిత్తచోరా

దళితరిపుశిరోధీ దానవౌఘావరోధీ.

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

అంధ్రపదనిధానము.

తృతీయకాండము.

విశేష్యనిఘ్నవర్ణం.

క. శ్రీరమణోచపలాగం

భీరోక్తిస్తనితగరిను పృథులకృపాధా

రా రససంపాతావలి

శౌరివలాహకముభక్త సన్యముబ్రోచుకా.

1

వ. అవధరింపుము. తృతీయకాండంబునంగల విశేష్య నిఘ్నం

బాది వర్ణులవివరించెద.

గీ. భువిని పెద్దయు బాబన పూజ్యునిగును;

మాటినింగ యుంగను మత్తికాడు

నాంగ కాముకి; పులసరి తాంగయు మురి

కాడు తఱుసరియన గర్వి కనులనేత్ర.

2

పెద్ద, బాబు అన పూజ్యునిపేళ్ళు. మాటినింగ, మత్తికాడు అనగా కాముకిపేళ్ళు. పులసరి, తాంగ, మురికాడు, తఱుసరి అనగా గర్వికిపేళ్ళు.

సీ. అడిగొట్టు కల్లరి యటజాతి యణఁకుఁడు

చెన్నటి యేతరి చెనటి యాక

తాయ యులిపి పెఱఁగాను యాలరి గండ్ర

యొక్కివుడును కేడ యులిపిగొట్టు

గొంటు చిలుమువాలు గొంటరి టకటాంకు
 నాలిబూతిము తుల్య నాలిముచ్చు
 గుడుసరి బేలరి కూళుండు గట్టివా
 కల్లరీండును మఱి సుల్లమారి

గీ. కావరీండున కుత్సితభావకుండగు;

కఱటి టాటోటుకాండు టక్కరియు మోస
 కాండు లయకారి తక్కిడికాండు తక్కు
 డనంగ తక్కరినా వంచకునకు బేళ్ళు.

3

అడిగొట్టు, కల్లరి, అఱజాతి, అణఁకుండు, చెన్నఁటి, ఏతరి, చేనఁటి, ఆకతాయ, ఉలిసి, పెఱఁగాయ, ఆలరి, గండ్ర, ఉక్కివుడు, శేడ, ఉలిసి గొట్టు, గొంటు, చిల్మువాలు, గొంటరి, టకటాంకు, నాలిబూతము, తులువా నాలిముచ్చు, గుడుసరి, బేలరి, కూళుండు, గట్టివ, కల్లరీండు, సుల్లమారి, కావరీండు అన కుత్సితనకు బేళ్ళు. కఱటి, టాటోటుకాండు, టక్కరి, మోస కాండు, లయకారి, తక్కిడికాండు, తక్కుండు, తక్కరి అన వంచకుని బేళ్ళు

సీ. ఆకతాయ బిగాది యవదగఁకి గరాసు

తూండురి తుంటరి దుండగీండు
 తూంటరి దుడుకడు తులువ పలువ తూఁగ
 పలుగాకి పొడువడు ప్రల్లదీండు
 పాలువ వెంబరనిత్తు పొడువచెరికి దోసి
 పల్గాకి సరకడు ప్రల్లదుండు
 సటమటీండు చెనంటి యఱవ వెంబర తిప్ప
 కాయనా దుష్టుడై; కట్టిడి చెడ

గీ. గరుడగు గెంటరియును గొంటుకాఁడుకేడ
 కూళ ప్రిమిడి చెడగను కూళుఁడు నుఱి
 బెట్టిదుఁడు నుల్లకుండన పేళ్ల జెల్లె
 కూరుఁతు మానినికరహృత్పాఠి

4

అకతాయ, విగాది, అవదగాడి, గుగాను, తూచుచి, చుటచి, మండ
 గీఁడు, తూటం, దుదుకను, తులువ, పలువ, డాఁగ, పలుగాడి, పొదువడు,
 ప్రల్లదీఁడు, పొలువ, వెంబరవిత్తు, పొడువ, చెరికి, దోసి, పల్లకి, నుకఁగు
 ప్రల్లదుండు, అటమటేఁడు, చెనఁటి, అఱవ, వెంబర, తిప్పకాయ అనదు వ్వుని
 పేళ్ళు. కట్టఁడి, చెడగరుఁడు, గెంటరి, గొంటుకాఁడు, కేడ, కూళ, ప్రామి
 డి, చెడగడు, కూళుఁడు, బెట్టిదుఁడు, నుల్లకుడు అన గ్రూరణముపేళ్ళు.

గీ. చెడుగు బెట్టిదమును చండి చెడగరంబు
 బెరసు ప్రామిడి వాఁడినా ధరణిక్రూర
 మునకుజెల్లెను; గొరతననునగ మొఱక
 డంబునాఁగను దుష్టత్వమంబుజాక్ష.

5

చెడుగు, బెట్టిదము, చండి, చెడగరము, బెరసు, ప్రామిడి, వాఁడి
 అనగ్రూరముపేళ్ళు. గొరతనము, మొఱకడము అన దుష్టత్వముపేళ్ళు.

గీ. చిల్లగొండి జగడగొండి చిప్పలాడి
 యన కలహకారికాఖ్యలౌ; నల్పరాలి
 కౌను కొంచకత్తియనా; భయంకరునకు
 చల్లజంపన జెల్లెను సారసాక్ష.

6

చిల్లగొండి, జగడగొండి, చిప్పలాడి అన కలహకారికీపేళ్ళు. కొం
 చకత్తియ అన అల్పరాలిపేరు. చల్లజంపు అన భయంకరునకుపేరు.

గీ. చలపకారియు చలపాది చలమఱియన
 నౌను మాత్సర్యశీలునకాఖ్య లవని;
 చలముకొను చలపట్టును చలపొడుచు న
 నంగ మాత్సర్యవంతుడౌ నరునిపేళ్లు.

చలపకారి, చలపాది, చలమరి అనగా మాత్సర్యశీలుని పేళ్లు. చల
 ముకొను, చలపట్టు, చలపొడుచు అన మాత్సర్యముకలవాని పేళ్లు.

గీ. కలహశీలుడు కలపనగంపనాఁగ
 నౌను క్రయ్యాలక్రచ్చనాఁ నౌనుపేళ్లు;
 వేటిడియన వేడఁగునాఁగ వీటిడియన
 జెల్లె నజ్ఞానునకుపేళ్లు శేషశయన.

8

కలపనగంప, క్రయ్యాలక్రచ్చఅనగా కలహశీలునకు, శీలురాలరు పేళ్లు.
 వేటిడి, వేడఁగు, వీటిడి అన అజ్ఞానుని పేళ్లు.

ఆ. వె. చలపకారియనఁగ చలపాదియనఁగను
 మచ్చరీడనంగ మచ్చరియన
 చలమరియన నుర్వివెలసె ద్వేషికభిఖ్య
 లగుచు దనుజవైరి యాంధ్రమునను.

9

చలపకారి, చలపాది, మచ్చరీడు, మచ్చరి, చలమరి అన ద్వేషిక
 పేళ్లు.

గీ. వసుధలో సిగుమాలినవాఁడు నాఁగ
 గండనాఁగ లజ్జావిహీనుండతనరె;

స్కందీయు పుచ్చడీకము జెల్లె ల్లు
కల్లు నానికి సురపాల గాచులోల.

10

సిగ్గునూలినవాడు, గంప ఆం లక్షావిశీషునికేళ్ళు. స్వేద్య పుచ్చడీక
ఆం లజ్జనిబ్బనానికి కేళ్ళు.

డి. మునిరతపన మనుషరియన

మొన సెను రక్షించువాఁడు; యురియన మురిపం
బన మురిపెము కుచుకనంగ గ
మఁ బానణ్యుబు ప్లెళ్ళు గలిగె తెఱుఁగు న్.

11

మనుపరి ఆన రక్షించువాని పేరు. గుర. మురిపము, యురిపెము, కుచుక-
ఆన గమనలావణ్యులు పేళ్ళు.

తనరె మిసుమింతుమనంగ దీనుఁకుపేరు;
లావరియు బల్లిదుండు బళాయినాఁగ
నాఁడు బలవంతునక బేళ్ళు; నాతిగుండు
నాఁగ దుర్బలునకుజెల్లె ల్లిననాభ.

12

మిసుమింతుము ఆనదీచునిపేరు. లావరి, బల్లిదుండు, బళాయి ఆనంగ
బలవంతుని పేళ్ళు. ఆతగుండు అన దుర్బలుని పేరు.

క. ప్రకటిలె పాలసుండం మో

అకుండన పెచ్చారి నా మొఱకుండనంగను మో
అకు సుక్కిడు వెళుచన ము
అకునా ముంకనంగ భువినఅలె న్నూగునకన్

13

పాలనుఁడు, మోఱకుఁడు, పెచ్చారీ, మొఱకుఁడు, మోఱకు, పెళుచు, ఉక్కిఁడు, మొఱకు, మంకు అన మూఱునిపేళ్ళు.

ఉ. వెంగలినాఁగకూళుఁడును వెక్కలియ్యుడియండుముల్పయ్యున్
వెంగళియన్న నౌ వెకలి వేదుఱునా మఱి బొబ్బకాఁడునా
వెంగలివిత్తు బొప్పఁడును బేలయు నుక్కిడికాఁడనంగ నౌ
నంగజికోటిరూప భువియాంధ్రపదావళి మూఱనామముల్.

వెంగలి, కూళుఁడు, వెక్కలి, మడియఁడు ములుచ రూ|| ముల్ప, వెంగళి, వెకలి, వేదుఱు, అబ్బకాఁడు, వెంగలిఃత్తు, బొప్పఁడు, బేల, ఉక్కిడికాఁడు అన మూఱునిపేళ్ళు.

గీ. అభయునకు వెఱపిడియననాను; ధైర్యు
నకునభిఖ్యలు గుండాయనంగ తెంప
రియన దిట్టఁడునా నుల్లంకియన గాళ
కుండనంగ దిట్టనా నుటంకుపలుకనగు. 15

వెఱపిడి అన అభయునిపేరు. గుండాయ, తెంపరి, దిట్టఁడు, ఉటంక, గాళకుఁడు, దిట్ట, ఉటంకు అన ధైర్యునిపేళ్ళు.

గీ. బాణ నెప్పరి నేర్పరి బాణఁడు నెఱ
వాది గాళకుఁడును బోటి వలఁతి దంట
ప్రోడ వటగ తవరయును ప్రోడడనంగ
ప్రాధునకు బేళ్లుజెల్లును భవవినాశ. 16

బాణ, నెప్పరి, నేర్పరి, బాణఁడు, నెఱవాది, గాళకుఁడు, బోటి వలఁతి, దంట, ప్రోడ, వటగ, తవర, ప్రోడఁడు అన ప్రాధునిపేళ్ళు.

గీ. అఘకరియు కోచనాఁగ భయనతు జగు;
 నాగడీ డీబరియునకార్యకు; ఙాళవరి
 యాణికాఁడన మర్మజ్ఞుడైనను; బీద
 పేదయన దరిదుని పేర్లు పేద వేద్య.

17

అఘకరి, కోచ అన భయనీలునిపేర్లు. అగడీడు, ఙాళవరి అన అకారీ
 కునిపేర్లు. ఒళవరి, అణికాడు అన మర్మజ్ఞునిపేర్లు. బీద, పేద అన బల
 ద్రునిపేర్లు.

గీ. భువిని దుశ్శీలునకు జెల్లు పోకిరియన
 యొరఁగునా సారదోఁకనా నొఱపిడియన
 కల్లరియనంగ పావినాఁగను; మఱి యతి
 భుక్తునకు తిండిబోతు నాబూతికాఁడు.

18

పోకిరి, ఒఱటు, సారదోఁకీ, ఒఱపిడి, కల్లరి, పావి అన దుశ్శీలుని
 పేర్లు. తిండిబోతు, అబూతికాఁడు అన అతిభుక్తునిపేర్లు.

గీ. కొంచెగాఁడు కించుఁడు కించు క్రించు సన్న
 గాఁడు పులుమానిసియు ననంగనగు నల్ప
 కునకు పే; బ్లోరుదలకాఁడు కొండియుఁడును
 కొండెగాఁడనఁగ పిశునకుండుశౌరి.

19

కొంచెగాఁడు, కించుఁడు, కించు, క్రించు, సన్నఁగాఁడు, పులు
 మానిసి అనఁగా అల్పనికేర్లు. ఒరుదలకాఁడు, కొండియుఁడు, కొండె
 గాఁడు అన పిశునకునిపేర్లు.

గీ. తొండు తొండొరుసోమరి దుండుబలియు
 నలుచు బయ్యెడు దెరవిడియనంగ మండు
 డగు; నవఘళుడు చెరసరియనంగ వ్యాప
 కుండు; బందాయనంగ బంధకునకజెల్లు.

20

తొండు, తొండొరు, సోమరి, దుండుబలి, అలుచు, బయ్యెడు, దెరవిడి అన మండునిపేరు. అవఘళుడు, చెరవరి అన న్యాపకునిపేర్లు. బంధకు అన బంధకునిపేరు.

గీ. పాదలియు తూబ ద్రాబయు బట్టగుత్తు
 తట్ట తట్టన నీచుండుదనరెభువిని;
 వాతరట్టు వ్రేలరియును వదరుబోతు
 నాంగ జల్పాకునకుపెళ్ళు నలిననాభ.

21

పాదలి, దూబ, ద్రాబ, బట్టగుత్తు, తట్ట, తట్ట అన నీచునిపేర్లు. వాతరట్టు, వ్రేలరి, వదరుబోతు అన జల్పాకునిపేర్లు.

క. ధర రూపసి చెన్నుడు నోట
 పరి చెలువుడు గొనబుకాడు బాగరియును గూ
 పరి గోటుకాడు మఱి యొస
 పరియు నెలమికాడు మునుబడె సుందరుడై.

22

రూపసి, చెన్నుడు, ఒకపరి, చెలువుడు, గొనబుకాడు, బాగరి, రూపరి, గోటుకాడు, ఒకపరి, ఎలమికాడు రూ|| ఎమ్మికాడు అన సుందరునిపేర్లు.

గీ, ఒరువు జెడనాఁడు పెరవాకు నొరుఁకులాతి
 యుఁగ నన్యనిపేళ్ళొప్పై; నననరి యుప
 మరి యొడికము నెచ్చరి నేరుపరియనంగ
 నగు నుపాయశాలికిపేళ్ళు హరిహాయనుత,

23

ఒరువుఁడు, ఎడనాఁడు, పెరవాఁడు. ఒరుకు, లాతి అన ఆఘ్యనిపే
 ళ్లు. అనువరి, ఉపమరి, ఒడకము, నెప్పరి, నేరుపరి అన ఉపాయశాలికిపేళ్ళు,

వంచపాది. గీ. త్రిమ్మరీఁడు త్రిమ్మలకాఁడు త్రిమ్మరియును
 త్రిప్పరియనంగ సంచారి తెలుగునందు;
 నుత్తుఁడు తగినవాఁడన నుత్తముఁడగు;
 నన్నె కాఁడన జెల్లు నన్యాయకారి
 యలరె కట్టపకాసునా నచలుకు హరి. 24

త్రిమ్మరీఁడు, త్రిమ్మటకాఁడు, త్రిమ్మరి, త్రిప్పరి అనసంచారిపేళ్లు.
 ఉత్తుఁడు, తగినవాఁడు అన ఉత్తమునిపేళ్ళు. అన్నెకాఁడు, అన అన్యాయ
 కారిపేరు. కట్టపకాసు రూ|| కట్టిపకాసు అన చలునిపేరు.

గీ. దిట్ట యుఱియ గద్దరికాఁడు దుష్టుడగును;
 బిత్తలియు నుచ్చమల్లియు పేళ్ళు నగి
 కకగు దిస మొలవాడనంగనగు బిత్త
 లి యననా దిగంబరునకు నయగుణాధ్య. 25

దిట్ట; ఉఱియ, గద్దరికాఁడు అన దుష్టునిపేళ్ళు. బిత్తలి, ఉచ్చమల్లి
 అన నగ్నికపేరు. దిసమొలవాఁడు, బిత్తలి అన దిగంబరునిపేళ్ళు.

గీ. అంగమొలనాఁగ దినమొలయనఁగ
 దిన్నమొలయనఁగ బిన్నయనా నల దిగంబ
 రత్వమున కభిఖ్యలును; తరపన గెబ్బు
 నాఁగ పరిహరించుటకొను ; లిననాభ.

26

అంగమొల, దినమొల, దిన్నమొల, బిత్తల అన దిగంబరత్వముపేళ్ళు.
 తరపు గెబ్బు అన పరిహరించుపేళ్ళు.

గీ. నంగయనఁగను తాటయనంగ నంగ
 నాచియన తనుకును టక్కునాఁగ పేళ్ళు
 కపటచిత్తునకగు; మొనకాడనంగ
 గండడన మేటరియన ముఖ్యుండు శౌరి.

27

నంగ, తాట, నంగనాచి, తనుకు, టక్కు అన కపటఅంతస్సుగల
 వానికిపేళ్ళు. మొనకాడు, గండడు, మేటరి అనఁగా ముఖ్యునకుఁపేళ్ళు

క. ఆడియఁడును బంకుముచ్చన
 నడియరియును పిలుఁగును పినుఁగన లోభికిపే
 ల్లడరెను; మోపరియఁగం
 దొడరెను భారకునకాఖ్య దురితవిదూరా

28

ఆడియఁడు, బంకుముచ్చు, అడియరి, పిలుఁగు పినుఁగు అన లోభికి
 పేళ్ళు. మోపరి అన భారకునిపేర.

గీ. ఊణి తెనుఁగున చేపట్టు కంచమనన
 భీష్మకామవ్రదాయికి పేరుజెల్లె;

మతకరియనంగ మాయలమారియనంగ

వెలసె మాయావినామముల్ వేదవేద్య.

29

చేపట్టు కుంచము అన అభీష్టకామప్రదాయి శేషు. మతకరి, మాయల మారి అన మాయావివేక్యు.

పంచపాది. గీ. అంగవింశు తతీయు మరి య తకరించు

మట్టుమిగులు విక్కిలు వాలుచుట్టు మీఱు

నెసరు పైకొను ములునూపు నేసరు జవ

దాటు నొత్తరించును మీఱు తలకడుచన

నాఖ్యలు సతిక్రమించుటక య్యె శౌరి. 30

అంగవింశు, తతీయు, అతకరించు, మట్టుమిగులు, విక్కిలు, వాలు, చుట్టుమీఱు, ఎసరు, పైకొను. ములునూపు, నేసరు, జవదాటు, ఒత్తరించు మీఱు, తలకడుచు అన అతిక్రమించుటవేక్యు.

గీ. ఒలుచు నంకించు గిలుబాడు నొడగొలుకొను

నటమటించు సడవు కవ్వు నడగొలుకొను

కొల్లలాడు మరియు లాగుకొను పటిగొను

నాచికొలు నపహరించు నామములగు.

31

ఒలుచు, అంకించు, గిలుబాడు, ఒడగొలుకొను, అటమటించు, సడవు కవ్వు, అడగొలుకొను, కొల్లలాడు, లాగుకొను, పరిగొను, నాచికొలు, అన అపహరించుటవేక్యు.

అ.వె. ఒత్తరించు నట్టుము నొత్తును మొగరించు
 నా నతిక్రమించు నామములగు;
 సంకకాఁడనంగ నగు పామగుఁడు; బెండ
 గిలు ప్రయాణమగుటకలరె శౌరి.

32

ఒత్తరించు, అట్టుము, ఒత్తు, మొగరించు అన అతిక్రమించుపేళ్ళు.
 అంకకాఁడు అన పామగునిబేరు. బెండగిల్లు అన ప్రయాణమగుటబేరు.

క. వనజాక్షా తొడుకును దూఁ
 కొను గెబ్బును కనుచు నందుకొను క్రోలును చే
 కొను సేకరఁగు నం నఁ
 గ నగు గ్రహించుటకు పేళ్లు గలిగె తెలుఁగునన్.

33

తొడుకు, మాఁకొను, గెబ్బు, కనుచు, అందుకొను, క్రోలు, చేకొను,
 సేకరించు, అందు అన గ్రహించుటకుపేళ్ళు.

గీ. ల. గగొను దుంకు దూఁకును జంగగొనును
 గఁతుఁగొను పుటమెగయును కడచు దాఁటు
 పరిసెనము తఱియును బహువచనమంను
 చెంగనాలన లంఘించుచేష్టకగును.

34

లంగఁగొను, దుంకు, దూఁకు, జంగగొను, గఁతుఁగొను, పుటమెగయు
 కడచు, దాఁటు, పరిసెనము, తఱియు, ని-బ|| చెంగనాలు అన లంఘించు
 పేళ్ళు.

గీ. అంగనాఁగను గంఠం జంగనాఁగ
 లంగనాఁగను దాటస లాఁగనంగ
 లంఘనముః కభిఞ్చులౌ; లాఁగమునఁగ
 లాఁగియన లివయనఁగను లఘువు పేళ్లు.

35

అంగ, గంఠు, పంక, లంగ, దాఁటు, లాఁగు అన లంఘనము పేళ్ళు.
 లాఁగము, లాఁగి, లివ అన లఘువు పేళ్ళు.

సీ. అల్లకల్లోలంబు హల్లకల్లోలంబు
 తాఱుమాఱును విటతాటనంబు
 విటతట మకటవికటము తాటాదూట
 ముఁగను చిదిగొదయనఁగ పల్ల
 టయనఁగను విటతాటంబన వృత్త్యస్త
 మునకు; సంజ్ఞ తడబడుఁగ పల్ల
 టిలును తడబాటుజ్ఞాను వ్యత్యాస
 పడుటకు నామాళిపరగె; వీట

గీ. తటము వీటతాటము వీటతాటనంబు
 తల్లక్రిందు తలకెడవు తల్లకెడవు
 వృద్ధినుత్క్రమమగు; భయ వెట్టుటకును
 పేళ్లు నంకించు బలిపించు జెల్లె శౌరి.

36

అల్లకల్లోలము, హల్లకల్లోలము, తాఱుమాఱు, విటతాటనము, విట
 తటము, అకటవికటము, తాటాదూటము, చిదిగొద, పల్లటి, విటతాటము,
 అన వ్యత్యస్తము పేళ్ళు, తడబడు, కల్లటిల్లు, తడబాటు అన వ్యత్యాసపడుట

వేళ్ళు, వీటతటము, వీటతాటము, వీటతాటనము, తల్లక్రిందు, తలకడపు, తల్ల
కడవు అన ఉత్క్రమమగుటవేళ్ళు, అంకించు, జలిపించు అన భయపె
టకు వేళ్ళు.

గీ. ఊను తలకొను మోచును పూను తాల్పు
తావుకొనును సవదరించు తాలుచును వ
హించుటకు బేళ్ల గును; హావణించు చాతు
పగిడవించు ధరించగు భవవినాశ.

37

ఊను, తలకొను, మోచు, పూను, తాల్పు, తావుకొను, సవదరించు
తాలుచు అన వహించువేళ్ళు. హావణించు, చాతు, పగిడవించు అన ధరించు
వేళ్ళు.

క. పుటమిని తవణిచును మ్రా
న్నడునన మ్రానుపడు చెట్టుపడుననగను రా
పడు పుల్లపడుననగను
దొడరెకు స్తంభించుటకును దురితమారా.

38

తవణించు, మ్రాన్నడు, మ్రానుపడు, చెట్టుపడు, రాపడు, పుల్లపడు
అన స్తంభించుటవేళ్ళు.

క. చాటువరున గోసనరున

చాటు నుపచరించుననగ చాటించుననన్

నేటుగ ప్రకటించుట కే
 రాష్ట్రాడయు్య విశేష్యనిఘ్నవర్ణిల ముగిసెన్.

39

చాటువ, గోసన, చాటు, ఉపచరింసు, వాటింఛు అన ప్రకటింఛు
 టకుబేళ్ళు.

విశేష్యనిఘ్నవర్ణ ముగిసెను.

—•—
 నంకీర్ణవర్ణం.

గీ. మాసటియు మిన్న మిహి తలమానికంబు
 బంతి కన్నాకు మేటి మేల్బంతి మీస
 రము నిగారము నిగరము రకమును తల
 కట్టనఁగ శ్రేష్ఠమునకభిఖ్యలు ముకుంద.

40

మాసటి, మిన్న, మిహి. తలమానికము, బంతి, కన్నాకు, మేటి,
 మేల్బంతి, మీసరము, నిగారము. నిగరము, రకము, తలకట్టు అనఁగా శ్రేష్ఠ
 మునకుబేళ్ళు.

క. ఒరవన జితమన నుటిదియు
 తిరమనఁగా బేళ్ళుజెల్లు స్థిరమునకును; తా
 వరమన స్థిరమైనది; యు
 స్థిరమునకు నభిఖ్యయదుప జెల్లు మురారీ.

41

ఒరవు. జితము, ఉటిది, తిరము అనఁగా స్థిరమునకుబేళ్ళు. తావరము
 ఆన స్థిరమైనది. అదుప అన అస్థిరముపేరు.

క. జితపడు కుదు దిగవారును

జతించు నిరువుకొను ననఁగ స్థిరపడుట; పతి
వ్రతమున కీలవనఁగ మగ
రతమనఁగా పేళ్లుజెల్లు గాక్షనవైరీ.

42

జితపడు, కుదురు, ఇగవారు, జతించు, ఇరువుకొను అన స్థిరపడుట
పేళ్ళు. ఈలువు, మగరతము అన పతివ్రతము పేళ్ళు.

గీ. మహినిచీకటితప్పన మఱివెలిచవి

యనఁగ అంకన జారత్వము కుబేళ్ళు;
బైసుకయన ప్రతిజ్ఞకావ్యాయముచెల్లె;
బోమనఁగ బలత్కారమా భోగిశయన.

43

చీకటితప్ప, వెలిచవి, అంకు అనఁగా జారత్వము పేళ్ళు. బైసుక అన
ప్రతిజ్ఞపేళ్ళు. బోము అన బలత్కారము పేరు.

క. చుమ్మనఁగ చూడుమాయన

చుమ్మియని చూడ్మనంగ చువ్వెయు చూపే
చుమ్మియన చూడమియన
సుమ్మి సువ్వేయన సుతసుర పశ్యాఖ్యల్.

44

చుమ్మ, చూడుమా, చుమ్మి, చూడ్మ, చువ్వె, చూపే, చుమ్మి,
చూడుమి, సుమ్మి, సువ్వే అన పశ్యము పేళ్ళు.

గీ. కూర్వనఁగ పోహణయనంగ కూరుపనఁగ

పోన గెనందర్భ సంజలై; పోహణించు

ననగ నెడకట్టు ఖాగను తెనుఁదుబాస
నకలుపాత్మ సంఙ్ఘింనుటకుఁ మె ప్పెళ్లు.

కూర్పు, పోహభ, కూరుపు, అనఁగ సందర్భముపేళ్లు పోహణించు,
నెడకట్టు, అనఁగా సంఙ్ఘింనుటకుపేళ్లు.

గీ. అంటసిల్ల త్తుకలయిక యంట క్రయ్యు
పొందు పెనకువయనఁగను పొందిక మఱి
యొరుము పెనుఁగును దనివును సొరగు హత్తు
నాఁగ మేళనమునకొను నలిననాభ.

46

అకటసిల్లు, అత్తు, కలయిక, అంట, క్రయ్యు, పొందు, పెనకువ,
పొందిక, ఒరుము, పెనుఁగు, దనివు, సొరగు, హత్తు, అన మేళనముపేళ్లు.

క. అనగన దొరలన తొడరన
దనివన సక్తమగుపేళ్లుదనరె; వాటము
న్నను సక్తమెనదియు సో
మన నాసక్తంబుపేళ్లు హాటకచేలా.

47

అనగు, దొరలు, తొడరు, దనివు, అన సక్తమగుపేళ్లు, వాటము, అన
సక్తమైన దానిపేరు, సోము, అన సక్తముపేరు.

సీ. అండ యందిక గెడ యుఱుత యొలయుచెంత
కడ కుఱువలి యుఱు గరిడి దండ

యందుపాటును చేర్చి యందుబడియు తఱి
 సంగడి దగ్గఱ సంగడంబు
 జంట చేయలతియు సరస వద్దను మ్రోల
 తారసమును దరి దగ్గఱయును
 మందట పొరుగును మందల దావును
 చేరువ పజ్జయు చెంగలియును
 గీ. చేరుగడయును మరియొద్ద చేరికయును
 పొంత యరతయనంగను పొసగె తెనుఁగు
 పలుకులను భువిలో సమీపంబు పేళ్లు
 బాలనగరేశ భవనాశ నీలకేశ.

48

అండ, అందిక, నడ, అటుత, ఒలయు, చెంత, కడ, కుఱఁగతి,
 అటు, గరిడి, దండ, అందుపాటు, చేర్చి, అందుబడి, తఱి, సంగడి, దగ్గ
 అ, సంగడము, జంట, చేయలతి, సరస, వద్ద, మ్రోల, తారసము, దరి,
 దగ్గఱ, మందట, పొరుగు, మందల, దావు, చేరువ, పజ్జ, చెంగలి, చేరుగడ,
 ఒద్ద, చేరిక, పొంత, అరత అన సమీపము పేళ్లు.

మ. కినియుం దారసమున్న తారసిలునాఁ గిట్టన్న తారన్న దా
 కొనునన్న దఱియున్నటింగనియు తాఱొల్పన్న నొతారసిం
 చనఁగా తాఱొన్నుడాయు తారుకొనునాఁ గారాయునా దారసి
 ల్లనగా తాఱొనునాఁ గనొపాలయునాఁ నొగా సమీపించుటల్ .

కినియు, తారసము, తారసిలు, కిట్టు, తారు, వాకొను, తఱియు,
 కదియు, తాఱొల్పు, తారసింఁచు, తాఱొను, డాయు, తారుకొను, దాయు,
 తారసిల్లు, దాకొను, పాలయు అనఁగా సమీపించుట పేళ్లు.

క. వాచారస వాచాపమన

వాచాపమనిన భువిని పరివేదనపే

త్వై; చేతురించు చీకన

నౌ చంద్రార్కాక్షయుగళ యంధత్వంబున్. 50

వాచారు, వాచాపము, వాచాపము అన పరివేదన పేళ్లు, చేతురించు చీక అన అంధత్వము పేళ్లు.

గీ. మంతనప్రసిద్ధిపేరు; మిమ్మటమనంగ

మిక్కటంబ పేళ్లొప్పిమెలగె నుద్ధ

తంబు; గూఢమునకు గాయకంబుజ్జెల్లె;

పిండవకా గద్ద గర ముద్ద పిండిలియన.

51

మంతు అన ప్రసిద్ధి పేరు. మిమ్మటము, మిక్కటము అనగా ఉద్ధతము పేళ్లు. గాయకము అన గూఢము పేరు. గద్ద, గర, ముద్ద, పిండిలి అనగా పిరి దము పేళ్లు.

క. ఇల గడితంబును దప్పము

దళనరి చిక్కనయు విరివి దందడి తఱుచున్

దళమును దట్టము తఱచన

చెలగెను స్నిగ్ధంబుపేళ్లు చిన్మయమూర్తీ. 52

గడితము, దప్పము, దళనరి, చిక్కన, విరివి, దందడి, తఱుచు, దళము దట్టము, తఱచు అనగా స్నిగ్ధము పేళ్లు.

క. కడయన్న దవ్వు దావన

యెడమనంగను దాయనంగ నెడయు దవనగా

నెడవనిన కెళ్లవనంగను

బుడమిని దూరంబునకును పొనంగెనుపేళ్లై.

53

కడ, దవ్వు, దావు, ఎడము, దా, ఎడ, దవు, ఎడవు, కెళ్లవు, అన దూరము పేళ్ళు.

గీ. కాలియము సోకుండనంగను గాలియనంగ

బూతిమనంగను డగరయు బూచియనంగ

మరులనంగ నగామన మహిబిళాచ

మునకు నభిధానములుజెల్లెవనబనాభ.

54

కాలియ, సోకుండు, గాలి, బూడము, డగర, బూచి, మరులు, నగాము అన పికాచము పేళ్ళు.

పంచపాది. గీ. వసుధ గై పదమన గయిపదమనంగ

జెల్లె పద్మసమస్యకుపేళ్లు; వెక్క

నంబు గగనమనంగ దుర్లభంబుపేళ్లు

నలరె నపహరణమునకు గిలుబన నగు

నాచనంగ నపహరించు నామమగిను.

55

కైపడ గు, కయిపదము అన పద్మసమస్యకుపేళ్ళు. వెక్కసము, గగనము అన దుర్లభము పేళ్ళు. గిలుబు అన అపహరణము పేరు. నాచు అన అపహరించు పేరు.

పంచపాది. గీ. ఊత కైలాగు కయిదండ యూతఁగొను న
 నంగ హస్తావలంబమునకు నభిఖ్య
 లడరె మట్టాడు నడచును నడుచనంగ
 నడరె గమనించుపేళ్లు; పోకడయు నడక
 నడ నడవు పోకయన గమనంబుపేళ్లు.

56

ఊత, కైలాగు, కయిదండ, ఊతఁగొను అన హస్తావలంబముపేళ్లు.
 మట్టాడు, నడచు, నడుచు అన గమనించుటపేళ్లు. పోకడ, నడక, నడ, నడ
 చు, పోక అన గమనముపేళ్లు.

సీ. అక్కజం బగ్గలం బడన మీఱం బొట్టు
 కడిమి కడిది యొడ్డు గమక మేవు
 మెండు తఱుచు గుర్చు మేలు మెల్లము లాఱు
 డెలుచ యిట్టల మెన పెల్లు బెడగు
 మలచ మెక్కువ పెల్లు వలదు వైమాలంబు
 వెగ్గలం బనయంబు వెక్కసంబు
 మిక్కిలి యురవును మీదుమిక్కిలి గొప్ప
 హారుమత్తు వావిరి యుక్కడంబు

గీ. నెరవు పెలుచన తోరంబు నెరవు మీటు
 బలము హుర్మత్తు దళము నిట్టలము నుబ్బ
 కంబు నుగ్గడువును ముష్కరంబు నెక్కు
 డనంగ సధికంబుపేళ్లును వనజనాభ.

57

అక్కజము, అగ్గలము, అదనము, ఈతము, ఒఱ్ఱు, కడిమి, కడిచి, ఒడ్డు, గమకము, ఏపు, మెండు, తఱుచు, గుర్చు, మేళు, మొల్లము, లాఱు, తెలుచ, ఇట్టలము, ఎస, తెల్పు, బెడగు, మలచము, ఎక్కువ, పెల్లు, వలదు, వైమాలము, వెగ్గలము, అనయము, వెక్కనము, మిక్కిలి, నెరవు, మీదు మిక్కిలి, గొప్ప, హరుమత్తు, వావిరి, ఉక్కడము, నెరవు, తెలుచన, తోరము, నెరపు, మీటు, బలము, హుర్మత్తు, దళము, నిట్టలము, ఉబ్బకము, ఉగ్గడువు, ముమ్మరము, ఎక్కుడు అనగా అధికమునకుపేళ్ళు.

గీ. నిడివి వాలిక నిడువును నిడుద సోగ

వాలు నాదీర్ఘమునకగు; బలిము బలప
డనగ దృఢమగుటకుపేళ్ళు; నబ్బరంబు
నా నపారంబునకుపేరు నలిననాభ.

58

నిడివి, వాలిక, నిడువు, నిడుద, సోగ, వాలు అన దీర్ఘమునకుపేళ్ళు. బలియు, బలపడు అన దృఢమగుట పేళ్ళు. అబ్బరము అన అపారముపేరు.

క. నెరవును పఱవును వెడలువు

వరళియును వెడల్పు విఱివి వలము వెణఁదయున్
గరువము వెడఁదయు నిమ్మను
విరివియు వింగడమనంగ విస్తారంబౌ.

59

నెరవు, పఱవు, వెడలువు, వరళి, వెడల్పు, విఱివి, వలము, వెణఁద. గరువము, వెడఁద, ఇమ్ము, విరివి, వింగడము అన విస్తృతి విస్తారముపేళ్ళు. వలుదయు తోరము లావన

బలితంబును వల్ల దొడ్డు బంబయనంగన్

వలమును బూరయనంగను

చెలగెను స్థూలంబుపేళ్లు చిన్మయమూర్తి . 60

వలుద, తోరము, లావు, బలితము, వల్ల, వొడ్డు, బంబి, వలము, బూర అనగా స్థూలముపేళ్ళు.

గీ. మట్టము సపాటయును సరిమట్టసము స
పాటమన సమానముపెళ్లుబరగె; రిప్పు
వెలితినాఁ గ్వచిత్సూక్ష్మమైవెలసె; నెఱియ
నంగ పూర్తికిపేరు భుజంగళయన. 61

మట్టము, సపాట, సరి, మట్టసము, సపాటము అన సమానముపేళ్ళు. రిప్పు, వెలితి అన క్వచిత్సూక్ష్మమైనదానిపేళ్ళు. నెఱి అన పూర్తికిపేరు.

సీ. కడమ యనదు కుందు కడఁబడు దిగువాయి
కొదవ యొచ్చెము తగ్గు కొఱత కొదుక
యఱఁ గొఱతయు క్రించు గఱగొఱయును కొద
కుదియును కించును యఱచ కొఱయు
తఱఁగు ముక్కిడి నన్న తఱువు కనీనంబు
పొచ్చెంబు లొజ్జను లొచ్చు బెరికి
తగ్గుదలయు మఱి తక్కువయనఁగను
తెనుఁగుమాటల న్యూనమునకు బేళ్లు

గీ. తొచ్చెమును లొజ్జ లులివడు తొచ్చియంబు
చిలపినాఁగ నిక్ష్మమైచెలగెకొఱత

కొండొకయన క్వచిత్కాలమండ్రు కుఱుచ
పాట్టి నన్నయనగ హ్రస్వమునకు బేర్లు.

62

కడమ, అనదు, కుందు, కడఁబడు, దిగువాయ, కొదవ, ఒచ్చెము, తగ్గు, కొఱఁత, కొదుక, అట్టగొరత, క్రించు, గఱగొఱ, కొద, కుదియు, కించు, కుఱుచ, కొఱ, తఱుఁగు, మ్రుక్కడి, నన్న, తఱువు, కనీసము, పొచ్చెము, లొజ్జ, లొచ్చు, బెరికి, తగ్గుదల, తక్కువ అనఁగా స్వ్యామనకు బేర్లు. తొచ్చెము, లొజ్జ, బులివడు, తొచ్చియము, చిలిపి అన నికృష్టము బేర్లు. కొంత కొండొక అన క్వచిత్కాలము బేర్లు. కురుచ పాట్టి నన్న అన హ్రస్వము బేర్లు.

క. చిన చిన్ని చిఱుత చిటుయన

చిని కొండిక చిట్టు బుచ్చి చికిచికియనగఱ
పిన పిన్న పిల్ల కొండొక
యనగ కనిష్ఠంబు బేర్లు హఃటక చేలా.

63

చిన, చిన్ని, చిరుత, చిటి, చిని, కొండిక, చిట్టి, బుచ్చి, చికిచికి, పిన పిన్న, పిల్ల, కొండొక అన కనిష్ఠము బేర్లు.

సీ. అలఱి యలక యెలె యలుప మించుక యీరు

చిఱువు కొంచము లేత చిఱుత నుంత
యలకన కింగిరి యనదు తోడ్రము కొద్ది
బుడిబుడి యినునుంత చిడుగు కనిడి
కీనర గుడిగుడి కీన కొంచయమును
నఱుజా నన్నంబును ముఱియు చిలిపి

పొటుపొటు సనకంబు గిటగిట చిటెపొటు
కుటకుట కిముడు తక్కెటయు వెడయు

గీ. తనియు సైకమనఁగ నల్పమునకు జేర్లు;
కొంత కొంతయు కొంచము కొంచమనఁగ
పాటపాట యనంగను బరగెజేర్లు
నిలక్వచిత్కర్వ చిత్తున కాఖ్యలలరె శౌరీ.

64

అలఁది, అలక, ఎల, అలుపము, ఇంచుక, ఈర, చిటువు, కొంచెము
లేత, చిరుత, నుఁత, అలకన, కింగిరి, అసదు, తోడెము, కొద్ది, బుడిబుడి,
ఇనుమంత, చిడుగు, కసిడి, కీసర, గుడిగుడి, కీస, కొంచెము, నలుజా,
సన్నము, ము, చిలిపి, పాటిపాటి, సలికము, గిటగిట, చిటుపొటు, కుట
కుట కిముడు తక్కెట, వెడ, తనియు, సైకము అన అల్పముజేర్లు. కొంత,
కొంత, కొంచెము కొంచెము, పాటపాట అన క్వచిత్కర్వ జేర్లుచిత్తుజేళ్ళు.

కం. నలికము దడివము దలిమము

వలిపెము రవ జంపు వల్ప వల్పము నలియుకొ
జిలుఁగు గిటగిటన జిల్లన
దనరెను నూత్మంబుజేళ్ళు తామరసాక్షా.

65

నలికము, దడివము, దలిమము, వలిపెము, రవ, జంపు, వల్ప, నవ
ల్పము, నలి, జిలుఁగు, గిటగిటన (రూ) గిటగిటని జిల్లు అనగా నూత్మముజేళ్ళు.

క. ముడుఁగును పొల్లువడును పొలు

వడు ప్రిదులును తగ్గు వట్ర పడు స్రుత్కును పొ

ల్పదు న్గు స్రగు నెతుజాఁ

వడరెను క్షీణమునకిల విహంగతురంగా.

66

ముడుగు, పొల్లుపడు, పొలువడు, ప్రిదులు, తగు, వట్టిపడు, స్రుక్క, పొల్పడు, చగు, స్రగు, ఎతుబోవు అన క్షీణముచేళ్ళు.

గీ. అక్కలించన తగ్గించు ననఁగ మట్టు
చేయునన ప్రేళ్లు క్షీణము నేయుటకును
చెలఁగె రవపాళమనఁగ మిక్కిలిజిలుంగు
నాఁ సుసూక్ష్మముపేళ్లొను నలిననాభ.

67

అక్కలించు, తగ్గించు, మట్టుచేయు అన క్షీణమునేయుటకు చేళ్ళు రవపాళము, మిక్కిలిజిలుంగు అనఁగా సుసూక్ష్మముపేళ్ళు.

క. బూరటిలు నిండుకొను నిం

పారు నెరయు జొబ్బిలు నిను పారు నెరవునిం

డారును పిక్కటిలనఁగా

నారదనుత పూర్ణమగుట నామములు భువికా.

68

బూరటిలు, నిండుకొను, నింపారు, నెరయు, జొబ్బిలు, నినుపారు, నెరవు, నిండారు, పిక్కటిలు అన పూర్ణమగుటకు చేళ్ళు.

గీ. నిండనఁగ రెప్పమనఁగను నెరయుననఁగ

నారనఁగ పూర్ణమునకునామాళి నెరవు

నింపనఁగను పూర్ణించుటాసంపత్తిలు

ననఁ సమృద్ధమగుటకాఖ్య వనజనాభ.

69

నిండు, చెప్పఱు, నెరియు, అరు అన పూర్ణమగుటకు జేస్సు, నెరవు, నింపు అన పూర్ణించువేర్లు. సంపత్తిలు అన సమృద్ధమగుట వేరు.

గీ. ఒదుగు బడియన వుంజినా నొదుగనంగ
 పెంపనగ తోరహత్తన సొంపును పన
 యనగ సంపనగ సమృద్ధమునకు జేళ్లు
 ముగియు మూడనగ సమాస్తమునకు జేళ్లు. 70

ఒదుగుబడి, వుంజి, ఒదుగు పెంపు, తోరహత్తు, సొంపు పన సంపు అన సమృద్ధమువేళ్లు; ముగియు, మూడు అన సమాస్తమువేళ్లు.

క. అరు దెంచును విచ్చేయును
 తరలును వేంచేయు పోవు తారుసరించుం
 బరియును విజయముచేయును
 ధరణి గచ్చాఖ్యలగును ధర్మచరిత్రా. 71

అరుదెంచు, విచ్చేయు తరలు, వేంచేయు, పోవు, తారు సరించు పరియు, విజయముచేయు అన గచ్చతివేర్లు.

గీ. అరుగు దెంచన విచ్చేయుననగ వచ్చు
 నాగ విజయము నేయుననగ నగు నరు
 దెంచనగను వేంచేయునా దెనఁగునందు
 నాగతమునకు ప్లొప్పె నంబుజాక్ష. 72

అరుగుదెంచు, విచ్చేయు, వచ్చు, విజయముచేయు అరుదెంచు వేంచే యుఅన అగతమువేర్లు.

క. తిరుగు తలారించును క్ర

మ్మరుమళ్లును మడఁగు మగుడు మసలును మఱలుకొ
మరలుననక వక్రించుట

కిరవయ్యెను తెలుఁగుబాస నిద్దర శౌరీ

73

తిరుగు, తలారించు, క్రమ్మరు మళ్లు మడఁగు, మగుడు, మసలు, మఱలు అన వక్రించుటకు బేర్లు.

గీ. తూకొనును చొచ్చుననఁగను తూఱునన ప్ర

వేశమునకా ప్రవేశించుపేళ్లు పొలయు

ననఁగ నొలయుననఁగ నాంధ్రమందుజెల్లె

తవనయన క్లప్తకాలమకా భవతివినాశ.

74

తూకొను, చొచ్చు, తూఱు అన ప్రవేశమునకు బేర్లు పొలయు, పొలయు అన ప్రవేశించుబేర్లు. తవన, అన క్లప్తకాలము బేరు.

ఈ. వె. వెలలు బయలుతేలు వెడలుననఁగ నిర్గ

మించుఱెను మఱకటించు కిఱుకు

ముఱకటంబు త్రిప్ప మురియు అంకించన

జెల్లెను భ్రమరించు పేళ్లుశౌరి.

75

వెలలు బయలుతేలు, వెడలు అన నిర్గమించుబేర్లు మఱకటించు కిఱుకు, ముఱకటము, త్రిప్ప, మురియు, అంకించు అన భ్రమరించుబేర్లు.

గీ. పరగె తిరుగు వత్రిలన భ్రమముపేళ్లు

వేడెమనఁగ మండలగతిపేరు చిమ్మ

దిరుగునగును గిరగిరదిరుగునగు
నెగఁజె మండలగతి గమనించుపేళ్లు.

76

తిరుగు, పట్టిలు అన భ్రమముపేర్లు, వేదము అన మండలగతిపేరు
చిమ్మనిరుగు గిరగిరదిరుగు అన మండలగతి గ మనించుపేరు

సీ. పరిగొనునన గువ్వకరిగొనునన గుండు
కొనునన తిరుగన పెనుకువయన
చుట్టువాఱనగును సుడిగొనునన గువ్వ
కోల్కొనునన క్రచ్చుకొనుననంగ
వేడపెట్టనగును వేడించునన గిఱి
కొనుననగును పొదిగొనుననంగ
ప్రముక్కునా సొలయునా సుడియునగు ప్రముక్కు
ననపెనగున క్రచ్చుననంగ బలయు

గీ. ననగ చుట్టుకొనన నాంధ్రముననుపేళ్ల
గాంచె మండలగత్యావ రించుటకును
వలగునును డాపరించన వెలసెపేళ్లు
ధర బ్రదక్షించుటకును కంధరశరీర.

77

పరిగొను, గువ్వకరిగొను, గుండుకొను, తిరుగు, పెనుకువ, చుట్టు
వాఱు, సుడిగొను, గువ్వకోల్కొను క్రచ్చుకొను, వేడీపెట్టు, వేడించు
గిఱికొను పొదిగొను, ప్రముక్కు, సొలయు, సుడియు, ప్రముక్కు, పెనగు
క్రచ్చు, బలయు, చుట్టుకొను అన మండలగత్యవరణముపేర్లు, వలగొను,
డాపరించు అన బ్రదక్షించు పేర్లు.

సీసమాలిక . అంకిలి యక్కిలి యదవదయారీవే
 రము తికమక యుత్తలమును గలబ
 యటిముఱి లొగ్గిడి యార్యేరమును కొండ
 లము కలత కలవరమును గొడవ
 కలఁగుండు కలకువ కలపనఁ బిండియు
 గగ్గోలు గబ్బెట్టు కళవళంబు
 కలఁక తుండుడుకును కలుచ చోపుడనంగ
 క్షోభంబునకు పేర్లు; కొండలపడు
 కొండలపాటును కొండలించును లొగ్గి
 డిలు తెరలు దురప్పిల్లు తలరు
 కలఁగుండుగును నింక కలఁగు కారాకూర
 మును తెగచును పొటివోపు కలత
 బడును తరివడును కలఁగంబారుననఁగ
 క్షోభ వడుపేళ్ళుజెల్లెను; క్షోభపడిన
 దానికాహ్వాయములు నొప్పె తటమట యన
 గ తలబీకన కాయనాఁగను మురారి.

78

గీ. పొరలు కూరట తొల్లును పొర్లు దొర్లు
 ననఁగ లుంతనసంజ్ఞయా నంకమనఁగ
 బరగ నాక్షేపమున కాఖ్య పదరు ననఁగ
 వెలసె ధరణినాక్షేపించుపేరు శౌరి.

79

అంకిలి, అక్కిలి, అదవద, ఆరివేరము, తికమక, ఉత్తలము, గలబ
 అటిముఱి, మ్రొగ్గిడి, ఆర్యేరము, కొండలము, కలత, కలవరము, గొడవ

కలగుండు, కలకువ, కలపనబింది, గగ్గోలు గప్పాటు కళవళము కలక, తుండుడుకు కలుచ, చోపుడు అన త్కోభముపేర్లు.

కొందలపడు, కొందలపాలు, కొంచలిండు, లొగ్గిడిల్లు, తెరలు, దురపిల్లు, తలరు, కలగుండుగొను, కలగు కారాకూరము, తెగచు, పొటి చోవు, కలతెఱబడు, తరివను, కలగంబారు అన త్కోభపడుపేర్లు.

తటమట, తలబీకనకాయ అన త్కోపపడినదాని పేర్లు. పొసలు, పూరట, డొల్లు, పొర్లు, దొర్లు అన లుంతనముపేర్లు అంకము అన అక్షేపము పేర్లు. పదరు అన అక్షేపించుబేరు.

గీ. చాచునన పచరించన చాపుననఁగ
నొగ్గుననఁగ ప్రసారాఖ్యలొప్పె నంకె
యనగ నంకియయన వశమునకుపేళ్లు
నంతకం బంతునాఁగనా నాతమునకు.

80

చాచు, పచరించు, చాపు, బిగ్గు అన ప్రసారముపేర్లు అంకె అంకియ అన వశమునకుపేర్లు అంతకము, అంతు అన అసాంతముపేర్లు.

క. నడపన మనువన నడుపన
నడువడియన వెంటనాగ నడవడియన పో
కడయు మెలకువయు పోకయు
నడతయనంగా బ్రవర్తనము పేళ్లు వారీ.

81

నడపు, మనువు, నడుపు, నడువడి, వెంట, నడవడి, పోకడ, మెలకువ, పోక, నడత అన ప్రవర్తనముపేర్లు

క. మెలఁగు పచరించుచు పరిడ

విలు నుపచారించుపరిడ వించును మను వ

వ్రీలు పరగు వఱలు వ్రబ్బును

మెలయునన ప్రవ ర్తిలుటకు మేదినిపేల్లె.

82

మెలఁగు, పచరించు, పరిధవిల్లు పచరించు, పరిధవింఱు, మను, వ్రీలు, పరగు, వఱలు, వ్రబ్బు, మెలయు అన ప్రవ ర్తిలుబేర్లు.

గీ. ఊఁగులాడన నూఁగననూవన నసి

యాడుననగను తుంపెసలాడనంగ

నూఁకయనఁగ నూఁగాడన నొప్పెభువిని

పేళ్లు నాందోళనము నకు వేదవేద్య.

83

ఊఁగులాడు, ఊఁగు, ఊఁపు, అసియాడు. తుంపెసలాడు, ఊఁక, ఊఁగాడు అన ఆందోళనము బేర్లు.

క. గునిసాడన తుంపెసలా

డన పువ్వాటనఁగ గునిసి యాడనతూఁగా

డన కదలాడన నూఁగా

డననాందోఱించుపేళ్ళు హోటక చేలా.

84

గునిసాడు, తుంపెసలాడు, పువ్వాటు, గునిసియాడు, తూఁగాడు, కదలాడు, ఊఁగాడు అన ఆందోఱించు బేర్లు.

సీ. అసియాడు నటమట యదలు నల్లలలాడు

నల్లాడు కదలిక యల్లలాడు

పల్లట యురియాడు తల్లడం బదరును
 బిత్తరం బులివును బెళకు బెడకు
 మినుకు తుంపెసలును తొనకు తలకు గెంటు
 కుదు లిసిఱింతలు కదలు తమకు
 చిందును నుక్కట చెదరునంగను
 చలనంబునకు నభిఖ్యలు వసించె;

గీ. చెల్లచెదరన. మిక్కిలిచెదరుననంగ
 నిత్యబహువచనంబున నెలవుకొనెను
 గ్రక్కనలనంగ నివిమూడు గలిగెనధిక
 చలనమునకు నభిఖ్యలు సారసాక్ష.

85

అసియాడు, అటమట, ఆదలు, అల్లలలాడు, అల్లాడు, కదలిక, అల్ల
 లాడు, పల్లట, అరియాడు, తల్లడము, అదరు, బిత్తరము, ఉలివు, బెళకు,
 బెడకు, మినుకు, తుంపెసలు, తొనకు తలకు, గెంటు, కుదులు, ఇసిఱింతలు,
 కదలు, తమకు, చిందు, నుక్కట, చెదరు అన చలనముజేర్లు. చెల్లచెదరు,
 మిక్కిలి, చెదరు, ని బ|| గ్రక్కనలు అన అధికచలనము జేర్లు.

సీ. కుదిలిక యూటాడు కదలు తుప్పలుదూలు
 తలఱింఱు బెగ్గిలు తలఱకు తలరు
 తూఱగు తుంపెసలాడు తుంపెసలు గినియు
 తమకింఱు గెఱింఱు తమకు తఱు
 చంగలింఱును గెంటు జవ్వాడు తెమలుగు
 కత్తరిలును క్రాలు కనరు పదరు

చిట్టాడు నట్టాడు చిందిలు తొలకాడు
 నడయాడు సురగును బెడఁకు వీఁగు

గీ. తొనఁకు వీఁగియాడు తొలఁకు సలించన
 నగుచలించు పేళ్లు నవని; వెడఁగు
 పాటనగ వెడగురుపాటనఁగా జడ
 త్పంబునొందు పేళ్ళు వాసుదేవ.

86

కుదిలిక, ఊటాడు, కదలు, తుప్పులుదూలు, తలఁకించు, బెగ్గిలు, తలఁకు, తలరు, తూఁగు, తుంపెసలాడు' తుంపెసలు, గినియు, తమకించు గెంటించు, తమకు, తఱలు, చంగలించు, గెంటు, జవ్వాడు, తెమలు కత్తరిల్లు, క్రాలు, కసరు, పదరు, చిట్టాడు, నట్టాడు, చిందిలు, తొలకాడు, నడయాడు, సురగు, బెడఁకు, వీఁగు, తొనఁకు, వీఁగియాడు తొలఁకు, సలింఁకు అన చలించు పేర్లు. వెడఁగుపాటు, వెడగురు పాటు అన జడత్వము పేర్లు.

సీ. కుదుకనఁగోలన గుబుసన కల్లనా
 దటమట నాఁగను తటవటయన
 బెల్లినా లయనాఁగఁ బెల్లింపనఁగ మోస
 మనఁగి లూలామానమనఁగ జూటు
 దనమన దబ్బఱయన జజారయనఁగ
 వెడ్డన కుదుపన వేడబమన
 టాటోటనఁగను తాటోటనఁగను
 డంబన జూటన తవళియనఁగ

టక్కనంగను జజ్జరయన తక్కి డియన
 మొఱగనంగ తెక్కలియన మోసయనంగ
 వంచనాభిఖ్యలై భువివఱలై తెనుఁగు
 బాసను భవాంబువిధితర పాదయుగళ.

87

కడుకనఁగోలు, గుబును, కల్ల, తటనుట, తటవట, బెల్లి, అయ, బెల్లింపు, మోసము, లూలామానము, టాటడనము, దబ్బఱి, జబాగ, వెడ్డు, కుదుపు, వేడబము, టాటోటు, తాటోటు, డంబు, జాటు, తవలి, టక్క, జజ్జర, తక్కిడి, మొఱఁగు, తెక్కలి, మోస అవగా వంచనకు జేళ్ళు.

సీ. ఉలయునా నురియునా నూటించనంగను

కన్ను మొఱంగన కను మొఱంగన
 సటమటించనంగను తటమటించనంగ క
 న్మొఱగన కికురన మొఱంగనంగ
 కనుమూయుననంగను కనుబాపచంగను
 కిక్కురించనంగను కిక్కురనంగ
 కికురు వెట్టనంగను గినుమాడునన నులి
 వాడన నగుచు జాటాడన కికు

గీ. రించనంగ గినుమన కికురింతయనంగ

కిక్కురింతయనంగను కికురుపడుచు
 నంగ దాగురించనంగ పేళ్లలలరె తెనుఁగు
 నందు వచించుటకు ముచికుందవరద.

88

ఉలయు, ఉరియు, ఉటిఁచు, కన్ను మొఱుగు, కను మొఱఁగు, అట మటించు, తటమటించు, కన్మొఱఁగు, కికురు, మొఱఁగు, కనుమూయు, కను

బ్రాహ్మ, కిక్కురించు, కిక్కుగు, కిక్కురువెట్టు, గినుమాడు, ఉలివాడు, జూటూడు, కిక్కురించు, గినుము, కిక్కురింప, కిక్కురింప, కిక్కురుపడుచు, దాగురించు అనగా వంచించుటవేళ్ళు.

ఉ. ఆవడి రాయిడి రహటు హావడిచీదఱయం గడిందియున్
హావళి లూటియున్ సిలుగు నావలియుం బులుగాకువేకరం
బావళిక్రందు రట్టును గోహారును రాటన భూతలంబున్
పావననామనంచయ యుపద్రవ సంజ్ఞలకున్ దెనుంగున్.

ఆవడి, రాయిడి, రహటు, హావడి, చీదఱ, కడింది, హావళి, లూటి, దూ|| లూటీ, సిలుగు, ఆవలి, పులుగాకు, వేకరము, ఆవళి, క్రందు, రట్టు, గోహారు, రాటు అనగా ఉపద్రవమువేళ్ళు.

గీ. ధరణి హారామియన నుపద్రవమునేయు
పనికేపేరగు; కవబిడ్డలనఁగ కవల
నంగ నమడలునఁగ జోడనఁగ యమము
బేళ్ళుజెల్లెను హతదైత్య వేదవేద్య.

90

హారామి అన ఉపద్రవమునేయుననిపేరు. కవబిడ్డలు, కవలు, అమడలు జోడు అన యమమువేళ్ళు.

సీ. వమ్మన కుందేటికొమ్మన నిప్పచ్చు
రంబనంగను లేబరంబనంగ
చెన్నఁటియనఁగను చెనఁటియనంగను
తెకతేరయనఁగను తేరనఁగ

బీటన నీటన కాటనఁగను వితా
 యన వితయన రిత్రయనఁగ వయ్యు
 మనఁగ పచ్చనపాఠన నెకయన వాయు
 మనఁగను దోయివి యనఁగ నున్న

గీ. యనఁగ పోరచియనఁగ శూన్యఁబుప్పేళ్లు;
 వెంబడిం చెయ్యు నెయ్యన విలసిలె నను
 గామికొక్కలగుచు; పర్వ కవియు కలియు
 జను పరుగు పరునన ప్రథావనముఁ జేళ్లు.

91

సమ్మ, కుండేటికొమ్మ, నిప్పచ్చము, లేబనము, చెన్నటి, నెనటి,
 తెకలేర, తేన, బీటు, ఈటు, కాలు, వితా, విత, రిత్ర, వయ్యము, పచ్చన
 పాడు, వెక, వాయు, దోయివి, నున్న అన శూన్యము పేళ్ళు. వెంబడించు,
 ఎయ్య, ఎయిదు అన అను గామి పేళ్ళు. పర్వ, కవియు, కలియజను, పరుగు,
 పరుపు అన ప్రథావనము పేళ్ళు.

క. వనజాక్షా యెగుంచన నెవు
 చనఁగను చోపనఁగను తలు మనఁగను కొప్ప
 న్నను పాటవోలనంగను
 దనరె ప్రధావింపనేయు తనమాలధ్రవమునకా.

92

ఎగుచు, ఎవుచు, చోపు, తలుము, కొప్పు, పాటవోలు అన ప్రథా
 వింపనేయుటకు పేళ్ళు.

క. తనివన నాడటవోవన
 తనివియు నాపోకయనఁగ తన్నియు నాపో

వన తనపన తృప్తికి తను

పన తనునాఁ దృప్తిసేయు యానుముకుందా.

93

తనివు, అడటవోవు, తనివి, ఆపోక, తన్వి, ఆపోవు, తనులు అనఁ గా తృప్తికికేళ్ళు. తనువు, తను అన తృప్తిసేయుట కేళ్ళు.

క. తనియునన తుప్పటిల్లన

తనివోవన తనిచనునన తన్నార్చుననక

దనుపారన తనిసనునన

దనరెను తృప్తిపడుపేళ్లు తామరసాక్షా.

94

తనియు, తుప్పటిల్లు, తనివోవు, తనిచను, తన్నార్చు, తనుపార్చి, తని సను అన తృప్తిపడు కేళ్ళు.

క. బరువడి పదఁపడి యింకను

మరియు పదంపడియు వెండి మఱియనఁగానై

బరగెను పునరభిధానమ

లరె పగటన సొంపనంగ లావణ్యాఖ్యిల్.

95

బరువడి, పదపడి, ఇంక, మరియు, పదంపడి, వెండి, మఱి అన పునకేళ్ళు. పగటు, సొంపు అన లావణ్యము కేళ్ళు.

క. చెలువం బంగము హాసును

చెలువు మురుపు సిన్దు జాను సింగారము కో

మలికము చందును సొబంగన

వెలసెను శృంగారమునకు పేళ్లు ముకుందా.

6

చెలువను, అంగము, హాను, చెలువు, మరువు, సిస్తు, జాను, సింగారము, కోమలికము, చందు, సోబంగు అన శృంగారముజేళ్ళు.

సీ. అవుసన నొసన హాసన నంగన
 యమరికనాంగ సోయగమంగ
 కైపన నొటపన కోపన దుస్తున
 గరగరికయనంగ కయిపునాంగ
 హావుసన నెటియన సంగంబనంగ నొ
 యారంబనంగ బెడగారునంగ
 సారన చెన్నునా సవురన సంచన
 వింగడంబనంగ నొప్పిదమంగ

గీ. సయమనంగను సొగసన నయయంగ
 నందమన బెడంగనంగను సుందరంబు
 దనలె హరువనగా చమత్కారమునకు
 నామమగు మునిహృదయాభిరామనామ.

97

అవును, హొను, హాను, అంగు, అమరిక, సోయగము, కైపు, ఒకపు, కోపు, దుస్తు, గరగరిక, కయిపు, హావును, నెటి, అంగము, ఒయారము, రూ|| ఒయ్యారము, బెడగారు, సారు, చెన్ను, సవురు, సంచు, వింగడము, ఒప్పిదము, నయము, సొగసు, నయ, అందము, బెడంగు అన సుందరముజేళ్ళు. హరువు అన చమత్కారమునకుజేరు.

సీ. అరజంబన కొమరన నొడికంబన
 నింపునా నిమ్మన నించనంగ

ననుగన కలికినా ననువన చిన్నారి
 పొన్నారియనగను పొన్నారియన
 చిన్నినాఁ మానన చిన్నారియనగను
 పొన్నారివాఁగను తిన్ననాఁగ
 సజ్జకంబ. గను సౌరన నిరబన
 నెయ్యమి నాఁగను నెయ్యనునగ

గీ. గొనబునాఁగను హరువన గోవయనగ
 ప్రన్ననయనంగ చిన్నరి పొన్నరియన
 చిన్నియనగ నొప్పిదమన తీవనగ బెడగ
 నగ నునోహారమునకొను ఖగతురంగ.

98

ఆరజము, కొమరు, ఒడికము, ఇంపు, ఇమ్ము, ఇంచు, అనుగు, కలికి, అనుపు, చిన్నారిపొన్నారి, పొన్నరి, చిన్ని, మాను, చిన్నారి, పొన్నారి, తిన్న, సజ్జగము, సౌరు, ఇంబు, నెయ్యమి, నెయ్యము, గొనబు, హరువు, గోవ, ప్రన్నన, చిన్నరిపొన్నరి, చిని, ఒప్పివను, తీవు, బెడగను అన మనో హారముచేళ్ళు.

క. భువిలోన తేవ రాణయు

రవణను పోడిమియు పోడి రమణయువలపుకొ
 హవణున విన్నాణమును స
 లువునానగు నంచితాఖ్యలును ముర్తైక్రి.

99

తేవ, రాణ, రవణ, పోడిమి, పోడి, రమణ, సలను. హవణ, విన్నాణము, సలువు అన అంచితమునకుచేళ్ళు.

సీ. ఎవయు నందును కూడు నెయును దూఁకొనునగు
 నడరు రక్కొను మూఁడు హత్తు నత్తు
 నుడ్డా డెలయు చొప్ప ఊలయు తొడరుతేరు
 చెందొనరును కూరు నొందు నొదవు
 తన్ను తనుకు పన్ను దనుకు మేకొను నూసు
 పాటించు తలకొను పడయు పొఱయు
 పొరయు కుదురు కను బెరయు పొందును బెర
 కొఱలు పైకొను నొట్టుదొఱయు పొనరు

గీ. ముడివడును మొలతెంచును మొనయుతొట్ట
 గిల్లు పన్నుపడును నివ్వటిల్లు కలుఁగు
 ననఁగ ప్రాపించుటకు బేళ్ళు తెనుఁగునందు
 గలిగె కందాంగ భవభంగ ఖగతురంగ.

100

ఎవయు, ఆందు, కూడు, ఎయు, దూఁకొను, అగు, అడరు, రక్కొ-
 ను, మూఁడు, అత్తు, హత్తు, ఉడ్డాడు, ఎలయు, చొప్పడు, ఒలయు, తొడ
 తు, తేరు, చెందు, ఒనరు, కూరు, ఒందు, ఒదవు, తనుకు, తన్ను, పన్ను,
 దనుకు, మేకొను, ఊసు, పాటించు, తలకొను, పడయు, పొఱయు, పొర
 యు, కుదురు, కను, బెరయు, పొందు, బెర, కొఱలు, పైకొను, ఒట్టు,
 దొఱయు, పొనరు, ముడివడు, మొలతెంచు, మొనయు, తొట్టగిల్లు, పన్ను
 పడు, నివ్వటిల్లు, కలుఁగు అన ప్రాపించుటకు బేళ్ళు.

గీ. ననుచునాఁగను తీపారుననఁగ సొగియు
 ననఁగ హరువన నింపితమన నభీష్ట
 మునకు బేళ్ళు వెల్లాటకమును వెలడియు
 వెల్లడియన బ్రసిద్ధికి బేళ్ళు వెలసి.

101

ననుచు, తీపారు, సోగియు, హరువు, ఇంపితము అన అభీష్టమునకు చేళ్ళు. వెల్లాటకము, వెలడి, వెల్లడి అనగా ప్రసిద్ధికి చేళ్ళు.

పంచపాదిగీ. అమరు నలరారు నొప్పారు నలరు తలరు
 పొసఁగు నెలరారు నిగుడును పోలు తనరు
 పొలుపొనరు తవణిల్లాప్పు పొల్పును పొన
 రారును రహించు రాణించునఁగ పూజ్య
 ముగతు బేళ్ళొప్పై మానిహృద్వనజభృంగ. 103

అమరు, ఆలగారు, ఒప్పారు, అలరు, తలరు, పొసఁగు, ఎలగారు నిగుడు, పోలు, తనరు, సొలుపు, ఒనరు, తవణిల్లు, ఒప్పు; పొల్పు, పొనరారు, రహించు, రాణించు అన పూజ్యమునకు చేళ్ళు.

సీ. ఈడేరుననఁగను మూఁడన నెక్కన
 కొనసాగునన తలకూర్చుననఁగ
 నెఱవేరుననఁగను నివ్వటిల్లనఁగఁ జే
 కూఱుననఁగ చేకుఱునన తల
 కూడుననఁగ సమకూడుననఁగ సమ
 కూరుననఁగ దొరకొనునన నొడ
 గూడుననఁగ నొనకూడుననఁగ పొ
 బడుననఁగను నెఱిపడుననఁగ

గీ. నలవడుననఁగ ననువువడనఁగను సమ
 కట్టనఁగ ముగియును కడముట్టునఁగ

నివ్వటిలునాఁగ భవిలోన నెగడె తెలుఁగు

నందు సిద్ధించుటకుపేళ్ళు కందమూర్తి.

103

ఈజేరు, మూఁడు, ఎక్కు, కొనసాగు, తలకూర్పు, నెఱవేఱు, నివ్వ
టిల్లు, చేకూఱు, చేకుఱు, తలకూడు, సమకూడు, సమకూరు, దొరకొను, ఒడ
గూడు, ఒనగూడు, ప్రాబడు' నెఱిపడు, అలవడు, ఆనువుపడు, సమకట్టు,
ముగియు, కడముట్టు, నివ్వటిల్లు అనఁగా సిద్ధించుపేళ్ళు.

గీ. సజ్జకట్టును ముస్తీదు సజ్జ యాయి

తంబు నాయిత్తమనఁగ సిద్ధంబుపేళ్లు

పన్ను సమకట్టు నాయితపఱచు ననువు

పఱచు నలవడునన సిద్ధపఱచుపేళ్లు.

104

సజ్జకట్టు, ముస్తీదు, సజ్జ, అయితము, అయిత్తము అన సిద్ధముపేళ్ళు.
పన్ను, సమకట్టు, అయితపరుచు, ఆనువుపరుచు అన సిద్ధపరుచుపేళ్ళు.

గీ. ఒప్పు చక్కబడును గిట్టు నురువడు పొసఁ

గైరకొను నెఱవేరును తీరు నెఱయు

ననఁగ ననుకూలమగు నాహ్వాయములు సడ్డ

అక్కఱుపనితీఱమియు కార్యంబుపేళ్లు.

105

ఒప్పు, చక్కబడు, గిట్టు, ఉరువడు, పొసఁగు, అయిరకొను, నెఱ
వేఱు, తీరు, నెఱయు అన కార్యానుకూల్యముగుటకుపేళ్ళు సడ్డ, అక్కఱు.
పని, తీరమి అన కార్యముపేళ్ళు.

క. వుడమిని దృశ్యమగుట కగ
 పడునన నగ్గపడు నగ్గ పాటనగను కో
 ల్పడునన కోలుపడన కను
 పడునన పేల్లొప్పె ఘోర పాతకనాశా.

106

అగపడు, అగ్గపడు, అగ్గపాటు, కోల్పడు, కోలుపడు, కనుపడుః
 అన దృశ్యమగుటకు పేళ్ళు.

అ॥ వె॥ తారకాణయనంగ తార్కాణయనంగను
 కరియనంగ తారకాణమనంగ
 నగ్గము సరిదాకు. న గుటియనంగ దృ
 ష్టాంతమునకు పేళ్లు సారసాక్షు.

107

తారకాణ, తార్కాణము, కరి, తారకాణము, అగ్గము, సరిదాకు.
 గుటి అనగా దృష్టాంతము పేళ్ళు.

క. వనజాక్ష యుపాయముపే
 ల్మోనరెనుపమవలను వజ్ర యొరపును కీల్ నె
 ప్పును మేవడి తెరకువ యి
 మ్మును మఱిదీమనము వైన మురు వెరవనగ్గకా.

108

ఉపమ, వలను, వజ్ర, ఒరపు, కీలు, నెప్పు, మేవడి, తెరకువ, ఇమ్ము
 దీమనము, వైనము, వెరవు అన ఉపాయము పేళ్ళు.

క. ధారుణి వయ్యాలియు నసి
 వారును చరలాట మీరు వా ట బిసీలుకా

స్వారి వయాళి మలయిక ప
చేరమన విహారమునకుఁ జెల్లె మురారీ.

109

వయాళి, అసివారు, చుగలాటము, ఈరువాలు, అనిసీలు, స్వారి
వయాళి, వలయిక, పచేరము అన విహారము వేళ్ళు.

సీ. క్రమ్మరుననంగను క్రమ్మరిల్లనంగను
కుమ్మరుననంగను త్రిమ్మరనంగ
పొలయుననంగను పొలసాడుననంగను
మట్టాడుననంగను మసలుననంగ
మిట్టాడువనంగను మిడుకుననంగను
చెరలాడుననంగను తిరుగుననంగ
నడయాడునన తారంగను పరంగన
మెలగుమెలంగన నలరెసంచ

గీ. రించుటకు బేళ్ళగును విహరించుటకును
దనరె యట్టాడు చెరలాడుననంగ భువిని
మలయునన మెలకువయన పొలయికయన
నలరె సంచారముచకభిక్యలు మురారి.

110

క్రమ్మరు, క్రమ్మరిల్లు, కుమ్మరు, త్రిమ్మరు, పొలయు, పొలసాడు,
మట్టాడు, మసలు, మిట్టాడు, మిడుకు, చెరలాడు, తిరుగు, నడయాడు,
తారు, పరంగు, మెలగు, మెలంగు, అనగా నడచరించు వేళ్ళు. అట్టాడు,
చెరలాడు అన విహరించు వేళ్ళు మలయు, మెలకువ, పొలయిక అనగా
సంచారము వేళ్ళు.

గి. అణఁకువయు కుఱుమట్టంబు నడఁకువయును
 మందటయు మేవడియు నతమందుపేళ్లు
 బరగె తెక్కలిపాటు వివత్తుపేరు
 నిచ్చలం బప్పసంబన నిత్యమునకు.

111

అణఁకువ, కుఱుమట్టము, అడఁకువ, మందతట, మేవడి అనవిన్నపము
 పేళ్ళు. తెక్కలిపాటు అన వివత్తుపేరు. నిచ్చలము, అప్పసము అన నిత్యము
 పేళ్ళు.

గీ. నేయమన చక్కటియనంగ నెఱియనంగ
 న్యాయమున కాహ్యాయము లవనాయమనఁగ
 నన్నెమన నపపాడినా నమరెనాహ్వా
 యంబు లన్యాయమునకు విహంగతురగ.

112

నేయము, చక్కటి, నెఱి అన న్యాయముపేళ్ళు అవనాయము,
 అన్నెము, అపపాడి అన అన్యాయముపేళ్ళు.

సి. కసమసయనఁగను కసిమసియనఁగను
 కళవళమనఁగను కపరమనఁగ
 తడవాడునఁగను తల్తఱమనఁగను
 జూకించుననఁగను జూఱయనఁగ
 తొట్టుపాటనఁగను తొఱకన తొట్రిన
 బమ్మొర్రపోకనా బమ్మొరయన
 సంబరంబనఁగను సంబ్రమనఁగను
 మెలవన క్రేటన మేల్పనంగ

గీ, పడటమన చిడిముడినాఁగ పడటనంగ
 తమకమన తికమకయన తత్తటయన
 తొడియనఁగ దిగ్గనయనంగ తొందరయన
 సంభ్రమముపేళ్లుజెల్లెను సారసాక్ష.

113

కసమస, కసిమసి, కశవశ, కపరము, తడవాడు, తత్తటము, జాకించు
 జాఁక, తొట్ట్రపాటు, తొనఁకు, తొట్టు. బమ్మెరపోక, బమ్మెర, సఁఱ
 రము, సలబ్రము, మెలపు, క్రేఱు మెల్పు, పడటము, చిడిముడి, పడటు.
 తమకము, తికమక, తత్తట, తొడి, దిగ్గన, తొందర అన సంభ్రమముపేళ్ళు.

క. తడఁబడు దిమ్మయు దిమ్మను
 తడఁబాటును వీడువడును తట్టాడును వీ
 డ్దుడు నివ్వెఱ నివ్వెఱఁగు వె
 గడు తబ్బిలు నివ్వెరయన గను భ్రాంతికినా.

114

తడఁబడు, దిమ్మ, దిమ్మ, తడఁబాటు, వీడువడు, తట్టాడు, వీడ్వడు
 నివ్వెఱ, నివ్వెఱఁగు, వెగడు, తబ్బిలు, నివ్వెర అన భ్రాంతికిపేళ్ళు.

సీ. బాతలించఁగ నబ్బాలాడుసనఁగను
 తడబడుననఁగను తొడరుననఁగ
 బొమ్మరవోవన బొమ్మరిల్లన బుడి
 వడునన చిట్టలు వొడఁచుననఁగ
 తత్తటపడునన తేటలన తలరన
 క్రాలనకెరలన బ్రమయుననఁగ

తొట్టుల్లునఁగను తొడివడునఁగను
సంభ్రమించుటపేళ్లు జగతినొప్పె

గీ. యలపడన నలవాటన నబ్బెసఱున
నామకంబులభ్యాసంబునకును పొన్న
యనఁగ పొవయన దృగ్గోచరాఖ్యలాంధ్ర
మం దసడ్డ య శ్రద్ధాఖ్య కంద దేహః.

115

బాతళించు, అబ్బాలాడు, తలఁబడు, తొడరు, బొమ్మగవోవు, బమ్మరిల్లు, బుడివడు, చిఱ్ఱిణువడుచు, తత్తఱపడు, తఱలు, క్రాలు, కెరలు, బ్రమయ, తొట్టిల్లు, తొడివడు అన సంభ్రమించుపేళ్ళు అలపడు, అలవాటు అబ్బెసఱు అన అభ్యాసముపేళ్ళు పొన్న పొన అన దృగ్గోచరముపేళ్ళు అసడ్డ అన అశ్రద్ధపేరు.

ఉ. తునియుయనంగ బిల్లయన తుండనవ్రక్కయనంగముక్కయ
న్నను మఱితుటనా మురియనాఁగనుతుండెమనంగతుండనా
దునుకయనంగవ్రయ్యయనత్రుంపుడనంగనుతుండమన్నత్రుం
పనఁగనుపేళ్లు ఖండమునకయ్యె భవాం బ్ధితరీవదంబుజా. 116

తునియ, బిల్ల, తుంకు, వ్రక్క, ముక్క, తూట, మురియ, తుండెము, తుండ, తునుక, వ్రయ్య, త్రుంపుడు, తుండము, త్రుంపు, అనఁగా ఖండముపేళ్ళు.

శ. పలుకులు తుందునుకలు చిదురీ

పలు తుత్తునియలును చిదురు పలు మఱి తుందు

నల్లు నలువలు చిదురలన

నలరె సుసూక్ష్మశకలముల కాఖ్యలు శౌరీ.

117

పలుకులు, తుందుకులు, చిదురలు, తుమ్మరియలు, చిదురపలు, తుందున్నలు, అలువలు, చిదుకలు అన సుసూక్ష్మశకలమువేళ్ళు.

గీ. చిదురసయనంగ రవనాంగ చిదురనాంగ

నలువువేళ్ళు; పొడియు సురుమనంగ నులుము

నా దుమురన చూర్ణంబు; చూర్ణంబునేయు

వేళ్ళు నులుమాగు నులుమన వెలసె శౌరి.

118

చిదురప, రవి, చిదురఅన అలువువేళ్ళు. పొడి, సురుము, నులుము, తుమురు అన చూర్ణమువేళ్ళు. నులుమాడు, సురుము అన చూర్ణమునేయువేళ్ళు.

గీ ఇండః చీలిక చీలిక యిడుపు పాయ

పరియ వ్రప్పును బ్రద్దలు పటియ యనంగ

దనరె నాస్ఫోటనమువేళ్ళు; తునుకలగును

త్రుంగునన ఖండములగుటతోచె వేళ్ళు

119

ఇండః, చీలిక, చీలిక, ఇడుపు, పాయ, పరియ, వ్రప్పు, బ్రద్ద, పటియ అన ఆస్ఫోటనమువేళ్ళు. తునుకలగు, త్రుంగు అన ఖండములగువేళ్ళు.

గీ. తెగును మురియును ఖండితమగుటకొప్పె

వెదకు తడవుడు నెమకును వెతకు వెనకు

నరయుననగ నస్వేషించుబరగె; నెండు
ననగ శుష్కించుటకు పేరు దనుజువైరి. 120

తెగు, మురియు అన ఖండితమగు వేళ్ళు. వెదకు, తడవుడు, నెమకు, వెతకు, వెనకు, అరయు అన అస్వేషించుటకు వేళ్ళు ఎండు అన శుష్కించుటకు పేరు,

గీ. కలిగెబహువచనమున శుష్కంబుపేరు
నరవరలనంగజెల్లె నొ; నలదు కులుకు
మేగు పూయును మేగును మ్రేవనంగ
నలరె లేవనమునకాఖ్య లంబుజాక్ష. 121

అరవరలు అన బహువచనమున శుష్కంబుపేరు. అలదు, కులుకు, మేగు, పూయు, మ్రేగు, మ్రేవు అన లేవనము వేళ్ళు.

గీ. అలముకొను క్రమ్ము పురి యులు మలయు లాచు
కలయు పురికొను పైకొను కవియు తఱుము
కమియు డీకొను నిగు డఱుక్రమ్మునంగ
నాక్రమణమునకాఖ్యలౌ నంబుజాక్ష. 122

అలముకొను, క్రమ్ము, పురి, అరుము, అలయు, లాచు, కలయు, పురికొను, పైకొను, కవియు, తరుము, కమియు, డీకొను, నిగుడు, అరు, క్రమ్ము, అన అన్వయము వేళ్ళు.

క. అలమనగ కమియుననగా
నలముకొనన కవియుననగ నఱుక్రమ్మునంగం

గలయునన సక్తనుగుపే

ళ్లలరె; యసము చనువనంగ ననురాగంబౌ.

123

అలము, కమియు, అలముకొను, కవియు, అరుక్రమ్ము, కలయు
అన సక్తమగుపేళ్ళు. అసము, చనువు అన అనురాగముపేళ్ళు.

గి. అలవి తరము వసము తలమనంగ శక్య

మునకభిఖ్యలు; పసపోవునన వసపడు

ననంగ శక్యమగుటసంజ్ఞ; యరిది డెప్ప

గంబు తలముదప్పన నశక్యంబుపేళ్లు.

124

అలవి, తరము, వసము, తలము అన శక్యమునకుపేళ్ళు. పసపోవు
వసపడు అన శక్యమగుటపేళ్ళు. అరిది, డెప్పరము, తలముదప్పు అన అశక్య
ముపేళ్ళు.

క. వనరుహాః! చన! యవఘుళ

మన పొలపంబన పినాళి యన పంచారం

బన కారాటయనంగ పస

రన నెరపన వ్యాపనమున కాఖ్యలు శౌరీ.

125

అవఘుళము, పొలపము, పినాళి, పంచారము, కారాట, హసరు,
నెరపు అన వ్యాపనముపేళ్ళు.

సీ. ఒలయును కడలొత్తు కలగొను చెరలాడు

చిందును పసరించు జీరువారు

నిగిడారు సోమించు నిగుడు వ్రొంపిరివోవు
 వెదజల్లు మట్టాడు వెల్లినిరియు
 తీగెలువాఱును తివురుకట్టును నిజ్జ
 తొట్టును నివ్వటిల్ తొట్టుకొనును
 పరగు రంపిలు పర్వుపరగు పరవు తార
 సిల్లు పాలయు పిక్కటిల్లు ప్రబ్బు

గీ, బలకరించు కడలుకొను మలయు బెలయు
 బెరయు సందుకొనును వెలవిరియు నెరియు
 విరియు బాఱుననంగను వెలసియొప్పె
 నాంధ్రమున ప్రసరించుట కాఖ్యలగుచు.

146

ఒలయు, కడలాత్తు, కలగొను, చెరలాడు, చిందు, పసరించు, జీరు
 వారు, నిగిడారు, సోమించు, నిగుడు, వ్రొంపిరివోవు, వెదజల్లు, మట్టాడు
 వెల్లివిరియు, తీగెలువారు, తివురుకట్టు, నిజ్జ, తొట్టు, నివ్వటిలు, తొట్టు
 కొను, పరగు, రంపిలు, పర్వు, పరగు, పరవు, తారసిల్లు, పాలయు
 పిక్కటిల్లు, ప్రబ్బు, బలకరించు, కడలుకొను, మలయు, బెలయు,
 బెరయు, సందుకొను, వెలివిరియు, నెరియు, విరియబాగు అన ప్రసరించు
 టకువేళ్ళు.

గీ. క్షీ తిని నెరపన వ్యాపింపనేయునాను;
 కంచుమించనగా పటావంచమనంగ
 నౌ పటావంచయననభిఖ్యలు నగోచ
 రంబునకుఁజెల్లె మునిపక్ష యంబుజాక్షు.

127

నెరవు అన వ్యాపింపజేయుటకు పేర్లు కంఠమిచ్చు, సూత్రములు .
పటావంచ అన అగోచరియ పేర్లు.

క. ఆరతియనగా మంగళ

హారతియు నివాళి మంగళారతియఁ గన్

హారతియు నివాళికయన

నీరాజమునకుఁ బేర్లు నేగి డె ముకుందా.

128

ఆరతి, మంగళహారతి, నివాళి, ముగ్ధాభాటి, చుర్రతి, నివాళిక అన
నీరాజము పేర్లు.

క. ఉదయము నున్మయము కడలియు

కదలికయును తొడరు కణిత గమకమనంగళ

కదలున . నెత్తికొలన బొదిలెను

యత్నము బుట్టె భుజగళయానా.

129

ఉదయ, ఉన్మి, కదక, కదలిక, తొడరు, కణిత, గమకము, కదలు
ఎత్తికొలు అన యత్నము పేర్లు.

పంచపదిగీ. లో : కొనును. దొరకొను తలకొనును తివురు

గొనుకొనును పయికొను గుఱికొను గొదకొను

తఱికొనును కడ గుంకించు పెఱుగు పెటుం

బెట్టితొడ రెత్తికొను నొడికట్టును గమ

కించు నన బేళ్లెట్లు యత్నించుటకును.

130

కొనుకొను, దొరకొను, తలకొను, తివురు, గొనుకొను, పైకొను, గుఱి
కొను, గొదకొను, తఱికొను, కడగు, గుంకించు, పెఱుగు, పెటునబెట్టు,
తొడరు, ఎత్తికొను, ఒడికట్టు, గమకించు అన యత్నించుటకు పేర్లు.

గీ. వసుధ నవచాట మేచురుపాటు నదిరి
 పాటదురుగడ యద్దిరిపాటనంగ
 నగు నకస్మాత్తునకు బేళ్లు, నపరిమితము
 నకు నవారి యవ్వారియనంగ శౌరి.

131

అవచాటము, ఏచురుపాటు, అదిరిపాటు, అదురుగడ, అద్దిరిపాటు
 అన అకస్మికమువేళ్ళు. అవారి, అవ్వారిఅన అపరిమితమువేళ్ళు.

గీ. అదుకొనునన పాటించుననంగ నాల
 కించు నాలించునన నాదరించుపేళ్లు
 గరగరని గరగరకయు గరగరయును
 వెలదియన నిర్మలముపేళ్లు వేదవేద్య.

132

అదుకొను, పాటించు, ఆలకించు, అలించు అన అదరించువేళ్ళు.
 గరగరని గరగరక, గరగర, వెలది అనంగ నిర్మలమువేళ్ళు.

సీ. గారాబమనంగను గఱుపమనంగ గొప్ప
 తనమనంగను దొడ్డతనమనంగ
 గారవంబనంగను గారామనంగ నుబ్బ
 కంబన వాసినా గారమనంగ
 పెరిమెయనంగను పెంపన పెమ్మెనా
 మలపనంగను మించుదలయనంగ
 మించుననంగను మిండడనంగ బటా
 బూరమనంగను గారబమన

గీ. మేలిమియనంగ లావన మెండనంగ
దళమనంగను దొడ్డనా దళశరియన
పంతనంగను లాబనం బరగెప్పెట్లు
గౌరవమునకు తెనుంగున కమలనాభ.

153

గారాబము, గణుపము, గొప్పపనము, దొడ్డతనము, గారము, గాగాము, ఉబ్బకము. వాసి, గారము, పెరిమె, పెంపు, పెమ్మె, మలపు, మించుదల, మించు, మిండండు, బాబూబావము, గారబము, మేలిమి, లావు, మెండు, దళము, దొడ్డు, దళశరి, పంతు' లంబు అనగా గౌరవము వేళ్ళు.

క. గనుపయన గణువయన పతి
య; మేలచమనంగ గొప్పయన పెడయన దొ
డ్డన దొడ్డనాంగ రక్షణం
బన దండ్రియనంగ నాఖ్య లగు ఘనమునకుకా.

154

గనుప, గణువ, పతి, మలనము, గొప్ప, పెడ, దొడ్డు, దొడ్డరపణము దండ్రి అన ఘనమునకువేళ్ళు.

గీ. ఆలమును కన్నడయు మందమేలమనంగ
క్రేణిసేయును క్రేడించు కేరడమన
కన్నశవు లెగడన నుపేక్షకునభిఖ్య
లగు; సరకు సడ్డయనంగ లక్ష్యమునకొను.

155

ఆలము, కన్నడ, మందమేలము, క్రేణిసేయు, క్రేడించు, కేరడము. శకన్నవు, లెగడు అన ఉపేక్షకువేళ్ళు. సరకు, సడ్డు అన లక్ష్యమువేళ్ళు

గీ. ఉరవనంగ నుఱవునాఁగ నుచితమలరె
 నిలువడియు మంచినడతయు నెల్వడియన
 సచ్చరితమయ్యె; నిడుగడ నుచ్చరింప
 తెలుఁగున నసూయ పేరగు జలజ కాభ.

136

ఉరవు, ఉఱవు అన ఉచితమునకు బేళ్ళు. ఇలువడి, మంచినడత
 ఇల్వడి అన సచ్చరిత్రకు బేళ్ళు. ఇడుగడ అన అడూయ బేళ్ళు.

గీ. తలఁపనంగను జ్ఞప్తికిదనరె నావ
 పాఱుననఁగను జ్ఞప్తికివచ్చుపేరు
 నుక్క యుబ్బయు వావిరి యమ్మయనఁగ
 నూష్ణమునకు నభిఖ్యతా సరగళయన

137

తలపు అన జ్ఞప్తికి పేరు. ఆవపాఱు అన జ్ఞప్తికివచ్చు పేరు. ఉక్క,
 ఉబ్బ, వావిరి, ఉమ్మ అనఁగా ఉష్ణమునకు బేళ్ళు

క. ఇమిడికయును కుదిరిక నే
 డము పొందిక యొనరు సంగడం బొమ్మిక పొం
 కము చేరిక యావటనునఁ
 గ్రమమున ననుగుణము పేళ్లు కర్పర చేలా.

ఇమిడిక, కుదిరిక, వేడను, పొందిక, ఒనరు, సంగడను, ఒమి
 పొంకము, చేరిక, ఆవటను అన అనుగుణము బేళ్ళు.

గీ. ఇదిగొ త్రీసికొనన నింకయిందమనఁగ
 నగు నిదంగ్రాహ్యమునకాఖ్యలయ్యె నీత

యీనుటయు నీనికయనంగ నిలపశుప్య
నూతిపేళ్లగు మునిపాలనుగుణశీల

139

ఇదుగొతీసుకొ, ఇందము అన ఇదంగాహ్యమునకుబేళ్ళు. ఈత,
ఈనుట, ఈనిక అన పశుప్రనూతికిపేళ్ళు,

క. ఇనడిల్లు కళాసించుచు

వినుగును వేసారు డయ్యు వేసరు డయ్యుకా
వినుమాలన భవహతనా

హన నిర్వేదించుపేళ్లు నలరె తెనుగునకా

140

ఇనడిలు, కళాసించు, వినుగు, వేసారు, వేసగు, డయ్యు, డయ్యు
వినుమాలు అన నిర్వేదించుటకు పేళ్ళు.

సీ. ఈడేఱు నెచ్చిరి లెచ్చిర్లు కొనలిడు

రెక్కొను కొనలొత్తు నిక్కు నిట్ట
యేదును తలయెత్తు నెచ్చిఱు నొదలును
కోల్కొను కొనసాగు కోలుకొనును
రక్కొను పురడించు పిక్కటిల్లు రహించు
పొంపిరివోవును పొటకరించు
పొదలు పురాయించు పొదలాడు పెంపగు
ప్రదలు మూరింబోవు ప్రబ్బునెగడు

గీ. హెచ్చినులు అంపిలును పెరు నెదగు తీగ
నాగు రెక్కోలు రేకెత్తు నరగు తొంగ

లించు రూపగు మఱియురాణించుననంగ

వెలసె వర్ణిలుటకుపేళ్లు వేద వేద్య.

141

ఈడేలు, ఎచ్చిరిల్లు, ఎచ్చిడ్లు, కొనలిడు, రెక్కోను, కొనలాత్తు, పోక్కు, నిట్ట, ఏడు, తలయొత్తు, ఎచ్చిణు, ఒడలు, కొల్కొను, కొనసాగు, నిలుకొను, రక్కోను పురడించు, పిక్కటిల్లు, రహించు, వొసిరివోవు, పోటకరించు, పొదలు, పురాయించు, పొదలాడు, పెరపగు ప్రదలు మూరి, సోవు, ప్రబ్బు, నెగడు, హెచ్చిలు, అంపిలు, పెరుగు, ఎడుగు, తీగసాగు, రెక్కోలు, రేకెత్తు, సరగు, తొంగలించు, రూపగు, ఉరాణించు, రూ|| ఉరణించు అన వర్ణిలుపేళ్ళు.

గీ. హెచ్చనంగ పొడలికయన నెచ్చనంగ

వర్ధనముపేళ్లు; చేగ చేవయన సార

మకాను; బెండన నిస్సారమకాను మఱియు;

మైవడియు నియ్యకోలు సమ్మతికిపేళ్లు.

142

హెచ్చు, పొడలిక, ఎచ్చు అన వర్ధనముపేళ్ళు. చేగ, చేవ అన సారమునకుపేళ్ళు. బెండు అన నిస్సారముపేరు. మైవడి, ఇయ్యకోలు అన సమ్మతికిపేళ్ళు.

గీ ఇచ్చగించన క్రోలన నియ్యగొనన

నియ్యకోలన మేకొను నిచ్చగొనున

నంగ మెయికొను నొడబడునాంగ సమ్మ

తించుటకుపేళ్లు దనరెను దీనసాల.

143

ఇచ్చగించు, క్రోలు, ఇయ్యగొను, ఇయ్యకోలు, మేకొను, ఇచ్చగొను, మెయికొను, బడబడు అన సమ్మతించుపేళ్ళు.

గీ. ఇలను సందుకొను పరిగ్రహించుటలరె;
 నీటతాటలు మొఱకొను కాటు చిడిపి
 పరుసముచు బెట్టిదము గొడ్డ పలుసమనఁగ
 పరుషమునకుఁ బ్రభిఱ్ఱలు పరమపురుష.

144

సందుకొను అన పరిగ్రహించువేరు. బ|| ఈటతాటలు, మొఱకు
 కాటు, చిడిపి, పరుసము, బెట్టిదము, గొడ్డ, పలుసము అన
 పరుషమునకుఁ జేర్చు

చ. కడిచియనంగ మొప్పియుయు కక్కసయుఁ గఱకన్న
 మొప్పెనాఁ

జడమున బిర్సనం గరకసా బిరునుఁ దురుసన్న పెల్చుని
 గడి గడుసన్న బెట్టిదము కక్కరముఁ బిఱుసన్న గట్టినాఁ
 బెడిదము గ్రక్కసంబనఁగ పేళ్లిలలో కఠినంబునఁ హారీ.145

కడిచి, మొప్పియ, క్రక్కస, కకు, మొప్పె, జడము, బిర్సు, కర
 కసా, బిరును, దురును, పెల్చు, నిగ్గడి, గడిను, బెట్టిదము, కక్కరము,
 బిఱును, గట్టి, బెడిదము, గక్కసము అనఁగా కఠినమునకుఁ జేర్చు.

క. జవరన నయగారబును

నవకంబును మెత్తపాటు నారును మెదువుఁ
 మపము మవ్వము మెత్తన
 నవురనియనఁగా మృదుత్వనామములు హారీ.

146

జవరన, నయగారము, నవకము, మెత్తపాటు, నారు, మెదువుఁ
 మపము, మవ్వము, మెత్తన, నవురు అన మృదుత్వముచేర్చు.

క. చెమ్మయు తడి పంకెనయన
 తెమ్మయు నీమిరియు చొదుకు తేమయనంగం
 నెమ్మన పదనన నార్ద్ర
 త్వమ్మనకు నభిఖ్యలగును దనుసుతవైరీ. 147

చెమ్మ, తడి, పంకెన, తమ్మ, ఈమరి, చొదుకు, తేమ, నెమ్మ
 పదను అనగా ఆర్ద్రత్వమునకు జేర్చు.

గీ. వాక నెరి యీటతాటలు వక్కరంబు
 నంకరయు నెఱి మలకనా వక్రమునకు
 దనరె; నున్నన నునుపు నిద్దంబు నున్ను
 మఱియు నిద్దాయనంగగు మస్యణమగును. 148

వాక, నెరి, బ|| ఈటతాటలు, వక్కరము, పంకర, నెఱి, మలక
 అన వక్రమునకు జేర్చు. నున్నన, నునుపు, నిద్దము, నున్ను, నిద్దా అన మస్య
 ణము జేర్చు. మస్యణము.

క. వరగిరిధర యీటంబు గు
 మురు దప్పము దళము దడము మొల్లమియును పొం
 పిరియును కద్దుము కాటు గు
 బురు దట్టంబనంగ సాంద్రమునకు నభిఖ్యల్. 149

ఈటము, గమురు, దప్పము, దళము, దడము, మొల్లమి, పొంపిరి,
 కద్దుము, కాటు, గుమురు, దట్టము అన సాంద్రమునకు జేర్చు.

గీ. ఎత్తరవు తనరువు కొవు రెత్తరంబు
 వీక యెగుడు పొడుగు నిక్కు వీకు క్రెళ్లు
 మిట్ట మిడియు ను తాణియు మిట్టు నిక్కు
 డనఁగ నున్నతమున కాఖ్యలాను శౌరి. 150

ఎత్తరవు, తనరువు, కొవురు, ఎత్తరను, వీక, ఎగుడు, పొడుగు-
 నిక్కు, వీకు, క్రెళ్లు, మిట్ట, మిడి, ఉతాణి, మిట్టు, నిక్కుడు అని ఉన్న
 తమునకుపేళ్ళు.

క గుండ్రనయన బటువనఁగా
 గుండ్రంబన వట్రయనఁగ గుడుసును వట్రం
 బుండ్రంబన వట్రువయన
 గుండ్రయనఁ వర్తులంబు కుంజరవరదా. 151

గుండ్రన, బటువు, గుండ్రము, వట్ర, గుడుసు, వట్రము, ఉండ్రము
 వట్రువ, గుండ్ర అన వర్తులముపేళ్ళు.

గీ. కావుగడ యుక్కణము కుయ్యి కావలియును
 మనువు బలకరమును కుయి తొనయనఁగ
 పొనఁగె రక్షణమునకును; ప్రోచు ప్రోది
 ప్రోవనఁగ పోషణముపేళ్లు పుణ్యాచరిత. 152

కావుగడ, ఉక్కణము, కుయ్యి, కావలి, మనువు, బలకరము, కుయి
 తొన అన రక్షణపేళ్ళు. ప్రోచు, ప్రోది, ప్రోవు అన పోషణముపేళ్ళు.

గీ. సామజావన యోమన సాకుననగ
 ప్రోదిగొనున కాచునాఁ బ్రోదినేయు
 ననగ రక్షించువేళ్ళొప్పె నాంధ్రభాష;
 నుల్లటంబనగ సహింపనొల్లనిదియు. 153

ఓము, సాకు, ప్రోదిగొను, కాచు, ప్రోదినేయు అన రక్షించివేళ్ళు.
 ఉల్లటము అన సహింపరానిదానివేరు.

క. జడనిధి శయనా దొరలును
 కెడయికయును డుల్లు తెల్లకృ కెడవును డులుచుం
 గెడయును చిందును డొల్లును
 పడు రాలును తొరఁగుననగ పతనమువేల్లె. 154

దొరలు, కెడయిక, డుల్లు, తెల్లకృ, కెడవు, డులుచు, కెడయు
 చిందు, డొల్లు, రాలు, తొరఁగు అన పతనమువేళ్ళు.

క. విడివోవనగా యీడన
 సడలన నూడన ప్రిదులన జాటుననంగ
 విడివడుననంగ నగులనఁ
 దొడరె గళదబిభృలవని తోయజనాభా. 155

విడివోవు, ఈడు, సడలు, ఊడు, ప్రిదులు, జాటు, విడివడు-
 అగులు అన బారిపడుటకువేరు.

గీ. ఉట్టనఁగ తొంగళించన నురలన తొరఁ
 గనఁగ గీలన తొట్టన చినుకన దిగు
 వాఱనంగ జల్లించన కాఱనంగ
 జొబ్బిలనఁగ న్నోవించుచా నుండరాంగ. 156

ఉట్టు, తొంగళించు, ఉరలు, తొరఁగు, గీలు, తొట్టు, చినుకు
 దిగువాఱు, జల్లించు. కాఱు, జొబ్బిలు అన న్నోవించు పేళ్ళు.

గీ. విరియఁబాఱును విడు వీడు విరియు వదలి
 పడుననఁగ పేళ్ళను ముక్త పాతమునకు;
 నుజ్జనంబన తఱలన నులుచు విడుపు
 నా నురువు నులుపన మోచనంబు శౌరి. 157

విరియఁబాఱు, విడు, వీడు, విరియు, పదలిపడు అన ముక్తపాతము
 పేళ్ళు. ఉజ్జనము, తఱలు, ఉలుచు, విడుపు, ఉరువు, ఉలుపు అన మోచ
 నము పేళ్ళు.

క. వనధిశయన వదలన వ
 ద్దన మానన విడువన వదులన మామాయ
 న్నను మానుమాననంగను
 తెనుఁగున త్యజియించుపేళ్ళు తెల్లమియ య్యెన్. 158

వదలు, వద్దు, మాను, విడువు, వదులు, మామా, మానుమాను అన
 వర్ణించు పేళ్ళు.

గీ. ఇలను జీరాడు తారాడు నీదులాడు
 జీరులాడు వ్రేలాడన చెలఁగె లంబి
 తమునకాఖ్యలగుదు; హస్తతాడనమున
 కలరె చప్పట్లు కేకిసలనఁగ శౌరి.

159

జీరాడు, తారాడు, ఈదులాడు, జీరులాడు, వ్రేలాడు అన లంబితమునకు పేళ్ళు. చప్పట్లు, కేకిసలు అన హస్తతాడనముపేళ్ళు.

క. ఉలకనయన చులకనయన
 నెలిదము నేలిదము నులక యొల్లిదమనఁగఁ
 సుళువన నన్ననయఁగఁ
 నులభమున కభిఖ్యలయ్యె సూర్యవనపదా.

160

ఉలకన, చులకన, ఎలిదము, ఏలిదము, ఉలక, విల్లిదము, సుళువు, నన్ననన అన నులభముపేళ్ళు.

గీ. అగవనఁగ కొఱయనఁ బెరుకనఁగ వెంట
 యనఁగ చక్కటునాఁ బ్రయోజనముపేళ్ళు;
 నాగడంబన తీఁపురమన నవగడ
 మఁగఁ నప్రయోజనమున కాఖ్యలలరె.

161

అగవు, కొఱ, పెరుకు, వెంట, చక్కటి అన ప్రయోజనముపేళ్ళు. అగడము, తీఁపురము, అవగడము అన అప్రయోజనముపేళ్ళు.

క. ఊఱడిలుటయనఁగా మఱి

యూఱటయన నుపశమనకు నొప్పెను పేళ్లె;

యూఱడిలిన నూరార్చన

నూఱడు నూరాఱుచనఁగ నుపశమిలుటకొ.

162

ఊఱడిలు, ఊఱట అన ఉపశమనపేళ్ళు. ఊఱడిలు, ఊఱగార్చు, ఊఱడు, ఊఱాఱుచు అన ఉపశమిల్లుటపేళ్ళు.

గీ. అంచియయు అంచెయన ఘట్టమకామ క్రుంకు

నాఁగ తొప్పదోఁగన దోఁగునాఁగ వ్రేలు

ననఁగ స్రుక్కన బ్రుంగన మునుకనంగ

మునుగనంగను మగ్నత్వమునకు బ్రేళ్లు.

163

అంచియ, అంచె అన ఘట్టముపేళ్ళు. క్రుంకు, తొప్పదోఁగు, దోఁగు, వ్రేలు, స్రుక్క, బ్రుంగు, మునుకు, మునుగు అన మగ్నత్వముపేళ్ళు.

గీ. తేలుననఁగ ప్లవంతియా; తికమకలగు

ననఁగ నగుతొట్టుపాటన నలరె నుద్యు

గుడుపనఁగ బహువచనంబుగూడి సగిన

మగినలన బంధితశ్వాసమగ్నమగును.

164

తేలు అన ప్లవంతికిపేరు. తికమకలగు, తొట్టుపాటు, ఉద్యుగుడువు బ|| సగినమగినలు అన బంధితశ్వాసమగ్నముపేళ్ళు.

సీ. ఊనలిల్లుననంగ నూచవోననంగ

నొగుడు కఱచునన నూచపడన

వక్కుననఁగ పీకెబాఱుననఁగను
 క్రియ్యుననఁగను క్రుయ్యుననఁగ
 బక్కటిల్లన త్రాడుపడుననఁగను వగ్గు
 ననఁగను సన్నగిల్లనఁగ డయ్యు
 నఁగను వట్టున నకనకల్బడునన
 నలరె కృశించుట కాఖ్యలవని;

గీ. బడుగుబడున న సారపునాఁ బడువుననఁగ
 బడుగునన కృశ్యంబునకాఖ్యలడరె; బొక్క
 ణంబనఁగ బొంకడంబన నంబుజాక్ష
 వెలసెను విభూతిసంచికాఖ్యలు తెలుఁగున.

165

ఊసరిల్లు, ఊచఁబోవు, ఒడుగు, కఱను, ఊచబడు, వక్కు, పీకె
 బాఱు, క్రియ్యు, క్రుయ్యు, బక్కటిల్లు, త్రాడుపడు, వగ్గు, సన్నగిల్లు, డయ్యు,
 వట్టు, నకనకల్పడు అన కృశించుటపే జేళ్ళు. బడుగుబడు, సారపు, బడువు, బడు
 గు అన కృశము పేళ్ళు. బొక్కణము, బొంకణము అన విభూతిసంచిపేళ్ళు.

క. అనుగల మొద్దిక యొందిక
 యనవాటము వంటువాకశ్శేమనఁగ సమేశం
 బనఁగ సరాగం బొదవన
 ననుకూలమునకు నభిఖ్య లలరె మురారీ.

166

అనుగలము, మొద్దిక, ఒందిక, వాటము, వంటు, వాకము, సమేశము,
 సరాగము, ఒదవు అన అనుకూలముపేళ్ళు.

క. మనసిజజనకా వల్లప

డన సరిపడు సంబళించునన నొను పొసం

గన పొందుపడన వాటప

డన ననుకూలించుపేళ్లు సల రెముకుందా.

167

వల్లపడు, సరిపడు, సంబళించు, పొసఁగు, పొందుపడు, వాటపడు అనఁగా అనుకూలించుపేళ్ళు.

గీ. లేక యుల్లాకు కిల్లాకు లేక జాబు

చీటియన పత్రికకు జేళ్లుజెల్లె భువీ;

యేలియాన కృత్రిమమునకు నెస. గె; వంటు

కామియన ప్రతికూలమా కంతుజనక.

168

లేక, ఉల్లాకు, కిల్లాకు, లేక, జాబు, చీటి అన పత్రికకుపేళ్ళు. ఏలి అన కృత్రిమము చేరు. వంటు కామి అన ప్రతికూలము చేరు.

పంచపాది. గీ. సవరయును సవరణయును చక్కఁబడన

నయమునకు జేళ్లు; నెఱవేర్చు నాఁగ నెరప

నంగ సవరణనేయుననుగను నెఱ

వేఱుచన చక్కఁబఱచునాఁ వెలసెపేళ్లు

నయమునేయుటకొప్పె పన్నగళయచ.

169

సవర, సవరణ, చక్కఁబడు అన నయమునకుపేళ్ళు. నెఱవేర్చు, నెరపు, సవరణనేయు, నెఱవేఱుచు, చక్కఁబఱచు అన నయమునేయుటపేళ్ళు.

అటవెలది. ఎట్టకేని యెట్టకే లెట్టకేలకు
 నన నతిప్రయాసమునకుఁ బేళ్లు
 బరగె; వాలెమనఁగ వాలాయమనఁగ న
 వశ్యమునకుఁ బేళ్లు వాసుదేవ.

170

ఎట్టకేని, ఎట్టకేలు, ఎట్టకేలకు అనఁగా అతిప్రయాసముపేళ్ళు. వాలె
 ము, వాలాయము అనఁగా అవశ్యముపేళ్ళు.

సీ. ఒఱవన జీనినా నోగితంబనఁగను
 చొక్కయనంగను సుద్దమనఁగ
 చొక్కాటమనఁగను చొక్కారమనఁగ చొ
 కాటంబనఁగ చొకారమనఁగ
 చొక్కతరంబన చొక్కంబనంగ ని
 గారంబనంగ జగాయనంగ
 నాణెంబనఁగ జగ నాఁ నాడెమన చండు
 నాఁగను వావినాఁగ స్వచ్ఛ

గీ. మునకుఁ జేళ్ళొప్పె; యర్తనమునకు రోత
 యేవ యెఱ్ఱెఱికము వాజ యెఱబఱికము
 సెగ్గమేవంబు సెగ్గనఁ జెలఁగెపేళ్ళు;
 దేవురనఁగ దీనత్వమా దేవదేవ.

171

ఒఱవు, జీని, ఓగితము, చొక్క, సుద్దము, చొక్కాటము, చొక్కా
 రము, చొక్కాటము, చొక్కారము, చొక్కతరము, చొక్కము, నిగారము,
 జగా, నాణెము, జగ, నాడెము, చండు, వావిరి అన స్వచ్ఛమునకుఁ పేళ్ళు.

నోత, ఏవ, ఎబ్బెటికము, వాజ, ఎఱబటికము, సెగ్గము, ఏవము. సెగ్గ అన
అర్తనమునకుఁ జేళ్ళు. దేవురు అన దీనత్వము చేరు.

క. దనుజారి యెరవనఁగ పెఱ

యవ పెరయన లాతియనఁగ యన్నెమనఁగ వే

రనఁగా వింతయనఁగ మా

ఱనఁగా నన్యమునకాఖ్యలగు నాంధ్రమునకా.

172

ఎరవు, పెఱ, పెర, లాతి, అన్నెము, వేరు, వింత, మాఱు అన
అన్యము చేళ్ళు.

గి. ఎఱక యెన్నిక లెక్కనాఁ గణనమయ్యె;

నెన్నునాఁగ గణించుటా; నెడయిక నెడ

బాటనంగ వియోగమా; కూటమియన

కూడికయన సంయోగమా కోమలాంగ.

173

ఎఱక, ఎన్నిక, లెక్క- అన గణనము చేళ్ళు. ఎన్ను అన గణించు చేళ్ళు.
ఎడయిక, ఎడఁబాటు అన వియోగము చేళ్ళు. కూటమి, కూడిక అన
సంయోగము చేళ్ళు.

గీ. బెడిసె బుసిబోయె చెడియెను చెడవనంగ

నాశమగు పీళ్లు; చెడ్డతనంబు సెబ్బ

చెడుగు సాకంబు సాకును సెబ్బరయన

దుష్టమునకు నభిఖ్యలౌ దురితదూర.

బెడిసి, బుసిబోయె, చెడియె, చెడె అన నాశముగవేళ్ళు. చెడ్డతన
మా, సెబ్బ, చెడుగు, సాకము, సాను, సెబ్బర అనదుష్టత్వమువేళ్ళు.

క. చెడుపని తలమాటును పో

కడ వెంపును వేరువిత్తు కాడు చెడుగు త్రుం

గుడు రుత్త చేటుపొలయిక

తోడరెను నాశంబుప్పేళ్లు తోయజనాభ.

175

చెడుపని, తలమాటు, పొకడ, వెంపు, వేరువిత్తు, కాడు, చెడుగు
త్రుంగుడు, రుత్త, చేటు, పొలయిక అనఁగా నాశమువేళ్ళు.

సీ. ఎత్తువోవునంగ నేదన కడచన

కడవోవు ననఁగను కడచనునన

సమయునాఁ గచ్చువిచ్చయ్యెనాఁ బ్రయునాఁ

రూపుమాయుననంగ గూపఱునన

మచ్చమాయుననంగ మలుగన గిట్టన

పఱివోవునన కోలుపడన త్రుంగు

నన మూరిఁబోవన నాఱుఱుడయ్యెనా

గను మాలునాఁ మ్రుగ్గుననఁగ పరియు

గీ. ననఁగ పొలియును పొలివోవునన పొకారు

ననఁగ గూపడగును తీఱుననఁగ మాఱ

నంగ పోకాడు పోకారునాఁగ గూపు

సెఱుననఁగ చెఱుననఁగ వశించువేళ్ళు.

176

ఎత్తువోవు, ఏడు, కకచు, కడపోవు, కడచను, సమయు, గచ్చువిచ్చు
య్యె, బ్రుయ్యె, రూపుమాయు, రూపణు, మచ్చిమాణు, మలుగు, గిట్టు,
పటివోవు, కోలుపడు, రూ|| కోల్పడు, క్రుంగు, మూరిబోవు, ఆణుమాడవు,
మాలు, మ్రుగ్గు, పరియు, పాలియు, పొలివోవు, పొకారు, రూపడగు, తీణు,
మాణు, పోకాడు, పోకారు, రూపునెడు, చెడు అన నశించువేళ్ళు.

గీ. చెఱుచునాఁ లనుకన పరిసేయుననఁగ
నుఱిచియాడనఁగ పొరిగొనునన నాశ
మొనరుచుటకొను; ముంగోలు మొదటిదియన
ప్రాథమికమునకాఖ్యలౌ భవవినాశ. 177

చెఱుచు, లనుక, పరిసేయు, నుఱిచియాడు, పొరిగొను అన నాశ
మొనరుచుటకు వేళ్ళు. ముంగోలు, మొదటిది అన ప్రాథమికమునకువేళ్ళు.

గీ. పేదఱిమి నెవ్వ పేదర్మి బీదతనము
సీద్ర మెద్దడి లేవడి సీదరంబు
లేమి నిప్పచ్చరంబును లేమిడియన
దనరె దారిద్రమున కాఖ్యలై మురాఱీ. 178

పేదఱిమి, నెవ్వ, పేదర్మి, బీదతనము, సీద్రము, ఎద్దడి, లేవడి, సీద
రము, లేమి, నిప్పచ్చరము, లేమిడి అనఁగా దారిద్రమునకువేళ్ళు.

గీ. కలిమి పోఁమిడి సిరి లచ్చి కల్మియనఁగ
ననఁగ సంపత్తుపే; ళ్లేట యేటమనఁగ

పక్షమున; కేటవాలన పక్షపాత

మునకు; మ్రింగన కబళించుదనరె శౌరి.

179

కలిమి, పోమిడి, సిరి. లచ్చి, కల్పి అన సంపత్తుకేళ్ళు. ఏట, ఏటము అన పక్షమునకుకేళ్ళు. ఏటవాలు అన పక్షపాతముకేరు. మ్రింగు అన కబళించుకేరు.

క. ఎరవు విరిపాటు లవలవ

మెరమెర విజ్జోడు వేటిమియు వేణును వెం

పర యెడ వాసియు పొరువును

బెరుకును తేఱడమచంగ భేదముప్పేళ్ళొ.

180

ఎరవు, విరిపాటు, లవలవ, మెరమెర, విజ్జోడు, వేటిమి, వేణు, వెంపర, ఎడ, వాసి పొరువు, బెరుకు, తేఱడము అన భేదముకేళ్ళు.

పంచపాది గీ. అగలుచన చిట్టముఱ్ఱాడుననంగ వ్రచ్చు

ననంగ వేటాడు మ్రేండించుననంగ చీల్చు

ననంగ చించన భేదించుటానరె; మాఱు

పడును గాతుకలంగు వేణుపడుననంగ

భేదపడుప్పేళ్ళు కుండలిభిత్తరంగ.

181

అగలుచు, చిట్టముఱ్ఱాడు, వ్రచ్చు, వేటాడు, మ్రేండించు, చీల్చు, చించు అన భేదించుకేళ్ళు. మాఱుపడు, గాతుకలంగు, వేణుపడు అన భేదపడుటకుకేళ్ళు.

పంచపాది గీ. ఏస లాత వళావళి యెసఁగు డాక
 హావణి లేక్షత్ర వీఁక యేపారు కైపు
 మొఱవడియును సోమింను చిందఱయు నిగుడు
 కొప్పరంబును గుంపెన కొప్పరింత
 యన విజృంభణమునకాఘ్యలగు ముతుంద. 182

ఏస, లాత, వళావళి, ఎసగు, డాక, హావణిల్లు, ఏక్షైఱ, వీఁక,
 ఏపారు, కైపు, మొఱవడి, సోమింను, చిందఱ, నిగుడు, కొప్పరము, గుంపెన,
 కొప్పరింత అన విజృంభణము వేళ్ళు.

సీ. ఎసకరిం చెనరేఁగు నేపారు నొడికార
 • మొదలు అంపి ల్లేను కదురు కెరలు
 కసిమసఁగొను కేరు కొసరు కేరుపు రెచ్చు
 తేయు పొంపిరివోవు రేయు చిఱుము
 రేఁగు పురాణించు రేఁచు మిటారించు
 కేరించు గొడకొను కెరిలుపొడచు
 మసఁగొను పురణించు మసఁగు పురాయించు
 చెలరేఁగు పొంగారు చెంగళించు

గీ. మూరిబోవును తనరుచు పొఱుగు తిమురు
 తనరు లాయు కెలయు మెండుకొను తనచ్చు
 జువ్వరించును విక్కునాఁ నివ్వటిల్లె
 ధర విజృంభించుటకు పేళ్లు దానవారి. 183

ఎసకరించు, ఎసరేఁగు, ఏపారు, ఒడికారము, ఒదలు, అంపిల్లు, ఏఱు,
 కదురు, కెరలు, కసిమసఁగొను, కేరు, కొసరు, కేరుపు, రెచ్చు, తేయు,

పాంపిరివోవు, రేయు, చిఱుయు, రేఁగు, పురాణించు, రేచు, మిటారించు
 కేరించు, గొదకొను, కెరలువడచు, మసఁగొను, పురడించు, మసఁగు, పురా-
 యించు, చెలరేఁగు, పాంగారు, చెంగళించు, మూరిఁబోవు, తనరుచు
 పొఱుగు, తిమరు, తనరు, వలాయు, కెలయు, మెండుకొను, తనర్చు, జువ
 రించు, విక్కు ఆన విజృంభించుటకుపేళ్ళు.

గి. తిగియు తివియు నునుము రెమ్ము తిగుచు లాగు

నొడియునాఁగ నాకర్షించుటాప్పె; తావ
 లమన పట్టుగొమ్మయనంగ నమరె భువిని
 పేళ్లు నాధారమునకును వేదవేద్య.

184

తిగియు, తివియు, నునుము, రెమ్ము, తిగుచు, లాగు, ఒడియు అన
 ఆకర్షించు పేళ్ళు. తావలము, పట్టుగొమ్మ అన ఆధారముపేళ్ళు

గి. అలరె మోట కపిలె జలయంత్రమునకు

పేళ్లు; కన్నె క్రొత్త యన నవీనమునకు;
 పాత్రయన తుకాటమన పురాతనముగు;
 బిద్దెమన భిన్నమగు ఫణిభిత్తురంగ.

185

మోట, కపిలె అన జలయంత్రము పేళ్ళు. కన్నె, క్రొత్త అన నవీనము
 పేళ్ళు. పాత్ర, తుకాటము అన పురాతనము పేళ్ళు. బిద్దెము అన భిన్నము పేరు

క. కరదివ్వియ దివటీయన

కరదివియయు దివ్యటీయు కరదివెయన గాఁ

కరదివ్యయనంగ తెలుగున

కరదీపికపేళ్లుదనరె కల్పవహరణా.

186

కరదివ్యయ, దివటీ, కరదివియ, దివ్వటీ, కరదివె, కరదివ్వె అనక దీపికపేళ్ళు.

గీ. గండునా సత్తయనంగ డగరయనంగ

త్రాణనా. బలిమియనంగ దగరయనంగ

సత్తువయు బల్మియనంగను సత్తనంగ

బలమునకు బేళ్లుజెల్లెను పద్మనాభ.

187

గండు, సత్తు, డగర, త్రాణ. బలిమి, దగర, సత్తువ, బల్మి, సత్తు అన బలమునకుపేళ్ళు.

గీ. బల్లిదంబన బలయుత వస్తువగును;

బెడియునన సాగులనంగను వికలమునకు;

మూలముట్టన నామూలమునకు; నెగ్గు

నిగ్గునంగ నిర్వహిలుటకు నెగ్గెపేళ్లు.

188

బల్లిదము అన బలయుత వస్తువుపేరు. బెడియు, సాగులు అన వికలముపేళ్ళు. మూలముట్టు అన ఆమూలముపేరు, నిగ్గు, నెగ్గు అన నిర్వహిలుటపేళ్ళు.

గీ. ఉఱిది యెత్తిలి బిగితంబు నొఱపు నేటు

బెట్టు బటువు సదాటును బిట్టు లవణి

బిగువు గుత్తంబు బింకంబు బిఱ్ఱన దృఢ

మగు; దొసగు నెడయన విఘ్నమగుటకొప్పె.

189

ఉఱిది, ఎత్తిలి, బిగితము, ఒఱుపు, బెట్టు, బటువు, సదాటు, బిట్టు, లవణి, బిగువు, గుత్తము, బింకము, బిఱు అన దృఢమునకుఱేళ్ళు. దొసఱు, ఎడ అన విఱువుగుటకుఱేళ్ళు.

గి. తనరె తూఱూడు జర్జరితంబుపేరు;
 దాపరము దాపురము ప్రాప్తికొ; పొసఱున
 దొరకొనును చిక్కుననఱుగును దొరకునన ల
 భించుఱె; నీఱునన నివర్తించుపేరు. 190

తూఱూడు అన జర్జరితముఱేరు. దాపరము, దాపురము అన ప్రాప్తికిఱేళ్ళు. పొసఱు, దొరకొను, చిక్కు, దొరకు అన లభించుఱేళ్ళు. నీఱు అన నివర్తించుఱేరు.

క. మునినుత తొప్పలుదొరలు
 ననఱుగును కొటానకొట్లునన రామువిదా
 డిననఱుగును త్రవ్వితండం
 బనఱుగ నసంఖ్యకునభిఖ్యలొ మురవైరీ. 191

తొప్పలుదొరలు, కొటానకొట్లు, రామునిదాడి త్రవ్వితండము అన అసంఖ్యకుఱేళ్ళు.

గి. ఇత వితము హితవన నయ్యె హితము; సాజ
 మన న్నభావంబు; సోదియయనఱుగ సోదె
 యన భవిష్యతిప్రశ్న; తీలనఱుగ యడక
 మనఱుగ నయ్యెనంఠర్థానమునకు బేళ్ళు. 192

ఇతవు, ఇతము, హితవు అన హితము పేర్లు. సాజము అన స్వభావము పేరు. సోదియ, సోదె అన భవిష్యత్ ప్రశ్నము పేర్లు. తీలు, అడకము అన అంతర్ధానము పేర్లు.

గీ. మూరుకొనును మూచూచును మూర్కొనునన
వెలసె మూర్ధమాఘ్రూణించుపేళ్లు; తెఱపి
యెడ యునఁగ నవకాశమానెచ్చు తచ్చు
వాసినాఁ దారతమ్యంబు వాసుదేవ.

193

మూరుకొను, మూచూచు, మూర్కొనుఅన మూర్ధమాఘ్రూణించుపేర్లు తెఱపి, ఎడ అన అవకాశముపేళ్ళు. ఎచ్చుతచ్చు, వాసి తారతమ్యముపేళ్ళు.

సీసమాలిక. అక్కిబిక్కిరిదండ యప్పచ్చి దూబూచి
యాలంకిగుడి యంజి యప్పచి సిరి
సింగణాలావత్తి సిరిసింగణావత్తి
కుందెనగుడి యుప్పు గుండ మిఱికి
యోట్టిలు చిందఱ యువ్వలపోటి కం
బాలాట గంజనగాలు దూఱు
దుంకెన తనుబిల్ల తూనరతుక్కంబు
బిత్తి గొబ్బియు తన్ను బిళ్ళ యక్కి
బిక్కిదండయు నోడుబిల్ల బహువచనం
బున తూరకోల లచ్చనలు కుంది
కాళ్ళు కుప్పీలు పింపిళ్ళు దాఁగనమూఁత
లచ్చనకాయలు నమ్మనలును

దాఁగిలిముచ్చులు దాఁగుడుమూతలు
 గుడిగుడిగుంచాలు గూనవాలు
 నుప్పనఁబట్టెలు నోమనగుంటలు
 గొబ్బిళ్లు నచ్చనగుండ్లు కుప్పి

గీ. గంతులు లాలంకులును దాఁగురింతలు గుజ
 గుజ్జతేకులు జాబిళ్ళు గుంజమల్లు
 గీరనంగింజలన నలరాఁరెప్పేళ్లు
 శ్రీవ బాలికా క్రీడా విశేషములకు.

194

అక్కి-బిక్కి-దండ, అప్పచ్చి, దూబూచి, ఆలంకిగడి, అంజి, అప్పచి, సిరిసింగజాలావతి రూ|| సిరిసింగజాలవత్తి, సిరిసింగజావత్తి, కుందనగుడి, ఉప్పుగుందము, ఇఱికి, ఓటిల్లు, చిందఱ, ఉవ్వలపోటి, కంబాలాట, గంజనగాలు, దూఱుదుంకెన, తనుబిల్ల, తూనరతుక్కము, బిత్తి, గొబ్బి, తన్నుబిల్ల, అక్కి-బిక్కి-దండ, ఓడుబిల్ల బ|| తూరకోలలు' అచ్చనలు, కుందికాళ్ళు కుప్పీలు, పింసిళ్ళు, దాఁగనమూతలు, అచ్చనకాయలు, అమ్మనలు, దాఁగిలిముచ్చులు. దాఁగుడుమూతలు, గుడిగుడిగుంచాలు, గూనవాలు, ఉప్పునఁబట్టెలు, ఓమనగుంటలు, గొబ్బిళ్లు, అచ్చనగుండ్లు, కుప్పిగంతులు, ఆలంకులు, దాఁగురింతలు. గుజగుజ్జతేకులు, రూ|| గుజగుజ్జతేకులు, జాబిళ్ళు, గుంజమల్లు, గీరనంగింజనలు అన బాలికాక్రీడావిశేషములపేర్లు.

గీ. క్రమ్ము గుడికొను ముసు రాముకవియు ముసరు
 మూఁగబాఱును మూఁగు దిమ్ముగొని యావ
 రించుటకుఁ బేళ్ళగును; సుతాళించనంగ
 దృష్టి ద్రిప్పుటనామమా కృష్ణవర్ణ.

195

కృష్ణు, గుడికొడు. మునుగు, ఆముకవియా, ముసరు, మూఁగబాఱు, మూఁగు అన గుంపుగనావరించుటవేళ్ళు. సురాళించు అన దృష్టిద్రిష్టుటవేరు.

గీ. ఱువ్వునఁగ విసరనఁగను ఱూవనఁగ
 ఱువ్వునఁగను ప్రక్షేపమొప్పె; వెక్క
 సంబనఁగ నశక్యనామంబు; మొట్టి
 మొటికీ నౌకు క్వచిల్లోపమునకు బేళ్లు 196

ఱువ్వు, విసరు, ఱూవు, ఱుప్పు అనఁగా ప్రక్షేపమువేళ్ళు. వెక్క-
 సముఅన అశక్యమువేరు. మొట్టి, మొటికీ, నవుకు అన క్వచిల్లోపమువేళ్ళు.

క. ఇల గెంటు త్రోయు నెట్టన
 చెలఁగి జడియున పసరింప జేయుటవేళ్లొ;
 తొలఁగన తలఁగవ తలవన
 నలరె నపసరిలువేళ్లు హాటకచేలా. 197

గెంటు, త్రోయు, నెట్టు. జడియు అన అపసరింపనీయువేళ్ళు.
 తొలఁగు' తలఁగు, తలవు అన అపసరిల్లువేళ్ళు.

గీ. కడవనఁగ త్రోలునఁగను కెడవనఁగ
 వెలుచనఁగ చోదనత్వమా బీగమనఁగఁ
 దాళమునకాఖ్యయగు: కుంచెకోలయనఁగ
 నంకుటంబన కుంచికాఖ్యలుముకుండు: 198

కడవు, త్రోలు, కెడవు, వెలుచు అన చోదనత్వమువేళ్ళు. బీగము
 అన తాళమువేరు. కుంచెకోల, అంకుటము అన కుంచికమువేళ్ళు.

గీ. చిక్కు చికమక జిలుఁగును జిలువుమలఁక
 వరకు నులియును స్రుక్కును వరను మఱియు
 తనకలియును వేళాకోలమనఁగపేళ్లు
 దవరె కేశాదిసంకీర్ణమునకు శౌరి. 199

చిక్కు, చికమక, జిలుఁగు, జిలువు, మలఁక, వరకు, నులి, స్రుక్కు, వరను, తనకలి, వేళాకోలము అన కేశాదిసంకీర్ణముపేళ్ళు.

క. అచ్చుదల యచ్చివ చ్చయి
 వచ్చన పూర్వానుకూల్య వాసనపేళ్లై;
 నచ్చువ డేర్పడుననఁగా
 నిచ్చలు నియమింపుపేళ్లు నిర్మలచరితా. 200

అచ్చుదల, అచ్చివచ్చు, అయివచ్చు అనపూర్వానుకూల్యవాసనపేళ్ళు. అచ్చుపడు, ఏర్పడు, అవ నియమింపుపేళ్ళు.

క. ఎనయునన కల్పకొలవి
 యన నచ్చికబుచ్చికయని యన పేళ్ళగు మే
 శనకృత్యమునకు సాగర
 తనయాకుచకుంభ గంధధవళోరస్కా. 201

ఎనయు, కల్పకొలవి, అచ్చికబుచ్చిక అన మేశనకృత్యముపేళ్లు.

గీ. మొగ్గిగు మడఁగు మడుఁగు వంగు మొగ్గతిల్లు
 వ్రాలు మోకరిలనఁగ నమ్రంబుపేళ్లు;
 సూరెగిల్లారగుఁగు ప్రక్కసోలుడనఁగ
 పార్శ్వనమృత్యమున కొను పావనాభ్య. 202

మ్రొగ్గు, మడఁగు, మడుగు, పఁగు, మొగ్గలిల్లు, వ్రాలు, మోకరిల్లు అన నమము చేళ్ళు. నూరెగిల్లు, ఒరగు, ప్రక్క సోలుడు అన పార్శ్వనమ్రోత్వము చేళ్ళు.

గీ. మున్నడియును మున్నాడియు ముందుగనవఁ
దనరె ప్రథమతికాఖ్యలై; మునుపడు మును
కోలు ముందు పడును మునుకొను మునుచన
దనరె కార్యావలంబితమునకు శౌరి.

203

మున్నడి, మున్నాడి, ముందుగ అన ప్రథమతకుచేళ్ళు. మునుపడు, మునుకోలు, ముందుపడు, మునుకొను, మునుచు అనఁగా కార్యావలంబము చేళ్ళు.

గీ. కుఱుగడయనంగ నగునుండ్రోవియనఁగ
నగును చేఁగఱయనఁగను హస్తదండ
మునకభిఖ్యలు; పట్టు బచ్చెనయుఁ బూఁత
యనఁగ కుడ్యలేపనమగు దనుజవైరి.

204

కుఱుగడ, ఉండ్రోవి, చేఁగఱ అన హస్తదండకుచేళ్ళు. పట్టు బచ్చెన, పూఁత అనఁగా కుడ్యలేపనముచేళ్ళు.

క. ఉబ్బును పోటు విరియు వుటు
ముబ్బు నుబుకు వెల్లివిరియు నుప్పొంగుటముకొ
విబ్బరి కించును పొంగన
నుబ్బతిలనఁ దెలుఁగునందు నుల్బణమగుఱె.

205

ఉబ్బు, పోటు, విరియు, పుటముబ్బు, ఉబుకు, వెల్లివిరియు, ఉప్పొంగు, నిబ్బరికించు, పొంగు, ఉబ్బతిల్లు అన ఉల్బణమగుటకువేళ్ళు.

క. అడఁగన మందటిలనఁగఁ దొ

గడు క్రుంగును మట్టుపడనఁగను తాఱనఁగఁ

మఱుగన డిందఱ సగ్గన

నడరెను మ్రుంగన నిరుల్బణాఖ్యలు శౌరీ.

206

అడఁగు, మందటిల్లు, తొగడు, క్రుంగు, మట్టుపడు, తాఱు, మఱుగు, డిందు, సగ్గు, మ్రుంగు అన బిరుల్బణమువేళ్ళు.

క. అంబుజలోచనయుగ! ది

ట్టంబన గద్దటియనఁగ తుటూరియనఁ దూటూ

రంబన దిట్టయు డంకత

నంబన దార్ధ్యంబుపేళ్లు నాళీకాక్షా.

207

దిట్టము. గద్ద , తుటూరి, తుటూరము, దిట్ట, డంకతనము అన దార్ధ్యతమువేళ్లు.

క. తిరికయన మెలికయనఁగను

పిరియన తాళికయనంగ పెననా మెలినాఁ

బురియన మలఁకయనంగను

సరకుగొనెం బాశతంతు సంకీర్ణంబై.

208

తిరిక, మెలిక, పిరి, తాళిక, పెన, మెలి. పురి, మలఁక అన పాశతంతుసంకీర్ణమునకువేళ్లు.

క. తూకము పూవును పూనిక
 యూఁకువ మొనసేయు బోగు నొడవును మొగియుం
 దూకును తాచును తలయును
 మేకోలన నుద్యమమగు మేడిని శౌఁగి. 209

తూకము, పూవు, పూనిక, ఊఁకువ, మొనసేయు, బోగు, ఒడవు, మొగి, తూకు, తాచు, తల, మేకోలు అన ఉద్యమముపేర్లు.

గి. ఊఁకువగు తాచు పాల్పడు నూఁకు నుసలు
 పూను పూనొను తూకొను మొనయు నొగ్గు
 మొగియు తక్కొను వసిఁగొను మొనకొను మఱి
 మేకొను మెయికొనునన నుద్యమించుపేర్లు. 210

ఊఁకువ, తాచు, పాల్పడు, ఊఁకు, నుసలు, పూను, పూనొను, తూకొను, మొనయు, ఒగ్గు, మొగియు, తక్కొను, వసిఁగొను, మొనకొను, మేకొను, మెయికొను అన ఉద్యమించుపేర్లు.

గీ. పొందుకొను నిల్కడయును నెప్పకొను నెట్టు
 కొను నిలుచు పాదుకొను నట్టుకొను నెలకొను
 తావుకొనును నెక్కొలనఁ దనరె పేర్లు
 స్థాయిఁగొనుటకు మానిహృజ్జలజమిత్ర. 211

పొందుకొను, నిల్కడ, నెప్పకొను, నెట్టుకొను, నిలుచు, పాదుకొను, నట్టుకొను, నెలకొను, తావుకొను, నెక్కొలు అన స్థాయిగొనుటకు పేర్లు.

గీ. ఎచ్చరిక యెచ్చరింతయు హెచ్చరిక బ
 రాబడక హెచ్చరింత బరాబరి యువ
 దురై నవధానమునకు; మాకొనుననంగ
 కఱచుననగ దప్పించుకొ కమలనాభ. 212

ఎచ్చరిక, ఎచ్చరింత, హెచ్చరిక, బరాబరిక, హెచ్చరింత, బరాబరి
 అన అవధానముపేళ్ళు, మాకొను, కఱచు అన దప్పించుపేళ్ళు,

గీ. ఎరగనగ డిగ్గన దిగ్గన నెఱగనగ
 వెలసె భువి నవతీర్ణించుపేళ్ళు; నెక్కు
 డనగ నారోహణము; మాలుగనగ ప్రాలు
 మాలు సోమరితనమన మందబుద్ధి. 213

ఎరగన, డిగ్గన, దిగ్గన, ఎరగన అనగా అవతీర్ణమునకుపేళ్ళు. ఎక్కుడు
 అన ఆరోహణమునకుపేరు. మాలుగు, ప్రాలుమాలు, సోమరితనము అన
 మందబుద్ధిపేళ్ళు.

చ. మొఱగన లాఁచునాఁ బొరయు పొంచిత నాఁగను పొంచు
 డుక్కనక
 మఱుపడుడాఁగు డొంగనగమాటుపడన్ననుడాఁగుదొంగనక
 మఱుగగు నోలమానగొనుమాటగుదూకొనుతాఱునాఁగనై
 వఱలె తిరోహితంబగుచు వాసవవందిత పాదపంకజా. 214

గీ. చాటనంగను మఱుగన మాటనంగ
 గూఢమునకు సభిఖ్యలగును; మఱియును
 నచ్చికయు నచ్చిగయనంగ నమ్మికయన
 నమ్మకం బాత్మనిశ్చయనామములగు

215

చాటు, మఱుగు. మాటు అనగా గూఢమునకు పేళ్ళు. చచ్చిక, చచ్చిగ, నమ్మిక, నమ్మకము అన అత్మనిశ్చయము పేళ్ళు.

క వనబాక్షా యడరిన పద
 రన వస్త్రప్రీతివేగమగు నాంధ్రారంభ
 బున నిట్టిపదసమూహము
 గొని సంకీర్ణమనువర్ణన కొనయిది శైరీ.

216

అడరు, పవరు అన వస్త్రపేక్షాపేగము పేళ్ళు.
 సంకీర్ణవర్ణనముగిసెను.

నా నా ర్ణ వ ర్ణన

గీ. అంకణంబున గేహకత్యక్తు చతుశ్రయ
 వస్థలంబునకగు; బహువచనమగుచు
 నంకపాంకములన కొపమగు నిరోధ
 మునగు మఱియు సంకాపాంకములు నవియుగు.

217

అంకణము అన గేహకత్యక్తు చతుశ్రయవస్థలంబునకు బిల్లు. అంకపాంకములు అంకాపాంకములు అన కొపమగును. నిరోధమగును.

గీ. పృథ్వినింకించుచున ర్ముఖిపించుటొప్పు
 నపహరించుటకును భ్రామయంబు నుల్ల

సిల్లాటకుఁజెల్లు క్రీడింప నేయుటకగు
 నడయనఁగ విండమగు మఱి యాకృతియగు. 219

అంకించు అనఝళిపించు, అపహరించు, భ్రామయఁచు, ఉల్లసిల్లు
 క్రీడింపనేయుచేసు. ఆక అన రిండఁడు, ఆకృతి అగును.

క. బుధసుతయంకిలియన నా

పదకును క్షోభము నిరోధవర్గంబున; కం
 గదయన దుఃఖోత్సాహ

క్షుధాపద మఱి విప్లవంబు కోపముఁజెల్లుకొ 219

అంకిలి అన ఆపద, క్షోభము, నిరోధము అగును. అంకిల అన
 దుఃఖము, ఉత్సాహము, క్షుధ, ఆపద, విప్లవము, కోపము అగును.

క. అంగడియన నాపణవశా

నంగడియనఁగా ప్రతోళి యగు సభపేరా
 నంగడియన నావేశన

మంగడియన న్యాయసభకు నాఖ్యమురాలి. 220

అంగడి అనఅపణము, ప్రతోళి, సభ, ఆవేశనము, న్యాయసభ అగును.

ఆ. వె. అంగవింపనంగనగు నుత్సహించు ల

తిక్రమించుటకున; తెనుఁగునందు

నంగమంగనంగ నగు నివిరెండు సుం

దరము విధముపేరు దైత్యదమన. 221

అంగవింపు అన ఉత్సహించు, అతిక్రమించు అగును. అంగము అంగు
 అన సుందరము, విధము అగును

క. అంచన నాజ్ఞాపించుట

కంచన చరమంబు విధమునౌ నరమునకౌ

నంచన కుడ్యాభస్మల

మంచన వస్త్రాగ్రమునకునౌ మురవైరీ. 222

అంచు అన ఆహ్లాపించు, చుచును, విధము, అరము, కుడావ్రాసెప్పలి,
వస్త్రాగ్రము అగును

గీ. అండయన ననుగతీసమీపా శ్రయముల

కెసంగె; నండంగొన నాశ్రయింను టాల

సింఱుఱి; సుమీననంగ గ్రహించుటకును

మఱియు ప్రాపించుటకుఁ జెల్లు మాధవాభ్యు. 223

అండ అన అనుగామి, సమీపము, అశ్రయము అగును. అండంగొను
అన ఆశ్రయించు, అలసించు అగును. అందు అన గ్రహించుట ప్రాపిం
చుట అగును.

క. అక్కజమున నాశ్చర్యం

బక్కజమునగా నశిక్య మధికమునకు జె;

ల్లక్కయనం బూజ్యస్త్రీ

యక్కయనక భగినికొను హాటకచేలా. 224

అక్కజము అన అశ్చర్యము, అశిక్యము, అధికము అగును. అక్క
అన భగిని, పూజ్యస్త్రీ అగును

క. అంటన స్పర్శించుటకొ

నంటన సంయోగమునకు నగు స్నేహంబొ;

నంటయనక వాక్పూచన

యంటయనంగ పర్ణపాత్ర కగు పిండలికొ. 225

అంటు అన స్పర్శించు, సంయోగము, స్నేహము అగును. అంట అన
వాక్యనూచన, పర్ణపాత్ర, పిండలి అగును.

గీ. అంతరువనంగ తారతమ్యంబునకును

మరి పిఠానస్థమునకు బరగెభునిని;

యక్కఱయన నవశ్యకార్యం బచేక్ష

శ్రద్ధకలరెను రణభీమ సార్యభామ. 226

అంతరువు, ఆన తారతమ్యము, విధానస్థలము అగును. అక్కఱ ఆన ఆవ క్యకార్యము, అక్షేప, శ్రద్ధ అగును.

క. అగ్గలికయు నుత్సాహం

బగ్గలికయు నతిశయఃబు నగు శౌర్యంబా;

నగ్గంబన దృష్టంబగు

నగ్గంబనగా నధీశమగు మురవైరీ.

227

అగ్గలిక ఆన ఉత్సాహము అతిశయము శౌర్యము అగును. అగ్గము ఆన దృష్టము, అధీనము అగును.

గీ. అగ్గలించన నుత్సాహిం చతిశయించు

దనరె; నచ్చంబనంగను ధవళమగును

స్వచ్ఛమగు కేవలమగు; నజ్జయనపాద

మునకు సమయమునకుజెల్లు దనుజవైరి.

228

అగ్గలింపు ఆన ఉత్సాహింపు, అతిశయించు అగును. అచ్చము ఆన ధవళము, స్వచ్ఛము, కేవలము అగును. అజ్జ ఆన పాదము, సమయము అగును.

గీ. అటమటయనంగ వంచనకౌను దుఃఖి

మునకసత్యంబునకు వ్యర్థమునకుజెల్లు;

నటమటించన వంచించు నపహరించు

మఱిచలించుటకును జెల్లు మదనజనక.

229

అటమటఆన వంచన, దుఃఖియు, అసత్యము, వ్యర్థము అగును. అటమటించు ఆన వంచించు, అపహరించు, చలింతుట అగును.

క. అడఁగునన నుపశమిల్లుట

కడఁగుననఁగ నమృమగుట కగు క్షీణంబౌ

నడఁగునన నశించుటకగు

నడఁగున నాధీనమగుటకౌ మురవైరీ.

230

అడఁగు ఆన ఉపశమిల్లు, నమృమగు, క్షీణమగు, నశించు, అధీనము

గీ. అడరనంగ విజృంభించు నతిశయిల్లు
 వృత్తి లాధిక్యమగు మఱి త్వరప డుద్య
 మించు వ్యాపించు నింక ప్రాపించగఁ; నడ
 కించన నపహరించు వంచించుటలరు. 231

అడరు అన విజృంభించు, అతిశయిల్లు, వృత్తిలు, అధిక్యమగు, త్వర
 పడు, ఉద్యమించు, వ్యాపించు అగును. అడకించు అన పరిహసించు, వం
 చించు అగును.

గీ. అడిచి పడునన త్వరపడుదా జ్వలించు
 ధాను; తెనుగఁన భువిలోన నత్తమిల్లు
 ననంగ వ్యాపించు శయనించు సస్తమించు
 పార్శ్వసమ్రత్వమున కొను భవవినాశ 232

అడిచిపడు అన త్వరపడు, జ్వలించు అగును. అత్తమిల్లు అన
 వ్యాపించు, శయనించు, అస్తమించు, పార్శ్వసమ్రత్వము అగును.

క అదలునంగ గర్వమునకును
 మదమునకును జెల్లు తెలుఁగు మాటల నెఱుచో;
 నదవదయన క్షోభంబగు
 నదవద వృత్త్యస్తమగును హాటక చేలా. 233

అదటు అన గర్వము, మదము అగును. అదవద అన గర్వము,
 మదము అగును.

గీ. అత్తనంగను సంయోగమాను మిశ్ర
 మగును ప్రాప్తించుటకు పేరు; ననయమనంగ
 సతత మా ప్రేడితము నవశ్యంబునకును
 మరి.ము; నత్వంతమునకొను మాధవాఖ్య. 234

అత్తు అన సంయోగము, మిశ్రమగు, ప్రాప్తించు అగును. అనయము
 అన సతతము, అప్రేడితము, అవశ్యము, అత్వంతము అగును.

క. అనరన జీవస్థానం

బునకును సంకటము మగ్గుమునకు తెలుగు పే;

రనగన ముఖ్యుండాది

మనోహరమానకును జెల్లు మన్మథజనకా. 235

జనరు అన జీవస్థానము సంకటము మర్మము అగును. అనుగు అన ముఖ్యుడు, ప్రధమము, మనోహరము అగును.

ఆ. వె, అతకరించగ నగు నధీనమున క

తీక్రమించుటకును తెనుగునందు;

ననుననగ నుపాయమగు విధమగు నవ

కాశయుక్తములగు కమలనాభ. 236

అతకరించు అన అధీనము. అతీక్రమించు అగును. అనువు అన ఉపాయము, విధము, అపకాశము, యుక్తము అగును.

క. అన్ననగ శ్రీపేరౌ

నన్ననగను పారవశ్య మాంధ్రీంబున నౌ;

నన్నెంబన నన్యాయం

బన్నెంబన నితరమగును హాటక చేలా. 237

అన్న అన శ్రీకి, పారవశ్యమునకు పేరు. అన్నెంబన అన్యాయము ఇతరము అగును.

క. అప్పయన మాతృపితృవు

లప్పయనకా జ్యేష్ఠభగినికౌ పూజ్యనకౌ

నప్పయన ననుమతియగు;

నప్పనయన నాజ్ఞకౌను హాటక చేలా. 238

అప్ప అన మాతృవు, పితృవు, భగిని, పూజ్యులకు పేరు. అప్పన అన

క. కాంచనచేలా! భువి స్పృశి

యించు భుజాస్థాలనము గ్రహించు ఛవము య

త్నించు క్రమించు నివియా

రంచితముగ నప్పళించు ననగను బే కా

239

అప్పళించు అన స్పృశించు, భుజాస్థాలనము, గ్రహించు, ఛవము యత్నించు, అక్రమించు అగును.

సీ. అబ్బురంబనంగ భయంబు నాశ్చర్యచూ;

న బిసీలు మృగయ విహారముఁ కు;

నమరికయన విధమగు నుండరంబగు;

నరిశరసంధానమగు కరమగు

నమరన నంచితమగు ప్రాప్యమగు సిద్ధ

మగుటకు నగుస్వస్థమగుట కలరె;

యరవాయియనంగ ధైర్యంబు సం దేహంబు;

నర్మిలి ప్రేమేచ్ఛలందుజ్జెల్లు;

గీ. నరమర యరమరకయు నఱమరయన

వెలసె నివిమూడు సం దేహభేదములకు;

నరిదియన దుర్లభము నశకకంబు దుస్స

హంబునకుజెల్లు మానిహృదబ్జమితి.

240

అబ్బురము అన భయము, అశ్చర్యముఅగును. అబిసీలు అన మృగయా విహారముఅగును. అమరిక అన విధము, నుండరము అగును. అరి అన కరిసంధానము, రాజకరముఅగును. అమరు అన అంచితము, ప్రాప్యమగుట, సిద్ధమగుట, స్వస్థమగుట అగును. అరవాయి అన ధైర్యము, సం దేహముఅగును. అర్మిలి అన ప్రేమము ఇచ్ఛ అగును. అరమరక, అరమర అఱమర అన సం దేహము, భేదము అగును. అరిది అన దుర్లభము, అశకకము, దుస్సహముఅగును.

గీ. అరిగయన ఖేటకము పౌరుసాంకమునకు
 నలరె; నటచన విలపించుటెను ఘోష
 ణాఖ్యయకా తెనుగున; నటుమనఁగ నాక్ర
 మించుటయు ప్రతీక్షించుట మేఘవర్ణ. 241

అరిగ అన ఖేటకము, పౌరుషచిహ్నము అగును. అటచు అన విలపిం
 చుట, ఘోషణ అగును. అటును అన ఆక్రమించుట, ప్రతీక్షించుట అగును.

క. అటయన కరాగితలమగు
 నటయన న్యూనంబు సంశయం బర్థంబా
 నటయన భేదము వంచన
 యటనా దోషంబు కోష్ఠమగు మురవైరీ. 242

అట అన హస్తానితలము, న్యూనము, కొఱత, సంశయము, అర్థము,
 భేదము, వంచన, దోషము, కోష్ఠము అగును.

గీ. క్షితిని ఖండించుటకును ధ్వంసించుటకును
 చెల్లెతెనుఁగున నటవటల్ నేయుననఁగ;
 కంఠమా సమీపంబగు క్షయమునేయు
 టె నశించుట కలరారె యటన శౌరి. 243

అటవటలు అన ఖండించుట, ధ్వంసించుట అగును. అటు అన కం
 ఠము, సమీపము, క్షయమునేయు, నశించుట అగును.

క. అట్టాఁకయు నిర్బంధము
 నట్టాఁక విధానమునకు నలరెను క్షితిలో;
 నట్టాడన విహరించుట
 కట్టాడనఁగా చరించుట మురవైరీ. 244

అట్టాఁక అన నిర్బంధము, విధానము అగును. అట్టాడు అన విహరిం
 చుట, చరించుట అగును.

పంచపాదీగీ. అలఁగనఁగను సంకోచించుటా శ్రీమపడు
 టాను శోకించుటా; మఱి యలయునంగ
 జెల్లెను తరంగమునకు ప్రసిద్ధిదెల్పు
 టకును సంబోధనము దెల్పుటకును పేరు
 నలఁతి యాపాతమును సూక్ష్మ మల్పమగును. 245

అలఁగు అన సంకోచించుట, శ్రమపడుట, శోకించుట అగును, అల
 అన తరంగము ప్రసిద్ధిదెల్పుట, సంబోధనముదెల్పుట అగును. అలఁతిఅన
 ఆపాతము. కేలిక, సూక్ష్మము, అల్పము అగును.

గీ. అలఁతయన బాధయగు శోకమా శ్రమమగు;
 నలమనఁగ మేళనంబగు నాశ్రమించు
 టా పరిగ్రహించుటకు పేకాను మఱియు
 చెలఁగె నాలింగనము నేయుటలరి శౌరి. 246

అలఁత అన బాధ, శోకము, శ్రమముపేరు. అలము అన మేళనము,
 ఆక్రమించు, పరిగ్రహించు, ఆలింగనమునేయు, పేరు

క. అలరారు ప్రకాశించుట
 కలరారన నంచితత్వ మగు నలయునక
 వెలసెను నిర్వేదించుట
 కలరె శ్రమపడుటకు మాంద్య మగుచు మురారీ. 247

అలరారు అన ప్రకాశించుట అంచితత్వమునకుపేరు, అలయు అన
 నిర్వేదించుటకు శ్రమపడుటకు మాంద్యమునకుపేరు.

క. అలరన సంతోషించుట
 కలరన సంతోషమునకు నగు పుష్పంబా
 నలరన వికసించుటకొ
 నలరు ప్రకాశించునామ మలరె మురారీ. 248

అలరు అన సంతోషించుట, సంతోషము, పుష్పము, వికసించు, ప్రకాశించు, పేరగును.

క. అలరనగ పరిశ్రమమగు

బలమగు శ్రమమగును ధరణి నలవియనంగణ

వెలసెను పరిమితశక్త్యము

నలవడు యుక్తమగు సిద్ధమభ్యాసంబౌ.

249

అలరు అన పరిశ్రమము, బలము, శ్రమము పేరు. అలవి అన పరిమిత శక్త్యమునకు పేరు. అలవడు అన యుక్తము, సిద్ధము, అభ్యాసము పేరు.

గీ. అలవరించన వహించును నభ్యసించు

సిద్ధపఱచు స్వాధీనము సేయు నయము

సేయుటయు నలంకారము సేయుటకగు

నలుగన లేటాక శృంగాంత మాయుధంబు.

250

అలవరించు అన వహించు, అభ్యసించు, సిద్ధపఱచు, స్వాధీనము సేయు, నయము సేయు, అలంకారము సేయు అలుగు ఆయుధము; మరగొమ్ము,

క. అనమన కీర్తియు దర్పం

బసమన ననురాగమియ్యె నవఘశమనగా

వెసనధికము న్యాపనమా

ననలనగా మూలధనము నగుపంకంబౌ.

251

అనము అన కీర్తి, దర్పము, అనురాగము అగు. అవఘశము అన అధికము వ్యాపనము పేరు. అనలు అన మూలధనము, పంకము పేరు.

క. ఆకాయన నిరోధనమా

నాకాయనంగా నిషేధ మగుబంధనమా

నాకన చక్కారంబగు

నాకన లేఖయును వర్ణ మగుదనుజూరీ

252

అక అన నికోధము, నిషేధము, బంధనముపేరు. అక అన చక్రారము, (బండిగల్లు) లేఖ, శర్లముపేరు.

ఆ.వె. ఆటయనంగ నిందయగు క్షోదన ర్తనం
 బలరె నాటవెలదియన్న పద్య
 భేదమునకు నటికి వేశ్యకు తెనుంగున
 పేరుజెల్లె సర్పభిత్తురంగ 253

ఆట నింద, క్షోద, సర్తనముపేరు. ఆట వెలది అన పద్యభేదము, నటి, వేశ్యపేరు.

గీ. ఆటపట్టన వాసనాట్యసళంబు
 లాదరువనంగ నాధార మాశ్రయంబు
 నానవాలన లాంఛనంబగును తప్త
 దుగ్గములకొను నామంబు దురితదూర. 254

ఆటపట్టు అన వాసస్థలము, నాట్యస్థలముపేరు. ఆనవాలు అన లాంఛనము, తప్తక్షీరములపేరు.

క. వినుడానన స్వర్ణయు స్వా
 దనమును భుజియించుటయును ధరియించుట యా
 మనియన వసంతఋతువా
 మనియనంగ సమ్మద్ధిపేరు మన్మథజనకా 255

ఆసు అన స్వర్ణ, ఆస్వాదనము, భుజించుటపేరు. ఆమని అన వసంతఋతువు, సమ్మద్ధిపేరు.

క. ఆరన లభియించుట పే
 రారనగా రోమపంక్తి కగుపూరితమా
 నారజము కలకలధ్వని
 యారజమనగా మనోజ్ఞమగు మురవైరీ. 256

ఆరు ఆన లభించు, రోమపంక్తి, పూఁతముపేరు. ఆ జము లన కలకల
ధ్వని, మనోజ్ఞముపేరు.

సీ. ఆ ర్వేరమున ద్వేషమగు కలహాంబగు

నారడి నిందకు వ్యర్థమునకు

నాఱునశించుట నార్ద్రహారంబున

కుపశమించుట పేరొప్పెభువిని

అలియనంగను నాలియనగ హీన

మును దుష్టుఁడును మందమున చెలంగు

నాలంబునా యుద్ధమా నుపేక్షకుజెల్లు

నాట తాపంబు శ్వాసాఖ్యతనరు

గీ. సింఛనంగ మనోజ్ఞమా నిక్షువౌను

మఱియు నిచ్చించుటకు పేరువఱలె నీండ్ర

యనఁగ నాస్ఫోటనంబునకౌను శల్య

సంధియంఁత్రంబునకుజెల్లు సారసాక్ష.

257

ఆ ర్వేరము ఆన ద్వేషము, కలహముపేరు. అఱు ఆన నశించుట, ఆర్ద్ర
హారము, ఉపశమించుటపేరు. అలి నాలి ఆన హీనము, దుష్టుఁడు మందము
పేరు. అలము ఆన యుద్ధము, ఉపేక్షపేరు. అలము తాపము, శ్వాసపేరు.
ఇంచు ఆన మనోజ్ఞము, ఇక్షువు, ఇచ్చ జెందుటకుపేరు. ఈండ్ర ఆన ఆస్ఫో
టనము. శల్యసంధికి, అగును.

గీ. ఇచ్చయానందమిష్టమా నింపనంగ

నెనగ నూచేనయును స్థాన మిక్కువనఁగ

నిచ్చుచిత్తం బభీష్టమా నిచ్చయనఁగ

శకుము సంకట మిఱుకన సారసాక్ష,

258

ఇంపు అన ఇచ్చు, అనందము, ఇష్టము చేరు. ఇక్క-వ అన నూచన, స్థానము అగును. ఇచ్చు అన ఇచ్చు, చిత్తము, ఆభీష్టము చేరు. ఇజుకు అన శ్రమము, పంకటము అగును.

క. ఇగురొత్త ననను రక్తం

బిగురొత్త ప పల్లవించు నిడుపన్నను బే

రగు నాస్ఫోటనమగుటకు

నగభరణా కుడ్యపార్శ్వ నామంబునకా.

259

ఇగురు అన అనురక్తము, పల్లవించు చేరగును. ఇడుపు అన ఆస్ఫోటన మగుట; కుడ్యపార్శ్వమునకు చేరు.

క. ఇమ్ముని ననుకూలము చా

యముగు స్పష్టంబునుఖము నామూలము యు

క్తమ్ము విశాలమ్ము మనో

జమ్మును స్థానంబుచేరు సారసనాభా.

260

ఇమ్ము అన అనుకూలము, ఉ సాయము. స్పష్టము, నుఖము, ఆమా అము, యోక్తము, విశాలము, మనోజ్ఞము, స్థానము చేరు.

గీ, ఇముడు నిమిడిక యివిరెండుఋజువధీన

మైనదానికి బేరు బ్రాహ్మణుడు పక్షి

పరగె నిరువుట్టువందును పల్లవించు

రక్తమయమగు నిగురించు నుక్తినిమిడె.

261

ఇముడు ఇమిడిక అన ఋజువు అధీనమైన దానికి చేరు. ఇరువుట్టువు అన ద్విజుడు, పక్షి అగు. ఇగురించు అన పల్లవించు, రక్తమయమగు చేరు.

గీ. వసుధ నిలువడియన నువ్రవర్తనంబు

మరిజులీనత నామహా మహినియార

పంబు నీరసయనగ నీర్వంబు ద్వేష
 మలరు కోపంబు చెలఁగును జలజనేత్రీ). 262

ఇలువడి అన నుప్రవర్తన, కులీనతపేరు. ఈరసము ఈరస అవ
 ఈర్ష్యము, ద్వేషము, కోపము పేరగును.

సీ. ఈరు లి క్షయస్వల్ప మీడేఱనంగ సి
 ద్ధించుటపేరు వర్ణిలుపేరె
 బహువచనంబునఁ బడి యీటతాటలు
 వక్రంబు నిష్ఠురవాక్యములగు
 ఈఱమియన కుంజమింక బాహుశ్యమా
 నీసనకోపమా నీర్వమునకు
 నగు నీసడించననగు నర్తనంబు కో
 పించుటకు మఱినిందించుటలరు

గీ. నుంకువనగను సమ్మతి యుద్ధమంబు
 నుక్కనఁగ స్థైర్యమగు మృతినొందు పీడ
 నంబయ స్సారముగఁ గౌర్యంబు నుగ్ధ
 డించనఁగ వచియించు ధ్వనించుపేరు 263

ఈరు అన లిక్ష, అల్పముపేరు. ఈడేఱు అన సిద్ధించు, వర్ణిలు. ఈఱ
 తాటలు అన ని, బ, వక్రము, నిష్ఠురవచనము. ఈఱమి అన నికుంజము. బాహు
 శ్యము. ఈను అన కోపము, ఈర్ష్యము పేరగును. ఈసడించు అన నర్తనము,
 కోపించు, నిందించుటకు పేరు. ఉంకువ అన సమ్మతి, ఉద్ధమము. ఉక్కు అన
 స్థైర్యము, మృతినొందు, పీడనము, అయస్సారము, కౌర్యము. ఉగ్ధించు
 అన వచియించు, ధ్వనియించుపేరు.

క. ఉత్తలమన వ్యత్యాసం

బుత్తలమన క్షోభమునకు నొప్పనుత్వరయా
నుత్తలమన పరితాపం

బుత్తలపాటవియె పడుట కొప్పెమురాణి. 264

ఉత్తలను ఉత్తలపాటు అన వ్యత్యాసము, క్షోభము, త్వర, పరి
తాపము అగును.

శీ. ఉదిరినువర్ణహా నుదిరితప్తంబగు

నుద్దిసమానమా నుద్దియమము
నుఱుము మేఘుధ్వని యుఱుము హూంకారంబు
నురువు పరిహరించు నురువురూప
ముబ్బన స్థాలించు లుబ్బనసంతోష
మురలుస్రవించుట యురలుచ్యుతము
నుప్పరం బు పడిదిక్కుస్పరంబు గగన
మునికిసానంబయ్యె నునికిస్థితియు

గీ నుమ్మడియనంగ నవిభక్తముమ్మడియన
నియమమగు నురియాటనా నెగడెనంశ
యంబు నురియాట యాందోళనంబుపేరు

నుఱిదియన స్థిరమునకయ్యె నురుదిదృఢము 265

ఉదిరి అన నువర్ణము, తిప్తము, ఉద్ది అన సమానము, యమము.
ఉఱుము అన మేఘగర్జనము, హూంకారము. ఉరువు అన పరిహరించు,
రూపము. ఉబ్బు అన స్థాలించు, సంతోషము. ఉరలు అన స్రవించు,
చ్యుతమగు. ఉప్పరము అన ఉపరిదిశ, ఆకాశము. ఉనికి అన స్థానము, స్థితి.
ఉమ్మడి అన అవిభక్తము, నియమము. ఉరియాట అన సంశయము, ఆందో
ళనము. ఉఱిది అన స్థిరము, దృఢము:-

శ. ఉరియన నపక్వమగుటకు
 పరితాపించుటకు కేశ పక్వంబునకున్
 మరియు చలించుట పేరగు
 నరవన నౌచిత్యమధిక ముచితింబునకౌ 265

ఉరియు అన పక్వము, పరితపించు, కేశపక్వము, చలించుటకు పేరు.
 ఉరవు అన ఔచిత్యము, అధికము, ఉచితముపేరు.

ఆ. వె. ఉలియునన ధ్వనించు చలియించుటౌ నూన
 రము కృశత్వ మూషరంబుదనరె
 నూటయన నొప్పె నొయ్యన నాశ్వాస
 మునుసహాయముగుచు మునివిలోల 267

ఉలియు అన ధ్వనించు, చలించు అగును. ఊషరము అన కృశత్వము,
 ఊషరము, ఊట అన ఆశ్వాసము, సహాయముపేరు.

క. ఎకసక్కై మెక్కసక్కైము
 నెక సెక్కంబివియు మూడునెసగె తెనుగునకౌ
 వికటపచన మవమానము
 వికటంబును వంచనకునువెలసి ముకుందా 268

ఎకసక్కైము ఎక్కసక్కైము ఎకసెక్కైము అన వికటపచనము, అవ
 మానము, వికటము, వంచన, అగును.

క. ఎక్కనగ నతిశయించుట
 కైక్కన సిద్ధించు మూర్ఖి యిష్టంబును జె
 లైక్కన ప్రేరణమునకౌ
 నెక్కటి యుసహాయమునకు నేకంబునకౌ || 269

క. ఎక్కుడనగ నారోహణ

మెక్కుడనగ మార్వీ యధిక మెసనుత్కృష్టం

బెక్కుడన వాహనంబగు

నెక్కంబన క్షేత్రీ సేతు వేకముపేళా॥

270

ఎక్కుడు అనారోహణను, మార్వీ, అధికము, ఉత్కృష్టము, వాహనము పేరు. ఎక్కము అన క్షేత్రీ, సల్ప సేతువు, ఏకము, (గనిమ.)

క. ఎగ్గన ధూషణ దోషము

నెగ్గనగా నశుభ వాక్కు నెసన శుభంబా

నేగ్గన నపరాధంబగు

నెగ్గన నపకారమాను హేమసుచేలా॥

271

ఎగ్గ అన ధూషణ, దోషము, అశుభవాక్యము, అశుభము, అపరాధము అపకారము అగును.

క, ఎడయన స్థానము భేదము

నెడ యవకాశంబు సంధి హృదయము దూరం

బెడ వ్యవహారము విఘ్నం

బెడ నిర్ణయకాలమయ్యె నిభపతివరదా॥

272

ఎడ అన స్థానము భేదము అవకాశము సంధి హృదయము దూరము వ్యవహారము విఘ్నము నిర్ణయకాలము పేరు.

సి. వ్యత్యసమునకును వైషమ్యమునకు పె

నెడమడుగనజెల్లు నెడమనంగ

నవకాశమగు స్థానమగు నెడరనభగ్న

మగును భంగంబగు నాపదయగు

నెడలుననంగ కనుబడె వినర్జించుట
 విచ్చిన్నమగుటయు వికలమగుట
 ఎత్తికొనుననంగ నెనగె వహించు య
 త్నించుటయు నపహరించుటయ్యె

గీ. నలరె నెత్తనగా నుపాయము గ్రహించు
 యుద్ధసన్నద్ధమును మరి యున్నతము వ
 హించు పుష్పనరము బ్రయత్నించుటకు వి
 కారజనితంబునకు పేరు కలుషభంగ, 273

ఎడమడుగు అన వ్యత్యస్థము, వైషమ్యము పేరగు, ఎడము అన అప
 కాశము స్థానము. ఎడరు అన భక్ష్మము భంగము ఆపద అగు. ఎడలు అన
 వినర్జించు, విచ్చిన్నమగు, వికలమగు. ఎత్తికొను, అన వహించు, యత్నించు
 అపహరించు, ఎత్తు అన ఉపాయము గ్రహించు యుద్ధసన్నద్ధము ఉన్నతము
 నహించు పుష్పనరము ప్రయత్నించు వికారజనితమునకు పేరు.

గీ. ఎత్తికోలన సంకల్ప మిలబ్రయత్న
 మెదయనంగ భయమును పశుబుతువు హృదయ
 మయ్యె నెదురు పురోభాగమయ్యెను ప్రతి
 వాదియా నన్యుడా హరి వాసుదేవ 274

ఎత్తికోలు అన సంకల్పము, ప్రయత్నము పేరు. ఎడ అన భయము,
 పశుబుతువు, హృదయమునకు పేరు. ఎదురు అన పురోభాగము, ప్రతివాది
 అన్యుడు అగును.

శ. ఎనయిక సామ్యము మేళన
 మును మరియొద్దనే దరిద్రమునుకూన్యంబౌ
 నెనయు నన సామ్యమగుటకు
 నెనయుననకో మేళనమున కెనగముతుందా' 275

ఎనయిక ఆన సామ్యము, మేగనము. ఎద్దకి ఆన వక్రము, కూర్చు
 పేరు. ఎనయూ ఆన సామ్యముగుట, మేగనముపేరు.

గీ. ఎనికనా గణనంబున కెనగెమఱియు

నగు చతుర్తంతురశ్చి కాహ్వాయము నెమ్మె

యన విలాసంబునగు మనోహరమగు నెర

యన నహారవ్యసన బలికాఖ్యశౌరి

276

ఎనిక ఆన గణనము, చతుర్తంతురశ్చి పేరు. ఎమ్మె ఆన విలాసము,
 మనోహరముపేరు. ఎర ఆన అహారము, వ్యసనము, బలి పేరుగును.

క. ఎగగన నవతీర్ణత్వం

బెఱుగనగ నమస్కరించు నెఱుగన నివేయా

నెరవన భేదం బన్యము

నెరవన యూచితకవస్తు వెనగె మురారీ

277

ఎరగన ఎఱుగన ఆన అవతీర్ణత్వము, నమస్కరించు అను. ఎరవు ఆన
 భేదము, అన్యము, యూచితక వస్తువుననుపేరు.

క. ఎరగొను నన మ్రిగుటకొ

నెరగొను పరవశమగుటకు నెరియు తపింపా

నెరియు జ్వలించుట యెఱుయు

బరగెను కించులము రక్త వర్ణంబునకు

278

ఎరగొను అవస్థిగుట, పరవశమగుట ఎరియు ఆన తపించు,
 జ్వలించుపేరు. ఎఱు ఆన కించులు, రక్తవర్ణముపేరు.

క. ఎఱుక భుజము పక్షంబగు

నెఱుగొను నన కోపపడుట కెన నరుణత్వం

బెఱుకయు దైవజా వా

కెఱుకయు జోన్యంబు జాన మెన చిన్తంబా

279

ఎఱక అన భుజము, పక్షిఁ పక్షుముపేరు. ఎఱగొను అన కోపపడుట, అరుణత్వముపేరు. ఎఱక అన దైవజ్ఞానాకుఁ, జోస్యము. జ్ఞానముచ్చిన్నము పేరు.

పంచపాది గీ. ఎలయనగ సాక్షియా వనోత్కృష్ట మల్ప
మలరె నెలగోలనంగనూ కలకలంబు
ప్రాథమికము నగ్ర) ప్రసరణము నగ్ర
గమనమగును వర్షాగ్ర నామమగు నెలమి
యన వికాసంబు సంతసమునకుపేరు 280

ఎలఅన సాక్షియావనోత్కృష్టము, అల్పమునకుపేరు. ఎలగోలు అనకలకలము, ప్రాథమికము, (మొదటిది,) అగ్రప్రసరణము, అగ్రగమనము, (ముందు నడచు,) వర్షాగ్రము, మొదటిదిస్కలు అగును. ఎలమి అన వికాసము, సంతసము.

క. ఎలుఁగు స్వరము భల్లకమా
నెలరుచునన నతిశయించు నెన వికసించౌ
నెలయునన ప్రవేశించుట
కెలయునన లభించుటగు సహేశ్వరశయనా 281

ఎలుఁగు అన స్వరము, భల్లకము. విలయఁడు అన అతిశయించు, వికసించు. ఎలయు అన ప్రవేశించు లభించు.

క. ఎల్ల సమస్తం బవధియు
నెల్లియనగ శత్రమయ్యె నేకవచనమం
దల్లన రేపట యననౌ
నల్లన నెనయనగ సధిక మత్యంతంబౌ 282

ఎల్ల అన సమస్తము, అవధి. ఎల్లి అన శత్రము, తిష్ఠుపేరు. ఎస అన అధికము, అత్యంతము.

క. ఎనకంబన నతిశయమా

నెనకంబనగా విధము విజృంభణమునకొ

నెనగనగ నతిశయించుట

కెనగనగా నంచితత్వ మెనగె మురారీ

283

ఎనకము అన అతిశయము, విధము, విజృంభణమునకు పేరు. ఎనగ

అన అతిశయించుట, అంచితత్వము.

క. ఎనరను నతిక్రమించుట

కెనరనన గు వచనజలము నేచుననగ బెం

పెనగె విజృంభించుటకు

వసుద్ధ నతిశయించుటకును వర్ణిలుటకు

284

ఎనదు అన అతిక్రమించుట, పచన జలమునకు పేరు. ఏచు అన విజృం

భించు, అతిశయించు.

గీ. ఏదైతి పరాక్రమంబు విజృంభణంబు

నతిశయమున కభిఖ్య యేదనగనౌ న

శించు శల్యంబు వర్ణిలనేయుట మఱి

యేవన నధికత్వమును విజృంభణంబు

285

ఏదైతి అన పరాక్రమము, విజృంభణము, అతిశయము. ఏదు అన నశించు, శల్యకము. వర్ణిలనేయు. ఏవు అన అధికము, విజృంభణము.

క. ఏరాశమన నసంఖ్యం

బేరాశం బధికమునకు నేర్పడెభువి నే

పారు విజృంభించుట కే

పారు నతిశయించుటెను భవగణభంగా

286

ఏరాశము అన అసంఖ్యము, అధికము. ఏపారు అన విజృంభించు,

అతిశయించు.

గీ. మహిని యేమరుచా టకస్మాత్తునకును
 వంచనకు పేరుజెల్లెవగించునన
 నిందసేయుట కతకాన మొందుటకును
 మఱిచ్యుతత్వంబునకుపేరు మదంజనక 287

ఏమరుచాటు అన ఆకస్మాత్తు, వంచనపేరు. ఏవగించు అన నింద
 సేయుటకు, అర్హనమొందుటకు, చ్యుతత్వమునకుపేరు.

గీ, ఏసయనగ వక్రమగును జృంభణమగు
 నైదు పదిసేయుననిపల్క నపజయము న
 మస్కరించుటకునుపేరు మరియు నొంజి
 లియన దుఃఖింబునకు దుఃఖితయగుశౌరి 288

ఏసయన వక్రము, విజృంభణముపేరు. ఐదు పదిసేయు అన అపజయ
 మునకు, నమస్కరించుటకుపేరు. ఒంజిలి అన దుఃఖము, దుఃఖితకుపేరు.

సీ. ఒందిలియన దుఃఖి మొప్పు దుఃఖితుడగు
 నొక్కెఱ యుగ్రమా నుగ్రభావ
 మొంటరికాడన నొప్పు శూరుడు క్రోడ
 మొండన నన్యమై యొప్పు నేక
 మొగ్గుప్రసారించు గున్యమించుట కొగ్గ
 మనగదానికి రూపమమరజెల్లె
 యొజ్జనా యాజకుండా ప్పె పురోహితుం
 డొప్పె నుపాధ్యాయు డొప్పెనొచ్చె

గీ. మనగ నవమానమగు న్యూనమునకుజెల్లు
 నొడబడిక నిబంధమునకు నొప్పె సమ్మ
 తికగు నొడబడునవ సమ్మతించుటయను
 క్షాల్వపంతోషమొందుటా కోమలాంగ 289

ఒందిలి అన దుఃఖము, దుఃఖితుడు అగు. ఒక్కొక్క అన ఉగ్రము, ఉగ్రభావము చేరు. ఒంటరికాఁడు అన కూరుడు, వరాహము చేరు. ఒండు అన అన్యము, ఏకమునకు చేరు. ఒగ్గు ఒగ్గుము అన ప్రసారించు, ఉద్యమించు చేరు. ఒజ్జ అన యాజకునకు, పురోహితునకు, ఉపాధ్యాయునకు చేరు. ఒచ్చెము అన అవమానమునకు, న్యూనమునకు చేరు. ఒడఁబడిక అన నిబంధన మునకు, సమ్మతమునకు చేరు. ఒడఁబడు అన సమ్మతముగు అనుకూలముగు, సంతోషమొందుటకు చేరు.

క. ఒడఁగూడన సిద్ధించుట

కొడఁగూడనగా ప్రవేశమొందుట పేరొ

నొడయుడన భర్తరాజగు

నొడయుడనగ రూపభేద మొందుటపేరొ 290

ఒడఁగూడు అన సిద్ధించుటకు, ప్రవేశించుటకు చేరు. ఒడయుడు ఒడ యుండు అన భర్తకు, రాజునకు చేరు

క. ఒడి పశుయోనియు నూర్వగు

నుడికట్టన మేఖలయగు నొగి యత్నించొ

నొడికొంబనగ నుపాయము

నొడికమన వనోజ్ఞమగును యుక్తంబునకొ 291

ఒడి అన పశుయోనికి, ఉర్యకు చేరు. ఒడికట్టు అన మేఖలకు, యత్నించుటకు చేరు. ఒడికము అన ఉపాయమునకు, వనోజ్ఞమునకు, యుక్త మునకు చేరు.

క. ఒడికారమన విజృంభణ

మొడికారంబనగనొప్పె నుత్సాహంబై

యొడువన లక్ష్మీతలంఘణ

మొడువన లాభంబుపేరు నుద్యమమునకొ 292

ఒడికారము అన విజృంభణము, ఉత్సాహముపేరు. ఒడుపు అన లక్ష్మీతము, లంఘనము, లాభము, ఉద్యమముపేరు.

గీ. ఒడ్డగిల్లన శీకరాద్యుద్దమంబు
 నతిశయించుటకును నామమాను పార్వ్య
 నమ్రమునకయ్యె నొడియుననంగ నుద్ద
 మంబు నాకర్షణించుటె నంబుజాక్ష 293

ఒడ్డగిల్లు అన శీకరాది ఉద్దమము, అతిశయించుట, పార్వ్యవక్రము పేరు, ఒడియు అన ఉద్దమము, ఆకర్షణించుటకు పేరు.

క. ఒడ్డనమన వ్యూహంబగు
 నొడ్డనమన ఖేటకమున కొప్పె పణంబౌ
 నొడ్డాణమనగ మేఖల
 యొడ్డాణము యోగపట్టె యొప్పె ముకుందా 294

ఒడ్డనము అన వ్యూహము, ఖేటకము. పణము అన పంచెముపేరు. ఒడ్డాణము అన మేఖల, యోగపట్టెపేరు.

గీ. ఒడ్డనగ తీరమును పణ ముద్యమంబు
 నుద్యమించు నిరోధించు వ్యూహమన్యు
 డౌ ప్రసారిగచు లంఘించు నధికము పణ
 మిడుట వాగురయిడుటకౌ జడధిశయన. 295

ఒడ్డుఅన తీరము, పణము, పంచెము, ఉద్యమము. ఉద్యమించు నిరోధించు, వ్యూహము, అన్యుడు, ప్రసారిచు, లంఘించు, అధికము, పంచె మిడుట, వాగురయిడుటపేరు.

గీ. ఒత్తిడియనంగ బాహుశ్యమొప్పు ఘర్ష
 ణంబునమరు నొడ్డారంబనంగ ప్రతిఘ

టిం చు ద్వేషంబు పేరొత్తరించనంగ

నాక్రమించు నతిక్రమించయ్యె శౌరి

296

ఒత్తడి అన బాహుశ్యము, ఘర్షణము. ఒడ్డారము అన ప్రతిఘటించు, ద్వేషము. ఒత్తరించు అన ఆక్రమించు, అతిక్రమించువేరు.

క. ఘనమగుట కా క్రమగా ఘ

ర్షణ మృదుబాహుశ్యములకు శంకాదిరవం

బున కౌక్రమించునఖ ఘ

ర్షణమగు సాధించుటకగు రాయెత్తనగక

297

ఒత్తు అన ఘనమగుటకు, ఆక్రమణ, ఘర్షణము, మృదువు, బాహుశ్యము, శంకాదిరవము, ఆక్రమించు, నఖఘర్షణము, సాధించువేరు.

క. ఒదరన నిందించుటకొ

నొదరనగా సంభ్రమించు లొప్పు విజృంభిం

చొదవన నుపయోగించుట

కొదవన సిద్ధించుటకును యుక్తమగుటకొ

298

ఒదరు అన నిందించుటకు సంభ్రమించుటకు విజృంభించుటకు వేరు. ఒదవు అన ఉపయోగించుటకు సిద్ధించుటకు యుక్తమగుటకు వేరు.

క. ఒనరిన సిద్ధించుటకొ

ననుకూలించుట మనోజ్ఞమకా సమ్మతి క

య్యెను మఱి యొదవు సమ్మదం

బును వ్యాపించుటకు జెల్లు బుధనులేచరణా.

299

ఒదరు అన సిద్ధించుటకు అనుకూలించుటకు మనోజ్ఞమునకు సమ్మతికి వేరు. ఒదవు అన సమ్మదము వ్యాపించుటకు వేరు.

క. ఒప్పిదమన సుందరమా

నొప్పిదమనగా మనోజ్ఞ మొప్పు విధంబౌ

నొప్పమియన నశుభంబౌ

నొప్పమియన దోషమునకు నొప్పె మురారీ. 300

ఒప్పిదము అన సుందరము మనోజ్ఞులు విధమునకు పేరు. ఒప్పమి అన అశుభము దోషము పేరు.

క. ఒప్పునఁగ నంచితత్వం

బొప్పునగా సమ్మతించు టొప్పునుకూలిం

చొప్పున సమ్మతి సుందర

మొప్పున నిర్దోషమునకు నొప్పెముకుందా 301

ఒప్పు అన అంచితత్వము, సమ్మతించు. అనుకూలించు. సమ్మతి, దరము, నిర్దోషమునకు పేరు.

క. ఒరయునఁగ నన్వేషిం

చొరయు విచారించు టొఖ్య యొప్పు పరీక్షిం

చొరయును ఘరించుటకౌ

నొర స్వర్ణపరీక్ష సామ్యమొప్పె మురారీ 302

ఒరయు అన అన్వేషించు, విచారించు, పరీక్షించు, ఘర్షించు పేరు. ఒర అన స్వర్ణపరీక్ష, సామ్యమునకు పేరు.

క. ఒఱవన సౌందర్యంబౌ

నొఱవనగ నుసాయమునకు యోగ్యంబునకౌ

నొఱవన స్థయిర్యము దృఢమా

నొఱవు ప్రతాపంబు తాపమొప్పె మురారీ 303

బోధు అన సౌందర్యము, ఉపాయము, యోగ్యము, శైల్యము, దృఢము, ప్రతాపము, తాపమువేరు.

క. బొటయన ప్రత్యాకారం

బొటయన నిచోళంబువేరు నొటకము గర్తం

బొటకము సంకటమునకౌ

నొటగడ్డము సంకటంబు నొప్పువిషమమా 304

బొటయన ప్రత్యాకారము, నిచోళమువేరు. బొటకము అన గర్తము సంకటమువేరు. బొటగడ్డము అన సంకటము, విషమమువేరు

గీ. బిట్టె వక్రింబు సుకతయచా నొలయునన ల

భించు వ్యాపించుటకు ప్రవేశించుటకు స

మానమగుట ప్రదక్షింపు నూటలొప్పు

మఱియు ననకూలమునకొను మదనజనక 305

బిట్టె అన వక్రము, సుకతలచువేరు ఒలయు అవలభించు వ్యాపించు ప్రవేశించు సమావసుగుట ప్రవక్షించుట అనుకూలమునకువేరు.

క. బలుకన వ్యాపించుటకౌ

నొలుకనగును పతనమగుట కొప్పు న్నివిచౌ

నొభువన వీణాదండం

బొభువన మగ్నం బధీనములయును శౌరీ 306

బలుకు అన వ్యాపించుటకు పతనమగుటకు నివిచుటకు వేరు. బొభువు అన వీణాదండము మర్మము ఆధీనమువేరు.

గీ. బల్లబోవన మూర్ఖిలు టొప్పె వూన

మగుటక య్యె ననాదరమా నొనంగన

దానమిమటకు బహుమాన త్యాగములకు
దగు నొసపరి యుత్కృష్ట సౌందర్యలకును 307

ఒల్లబోవు అన మూర్ఖులుటకు, మ్లానమగుటకు అనాదరమగుటకుపేరు.
ఒసగు అన దానమిడుటకు బహుమానమునకు త్యాగమునకు పేరు, ఒసపరి
అన ఉత్కృష్టముకలదికలవాడు ముందరి నుండరుడు.

క. ఓజయన క్రమము నాజయు
నోడ యుపాధ్యాయుడయ్యె నుత్సాహంబౌ
నోజ స్వభావము భయమగు
నోజయచగ విధముపేర హా శ్రీరమణా 308

ఓజ అన క్రమము ఆజ్ఞ ఉపాధ్యాయుడు ఉత్సాహము స్వభా
వము భయము విధముపేరు.

గీ. ఓటమి భయంబు భంగమా నోటయనగ
నొను సంకోచమున కుభయంబునకును
పేరుమరి యొడిగిలన వెలసెనుప్రవ
హించగును స్రవించగు ప్రధావించుటగును 309

ఓటమి అన భయము భంగముపేరు. ఓట అన సంకోచము భయము
పేరు. ఓడిగిల్లు అన స్రవహించు, స్రవించు ప్రధావించుపేరు.

క. ఓడన సంకోచించుట
కోడుభయము వపజయత్వ మొందు ప్రధావి
చోడు ఘటధారపేరొన
గూ డోపిరియనగ మమకగును శక్తికగుణా 310

ఓడు అన సంకోచించు భయము పడు అపజయత్వము ప్రధావించు;
ఘండలోఘనభాషిదిల్లికిపేరు, ఓపిక అన మమక ప శక్తికిపేరు.

గీ. ఓలలాడన నోలాడు నోలలార్చు
 ననఁగ జెల్లెను ముగ్గుత్వమునుష్ణవంతి
 యోలియన క్రమమును శుల్క మోవరియన
 చంద్రశాలయు గర్భకోష్ఠంబుచుహరి

311

ఓలలాడు }
 ఓలాడు } అన ముగ్గుత్వము ష్ణవంతికిపేరు.
 ఓలలార్చు }

ఓలి అన క్రమాము శుల్కముపేరు. ఓవరి అన చంద్రశాలకు గర్భకోష్ఠము నకుపేరు.

క. జటజాత్రా బహువచనం

బాలసి శుభాశుభములగును యుక్తాయుక్తం

బులు సంపదారిద్యం

బులునగు నొగాములనగ వుణ్యచరిత్రా

312

ఒగాములు అన శుభాశుభములకు: యుక్తాయుక్తములకు సంపదారిద్యములకు పేరు.

క. కందన నశితం బశితం

బొందుననుటకును తపించుటొప్పును శిశువౌ

కందన పరితాపఁబౌ

కందనికర శోభితాంగ గరుడతురంగా

313

కందు అన అశితము అశితముగుట తపించుట శిశువు పరితాపము నకుపేరు.

గీ. కందువయనంగ సాంకేతికంబు ఋతువు

సామ్య మేకాంతమును ప్రదేశంబు విధము

క్రమము సామర్థ్యమును చమత్కారిమాను
 కక్కనము కఠినము బాధ కశకుజ్జెల్లు 314

కందువ అన సానికేతికము. ఋషుభ సామ్యము ఏకాంతిము ప్రచే
 కము విధము క్రమము సామర్థ్యము చమత్కారము చేరు. కక్కనము
 అన కఠినమునకు బాధకు కశకు చేరు.

క. కచ్చన గర్వమపేక్షయు
 కచ్చన పుష్పదళ మాత్ర గమనత్వంబా
 కచ్చన శేఖరమునకా
 కచ్చడమన శకటమాను కాపీనంబా. 315

కచ్చ అన గర్వము అపేక్ష పుష్పదళము అక్షరమనము (సాశల
 నడక) శేఖరము (సిగబంధి) చేరు. కచ్చడము అన శకటము కాపీను చేరు

గీ. ఆంధ్రమునను కక్ష్యాంబరమాను కక్ష్య
 యాను కాపీనమా కచ్చయనగ భువిని
 మించె కటకటబడన కోపించుటకును
 బాధపడుటకు భవనిశాపాళిహేళి 316

కచ్చ అన కక్ష్యాంతరిము (కాశ్య) కక్ష్య కాపీనము చేరు కటకట
 బడు. అన కోపించుటకు బాధపడుటకు చేరు.

గీ. కట్టుకయునంగ మాంసవిక్రయుడు వేత్రి
 వాస్తుఁడై కటికియనంగ నధికమగును
 సాంద్రీమగు కట్ట బంధిత సమిధలకును
 వజ్రలెసేమిమ సంతాపవాక్కు శౌరి 317

కట్టక కటిక మాంసవిక్రయముడు జేత్రమాస్తుడు. కటికి అన అథి కము సాంచ్రియజేరు కట్ట కట్టా తన బారబంధితసమివలు (కట్టెలమోపు) సేకువు సంతాపవాక్కుడెల్పునది.

గీ. కట్టనంగ యూషమును పశుగర్భభరము
బంధము నిబద్ధమగుట సంపాదనము
మితియు బద్ధించు బంధించు టతికె మఱియు
మించె సాగోపణంబు నిన్మించుటయును

318

కట్ట అన యూషము పశుగర్భము భరము బంధము నిబద్ధమగుట సంపాదనము మితి బద్ధించు బంధించు అగోపణము నిన్మించుటకుజేరు.

గీ. కట్టడయినంగ నియమప్రకారములకు
నమరె కట్టనమన బంధన ముపహార
మగును కట్టుముట్టన నిర్ణయము నివాస
భూమిక గు శ్రీహృదంబుజ సీమధామ

319

కట్టడ అన నియమము ప్రకారముజేరు కట్టనము అన బంధనము ఉప హారముజేరు కట్టుముట్ట అన నిర్ణయము వాసభూమికిజేరు

క. కడయన నంతం బంత్యము
కడయన దూరంబు దిక్కు కడ పార్శ్వంబౌ
కడయన సమీపమునకౌ
కడయన స్థానంబుదనరు కంసవిదారీ

320

కడ అన అంతము అంత్యము దూరము దిక్కు పార్శ్వము సమీ పము స్థానమునకు జేరు

క. కడచునన నుత్తరించుట
కడచునన గతించుట కధికంబు వృత్తించౌ

కడచన నత్రికమించుట

కడచునన నశించుఁజెను కరివరవరదా

321

కడచు అన ఉత్తరించు గతిఁచు అతికము మృతించు అతిక్రిమిండు నశించుటకుపేరు.

క. కడచనునన మరణించుట

కడచను నశియించుటకును కడచను లంఘించు

చుడును సమాప్తముగుట కగు

కడమయనన్ శేషమాను కడున్యూగంబౌ

322

కడచను అన మరణించు నశియించు లంఘించు సమాప్తముగుటపేరు కడమ అన శేషము న్యూగముపేరు.

క. కడపన కాలహరణముగు

కడపన మృతిపనియు చోదకత్వము జెల్లన్

కడముట్టన సిద్ధించుట

కడముట్టనగా సమాప్త కంబగుశౌరీ

323

కడపు అన కాలహరణము మృతిపనేయు చోదకత్వము పేరు కడముట్టు అన సిద్ధించు సమాప్తముపేరు.

గీ. మహిని కడతేతనంగ సమాప్తముగుట

కొను మరణించు నశియించుఁజెను కడలు

కొనుననంగను వ్యాపించు టుల్పణముగుటకు

నౌ నతిశయించుటకు దనరారెశౌరి

324

క. కడిదియన నశక్యంజా

కడిది యధిక మూపదయగు కతినత్వముగుక

కడిమియన నతిశయంబగు

కడిమియు నాధిక్యము ప్రియక్రమమునకౌ. 325

కడిది అన అశక్యము అధికము అపద కతినత్వము పేరు. కడిమి అన అతిశయము అధిక్యము ప్రియక్రమము (కడపచెట్టు) పేరు.

సీ. కదురు తంతువు యుత్త కంబకంబగు విజృంభ

భించు సిద్ధించు త్సహించులెను

కనలనంగను కోపమునకు కోపించుట

కును జ్వలించుటకు జ్వలనమున కగు

కదలికయన యత్న మొదనె చలనమగు

కతనుచ చిహ్నమూ కారణమగు

కనరనంగను హితమును తువరముజెల్లు

కనికరంబనగ కోకంబుకరుణ

గీ. కనువనంగ దృష్టించుట దనరె విదిత

మగుట ప్రసవించుటాప్పె సిక్ష్వాదిపర్య

నేత్రమగును ప్రాపించుటా నేత్రమగును

తెనుగునందున మానిహృద్వనజమిత్ర. 326

కదురు అన తంతువు యంత్రకంటకము విజృంభించు సిద్ధించు ఉత్సహించు పేరు. కనలు అన కోపమునకు కోపించుటకు జ్వలించుటకు జ్వలనమునకు పేరు. కదలిక అన యత్నము చలనము పేరు. కతము అన చిహ్నము కారణము పేరు. కనరు అన హితము తువరము పేరు. కనికరము అన కోకము కరుణ పేరు. కను అన దృష్టించు విదితము ప్రసవించు ఇక్ష్వాది పర్యనేత్రము ప్రాపించు నేత్రమునకు పేరు.

గీ. దృష్టిదోషంబునకు మఱిదృష్టికిఁ గను
 బాటుజెల్లెను ఖండించు భంగపఱచు
 టా కనువుగొట్టనంగ కన్నాకు ముఖ్యు
 డాను తాంబూలముఖపత్రీమాను శౌగి.

౪౨7

కనుబాటు అన దృష్టిదోషమునకు దృష్టికిపేరు. కనువుగొట్టు అన ఖండించు భంగపఱచుపేరు. కన్నాకు అన ముఖ్యునకు తాంబూలముఖపత్రమునకు పేరు.

గీ. కన్ననగ నేత్రమగు చంద్రకంబు దృష్టి
 జాలనేత్రంబగును రథచక్రమగును
 మర్దిలమాఖంబు సూచన మఱియుఁబర్వ
 నేత్రీమునకు నభిఖ్యయా నీలవర్ణ.

౪౨8

కన్ను అన నేత్రము చంద్రకము దృష్టి జాలనేత్రము రథచక్రము. మర్దిలమాఖము సూచన (బాడ) పర్వనేత్రముపేరు.

క. కన్నెయన నూతనంబా

కన్నెయన కనిష్ఠమగును కన్యకపేరా

కన్నెయు పృష్ఠకరాశియు

కన్నెయనం దనయయాను కామినిపేరా.

౪౨9

కన్నె అన నూతనమునకు కనిష్ఠమునకు కన్యకకు పృష్ఠకరాశికి తనయకును కామినికిపేరు.

క. కప్పన దంతక్షతములు

కప్పన ఛాదనము సంధకార మసితీయా

కప్పెర భిక్షాపాత్రయు

కప్పెరియు కపాలమాను కందనిభాంగా.

౪౩0

సి. కరునగ దహింపు కటిసూత్రమగు వింక
 దహితదురా సన దనరె భువిని
 కముచన గబళించు గ్రహింపుచులౌ క మ
 లన తపించుటకు దహనమగుటకు
 కమ్మయనంగను కర్ణభూషణమగు
 ప్పత్రిక మధురంబు పరిమళమగు
 కమ్మరిధను లోహకారుడు వాణకా
 రుడు కరకర ద్వేషకూరములగు

గీ. కరయనగ తీమనాను తీక్ష్ణంబగు కరి
 యన నిదర్శనమును సాక్షి యవిధికి వి
 సెలె కరాలించుననగ హేషించు నింద
 నేయుటకు సింహనాదగాఁ నేయుటకగు.

391

కమరు అన దహింపు కటిసూత్రము దహితదుర్వాసనకుపేరు. కముచు అన కబళించు గ్రహించుపేరు. కమలు అన తపించు దహనమగుపేరు. కమ్మ అన కర్ణభూషణము ప్పత్రిక మధురము పరిమళముపేరు. కమ్మరి అన లోహకారుడు బాణకారునిపేరు. కరకర అన ద్వేషము క్రూరముపేరు. కర అన తీ ము తీక్ష్ణమునకు పేరు. కరి అన నిదర్శనమునకు సాక్షికి అవిధికి పేరు. కగాళించు అన హేషించు నిందనేయు సింహనాదమునేయుటకుపేరు.

గీ. కఱకన బరుషవచనమా కఠినమాను
 కఱచుననగను దష్టంబువఱ లెనభ్య
 సించులౌ కఱతయన దుశ్చేష్టచేష్ట
 కఱి యనితి పశుయోనికో కంధరాంగ.

392

కఱకు అన పరుషవచనము కఠినము పేరు. కఱచు అన దష్టము అభ్యసించుటకుపేరు. కఱత అన దుశ్చేష్ట చేష్టకుపేరు. కఱి అన అనితికి పశుయోనికిపేరు.

క. తృణగేహగోపనమితికి

పెనుక్షామాబునకు కఱవు పెనగెను దుర్బో

ధనమునకును బోధించుట

కును కఱవన జెల్లె కలువ కు-టరసింహా.

333

కఱవు అన తృణగేహనమితికి [యిండ్లుకప్పెడుపలక] ఖామము పేరు. కఱవు అన దుర్బోధనము బోధించుటకు పేరు.

గీ. కఱ యసితింబు దండంబు కఱ్ఱియనగ

నర్జునుండగు నీలాంగుడొను కలఱకు

నాఁగ కలనన ఖలము స్థానంబు యుద్ధ

మా కలపతాలువన శూద్రుడగు బలుడఁగు.

334

కఱ అన అసిశము దండము పేరు. కఱ్ఱి అన అర్జునుడు నీలాంగుని పేరు. కలకు కలన అన ఖలము స్థానము యుద్ధము పేరు. కలపత'ల్పు' అన శూద్రునికి బలునకు పేరు.

అ.వె. కలఱు ద్వాదశాడక ప్రమాణంబు లే

ఖని తడియగును కలగొనుననంగ

నాను ఖోభమొందులొను వ్యాపించుచా

కలుగనంగ రంధ్రములరె గుహము.

335

కలము అన ద్వాదశాడక ప్రమాణము లేఖని తడి [ఓడ] పేరు. కలగొను అన ఖోభమొందుట వ్యాపించుట పేరు కలుగు అన రంధ్రము గుహపేరు.

క. కలవరము చింత ఖోభము

కలికి మనోజ్ఞంబు వనిశకలవాడనఁగా

నిల ధనవంతుం డావుం

డలరె మఱియు శక్తుడగుచు హాటకచేలా.

336

కలవరము అన చింత ఖోభము పేరు. కలికి అన మనోజ్ఞమునకు వనితకు పేరు. కలవాడు అన ధనవంతుడు అప్పుడు శక్తునకు పేరు.

క్ష: కల్లన రథచక్రంబగు

కల్లన పామాణమగును కల్లనసురయా

కల్ల యసత్యము వంచన

కల్ల పరుషవాక్కు దోషగణమా శౌరీ.

337

కల్లు అన రథచక్రము పామాణము సురకుపేరు. కల్ల అన అసత్యము వంచన పరుషవాక్యము దోషముపేరు.

గీ. కలుచయన క్షోభమగు దోషగణము కోప

మలరూ కల్లరియన దోషుడౌ నసత్య

వాదియగు దుష్టునకుపేరు వజ్రలె కవయ

నంగ మిధునంబు యమశంబు రంగదంగ.

338

కలుచ అన క్షోభమునకు గోషమునకు దోషమునకుపేరు. కల్ల అన క్షోభమునకు అసత్యవాదికి దుష్టునకుపేరు. కవ అన మిధునము యమశము పేరు.

గీ. కవ్వనంగ కబళించుకు గలిగె పేరు

నపహరించుటకౌ కసటునంగ కలుష

మాను మాలిన్యమా కనరన చలించు

కోపగించును జంఝయాకౌ కోపమగును.

339

కవ్వ అన కబళించు అపహరించుపేరు. కసటు అన కలుషము మాలిన్యముపేరు. కనర అన చలించు కోపగించు జంఝయా(నూరుతము) కోపముపేరు.

క. కసుగం దసితియు శిశువగు

కసియన కోపంబు నిచ్చ కంఠూతికగుణ

కసుగం దధికమ్లనం

బెనగె మఱితేపించుపేరు విపతితురంగా.

340

కసుగండు అన అసితి శిశువుపేరు. కసి అన కోపము ఇచ్చ కంఠూతికి పేరు. కసుగండు అన అతిమ్లనము తపింపుపేరు.

సీ. కసిమసగనగను ఖండింఱు మరణ మొం

దించుటకగు విజృంభించుకాగు

కస్తురిపట్టెలు కఠుకొత్త పుష్పని

కేషమై ధాన్యవికేషనుగుంప

కళయన మూర్ఛయా దళమాను కాంతాళ

మెసగె నక్షమమయ్యు నీర్వయయ్యు

కావన శూద్రుడౌ కాపురంబగు గృహ

సుండు కర్కజీవితూడు నొప్పె

గీ. కఠుకు పక్షివికేషంబు కాంతి చూర్ణ

మాను కాకన శూన్యమా వ్యర్థమాను

మఱి తిరస్కారమునకు శ్రమంబునకగు

కానునన ప్రసవము దృష్టికొరు శౌరి.

34

కసిమసగు అన ఖండించు మరణమొంచు విజృంభించుకేగు. కస్తురిపట్టెలు అన పుష్పనికేషము ధాన్యవికేషముకేగు. కళ అన మూర్ఛన దళమునకుకేరు. కాంతాళము అన క్షమమునకు క్షమ్యుకేగు. కాపు అన శూద్రునకు గాపురిమునకు గృహమునకు కర్కజీవితూలకుకేరు. కఠున అన పక్షివికేషముకాంతి చూర్ణముకేగు. కాను శూన్యమునకు వ్యర్థమునకు తిరస్కారమునకు శ్రమమునకుకేరు. కానుపు అన- ప్రసవము- దృష్టికేగు.

క. కాల మరణ్యము వర్షా

కాల మసితి క్షారవృత్తి కయు వృద్ధాప్యం

బోలిగ కంఠూతియగుక

వాలాయము కారనంగ వాసవవరదా.

43

కాదు అన కాలము అరణ్యము వర్షాకాలము అసితి క్షారవృత్తిక వృద్ధాప్యము కంఠూతికేగు.

గీ. కాఱునగ పరుషము కృషకము స్రవించు.

సాంద్ర మజ్ఞానము కలాదసాధనంబు
వ్యర్థమునకాఖి మఱి బహువచన మంట
స్థిలి యన్యతంబునకుజెల్ల శేషశయన.

343

కాఱు అన పరుషము కృషకము స్రవించు సాంద్రము అజ్ఞానము
కలాదసాధనము వ్యర్థము బహువచనము అన్యతవాక్యములకుపేరు

గీ. కార్తెయన సుర్యయుక్త నక్షత్రమునకు

పేగును మఱి కృత్తికాశారయగును
కౌలనంగ చతుర్భాగంబు పదము
దగ్ధమునకొను దనుజవిదారి శౌఠ.

344

కార్తె అన సుర్యయుక్తనక్షత్రము కృత్తికానక్షత్రముపేరు. కాఱు
అన చతుర్భాగము పాదము దగ్ధమునకుపేరు.

గీ. అవసకి కి: కిఠినా కోప మర్తనంబు

కిటుకు కపటంబు ముక్తాబు కిసరన శిశు
రోగభేదంబు కోపస్వరూపమాను
కినియు కోపించు సామీప్యమునకుజెల్లు.

345

కింకిరి అన కోపము అర్థముపేరు. కిటుకు అన కపటము మర్మము
పేరు. కిసరు అన శిశురోగభేదము కోపరూపముపేరు. కినియు అన కోపించు
సామీప్యముపేరు.

గీ. కీషనగ దోష మశుభంబు కిల్పిషంబు

దుష్ట మధమంబునకుపేరు దోచె కీలు
తనరె మర్మ ముపాయసూతంబులకును
తూలికకు చామరమునకు తోచె కుంచె.

346

కీడు అన దోషము అశుభము కిల్పిషము దుష్టము అధమము పేరు. కీలుఅన
మర్మము ఉపాయము సూక్రిముపేరు. కుంచె అన తూలిక చామరముపేరు.

గీ. కుంటుపడుననగను మునుకొనె నశించు
 పంగువగు క్షీణమగు పేరబరగె కుందు
 నాగ దుఃఖించు దుఃఖింబునకును శోక
 మునకు క్షీణించుటకుజెల్లె దనుజ్జవైఱి.

347

కుంటుపడు అన నశించుటకు పంగువగుటకు క్షీణమగుటకుపేరు.
 కుందు అన దుఃఖించు దుఃఖము శోకము క్షీణించుటకుపేరు.

గీ. కుదిరికయనంగ స్థైర్యానుకూల్యమునకు
 నొదవె మఱి మనఃపూర్తికౌ కుదియుననగ
 జెల్లు క్షీణించుటకు నివర్తిలుట కుప్ప
 సంబనగ కంచుకము కవచంబుశౌరి.

348

కుదిరిక అన స్థైర్యము అనుకూల్యము మనఃపూర్తికిపేరు. కుదియు
 అన క్షీణించుటకు వర్తికలుటకుపేరు. కుప్పసము [కూసము] అన కంచుకము
 కవచముపేరు.

గీ. కుదురనగ స్థైర్యమున కానుకూల్యమునకు
 స్వస్థమగుట కలావహాసంతి యాల
 వాలమునకు మనఃపూర్తి ప్రాపగు స్థిర
 మగుటకాఖ్య వహించె సురారిమధన.

349

కుదురు అన స్థైర్యము అనుకూల్యము స్వస్థమగుట కలావహాసంతి
 అలవాలము మనఃపూర్తికి ప్రాపగు స్థిరమగుపేరు.

క. కురుచన కూర్చిక శ్యేసము
 కురుజు గళిత బిక్కు పక్షి కుయ్యాయనంగకా
 ధర రక్షణ మోక్షధ్యని
 బరగెను కుట్ట మహిషముగు బాలుడు సుతుండా.

350

కురుజు అన కూర్చిక [వెన్న] శ్యేనము గళితపత్మపత్మీ [ఈకాలు
రాలినపీట్ట] పేరు. కుట్ట ఆన మహిమము బాలుండు నుతునిపేరు.

గీ. కులుకనంగ శ్యలగారంపు కుదులుటకును

లేపనంబును కంపించు వ్యాపనంబు

నేయుటకును విక్షేపించుటాయె నింక

వెలనె నిక్షిప్తమునకును వేదవేద్య.

351

కులుకు అన శృంగారపుకుదిలిక లేపనము కంపించు వ్యాపనము
నేయుట విక్షేపించుట నిక్షిప్తముపేరు.

క. కుసుమయన కుసుంభకుసుమము

కుసుంభవర్ణమును వృక్ష కులభేదంబౌ

వసుమతి బహువచనంబున

వెన ధాన్యవిశేష సస్య భేదంబులకౌ.

352

కుసుమ ఆన కుసుంభపుష్పము కుసుంభవర్ణము వృక్షవిశేషము బహు
ధాన్యవిశేషము బహు సస్యవిశేషము

గీ. కుసుమమన నొప్పెను కుసుంభ కుసుమమునకు

దనరి బహువచనంబున ధాన్యభేద

మగుచు కూకటియన శిఖయానుకౌక

పక్షమగును ప్రధానమౌ పంకజాక్ష.

353

కుసుమము ఆన కుసుంభపుష్పము బ|| ధాన్యవిశేషముపేరు, కూకటి
ఆన శిఖ కాకపక్షము ప్రధానముపేరు.

గీ. క్షితిని కూచియనంగ నైశిత్యము రణ

వాద్యమునకొను కూరవ ప్రాప్యమగుట

కును లభించుట కొప్పెను కూటమియన

సంగతము సురతంబౌను సారసాక్ష.

354

కూట అన సైశిత్యము రణవాద్యమువేరు. కూరు అన ప్రాప్యమునకు లభించుటకువేరు. కూటమి అన సంగతమునకు సురితమునకువేరు.

గీ. కూటకన నిద్ర నిద్రించు కూలియగు

భాగధేయంబునకుజెల్లు భరిణమునకు

దవరు కూలనకొప్పె పతనమగుటకు

మఱి మృతించొను మునిలోల మదనలీల.

పిఠిపి

కూరుకు అన నిద్రకు నిద్రించుటకువేరు. కూలి అన భాగధేయము (కప్పము) భరిణమువేరు. కూలు అన పతనమగు మృతించువేరు.

గీ. అరుణమయమౌను శోణిమంబగును పద్మ

రాగ మణిపేరగును కెంపునాఁగ సిగక

మృతీయొనచ్చుటకును మఱి పతనమొనరు

చుటకు పేరొను కెడపన సూరివరద.

పిఠిపి

కెంపు అన ఆరుణమయము అరుణము పద్మరాగమణివేరు. కెడపు అన పతనమగు మృతి పనేయవేరు.

గీ. అతిశయించు విజృంభించు నాగ్రహించు

సంభ్రమించు ప్లుతిధ్వని నల్పుటకును

కెరలనంగను జెల్లొను కెరలువొడచు

నన విజృంభించు వర్ణిలదనరె శౌరి.

357

కెరలు అన అతిశయించు విజృంభించు అగ్రహించు సంభ్రమించు ప్లుతధ్వనినల్పుటకువేరు. కెరలువొడచు అన విజృంభించు వర్ణిలువేరు.

క, కెలకన న న్నూలించగు

కెలకన దిశవేరుజెల్లు కేకిసలన నం

జలులగును మాస తాడన

శులదెను కేలనగ కరము మాస్తకరంబా,

358

కలకు అన ఉన్నాల్నిచు నిశకు పేరు. కేకినలు అన అంజులు మాస్త
తాడనము పేరు. కేలు అన మాస్తము హస్తాకరము పేరు.

క, కేరుత్సహించుట తిర

స్కారము సేయుటకు పరిహాసనమున కొప్పెక్

కేరడ ముపేక్షయు తిర

స్కారంబును కుటిలనాకు. సారసనేత్యా. 359

కేరు అన ఉత్సహించుట తిరస్కారము సేయుట పరిహాసము పేరు
కేరడము అన ఉపేక్ష తిరస్కారము కుటిలనాక్యమునకు పేరు.

గీ. విధము సుందరమును విదవిహ్యాలము వి

జ్యులభణమునకు కైవనజెల్లె నింద

పాపమునకును కొడిమెనా బరగె సంక

యించుగు నులిన స్వేదమా కొంచనగ, 360

కైపు అన విధము సుందరము మదనవిహ్యాలము (కాశీరి) విజృంభ
ణము పేరు. కొడిమె అన నిడదకు హితమునకు పేరు. కొంచు అన సంక
యించు గులిన స్వేదమునకు పేరు.

క. కొంకనగ భయపడుటకొ

సంకోచించుట భయంబు సంకోచము ని

శృంకయు కొప్పున నున్నతి

యింక శిఖరమునకు జెల్లు నిభరాజసుతా. 361

కొంకు అన భయపడు సంకోచించు భయము సంకోచము నిశృంక
పేరు. కొప్పు అన ఉన్నతి శిఖరము పేరు.

గీ. కొడమనా మృగశిశువునకు నజసింభ

ము కుంకు యకావనారంభమునకు దృఢము

నకును కొవరన వ్యాపించుటకగు నతిశ

యించు జ్యుభించుటకు జెల్లు నింద్రవరవ. 362

కొదమ అన మృగశికువు అజడింభము [అడుపేకపిల్ల] యావనా
రంభము దృఢమునకు పేరు, కొదరుఅన వ్యాపించు అతిశయించు జ్యు-
భించు పేరు.

గీ క్షితిని కొనియాడుననగను స్తుతికి నాద

ఠించుటకు జెల్లు నింక రక్షించుటకును

జెల్లు కొనసాగుననగ వర్ధిల్లుటకును

మఱియు సిద్ధించుటకునొప్పె మదనజనక. 363

కొనియాడు అన స్తుతికి అదరించుటకు రక్షించుటకు పేరు. కొనసాగు
అన వర్ధిల్లు సిద్ధించు పేరు

గీ. కొప్పరంబన సంసమైయొప్పె శిఖర

మునకునగును విజృంభణమునకు జెల్లు

కొమ్ముకాడఁగఁగా వరాహమ్ము శృంగ

వాద్యుడగును కలాదుడౌ వాసుదేవ. 364

కొప్పరము అన అంసము శిఖరము విజృంభణము పేరు. కొమ్ముకాడు
అన వరాహమునకు శృంగవాద్యునకు కలాదునకు పేరు.

క. కొవ్వున జలకేళి శృం

గమ్మును శిఖరమ్ము సేన గజదంతం బఠ

తమ్మును శాఖయు నుత్సా

హమ్మునకగు వాద్యభేద మగు కరివరదా. 365

కొమ్ము అన జలకేళిశృంగము శిఖరము సేన గజదంతము అంతము
శాఖ ఉత్సాహము వాద్యవిశేషము పేరు.

క. కొమ్ముయన సాలశృంగము

కొమ్ముయనకా క్షితికి శాఖకును కొఱయన మ

త్సయమ్మును శిల్పము నూర్జన

కొమ్మ అన పాలశ్రమము (కొటకొమ్మ) ప్రీతి కాఖ్యపేరు. కొఱి
అన మత్స్యము శిల్పము న్యాయతత్వము ప్రయోజనము పేరు.

సీ. దుర్లక్ష్యమునకును దోషంబునకు నకా

ర్యమునకు కొఱిగానియనగజ్జెల్లె

మత్స్యవి శేషంబు మఱి బహువచనంబు

ననుకంగువును కొఱియునగజ్జెల్లె

సితముసికొను ప్రాప్తిచుటకొ ప్రకా

శించుటకును కొఱిలంచుజ్జెల్లె

నాయుధభేదమై యలరెను దారువు

నకు నభిఖ్యకొఱడు నాగజ్జెల్లు

గీ. కొలయనగ హింస పాపమా కొలదియనగ

పరిమితికి శక్యమునకొను మరియు కొలికి

యనగ హారాంతబంధనమునక గు పరి

పాకమునకొను నేత్రాంతి భాగముగును.

367

కొఱిగాని అన దుర్లక్ష్యము దోషము కార్యము పేరు. కొఱి అన
మత్స్యవిశేషమునకు బహు కింగువులకు పేరు. కొఱి అన స్థితమునకు ప్రాప్తి
చుటకు ప్రకాశించుటకు పేరు. కొఱి అన అయుధవిశేషము దారువు పేరు.
కొల అన హింస పాపము పేరు, కొలది అన పరిమితికి శక్యమునకును పేరు.
కొలకు అన హారాంతబంధమునకు పరిపాకమునకు నేత్రాంతము (కనుకొలికి)
పేరు.

క. కొనరన సంకొచించుగు

కొనరు విజృంభించు నిచ్చకును ప్రార్థనకొ

కొనరన ప్రార్థించుటకొ

కొనరన సంకొచమాను కొమలదేహి.

368

గోసరు అన సంకోచించు విజృంభించు ఇచ్చు పార్శ్వన ప్రాధికాంచు
సంకోచముపేరు,

౯౯. డె. కోనయన నదృశ్యకుధర గహ్వారమాను

గోసమూహ మటవి కోణమంతి

మునకు దేవభేదమునకొను కోమనా

వల్మికాంతమాను వనితయకాను.

310

కోస అన ఆదృశ్యగిరిగహ్వరంబు (పురుగువొసె) గోసమూహము
అన గోణము అంతము దేశభేదము బేరు. కోమ అన వల్మికాంతము అని
అంటారు.

౧౦ సమయంబు నిమిత్తమును వి

ధము పార్శ్వము సుందరంబు ధనుర్గము నా

ట్యము తీరుపగును బహువచ

నమున నమస్కారమునకు నాయుము కోపా.

310

కోఫా అన సమయము నిమిత్తము విధము పార్శ్వము సుందరము
ధనుర్గము నాట్యము తీర్పు బ|| వ నమస్కారములకుపేరు,

గీ. కోవెలయన కోయిలయన కోకిలంబు

నమరి శ్రీరంగమనగ దేవాలయంబు

నాను కోరగించనగను సంకురించు

మఱియు ముకుళించుటకుజెల్లు మదనమదర.

311

కోవెల కోయిల అన కోకిలము శ్రీరంగము దేవాలయముపేరు. కోగ
గించు అన అంకురించు ముకుళించుపేరు.

గీ. కోరయన కలశంబునగును పటమున

కాఖ్యి కోఆడమన నవహాస్యమగును

బహువచనమున నవహాస్యవాక్యములకు

దనరె కోలనా బాణమా దండమాను.

312

కోర ఆన కలశము నకు పటముననుపేరు; కోఱడము ఆన అపహాస్యము బుజ్జి అపహాస్యవాక్యము లకుపేరు. కోల ఆన బాణము దండముపేరు.

గీ. ఇలను కోల్కా నునన నుత్పహించుటకును

జెల్లు నాకోగ్యమగుట వర్ధిలుటాను

కోల్పడఁగ త్తయించుటకును నగించు

టలలై దృశ్యమగుటకు జలజనేత్తి.

373

కోల్కాను అన ఉత్పహించు ఆరోగ్యమగు వర్ధిలుపేరు; కోల్పడు ఆన త్తయించు నగించు దృశ్యమగుపేరు.

గీ, క్రాననగ కటియగు లస్తకంబుపేరు

క్రంతయన సంధివీధికౌ రంధ్రము సభ

యగు నవామాప్రధాన ద్రవ్యంబుపేరు

క్రచ్చర యకల్మషంబు శీఘ్రంబుశౌర,

374

కౌను అన కటి లస్తకము పేరు. క్రంత ఆన సంధివీధి రంధ్రము సభ వివామాప్రధానద్రవ్యము పేరు. క్రచ్చర అన అకల్మషము శీఘ్రముపేరు

క. క్రందన ధ్వనించుటకౌ

సందప్ట ముపద్రవంబు స్వనమునతును పె

రందె నధికంబు శోకం

బొందుటకు దియానిధాన యురగశయానా.

375

క్రందు ఆన ధ్వనించు సందప్టము ఉపద్రవము స్వనము అధికము శోకించుపేరు.

గీ. క్రీన్నయన తదుపరికి శీఘ్రమునకు వున

రంధ్రమునకౌను క్రాలన నౌను సంభ్ర

మించు ధ్వజచలనము సంచరించు వ్యాస

నమగు నతిఘ్నలుటకుజెల్లు నలిననాభ.

376

క్రన్నన అన తదుపరి శీఘ్రము పునరర్థముపేరు. క్రాలు అన పట్టణమింఁచు ధ్వజచలనము సంఘరించు వ్యాపించు వట్టిల్లుపేరు.

గీ క్రుంకనంగ మిగ్నంబునకును మృతించు
నస్తమించుటకగును క్రయ్యున కృశించు
ఘాను సంకోచమగును క్రేపనగవత్తు
మాను గిరిశిఖరంబుకొను శౌరి.

377

క్రుంకు అన మగ్నము మృతించు అస్తమించు పేరు. క్రయ్యు అన కృశించు సంకోచమగు పేరు. క్రేపు అన వత్సము శిఖరముపేరు.

గీ. అవని క్రేడించుననిబల్కు నపసరిల్లు
ఘానలక్షించు ఘా క్రొత్తయన నవీన
మున కపూర్వంబునకును క్రొవ్వనగ ముదము
మరియు మేదస్సునకుజెల్లు మదనజనక.

378

క్రేడించు అన అపసరిల్లు అలక్షించు పేరు, క్రొత్త అన నవీనము అపూర్వముపేరు. క్రొవ్వ అన మదమునకు మేదస్సునకుపేరు.

గీ. అవని క్రోలన భుజియించు ననుభవించు
స్వాదనత్వంబు క్రోవినా వజ్రలె నాళ
మాను కరవకమా మూషయశాను గంటి
యనగ దుఃఖంబు క్షితికి పేరాముకుంద.

379

క్రోలు అన భుజియించు అనుభవించు స్వాదనత్వముపేరు. క్రోవి అన నాళమునకు కురవకమునకు మూషకుపేరు. గంట అన దుఃఖమునకు క్షుణ్ణమునకుపేరు.

గీ. గంటనగ కేశబుంధంబు గ్రంథి క్షతము
పర్వమగు గండరించనబరగె నుద్భ
వింపజేయుటకొ నుద్భవించుటకును
గంతుకొను మృతినేయు లంఘనముసేయు.

380

గంబు అన కేశబంధము గ్రంథి క్షతము ప్యాయుషేయ, గండరించు అన ఉద్భవింపనేయు ఉద్భవించుషేయ. గంతుకొను మృతినేయు లంఘించు షేయ.

క. గండడుగన మరణించగ

గండడుగన శౌర్య హీనకము పేరొప్పెక

గండన పౌరుషమునకగు

గండన బలముగు పురుష మృగబగుశౌరీ.

391

గండడుగు అన మరణించు శౌర్యహీనము. గండు అన పౌరుషము బలము పురుషమృగము.

గీ. గండ్రాయన ఖండమునకు దీర్ఘమునకును

వరలె ధృష్టునకును బహువచనఃపండు

పరుషవాక్యములగు గచ్చు పరగెకాంతి

కాను లేప్యంబు న్యూనవాక్యంబుశౌరి.

392

గండ్ర అన ఖండమునకు దీర్ఘమునకు ధృష్టునకు బ-చ- పరుషవాక్యములకుషేయ. గచ్చు అన కాంతికి లేప్యమునకు న్యూనవాక్యమునకుషేయ.

గీ. గద్గనంగను సంతోష గద్గదంబు

నకును సంతోచమును సేయుటకు గజిబిజి

యననగ క్షోభకు సంకులమునకుఁజెల్లు

మఱియు జెల్లె ఛిందీచింది మదనజనక.

393

గద్గు అన సంతోషగద్గదమునకు సంతోచించుటకుషేయ. గజిబిజి అన క్షోభకు సంకులమునకును ఛిందీచిందికి షేయ.

క. గడయనగ లంబదండము

గడయన స్తంభముగు కూపకంబు గణంబొ

గడునన ధైర్య మసాధ్యము

గడునన కాఠిన్యముగును కడుకుత్పితమా.

394

గడ అన లంబదండము స్తంభము కూపకము (ఓడకంబము) గణము పేరు. గడుసు అన ధైర్యము అసాధ్యము కాశిన్యము కుత్సితము పేరు.

గీ. గడననాఁగను స్తోత్రంబు గణనక గుఱుఁ
 దసరె సంపాదనముపేరు గణుతియనఁగ
 గణన స్తోత్రంబగును గద్దెయనఁగ వీత
 మాను సింహాసనము వరాహాంకముడ్ర.

395

గడన అన స్తోత్రమునకు గణన (ఎన్నిక) సంపాదనమునకు పేరు, గణుతి అన గణన స్తోత్రము పేరు. గద్దె అన వీతము సింహాసనము వరాహాంకముడ్ర (వరహ) పేరు.

సీ. గనయంబనఁగ నీవి ధనురగ్రమునకొను

గనియన గుహకును ఖనికీపేరు

గబ్బు దుర్లంధంబు గర్వంబగును గమ

కము యత్నమగు సధికమునకగును

గమికాడనంగ నిక్కముగ రాజునకు పే

రలరె ముఖ్యునకు నేనాధిపతికి

గరగనాఁగను స్వల్పఘటమాను భృంగార

మగు గరిత సతి భార్యకును జెల్లు

గీ. గరువమన గారవమునకు గర్వమునకు

మాటి విశాలంబునకు జెల్లె గరుననంగ

చర్మమునకును మర్యాద శర్కరిలము

బరగె గటి శరవక్రమా వక్రమగును.

396

గనయము అన నీవి ధనురగ్రము పేరు. గని అన గుహకు ఖనికీ పేరు. గబ్బు అన దుర్లంధము గర్వము పేరు. గమకము అన యత్నము సధికము పేరు. గమికాడు అన రాజునకు ముఖ్యునకు నేనానాయకునకు పేరు. గరగ అన స్వల్పఘటము భృంగారము పేరు. గరిత అన సతి భార్యకు

పేరు, గరువము అన గౌరవమునకు గర్వమునకు వికాలమునకు పేరు. గరును అన చర్మమునకు మర్యాద శర్కరిలకు పేరు. గతీ అన శరపక్షమువక్షము పేరు.
గీ. గరువనఁగ శర్కరిలమాను గండభాగ

మా గణువయన నిధికత్వ మధికునకగు

గసికీనా బాణుగుగు శలాకకును గాము

నగ పిశాచంబు గ్రహమాము నిలిసనయచ.

387

గరువు అన శర్కరిలము గండభాగము పేరు. గణువ అన అధికత్వము అధికునకు పేరు. గసిక అన బాణము శలాక పేరు. గాము అన పిశాచము గ్రహమునకు పేరు.

గీ. తనరె గాయకమన గూఢమునకు మర్మ

మునకునగుచును గావు పట్టన మృతింప

సేయుటకు మఱి నాశము సేయుటకగు

గాళకుఁడు ధీరుఁడును ప్రాధ నీలదేహ.

388

గాయకము అన గూఢమునకు మర్మమునకు పేరు. గావు పట్టు అన మృతింప సేయు నాశము సేయు పేరు. గాళకుఁడు అన గీరుడు ప్రాధుని పేరు.

గీ. బాధపడు శ్రమపడు కోపపడుటకీలను

గాసీలననొప్పె గిట్టనంగా నశించు

నొ మృతిం చనుకూలించుటాను గీటు

నాఁగ దంత ఘట్టనమును నయనసంజ్ఞ.

389

గాసీలు అన బాధపడు శ్రమపడు కోపపడు పేరు. గిట్టు అన నశించు మృతించు అనుకూలించు పేరు. గీటు అన తంతఘట్టనము నయనసంజ్ఞ పేరు.

గీ. గుండ చూర్ణంబు వస్త్రంబు గుంపెనయన

వెలసెను విజృంభణంబును వృక్షభేద

మగుచు గుజరాతియనగ పేరాను నాట్య

భేదమును ఘర్జరంబగు వేదవేద్య.

390

గుండ అన చూర్ణము వస్త్రమువేరు, గుంపెన అన విజ్ఞంభణము
వృక్షవిశేషము గుజరాతి అన నాట్యభేదము స్ఫూర్తిదేశము వేరు.

గీ. గుజ్జనంగ వామనంబగు కుబ్జుగును
ఖర్వముపభంబునకు పేరుగల్గె గుట్ట
నాఁగ రాశికి కుధరంబునక గును గుడు
ననఁగ వలయంబు పరివేషమాను శౌరి. 391

గుజ్జ అన వామనము ఖర్వముపభిమ. గుట్ట అన రాశి పృష్ఠతము.
గుడును అన వలయము పరివేషమువేరు.

క. గుడియన వలయాకారము

గుడియన దేవాలయంబగును పరిధియగుకొ
నెడియన మృగయాసాధన
నుడరె సమీపంబునకు సురారి జితారీ. 392

గుడి అన వలయాకారము దేవాలయము పరిధి వేరు. గడ అన
మృగయా సాధనము సమీపమువేరు.

గీ. గుత్తియనఁగను గుల్ఫమా గుచ్చమాను
గుడియనగ వనమూలికి గుచ్చమాను
గుబ్బయన శ్రీశిరోభూష కుచము ఛత్ర
శిఖరసకా వర్తులత్వమా శేషశయన. 393

గుత్తి అన గుల్ఫము గుచ్చమునమఁబేరు. గుడి అన వనమూలిక గుచ్చ
మునమఁబేరు. గుబ్బ అన శ్రీశిరోభూషణమునకు కుచమునకు ఛత్రశిఖర
మునకు వర్తులత్వమునకు వేరు.

గీ. ఇలను గుడిగొనునన నుత్సహించుటకును
సాంద్రమునకొ గుఱియన లక్ష్మ్యంబు నిర్ణ
యంబు చిహ్నంబు దృష్టాంతగంబు మితయు
నమరె గుఱుతన చిహ్నమా నవధి యగును. 394

గుడిగొను అన ఉత్సహించుటకు సాంద్రమునకు పేరు. గుటి అన లక్ష్యమునకు నిర్ణయమునకు చిహ్నమునకు దృష్టాంతరమునకు మితికి పేరు. గురుతు అన చిహ్నమునకు అవధికి పేరు.

గి. గూటయన కర్ణమూలమహా ఘూకమాను

గెంటునగ చలనము ప్రయోగించు నపన

రిల్లుట చలించుట యపనరిల్లనేయు

కౌను గొబ సంది వీధియా గుహకుజెల్లు.

395

గూటయన కర్ణమూలమునకు ఘూకమునకు పేరు. గెంటు అన చలనమునకు ప్రయోగించుటకు అపనరిల్లుటకు చలించుటకు యపనరిల్లనేయుటకు పేరు. గొబ అన సందికి వీధికి గుహకుపేరు.

గీ. గొడన యాపద దోషము ఖోభముగును

దుఃఖమునకొను గొట్టన దుష్టమునకు

కఠినము విరోధి గొడ్డ నాంగను పరుష వ

చనము కాతిన్యమునకొను చక్రహస్త.

396

గొడవ అన ఆపదకు దోషమునకు ఖోభమునకు దుఃఖమునకు పేరు. గొట్టు అన దుష్టమునకు కఠినమునకు విరోధికి పేరు. గొడ్డ అన పరుషవచనమునకు కాతిన్యమునకు పేరు.

గీ. ఇలను గొదకొను ను నుత్సహించుటగును

త్వరపన్నుటయు విజృంభించు వటలె గొడక

యన మ్మగవిశేషముగు శరంబగును గోరు

నాంగ నల్పంబుకుజెల్లు నఖిమునకగు.

397

గొదకొను అన ఉత్సహించుటకును త్వరపడుటకును విజృంభించుటకును పేరు. గొక అన మ్మగవిశేషమునకు శరమునకు పేరు. గోరు అన లల్పమునకు నఖిమునకు పేరు.

క. గోసన నభిశాపంబౌ

గోసన నిందించు నిందకును దోషమునౌ

సేసరణి గ్రుక్కయనఁగఁ

శ్వాసము కబళించుటగును స్వారాష్ట్రరదా. 398

గోను అన ఆభిశాపమునకు నిందించుటను నిందకు దోషమునకు పేరు.

గ్రుక్క- అన శ్వాసమిడునుకు కబళించుటయును పేరు.

క. చిందన వ్యాపించుటకౌ

చిందన పతనము గళితము చెలె గీత ప్రా

బంధమగుఁ బహువచనం

బంచిన నర్తనము పేరు హాటక చేలా. 399

చిందు అన వ్యాపించుటకు పతనమునకు గళితమునకు గీచ్ఛప్రబంధమునకు (బహు) ర్తనమునకు పేరు.

గీ. చిందఱయన రంధ్రంబు విజృంభణంబు

ఖండమునకు నభిఖ్య చిక్కనయనంగ

దనఁ బాహుశ్యముకు బలంబునకు సూక్ష్మ

మునకు దారుఢ్యమునకొను వనజనాథ. 400

చిందఱ అన రంధ్రమునకు విజృంభణమునకు ఖండమునకు పేర్లు చిక్కన అన పాహుశ్యమునకు బలమునకు సూక్ష్మమునకు దారుఢ్యమునకు పేరు.

గీ. చచ్చనగ నగ్ని తాపంబు చిట్టకమన

చెల్లుకపటంబు లీలయై చిట్లనంగ

మించె స్ఫోటించుటకు కోపగించుటకును

మఱియు వృత్తాంతమునకొను మదనజనక. 401

చిచ్చు అన అగ్నికి తాపమునకు పేరు. చిట్టకము అన కపటమునకు లీలకు పేరు. చిట్లు స్ఫోటించుటకు కోపగించుటకు వృత్తాంతమునకు పేరు.

గీ. అవని చిట్టాడనంగ వృత్త్యానగమన

మా చలించుట క్రీడించుటనుసంచ

రించుటకుఁ బేరగును బ్రసవించుటాను

చిడిపినా పరుషము సూక్ష్మమడరె శౌరి. 402

చిట్టాడు ఆన వ్యత్యాసగమనమునకు చ్చించుటకు క్రిడించుటకు సంచ
రించుటకు ప్రసరించుటకు పేరు. చిడిపి ఆన పరుషమునకు సూక్ష్మమునకు పేరు.

క. చిదుమన పుష్పచ్ఛేదము

చిదుము, నఖక్షతము సేయు ఛేదించుటకౌ

చిదుమన పృక్షేపించుట

చిదుమన ప్లవముపేరు చిన్మయమూర్తీ. 403

చిదుము ఆన పుష్పచ్ఛేదమునకు నఖక్షతమునకు ఛేదించుటకు ప్రక్షేపిం
చుటకు పల్లవమునకు పేరు.

గీ. చిత్తరువన నాశ్చర్యంబు చిత్రితంబు

చిన్నెనా లీలచిహ్నంబు చిన్నెనాఁగ

నెగడెను మనోజ్ఞమునకు కనిపమునకు

చొక్కె చిలిపి నికృష్టమా సూక్ష్మమగును. 404

చిత్తరువు యన ఆశ్చర్యమునకు చిత్రితమునకు పేరు. చిన్నె ఆన లీలకు
చిహ్నమునకు పేరు. చిన్ని ఆన మనోజ్ఞమునకు కనిపమునకు పేరు. చిలిపి ఆన
నికృష్టమునకు సూక్ష్మమునకు పేరు.

క. చిల్కుకన మధించు ద్వార ని

గళమగు వ్యాపింపజేయు గళితమగుటకౌ

చిలుకన ప్రసరించుటకై

మెలగె శరమునకు నతిశమించుటకు హరి. 405

చిలుకు ఆన మధించుటకు ద్వారనిగళమునకు వ్యాపింపజేయుటకు
గళితమగుటకు ప్రసరించుటకు శరమునకు నతిక్రమించుటకు పేరు.

గీ. అవని చివుకన నిస్సార మయ్యెనుద్ద

మానుకరణంబగును చివ్వయనఁగ కలమా

మగు తరుణశాఖకును నామమనురె చీద

రయన రంధ్ర ముపద్రవము యతివినుతే 406

చవుకు ఆన నిస్సారమునకు ఉద్గమనామకరణమునకు పేరు. చివ్వు ఆన కలహమునకు తరుణశాఖకును పేరు. చీదట ఆన రంధ్రమునకు ఉపద్రవమునకు పేరు.

క. చీకన నంధత్వంబగు

చీకన నిస్సారమునకు చెల్లంధుండౌ

చీకాకన బలహీనము

చీకాకన శ్రీమముపేరు చెలఁగె ముకుందా. 407

చీకు ఆన అంధత్వమునకు నిస్సారమునకు అంధునకు పేరు. చీకాకు ఆన బలహీనమునకు శ్రమమునకు పేరు.

క. చీరన నాహ్వనించు వి

దారింఛగు చెక్కన ఖచితత్వంబునకున్

బేరగు గండస్థలము వి

దారింఛుటకొను పేరు దానవవ్రే. 408

చీరు ఆన అహ్వనించుటకు విదారింఛుటకు పేరు. చెక్క. ఆన ఖచితత్వమునకు గండభాగమునకు విదారింఛుటకు పేరు.

గీ. చెంగలించనగాను హసించు నతిశ

యించగును ప్రకాశించు జృంభించుజాను

చెంగనంగను వాద్య విశేషమయ్యె

నపసరంబు సంకోచించు టంచల మగు. 409

చెంగలించు ఆన హసించుటకు అతిశయించుటకు ప్రకాశించుటకు జృంభించుటకు పేరు. చెంగు ఆన వాద్యవిశేషమునకు అపసరమునకు సంకోచించుటకు అంచలమునకు పేరు.

గీ. బప్పె చెందిరికయన లేఖోత్తరలిపి
 పత్రమునకు కుసుంభ పుష్పమునకాఖ్య
 యలరె చెట్ట యశుభమును హస్తముగుచు
 చెయ్యి హస్తంబు తుండంబు శేషశయన. 410

చెందిరిక ఆన (బాబులనుంచు లకోట) లేఖోత్తరలిపిపత్రిమునకు కుసుంభపుష్పమునకు పేరు. చెట్ట ఆన అశుభమునకు హస్తమునకు పేరు. చెయ్యి ఆన హస్తమునకు తుండమునకు పేరు.

గీ. చెనటినా శూన్యవశాసు కుత్సితము వ్యర్థ
 మునకుజెల్లును చెడుననంగను నశించు
 నభ్యపస్కంధమున కదృశ్యంబగుటకుఁ
 దనితె చెన్నన విధము నుందరము శౌరి. 411

చెనటి ఆన శూన్యమునకు కుత్సితమునకు వ్యర్థమునకు పేరు. చెడు ఆన నశించు అభ్యపస్కంధము అదృశ్యము పేరు. చెన్న ఆన విధమునకు నుందరమునకు పేరు.

గీ, చెనకన ముఖాముఖియగున్పర్చించుటకును
 దనరె నింక నఖాదిక్షతంబు నేయు
 శాను మ చెఱలాడ నౌను సగచ
 రించు విహరించుటయును వ్యాపించుటయును. 412

చెనకు ఆన ముఖాముఖియగుటకు పర్చించుటకు నఖాదిక్షతంబు నేయు టకు పేరు. చెరలాడు ఆన సంచరించుటకు విహరించుటకు వ్యాపించుటకు పేరు.

క. చెఱగన నంచలమునకగు
 చెఱగనగా నగ్రమునకు జెల్లుచు దిశకౌ
 చెఱయన నిర్బంధమునకు
 చెఱయన చెర శాలపేరు దిన్మయమూర్తీ. 413

చెలఁగు అన అంచలమునకు అగ్రమునకు దిశకు వేర. చెలఁగిన నిష్ఠంధమునకు చెరికాలకు వేరు.

గీ. చెలఁగనఁగ సింహనాదంబు నేయుట విక

సింఘు శబ్దించుటకు ప్రకాశించు నంచి
తత్స్వమగును సంతోషించు దనరె నింక
నుత్సహించుట కాఖ్యమై యొప్పెశౌరి.

414

చెలఁగు అన పింహనాదంబు నేయుటకు వికసించుటకు శబ్దించుటకు ప్రకాశించుటకు అంచితత్వముగుటకు సంతోషించుటకు ఉత్సహించుటకు వేరు.

గీ. చెలియనఁగ స్నేహితుండగు

చెలియనఁగా మిత్రురాలు స్త్రీకిని బేరా
చెలువుండన విటుండు ప్రియుండును
చెలువుండన సుందరునకు జెల్లెమురారీ.

415

చెలి అన స్నేహితునకు స్నేహితురాలునకు స్త్రీకి వేరు. చెలువుండు అన విటునకు సుందరునకు వేరు.

గీ. చేతయన కృత్రిమంబగు చేప్తయగును

చేగ ధైర్యంబు సారమా చేకొనన గ్ర
హించు మఱి యాదరించు జయించుపేరు
చేయి హస్తంబు కిరణంబు చెల్లె శౌరీ.

416

చేత అన కృత్రిమగునకు చేప్తుకు వేరు. చేగ అన ధైర్యమునకు సారమునకు వేరు. చేకొను అన గ్రహించుటకు ఆదరించుటకు వేరు. చేయి అన హస్తమునకు కిరణమునకు వేరు.

క పాణిగ్రహణమునే యుట

సానం బవలంబనంబు దనరి గ్రహింపౌ
మానక నవలంబించుట

శ్రీనాథ యను గ్రహముగు చేపట్టనగఁ.

417

చేపట్టు అన బాజీగ్రహణమునకు స్థానమునకు అవలంబించుటకు
గ్రహించుటకు అవలంబనమునకు అనుగ్రహమునకును పేరు.

గీ. బాధపడుట చలించుట పరగచేడ్చ

డనంగ నొప్పును చేరికయన సమీప

మునకు గమ్మేళనమునకు దనగె చేరు

గడ నమీము శరణమై యడరెక్కారె.

418

చేడ్చడు అన బాధపడుటకు చలించుటకు పేరు, చేరిక అన సమీప
మునకు సమ్మేళనమునకు పేరు. చేరుగడ అన సమీపమునకు శరణమునకు పేరు.

క. చేరనంగ వ్రాప్తమగుటకు

చేరు సమీపంబు రశ్మి చెల్లు నిగళమా

చేరనగ సమీపించుట

చేరనగా హారమునకు జెల్లె ముకుందా.

419

చేరు అన వ్రాప్తమగుటకు సమీపమునకు రశ్మి (పద్మము) నిగళమునకు
సమీపించుటకు హారమునకు పేరు.

క. చందంబన విధమునకె గు

భాదస్సగు చందనంగ చంద్రుడగునొ

సుందరముగు యోగ్యంబగు

సుందరమైనదియగు నుత సురమాసంజా

420

చందము అన విధమునకు భాదస్సగునకు పేరు. చందు అన చందు
నకు సుందరమునకు యోగ్యమునకు సుందరమైనదానికి మాసమునకు పేరు.

గీ. చండినా పార్వతికిని క్రూరుండు మూర్ఖ

మునకు తెల్లును చక్కనేయునంగ నవ

రించగు సమాప్తియగును నశించుటకును

చట్టునా శిష్యుడౌను పాపాణమాను.

421

చిండి అన పార్వతికి క్రూరునకు మూర్ఖునకు పేరు, చక్కతేయింఱ
అన సవరణకు సమాప్తికి నశించుటకు పేరు. చిట్టు అన శిష్యునకు పాపాణ
మునకు పేరు.

క చక్కటియన న్యాయంబగు

చక్కటియన శరణమకాను స్థానంబునకొ

చక్కటి కార్యము యుక్తము

చక్కటియన నార్జవంబు సారసనేత్రా

422

చక్కటి యన న్యాయమునకు శరణమునకు స్థానమునకు కార్యమునకు
యుక్తమునకు అర్జవమునకు పేరు.

సీ. చనువన నధికార మను రాగముగు నిచ్చ

చదురు నామర్థ్య మకాక నభజెల్లు

నునా గతించు గచ్చయు యుక్తమగు ప్రాప్తి

చఱపు నాచ్చాద మాస్పాటనంబు

చన్ననకేతికి స్త భమా స్తనమగు

చవియన రుచియు రసంబుగకును

చదురుననగ నాస్పాటించుటకుఁ బేరు

చెల్లును మరణించు జేయుటకును

గీ. బరగుఁ జాగరగొనుననఁ బ్రహరణించు

మఱియు ఖండించుటను చామయనఁ దరుణి

సస్యభేదం బసితికిని శ్యామకు నభి

ధానమొప్పెను భక్తసంతానశీల.

423

చనువు అధికారము అనురాగము లోరిక; 2 చదురు= నామర్థ్యము
సభ; 3 చను= గతించు పోవు యుక్తమగు ప్రాప్తి; 4 చఱపు= ఆచ్చాదము
అస్పాటనము; 5 చన్ను= కేతికేస్తంభము స్తనము; 6 చవి= రుచి రసము

7 తమరు = ఆస్థాలించు మృతిజెందు; 8 చాగరిగొను = ప్రహరణించు
ఖండించు, 9 చామ = తరుణి సస్యభేదము; (నలుపు)కాంతికివేరు.

క. చాయయనక ఋజుభావము

ఛాయా దేవికిని దిశకు సామ్యము కాంతికా

ఛాయ సమీపము వర్ణము

సాయక విధమునకుఁజెల్లు భవశివజీ. 424

చాయ = ఋజుభావము ఛాయాదేవి సామ్యము ప్రకాశము నీడ
సమీపము వర్ణము [రంగు] విధము.

గీ. క్షీ తిని చుఱుకనఁగాను నైశిత్యమా పృ

తాపమగు నిల నుష్ణమైతనరె మఱి చొ

కాయస్యఃగ స్వచ్ఛమైనది కంచుకంబు

వఱలె మోహంబు మూర్ఛయు పరవశమగు. 425

చుఱుకు = పదును ప్రతాపము ఉష్ణము. 2 చొకా = స్వచ్ఛము కంచు
కము మోహము మూర్ఛ పరవశము.

గీ. చొప్పడ ననమమగు లభించుటకుఁజెల్లు

చొరవనాఁ బుద్ధికుశలత మఱి ప్రవేశ

యగును చొఱయును చొఱ మత్స్యంబు బాలుఁ

డొను చొఁగంటి శరభమా నగ్నికొను. 426

చొప్పడు = లభించుట. 2 చొరవ = బుద్ధికుశలత ప్రవేశించుట
3 చొఱ, చొఱ = మత్స్యభేదము బాలుడు చొఁగంటి శరభము దిగంటుడు

గీ. చాపనఁగ భావనత్వంబు చోదకంబు

బఱగె క్షోభింపసేయు క్షోభంబుజెల్లె

జియ్యనాగను శగవంతుడయ్యె రాజ

వఱలె జిల్లన సూక్ష్మమా వస్త్రమాను. 427

1 చోళు = భావనత్యము (పరుగెత్తుట) చోడకము (తోలుటి) ఊభింపజేయు ఊభము. 2 జయ్య = భగవంతుడు రాజు. 3 జిల్లు = సన్నని వస్త్రము.

గీ. జీవవాటన గమనింపు జెల్లు నపన
 రిల్లు వ్యాపించుటకు వేరుజెల్లు జంకు
 నాఁగ భయము సంకోచంబునకు జశ్చిలున
 వర్షుగు నిరంతరముగు బాధకౌను. 428

1 జీవవాట = గమనించుట 2 పసరిల్లులు వ్యాపించుట 3 జంకు = భయము సంకోచము తెచ్చి = వర్షము నిరంతరము బాధ.

క. జంపన మాక్తికగుచ్ఛము
 జంపన నాలస్యమాను ఝల్లరిపేకా
 జంపన సూక్ష్మము జక్కిని
 యింకొందగ మృతిచిరంటి యెసయక్షిణిగూ. 429

1 జంపు = ముక్తైగులచేరు అలస్యము ఝల్లు (డోలు) సూక్ష్మము 2 జక్కిని = మరణించినముత్తైదు యక్షస్త్రీ

క. జడియన నస పసరము భయ
 పకుట ధ్వనించుటకు మఱి నివారించుటకొ
 జడిగొనన నతిశయించుట
 జడిగొనన నిరంతరంబు సారసనాభా. 430

జడి = నసపెట్టుట పసరము భయపడు ధ్వనిచేయు అటంకపణ చుట 2 జడిగొను = అతిశయించు నిరంతరము.

గీ. జతయనఁగ యుగళంబగు సామ్యమాను
 జలకమన నుదకంబగు స్నానమాను
 జల్లినాఁగన సత్సంబు ఝల్లరియగు
 చామరము కబరిచ్చద ఝల్లరియగు. 431

జత = జట నావ్యము జలకము ఉదకము స్నానము 2 జల్లి =
 అసవ్యము పెద్దడోలు చానుకము కబురీచ్చవ [కొప్పువల] యుల్లం [జాలం]
 పంచపాదిగీ. వెలసె జల్లిచనం? నవించుటకును

మఱియు శోధించుటకుఁ జెల్లె మహినిజవర

యస జవరిన యన మృదువౌను ఋజువు

కలిగె బారీయనంగ భృంగారమాక

మండలమునకు పేరగు మదనజనక. 432

జల్లించు = కాలుట శోధించుట 2 జవర (రూ) జవరు = మృదువు
 ఋజువువిజాకీ = భృంగారము కమండలువు.

గీ. పృథ్వి జాఱనగాఁ బ్రధావించు గళిం

మగుటకు నవించుటకు నామమమరె జాలు

నాఁగ జలకణ పంక్తికి నదికిఁ జెల్లు

జాలువన నట్లె జెల్లును సారసాక్ష. 433

జాలు = జాటిపడుట గళితము [తొలఁగుట] కాలుట జాలు
 జావులు) = జలకణపంక్తి

గీ. అవని శావడమన భయం బశ్వమాన

పారువంబగు శ్యేనమై బరగె జడుగు

కుదిరె భయమున నొడుగు సంకోచమునకు

వఱలె గూడస్థితికిఁ బేరు వాసుదేవ. 434

శావడమ = భయము అశ్వము అపారుషము డేగ 2 జడుగు
 కుదురు = భయముననొడుగుట సంకోచము గూఢముగ నుండుట.

గీ. డీతిని జున్నన సభినవక్త్రీ రములకు

వఱలె మఱియు మధూత్పత్తి వాసమునకు

జూలనఁగ హరిమృగ కేసరి పాళిపేరు

కలిగె మఱి కరిఛాదితకంబళంబు. 435

జన్ను = క్రొత్తగనీనిన పశువుపాలు తేనెతుట్టెలోని తేనెయుండు
 చోటు 2 జూలు = సింగముకేసరములు ఏనుగులమీదఁగప్పు కంబడీ

గీ. జూజమున వంచన యుధ్యూతమోజమీలై

జొంపమనగ పల్లస్నిగ్ధ మింపుగొనెను

మఱి నిరంతరధారకౌ మఱి నిరంత

రమునకగు మఱి యుఁశాశ్శకమరె శౌరి.

436

జూజము = వంచనము (ఎగురఁగొట్టబడినది) 2 జొంపము = ఆకుల
 గుంపు నిరంతరధార నిరంతరము ఉపశాఖ (రెమ్మ]

గీ. క్షితిని జొత్తిలనంగ రంజిలు రక్త

మయమునకుఁ జెల్లు జొబ్బిలు మహిసేపూర్ణ

మగు న్రవించుట కుత్పత్తియగుటకౌను

జోగియన బిక్షకునకౌను యోగికౌను.

437

జొత్తిల్లు = రంజిల్లుట ఎఱుపురంగుగొనుట 2 జొబ్బిల్లు = నిండుట
 కారుట పుట్టుట. 3 జోగి = భిక్షకుడు యోగి.

క. జుగళ మధీనము సామ్యం

బగు నుత్సాహము స్వరూప మగును సమూహం

బగును సమాసము యుక్తం

బగువిధమా క్షేమమాను హరిహాయవినుతా.

438

జుగళము = ఆధీనము సామ్యము ఉత్సాహము స్వరూపము సమా
 హము సమాసము యుక్తము విధముక్షేమము.

క. నగధర జోగన భిక్షకుఁ

డగు సమయము జోక సేయునన సంపాదిం

చగు సిద్ధపరచుటకు పే

రగు జోడు సమాసము యుగమగు కవచంబా.

439

1 జోగు = భిక్షకుడు, సమయము. 2 జోక చేయు = సంపాదించు, సిద్ధపజు. 3 జోడు = సమానము, యుగము, కవచము.

క. అగు జోతినాఁగ దీపం

బగు కాంతియును తవణిల్లు ననగ ప్రవర్తి

ల్లగు నంచితంబు లేవయ

నగ నంచితమునకు నిధమునకు జెలువారీ.

440

1 జోతి = దీపము, కాంతి. 2 తవణిల్లు = ప్రవర్తింబట్ట, అంచితము, లేవ = అంచితము.

క. డంబన కపటము కాంతియు

డంబర మధికము ప్రతిష్ఠ తవణిల్లుచు గ

ర్వంబు విధమగు తవరియన

నంబిగొనెకా భువి పిళాచమై పౌరు పమై.

441

1 డంబు = కపటము కాంతి, 2 డంబరము = అధికము, ప్రతిష్ఠ, గర్వము, విధము. 3 తవరి = పిళాచము, పౌరుషము.

గీ. డాలనాఁగ కాంతి ధ్వజము ఘోటకముపేరు

జెందె డిందనగాను శోషిల్లు నమ్ర

మగుటకగును సమాధానమగును డొంక

యవని కుంజ మరణ్యమా దనుజవైరి.

442

1 డాలు = కాంతి, జెండా, ఘోటకము. 2 డిండు = శోషించు, మగుట సమాధానమగుట 3 డొంక = నికుంజము, అడవి.

గీ. డీకొను ననంగను వ్రతిఘటించు నుత్స

హించు నావరించగు డొంగు వృక్షకోట

రమును గూఢస్థితికి నామమమరె డొంకు

వటలె శోభిల్లు ఘుష్కించు వక్రమగుచు,

443

1 డీకొను = ప్రతిఘటించుట, ఉత్సాహపడుట, ఆవహించుట.
 2 డొంగు = చెట్టుతోఱు, మరుగునుండుట. 3 డొంకు = ప్రకాశించుట, ఎండిపోవుట, వంకరయగుట.

కం. నగధరతంతాయనశ్రీమ

మగు, పిశునము ఋణాభుమోసమగు కలహంబౌ

తగవన యుక్తము న్యాయం

బగు నరణంబగును కలహమగు మునిలోలా 444

తంటా = శ్రీమ, పిశునము, అప్పువలనిమోసము, కలహము.

2 తగవు = యుక్తము, న్యాయము, ఆరిణము.

క. తగులన సక్తము గ్రాసం

బగు ననుకూలంబు స్పర్శ యాసక్తి లభిం

చగు ననుగమించు స్పర్శిం

చగు తగులమనగ నిరోధ మాసక్తియగుక. 445

1 తగులు = తగుల్కొనుట, గ్రాసము, అనుకూలము, తాకుట, ఆసక్తి, లభించుట, వెంటపచ్చుట, అంటుకొనుట. 2 తగులము = నిరోధము, ఆసక్తి.

గీ. తగ్గనంగ సంకోచించు దనరె భిన్న

పతనమును నూనమగుటకుఁ బరగె తచ్చ

నయన కపటము పరిహాస నామమయ్యె

తట్టు పార్శ్వంబు తీరంబు తాడనంబు. 446

1 తగ్గ = సంకోచించు, భిన్నముగాఁబతనమగుట, తిరిగిపోవుట.

2 తచ్చన = కపటము, పరిహాసించుట. 3 తట్టు = పార్శ్వము, తీరము, తాడనము.

గీ అంబురుహలోచనా తట్టియవగ భాజ

నంబగు మృగయాసాధనంబగు త

బాటనంగను వృత్త్యాన పడు చలించు

టకు నభిఖ్యయగును శౌరి యసురవైరి. 447

1 తట్టి = పాత్రము, వేటపనిముట్టు. 2 తబాటు = వ్యత్యాసము గుట, చలింతుట.
 కం. ధరి ప్రస్తావించుట ప్రియ

కరన్పరాలస్యజాను కరగమనము తా

స్థిరకాలం బస్వేషిం

చరయ విచారించు రక్షణాఖ్య మురారీ 448

(ఈపద్యము కవిస్వయము గా వ్రాసిన వాతప్రతిలో నెటులున్నదో ఆటులెముద్రించితిమి. ఇందు స్తవపదము తెలియుటలేదు. సంస్కరింప వీలు కాలేదు. ఛందోలాపములున్నవి. మార్పవీలుకామి ఉన్నది ఉన్నట్లు ముద్రించితిమని సూచింపఁజూచునకు విజ్ఞప్తి.)

తే. ధరణిఁ దడవాడనఁగ జానుకరగమనము

దనరె వ్యత్యాసముఁకు నృత్యంబొనర్చు

టలరై తడువన కొపీనమాను సిక్త

మయ్యెను కనిష్ఠ వస్త్రమకా నంబుజాక్ష 449

1 తడవాడు = అంబాడుట, భేదము, నాట్యము. 2 తడుపు = గోచితడియట,
 కం. తనరువన నతిశయిం చుట [చిన్నవస్త్రము.

తనరు విజృంభించు టంచి తముపేరొప్పెం

దనరు పన నుచ్రయంబగుఁ

ధనరు పనఁగ నతిశయంబు దనరె మురారీ 450

1 తనరు = అతిశయించుట, విజృంభించుట, అంచితము 2 తనరువు = ఉచ్చయము,
 కం. తనుకన తపించు తాపం [అతిశయము.

బును బృలియించుటకుఁ బ్రోవమును కాంతిలుట

తనుపారనఁగా శై త్యం

బునకగుఁ దృప్తియగుటక గును పుణ్యచరిత్యా 451

1 తనుకు (రూ) తన్కు = దుఃఖించుట, వేడిమి, మండుట, పొండుట,
 తృప్తికొంచుట. 2 తనుపారు (రూ) తర్పారు = చల్లదనము, తనియట.

కం తనుపననార్ద్రము శైత్యం
 బును మఱి శైత్యోపచారమును తృప్తియు నిం
 కను బిత్తయజ్ఞమగు తమ
 కనగ విధంబును జలించుచౌ మునిలోలా 452

1 తనువు (రూ) తన్ము = తడియుట, శీతలము, శీతలోపచారము, తృప్తి, పితృయజ్ఞము. 2 తమకు = విధము, కదలుట.

కం. వనజాక్షా! తపసియనం
 దెనుఁగున బుషిపేరు నింగు దీవృక్షంబై
 తనరెను తమకంబనఁ ద్వర
 కును మోహంబునకు జెల్లె కుంజరవరదా 453

1 తపసి = బుషి, గారచెట్టు, 2 తమకము (రూ) తమకంబన = తమకము, తమకము, వేగిరము, పలవు.

కం. తమకియన మోహితుండగు
 తమయనం ద్వరితగామి తమియనగా మో
 హము నపేక్షకకగును త్వరి
 తమును గుతూహల ముపేరు దనరె మురారీ 454

తమకి = వలచినవాడు, వడివడిగా బోవువాడు. 2 తమి = మోహము, అపేక్ష, వేగము, సంతోషము.

గీ వుడమి తమకించునాఁ ద్వరపడు చలించు
 చెల్లెఁ దమ్మియు వృక్షవిశేషమయ్యె
 నంబురుహము పద్మవ్యూహమయ్యె తరత
 రంబనంగఁ బరంపర క్రమమున కగుఁ 455

1 తమకించు = త్వరపడుట, చలించుట. 2 తమ్మి = వృక్షవిశేషము, తామరపూవు, పద్మవ్యూహము. 3 తరతరము = పరంపర, క్రమము.

కం తరమన సామ్యము పురుషాం

తరిము సమానంబు పేరు దనరెను దినుసా

మరిశక్యంబును మానం

బరయంగ శక్తంబు క్రమము హోటక చేలా. 451

తరమ=సామ్యము, పురుషాంతరిమూ సమానము, దినుసు, శక్యము, మానము, శక్తిము, క్రమము.

కం తరవాయి నాసమయమగు

మఱియు నుసక్రిమ మనుక్రిమం బావృత్తి

బరుగె దరితీపనంగను

ధరిణిని ధృతియగు నుపేక్ష తనరె మురారీ 45

1 తరవాయి= సమయము, ఉపక్రమము, అనుక్రమము, అవృత్తి. 2 తరితీపు= ధృతి, ఉపేక్ష.

కం తరితీపున యశావనంబుగ

దిఱిపియనక వత్సమానుతరుణంబునకొ

తరిటన కశ మూర్త్యము

తరిటనంగ కశావతికిని దనరె మురారీ 45x

1 తరిపి=యశావనము, దూడ, తరుణము. 2 తరిటను= కొరడా, మూర్ఖత్వము, కొరడాతో గొట్టుట.

కం. తరితీపునన సమీపించుట

తరితీపునన సతిక్రమించు దరియించుట యశా

తరితీనా సమయము వళియశా

తరితీనా సామీప్యమునకు దనరె ముకుందా. 45y

తరితీ= సమీపించుట, అతిక్రమించుట, దాటుట, సమయము, వ్రాడు మున్నగువానిఁ జిత్తిడిరేఖ, సమీపము.

గి. తఱువారింఁచుఁ జలించుఁ దగరె సంభ్రీ

మించుచౌ తఱుమన నాకమించు వేగ

పడు ప్రధావింపఁజేయుట కడరె మఱియు

నొప్పెను బలాత్కరించుట కురగశయన.

460

1 తఱు=వారింఁచుట, చలించుట, సంభ్రమించుట. 2 తఱుము=ఆకృ
మించు, వేగపడు, పరుగెత్తజేయు, బలాత్కరించుట.

కం తలయన శిరము శిరోజ

సలమగు నుద్యమమునాది సమయము రంగం

బలరారె నగ్రభాగం

బలరెను సక్షమునకాఖ్య య బుజనాభా

461

తల=శిరస్సు, వెండ్రుకలపట్టు, పనికారించిము, సమయము, రంగము, ముందుతావు, పక్షము.

గీ. తలక నగభయపడుటకౌ చలనమకాసు

తలచు ధ్యానించు గణించు తలకొననగఁ

బ్రాప్తియత్నించు ధరించుఁ బరగెను తల

పోతె చింత విచారమా వూతెచరిత.

462

తలకు = భయపడుట, కదలుట, 2 తలచు = ధ్యానించుట, గణించుట, 3 తలకొను = బ్రాప్తించుట, యత్నించుట, ధరించుట. 4 తలపోతె = చింత, ఆలోచనము.

కం తలపనగ సభిప్రాయము

తలపనగా నిచ్చ చింత ధ్యానము జ్ఞప్తిక

దలయెత్తన వర్ణిలుట

తలయెత్తన సంకురింపు దనుజవిదారీ.

463

తలఁపు = అభిప్రాయము, ఇచ్చ, చింత, ధ్యానము, జ్ఞప్తి, తలయెత్తు = సృష్టినొందుట, అంకురించుట.

9. తలపడుననంగ యుద్ధాయుతంబు విడిత
 మగుటకగున యుద్ధస్పర్శకాఖ్యచెల్లె
 నుతీయుఁ బ్రారంభ మగుతలనూనికమన
 పొనఁగ శ్రేష్ఠులగును శిరోభూషయగును. 464

1 తలపడు = యుద్ధాయుతము, విడితము, యుద్ధస్పర్శము, ప్రారంభము.
 2 తలనూనికను = శ్రేష్ఠము, శిరోభూషణము.

కం. తలరునన సంభ్రమించుట
 తలరనఁ జింతించు నంచితము ప్రాప్యంబౌ
 చలియించుటకగుఁ తలరుచు
 టలరారెను బల్లవించు నతిశయమునకౌ. 465

తలరు = సలభమించుట, చింతించుట, అంచితము, ప్రాప్యము, చలిం
 చుట. 2 తలరుచుట, = పల్లవించు, అతిశయము.

గీ అవని తామరతంపర యనగఁ గమల
 వఁడ మభివృద్ధి కగుఁ దారసంబనఁగ స
 మీపమునక్షఁ నారంభించు, మించెదార
 సించనఁగ సమీపించు వ్యాపించుటెను. 466

1 తామరతంపర = తామరపూలు పెంపొందుట. 2 తారసము = సమీపము,
 అరంభము. 3 తారసించు = సమీపించు, వ్యాపించు.

గీ తారినఁగ సమీపించుఁ దనరె గచ్ఛ
 యగును సంచారమునకుఁ బేరయ్యెదాటు
 నాఁగ గూఢస్థితికిఁ బేరు నమ్రమగును
 తాలిమి యనంగ తమయగు ధైర్యమగును. 467

1 తారు = సమీపించు, పోవు, సంచరించు. 2 తాలు = గూఢముగా
 నుండుట, వంగుట. 3 తాలిమి = ఓర్పు, ధైర్యము.

సీ. తావలంబనగ నాధారిపహా న్నానమూ
 తాళినా హారిభేదిమః త్రిశము
 నగు తికమకయననా లోడనంబున
 స్వాధీనతయును వ్యత్యాసమూను
 తిచ్చనాఁగుధరింబు ద్వీపాబునకు జెల్లు
 గట్టు శిపించు నిందించుచాను
 మజియుఁదిన్నయన నామ్యముమనోన్మంబు యు
 క్తంబును ఋజువు స్వస్థంబుపేరు

తే. తిముదనఁగఁద్రవరపడుట కుద్యేక మొందు
 చాను గర్వించుటకు నామమూ గగ్య
 మూను తిరియన నావర్తనమూను జటకుఁ
 బేరు సెల్లెను సర్పవిభిత్తుఁగం.

468

1 తావలము = ఆధారము, తావు. 2 తాళి = హారిభేదిము, పతకము
 3 తికమక = సుభ్రమము, స్వాధీనము, వ్యత్యాసము. 4 తిప్ప = కొండ, ద్వీపము.
 5 తిట్టు = శపించు, నిందించు. 6 తిన్న = సామ్యము, మనోజ్ఞము, యుక్తము
 ఋజువు, స్వస్థము. 7 తిముదు = త్వరపడుట ఉద్రేకమొందుట, గర్వించుట
 గగ్యము. 8 తిరి = నుడి, జడ.

తే. గీ. క్షి తినిఁదిరుగనఁగఁబరివేష్టించు సంచ
 రించుట పరిభ్రమించువక్రించుటకును
 బేరు సెల్లెనావర్తించు పేరగు దిల
 కించునాఁ బ్రకాశించు దృష్టించుగును బి
 సన్నతాభిఖ్యయగు పంకజాతనేత్ర

469

తిరుగు = ఆవరించుట, సంచరించుట, పరిభ్రమించుట, పంకరయగుట.
 క్షితీలకంచు = ప్రకాశించుట, చూచుట, ప్రసన్నుడగుట.

గి. తివురనగ ధ్వనించు యత్నించు నిచ్చ
 యించును గుతూహలపడు కోపించు త్వరప
 డగును తీండ్రయనగఁ దేజమగు ప్రకాశ
 మగును గుశలత యుష్ణమా ఖగతురంగ. 470

1తివురు=ధ్వనిచేయు, యత్నించుచేయు, ఇచ్చయించు, గుతూహల
 పడు, కోపించు, త్వరపడు, 2 తీండ్ర=తేజము, ప్రకాశము, గుశలత, ఉష్ణము.

గీ. తీగయన లత మేఖలస్త్రీలకంఠ
 భూషయగుదీప్తిమియనంగ భువి నవశ్య
 కంబువీణియతంత్రి యైక్కాలు తీటు
 నాఁగ నశియించు సంధియు నల్లసామి. 471

1తీగ=మేఖల, కంఠభూషణము. 2 తీటు=అవశ్యము, వీణియతీగ
 3తీటు=నశించుట, సంధి.

గి. తుంట శకలంబు నిక్షువు దుష్టునకును
 దనరుఁ దుందుడుకనగ సంతాపమగు వి
 చారమునకగు ఖోభకుబేరు మఱి య
 యోచితకృతుండగును వరయోగివంద్య. 472

1తుంట= శకలము, చెఱకు, దుష్టుఁడు. 2 దుందుడుక=సంతాపము,
 విచారము, ఖోభ, అలోచనలేకపనిచేయునాఁడు.

కం. వసజ్జాతూతుంపెన లా
 డనఁజలియించుట నటించుటె తుకమక య
 న్నును గోపము సంతాపం
 బును దుడుమన వాద్యభేదమును విసరంబా 473

1తుంపెనలాడు=చలించు, నటించు, 2 తుకమక=గోపము, సంతా
 పము, 3 తుడుము=వాద్యభేదము, సమాహోము.

గీ. ధరఁదుటారముదార్ధ్యము పరుషవచన
 మగుఁ దుఱఁగ లించనంగనౌఁ తిశయించు
 టా ప్రకాశించుటౌ తుఱుమనఁగఁ గబగి
 చూర్ణము సుమాదులెలమి జేర్చుటకుఁ జెల్లు 474

2 కుటారము=దార్ధ్యము, పరుషవాక్యము, 3 తుఱఁగలించు=తిశయించుచుట, ప్రకాశించుట, 4 తుఱుము=కొప్పు, చూర్ణము, పూవులను సమకూర్చుట.

గీ. క్షీతినిఁ దులకించునా బ్రకాశించుటకు
 తూహలమునొందుటకు జెల్లు తూఁగుననచ
 లించు సిద్ధాంతముగుఁ బ్రవర్తించగుఁ దుల
 తూఁగుటకకు నాందోళించుఁ తోఁచెశౌరి. 475

1 తులకించు=ప్రకాశించుట, కుతూహలము, 2 తూఁగు=పలించుట, నిద్రచీతూలుటః ప్రవర్తించుట, తులగుగుట, ఆందోళించుట.

సీ. తూటయనంగను దుష్టుడౌఖండమా
 శౌంభు సాహసము ఖ డిగవుటకును
 తూలనఁ జలియించుఁ దోఁచె నవనరిల్లు
 తెగువ సాహసము దాత్మత్వమాను
 తెక్కిలి వచన నిక్కంబు చోరత్వ
 మునకుజెల్లు ప్రమాదమునకు జెల్లు
 తెగడన నింద నిందించుటను గిరస్క
 రించుటకౌ నుపేక్షించుటను

గీ. తెగన ఖండితముగుట మృతించు సాహ
 సింఁచు న్యాయముగుటకగు ఛిన్నముగుట
 కాను తెగుదలయన క్షయ ముతముగును
 తెప్పనా రాశి యుడువంబు దెల్పు శౌరి. 476

1 తూట = గుప్పించుడు, ఖండగు, తొంపు, సాహసము, ఖండించుట.
 2 తూలు = నిలిచు, తొలగు. 3 సెగుణ = సాహసము, గాత్యత్వము.
 4 సెక్కలి = వంచన, చోరత్వము, ప్రమాదము. 5 తెగడు = నిడ, నిండించుట, తొక్కురించుట, ఉపేక్షించుట. 6 తెగు = ఖండితమగుట, చురిణించుట, న్యాయమగుట, చిన్నమగుట. 7 తెగుదల = తయము, అతము. 8 తెప్ప = రాశి, ఉడుపము.

క. తెగనాఁ బక్షము లంబం

బగును గుణారోహణము నగును సమూహం

బగు నిశ్చేషము ఖండితి

మగు దెఱయనఁ గాండపటము నగు వీచికయా. 477

1 తెగ = పక్షము, అంబము, గుణారోహణము, (ఎక్కు పెట్టునారి,) సమూహము, నిశ్చేషము ఖండితిను. 2 తెఱ = కాండపటము, తిరలగము.

క. తెఱగన విధమగు సంధియు

తెఱగన ఋజుభావమునకుఁ దెఱగొ క్రమమా

తెఱకువ యనఁగ వివేకము

తెఱకువయు నుపాయమాను సతినుశలైః. 478

1 తెఱగ = విధము, సంధి, ఋజుభావము, క్రమము. 2 తెఱకువ = వివేకము, ఉపాయము.

సీ. తెఱగంటి యనఁగను దేవత మత్స్యోబు

తేకువ భయమగు ధీరతయగు

తెలివినాఁగ వికాస మలలె జ్ఞానంబు ప్ర

కాశంబునకుఁ జెల్లు కాంతికౌను

తేజఃప్రసన్న కాతి ప్రతాపబులౌ

తేరన రథము ప్రాప్తించుటకును

తేలు సమాప్తి పొందించు నాశ్వాసించు
టకు విశదంబగుటఁ గుఁ డేర

గీ. యన ననాయాసమునకాను వస్థియుండక
జెల్లు తొంగలించనగ వర్ణిలు నతిశ
యించు వికసించు మఱి ప్రకాశించుటకు ప్ర
వించుటకు బేరుజెల్లును వేరవేద్య. 479

1 తెలుగంటి = దేవత, మత్స్యము. 2 వేకడ = భయము, దీరత.
3 తెలివి = వికాసము, జ్ఞానము, ప్రకాశము, కాంటి, వేజము, ప్రసన్న
కాంతి, ప్రతాపము. 4 తేర = రథము. పొందించు. 5 తొంటి = సమాప్తి
పొంది, ఆశ్వాసించు, విశదమగు. 6 వేర = అనాయాసము, వ్యర్థము.
7 తొంగలించు = వర్ణిలు, అతిశయించు, వికసించు, ప్రకాశించు, ప్రపించు.
గీ. తొంగనగ నవతీర్ణంబు దోచెను శియ

నించుటకుఁ దోచె దొగయన నెగ జెభువిని
కుముదమొగుచు సమాహమై క్రమమగుచును
కష్టనకు బేరగుచు భవగణవిభంగ.

480
తొంగు = అవతీర్ణము, (దిగుట) శయనించు, తొగ = మునుదము,
సమాహము, క్రమము, కష్టజీవి.

క. అంచితముగఁ దొట్టన వ్యా
పించుట ప్రవహించుటకు ప్రవించుటకును బూ
ర్ణించుటకుఁ బ్రముఖమానకు స్పృ
శించుటకును స్పృక్కునకును జెల్లె ముకుందా.

481
1 తొట్టు = వ్యాపించు, ప్రవహించు, ప్రవించు, పూర్ణించు,
ప్రముఖము, స్పృశించుట, స్పృక్కు [స్పర్శము]

క. వనజాక్షా! తోడరనగా
ననుసర మొనరించుటకును వ్యత్యాసంబ

య్యెసో సక్త మనుకరించుట

కును బ్రొపించుటకు బేరగును యత్నంబా. 482

1 తొడరు = ఎనుపర మొనర్చుట, వ్యత్యోసము, సక్తము (కల సినసి.) అనుకరించుట, ప్రాపించుట, ప్రయత్నము.

తే. అవని దొడరనగ యత్నిమాను ప్రథము

మాను దొడక నగ ధేను వ్రోగహించు

ట్యుజ్జెలై నాకర్షించులెను తొడిబ

డనఁ చలించుట విభ్రముముకు శౌరి. 483

•తొడరువు=యత్నిము, పౌధము. 2తొడక=ధేనువు, గ్రోహించుట. ఆక రించుట, 3 తొడిబడి=చరించుట- విభ్రముము.

తే. తొడుగనగ శరసంధానమడరె భూష

ణాదిధారణము నకును భూసాదికమున

కాను తొనకన విభ్రాంతికలరు మరియు

ఘట జలక్వచిత్పతనమా కమలనయన.

1 తొడుగు = శరసంధానము, భూషణధారణము, భూషణము. 2 తొనక= విభ్రాంతి, కుండను డిసేరు తొనుకుట.

తే. అవని తొరగన నవశీర్ణమా ప్రసించు

లౌ పతితమగుఁ బ్రవహించులౌ మఱి తొలఁ

కాడనగఁ జలియించు ప్రకాశమొందు

నతియించగు మునిలోల యమరబంధు. 484

1 తొరగఁ = అనర్థము, స్రవించుట, పతితమగుట, ప్రవహించుట.

2 తొలకడు=చలించు, ప్రకాశించు, అతిశయించు.

కం. తొల కనఁ దరంగనామము

చెలగెను మఱి ఘటజలక్వచిత్పతనంబై

చలియించు టతిశయించుట

కలరె బ్రీకాశించుటకునా న బుచ్చిన ఘో. 485

1 తోలఁడు=తరంగము, కుండనుండనీరుతోఁబుట్ట, చల్లించుట, అతిశయించుట, ప్రకాశించుట.

కం తొలియన రంధ్రం బగ్గము

తొలియన ప్రథమంబుపేరు తొలు వేల్పనఁగా
జలజోద రుడగుననుజుం

డలరెను తోఁగనగ మగ్గుమగు నాద్ద్రీమగుక 486

1 తొలి=రంధ్రము. అగ్రము, పథము. 2 తొలు వేల్పు=బ్రహ్మ, రాక్షసుఁడు. 3 తోఁగు=మగ్గునుగుట, అద్ద్రీము (తడియుట)

కం. నగధర తోఁచన నుదయిం

చగు భావోద్భవముపేరునగు ప్రత్యక్షం
బగు తోఁదెంచన నుదయిం

చగు నాగమనించు దృశ్యమగుటకు బేరౌ. 487

1 తోఁచు=ఉదయించు, తలంపుకలుగుట, ప్రత్యక్షము. 2 తోఁజుచు=ఉదయించుట, పచ్చుట, కనిపించుట.

గీ. వసుధ తోఁపనగా నుపవనము రక్తి

మంబగును తోయమన నావృతంబు విధము
పక్షమును సమయము పరివారనామ

మగును తోరము వ్రోతనూత్ర మధికమాను. 488

1 తోఁపు=ఉపవనము, ఎఱువు. 2 తోయము=అవృతము, విధము, పక్షము, సమయము, పరివారము. 3 తోరము=వ్రతనూత్రము, అధికము.

గీ. జగతి త్సంగన నశియించు శకలమగుట

కాను త్సంగుడనఁగ ప్రళయంబు నాశ

మెసగె తెక్కిొనునా నాశకృష్ణిము కబ
లించు ఊభంబునకును స్వాదించుచెను.

489

1 త్రుంగు=అతిశయించు, శకలముగు. 2 త్రుంగుడు= ప్రశయము, నాశనము, 3 తెక్కిొను = నాశనముచేయుట, కబలించుట, ఊభము, త్రాగుట.

గీ. దంటయన ప్రౌఢుడు యుగంబు దండ యనగ
హారమును ప్రాప్తగును దండియన సమృద్ధ
మగు ప్రతాపము శౌర్యుడౌ నధికమగును
దండు సేన సమూహమా దనుజునైరి.

490

1 దంట=నేర్పరి, జంట. 2 దండ=హారము, ప్రాప్తు. 3 దండి=సమృద్ధము, ప్రతాపము, శౌర్యుడు, అధికము. 4 దండు=సేన సమూహము.

సీ. దగ పరివారంబు దాహంబునకు జెల్లు
దండము వర్ణస్నిగ్ధంబునకగు
దబ్బరయన నసత్యము వంచితం డాప
దయు వంచనయు నసత్యమున కగును
వయ్యంబన పిశాచి దైవంబు దేవత
దప్పినా శ్రమమగు దాహమాను
దరిఱున తీరమా మరిసమీపమునకౌ
దళమధికంబు స్నిగ్ధంబునకును

గీ. దాగురించనగా తిరోధానమగుట
కౌను వంచించుచెను దాటన సమూహ
మగు తరించు నుల్లంఘించు చెను లంఘ
నగులు లంఘించుటకు జెల్లు నలిననాభ!

491

1 దగ=పరివారము, దాహము. 2 దండము=వర్ణము, స్నిగ్ధము. 3 దబ్బర=అసత్యము, వంచితము, ఆపద, వంచన, అసత్యములాడువాడు.

4 దమ్యము=వికాచి, దైవము, దేవత. 5 దప్పి=శ్రమము, దాహము.
6 దరి=తీరము, సమీపము. 7 దళము=అధికము, స్నిగ్ధము. 8 దాగు
రించు=తిరోధానము, వంచించుట. 9 దాటు=సమూహము, తరించుట,
దుముకు, దుఃఖుట.

గీ॥ దాపనఁగ భయమునకు సమీపమునకు
నయ్యె దాయమునఁగ శత్రువొను జ్ఞాతి
కొని దారయనఁగ దామకా క్షమముగు
నుదక ధారకుఁజెల్లును మదనజనక | 492

1 దాపు=భయము, సమీపము. 2 దాయ=శత్రువు, ధాయాసి.
3 దార=దానము, క్రమము, ఉదక ధార.

గీ॥ దారియన మార్గమునకొను ధారణునకు
దనరె దిట్టయనంగను ధైర్యునకును
ప్రాధునకు దార్ధ్యమునకిలఁ బరగె దినుసు
నా ప్రకారము వస్తువొ నలిననాభ॥ 493

1 దారి=మార్గము, ధరించువాఁడు. 2 దిట్ట=ఔన్నత్యవంతుఁడు, నేస్వరీ
దార్ధ్యము. 3 వినుసు=ప్రకారము, ప్రస్తువు.

సీ॥ దిమ్మయనంగ భయమ్ముగు రాశియా
దిమ్మనంగను సమూహమ్ము భయము
దుకుకన దౌర్జ్యంబు దూష్ట ముద్ధతి దీమ
సమన ధైర్యం బుపాయమునకొను
దురమన యుద్ధంబు త్వరితంబునకు జెల్లు
దురుసః కఠినంబు త్వరితపానా
దురపిల్లనఁగను దుఃఖించుటకును ల
భించుటకొను తపింసునాను

గీ॥ దుద్దనంగ నసత్పంబు దోచె కమల
 కర్ణకకుపేరుజెల్లును కర్ణభూష
 ణంబు దుస్తన నుందర మంబరంబు
 నకును బేరగు నీరజనయన శౌరి॥

494

1 తిమ్మ=భ్రమము, రాశి, సమూహము, 2 దుశును=చౌష్ఠ్యము, దుష్టము, ఉద్ధతి. 3 దీమసము=చైత్యము, ఉపాయము. 4 దురము=యోధము, త్వారము. 5 దుకును=కశినము. త్వారము. 6 దుకపిల్లు=మఃఖించు, లభించు, తపించు. 7 దుద్ద=అసత్యము, తామరపూవుగదె, కర్ణరూపము. 8 దుస్తు=నుందరము, వస్త్రము.

కం॥ దెసయన పార్శ్వము ప్యాపగు
 దెసయన రక్షణ అవస్థ దిశకును పేరా
 వసుమతి దెప్పరమనగా

వెస నాపద దుస్సహమ్ము వినుము మురారీ॥ 495

1 దెస=పార్శ్వము, ప్రాపు, రక్షణము, అవస్థ, దిక్కు. 2 దెప్పరము=అపద, దుస్సహమైంది.

గీ॥ దేవరయనంగ ప్రభువగు దేవుడగును
 దొంతరయన పరంపర దోచెనూర్ధ్వ
 పుక్తియగు దొంతినాగను పంక్తియాను
 మరి ఘటాద్యూర్ధ్వపంక్తికౌ మదనజనక॥

496

1 దేవర=ప్రభువు, దేవుడు. 2 దొంతర=పరంపర, ఉర్ధ్వపంక్తి. 3 దొంతి=పంక్తి, కుండలుచున్నగువాని పై వరుస.

క॥ దొనయన గిరివల్వలవూ
 దొనయన తూణీరహాను దొరయన నధికుం
 డును రాజగు యోధవరుం
 డును మరిసేనాధినాధుడును మురవై.

497

1 దోస= కొండపైనిమడుగు. అమ్మలపాది. 2 దో= అభ్యంతరి
కాజు, యోధుడు, సేనానాయకుడు.

క. కమలాక్ష! దొరయుసన నా

మ్యము స్పర్శము లభ్యమగు సమానముగుట పే
రమరె దొరలన పతనమిళి

తమగు ననుభవించుటకగు దానవనైరీ. 408

1 దొరయు=సామ్యము. స్పర్శము, లభ్యమగుట, సమానమగుట.
2 దొరలు=పడికలసికొనుట, అనుభవించుట.

సీ. దోసగన నాపద యోచన విఘ్నబాను

దోసంబు పాపమా దోషమాను

ద్రాచినా నధమ మధముడు సారంబగు

నట్టాడన చలించు నగ్తనంబు

నక్కన నబ్రింబునకు స్వర్ణపత్రింబు

నకు జెల్లు హేమశోభకును జెల్లు

నగరు రాజగృంబునకు సురాలయగును

కగునట్టి స్థానమా నాలసించు

గీ. బాను ననయన కుట్టులంబాను ఘృష్ణ

మగును పల్లవమగు ననుచనగ పల్ల

వించు ననురాగమగుట రహించు నతిశ

యించుట మనోజ్ఞమగుటకా నిందిరేశ. 409

1 దోసగు= ఆపగ, విఘ్నము. 2 దోసము= పాపము, దోషము,
3 ద్రాచి=అధమము, అధముడు. 4 నట్టాడు,= చలించుట, నగ్తనము.
5 నక్క= అబ్దుము, బంగారురేకు, బంగారుకాంతి. 6 నగరు= రాజ
గృహము, దేవలొకము. 7 నటు= స్థానము, ఆలసించుట, 8 నన= మొగ్గు,

పూవు, చిగురు. 9 ననుచు = చిగించుట, అనురాగముగుట, రహించుట, అతిశయించుట, హుసోహరముగుట.

క. నేరమియన నజ్ఞానము

నేరమియన దోషముగును నేలయనంగ

ధారుణి దేశస్థానము

నేరుచునన నన్వేషించు నెగడె త్నమమయునై 500

1 నేరమి = అజ్ఞానము, దోషము. 2 నేల = భూమి, ప్రదేశము.

3 నేరువు = అన్వేషించు, త్నమ.

స. పంచారమినెగ వ్యాపక మతిశయమగు

పంటనా కృషియును ఫలితమునకు

పంచు నాజ్ఞాపించు భాగించుటకుఁబేరు

పంతగించు ప్రతిజ్ఞ పడు విధించు

పండన శయనించు ఫలము పక్కంబగు

ప్రక్కయనెగ శయ్య పార్శ్వమాను

పంతమన ప్రతిజ్ఞ పౌరుషంబు విధంబు

పంతన శుభముగు పరగె ఘనత

గీ. కగటనంగ ప్రకాశము ప్రకటనకును

పతగె లావణ్యమునకాఖ్య పగిదియనెగ

కృమమునకు కష్టమును రాజకరముపేరు

బరగె పుటించు మాంద్యమా భ్రాంతియుగును. 501

1 పంచారము = వ్యాపకము, అతిశయము. 2 పంట = కృషి, ఫలితము. 3 పంచు = అజ్ఞాపించు, భాగించు. 4 పంతగించు = ప్రతిజ్ఞపడు, విధించు. 5 పండు = శయనించు, ఫలముపక్కముగుట. 6 ప్రక్క = శయ్య, పార్శ్వము. 7 పంతము = ప్రతిజ్ఞ, పౌరుషము, విధము. 8 = పంతు శుభము,

ఘనత. 9 పకట=ప్రకాశము, ప్రకటన. 10 పగిల= క్రివము, లాపణ్యము. కష్టము, రాజనకిచ్చుపన్ను. 11 పంటింతు= మాండ్యము, భాగింది.

గీ. సైకమన సూక్ష్మమునకు సూక్ష్మత్వమునకు
నలరె సాంపన సౌందర్యమగు సమృద్ధి
యగును సంతోషమునకాఖ్య సౌగంధ్యననగ
పారవశ్యతకగు మూర్ఖు బడటకౌను. 502

1 సైకము= సూక్ష్మము, సూక్ష్మత్వము. 2 సౌంభ= సౌందర్యము, సమృద్ధి, సంతోషము. 3 సౌగంధ్య= పరివశమునొందట, మూర్ఖునొండట.

క. సామ్యున గోధన మాభర
ణమ్ము ధనముపేరు సొరుగు నా మూర్ఖులనా
మమ్ముగు మూర్ఖయ సొలచన
వమ్మెను విముఖింటు పారవశ్యము పేరై. 503

1 సామ్యు= గోధనము, అభరణము, ధనము. 2 సొరుగు= మూర్ఖులని మార్చు. 3 సొలచు= విముఖము, పారవశ్యము.

క. ణమ్మహి సోకనగా స్ప
ర్శమ్ము గ్రహణేశమగును రాత్రినుడు పిశా
చమ్ముగు సోమయనంగ శ్ర
మమ్ము పరాక్రమముపేరు మంజులభాషా. 504

1 సోక= స్పర్శము, గ్రహణేశము, రాత్రినుడు, పిశాచము. 2 సోమ= శ్రమము, పరాక్రమము.

క. పంచాయుధభరణా! సో
మించనగా నగు పరాక్రమించుటకును వ్యా
పించు సద్భవమగుట విజృం
భించగు సోమనగ నాశపేరు సుఖంబా. 505

1 సోమించు = పరాక్రమించుట, వ్యాపించుట, సదృశమగుట.
 వీణ్యంభించుట, 2 సోమ = నాశనము, సుఖము.

గీ. స్రుక్కనంగ సంకోచించు శోకమగు ఊ
 యించుటా నావరించు దుఃఖించు మ్లాన
 మగుటకొను పరాజ్యుఖ మగుట భీతి
 కగును హారాదిసంకీర్ణ మకాను చింత
 గనుట మూర్ఖిలు బహువాచకమున వభులు 516

1 స్రుక్కు = సంకోచము, శోకము, క్షయము, ఆవరించు, దుఃఖించు,
 మ్లానమగు, పరాజ్యుఖమగు, భీతిపడు, హారాదులు పెనవేసికొన్నట్లు, చింతించుట,
 మూర్ఖిల్లుట, బహువచనము నవభులు (గర్భముమీఁదముడుతలు)

గీ హత్తన లభించు సమ్మేళ నాఖ్య హరువు
 నా మనోజ్ఞత యోగ్యత నామము హవ
 ణించనగ సవరించు ధరించుపే ర
 లంకరించుటకాఖ్య బలరుహనేత్ర. 507

1 హత్తు = లభించు, సమ్మేళనము. 2 హరువు = మనోజ్ఞత, యోగ్యత
 3 హవణించు = సవరించు, భరించు, అలంకరించు.

క. హవణిల్లనగ ప్రకాశిం
 నవును విజృంభించులొను హాసన లలితం
 బవు నుండరమగు హోయలన
 నవు మితమును సంతసమునకాఖ్య మురాణ్. 508

1 హవణిల్లు = ప్రకాశించు, విజృంభించు. 2 హాసు = లలితమగు,
 నుండరమగు. 3 హోయలు = మితము, సంతోషము.

గీ. చన్దుచు గుడ్డు నిమకన స్తన్యపాన
 మకాను తడవాడు దోగు దోగాడు దోగి

యాడు నలబాడు తడవన నొనుబూను

కరతలగమనమునకభిఖ్యలు మురారీ. 509

1 చన్గడుచు, కడుచు, నిముశు= ఇవి స్తన్యపానము చేయు
తడవాడు, అంబాడు, తడవు= ఇవి కరతలగమనము చేయులు.

గీ. పారడయు నుగ్గుచిప్పయు పాలడయన

బాడగన్న శిశుస్వాది శంబుకంబు

పేళ్లు, బోరుకాడించన చెలగినామ

మా శిశుస్నానకృత్యం బహార్యభరణ. 510

పారడ, ఉగ్గుచిప్ప, పాలడ= ఇవిపిల్లలను బాలుబోయుశంఖము
పేర్లు. బోరుకాడిచు= పిల్లలస్నానముచేయుంచు.

క. ననుపన సతిశయమునకొ

ననురాగంబును మనోజ్ఞమగుట కగు నయం

బన సుందరంబు లాభం

బును స్నిగ్ధతయును మృదుత్వమును శుభమగుటా. 511

1 ననుభు= అతిశయము, అనురాగము, మనోజ్ఞమగు. 2 నయంబు=
సుందరము, లాభము, స్నిగ్ధత, మృదుత్వము, శుభమగుట.

సీ. నలుగన శ్రమపడు నశియించు వీడితిం

బగు నల్లు సామర్థ్య మంచితంబు

నలియన సూక్ష్మంబునకు చూర్ణమునకగు

నత్యంతమునకు దోగాఖ్యకలరు

నవ్వన హాసంబునకు వికాసము విక

సించుటకు పరిహసించుటాను

నల్లనా రక్తంబునకు ససితికి నాడు

నాఁ దేశమునకు జనపదమునకు

గీ. నాగవాసంబనంగను నర్తనాది
 మేళమునకగును గణికాపాలి కౌను
 ద్వారనిగళంబునకుపేరు దసరెనాలి
 యనంగ కుత్సితమునకు మాంద్యంబునకును 512

1 నలగు = శ్రమపడు, నశించు, పీడితమగు. 2 చల్లు = సామర్థ్యము అందిలియు. 3 నలి = నూక్ష్యము, చూర్ణము, అత్యంతము, రోగము. 4 నవ్వ = హాసము, విహాసము, వికసించుట, పంహసించుట. 5 నల్ల = రక్తము, అసిత వర్ణము. 6 నాడు = దేశము, జనపదము. 7 నాగవాసము = నర్తనాదిమేళము, వేద్యులగుంపు, తలుపుగొల్పెము. 8 నాలి = కుత్సితము, మాంద్యము.

గీ. నిక్కమన సత్యమునకును నిశ్చయమున
 కౌను, నిక్కన వర్ణలు నతిశయించు
 నున్నతంబగు గర్వంబు నున్నతి యగు
 నిజమనంగను సత్యంబు నిశ్చయంబు. 513

1 నిక్కము = సత్యము, నిశ్చయింపఁబడినది. 2 నిక్కు = వర్ణిల్లు, అతిశయించు, ఉన్నతంబగు, గర్వంబు, ఉన్నతి. 3 నిజము = సత్యము నిశ్చయించినది.

క. నిగుడనగా వ్యాపించుట
 కగు ప్రసరించుటకు దీఘమగుటకు వర్ధి
 ల్లగు యుక్తంబగుటకు త్వర
 కగును విజృంభించుటకు హతదితిజాతా, 514

1 నిడుగు = వ్యాపించుట, ప్రసరించుట, దీర్ఘమగుట, వర్ధిల్లుట, యుక్తంబగుట, త్వర, విజృంభించుట.

గీ. నిచ్చలంబన నచలంబు నిశ్చయంబు
 మఱియు నిగ్ధోపమును నిరంతరము పేరు

దనరె నిట్టయనగ స్తంభమునకు స్థానమునకు పేరొప్పెను ప్రవాహమునకు పేరు 515

1 నిచ్చలంబు= అచలంబు, నిశ్చయము, నిర్దోషము, నింతరము.
2 నిట్ట= స్తంభము, స్థానము, ప్రవాహము.
క. కమలాక్షా! నిట్టన శర

ష్కమునకు నుపవాసమునకు క్రూపమునకు నామము నిర్దమనగ స్నిగ్ధత్వము స్నేహితమగును కలుషవననిధితరణి. 516

1 నిట్ట=శుష్కపవాసము, క్రూపము. 2 నిర్దము=శుభ్రు, స్నేహితము, గీ. అవని నిప్పచ్చరమన శూన్యము దరిద్రమునకు జెల్లెను నిబ్బరమనగ నశ్వగతి విశేషంబునకు నధికంబునకును పేరుజెల్లెను మానిహృత్సారనిలయ. 517

1 నిప్పచ్చరము= శూన్యము, దరిద్రము. 2 నిబ్బరము= అశ్వగతి విశేషము అధికము.

గి. నిబ్బరించనగా నిదానించు నతిశయించుటకుజెల్లు నిబ్బరించుననగ నమరె కరుణించుటకు నుబ్బణమగుటకు నిమ్మళము స్వస్థమునకగు నిశ్చితమగు. 518

1 నిబ్బరించు= నిదానించు, అతిశయించు. 2 నిబ్బరించు=కరుణించుట, ఉపొంగుట. 3 నిమ్మళము= స్వస్థము, నిశ్చితము.

క. నిలువన స్థిరపరచుటకొనిలువన స్థిర్యము ప్రతిష్ఠ నిష్ఠ నిరోధం

బిల నిలకడ యన స్థానం

బలలెను స్థైర్యము విరాచుమగుచు మురారీ. 519

నిలుపు = స్థిరపరచుట, స్థైర్యము, ప్రతిష్ఠ, నిష్ఠ, నిసాధము.

2 నిలకడ, స్థానము, స్థైర్యము. విరాచునులేనిది.

మ. నెనకొని వ్యేటనాగ్రభాంతియుగుచు ని శ్చేష్టయా నివ్వటి
 ల్లన వ్యాసించు లభించుచౌ నతిశయంబౌ నానుకూల్యంబపే
 రునుజెల్లెకా మఱి నీటితేజన సముద్రుండౌను పాశాఖ్యయొ
 గ్గెను నీరాటయనంగ స్నానముజలకీడాఖ్యయా మాధవా.

1 నివ్వట = భ్రాంతి, నిశ్చేష్ట, 2 నివ్వటిల్లు = వ్యాసించు, లభించు
 అతిశయను, అనుకూలము. 3 నీటితేజు = సముద్రుండు, వరుణుడు.

4 నీరాట = స్నానము, జలకీరడ.

సీ॥ నీరుపుట్టువనంగ నీరేజయునకు శం

శిమునకువేరు కొస్తుభమువేరు

నీళ్ళాను ప్రసవిండు నెగజెను స్నానమా

నుగ్గన చూర్ణంబును మఱిధూ?

నులుము చూర్ణాకృతివలెను వధమునౌ

నుడియన సప్తకీర్తియడరె వాక్కు

నుస లుద్యమించుచౌను మఱి మాంద్యకృతింబు

నునులు లాఘవమగు నుచలనమగు

గీ. నూలుకొనుసన యుక్తమాను మఱి యుత్ప

హించుటకగు నంగీకార మింక నాను

కూల్యమగుటకుజెల్లె నెగులు ననంగ

దుఃఖభావంబు బాధయా దురితమా

1 నీరుపుట్టువు=పద్మము, శంఖము, కొమ్మభము. 2 నీళ్ళాదు=పక్షిస
 వించు, స్నానము. 3 నుగ్గు=చూర్ణము, ధూళి. 4 నుఱుము=చూర్ణాకృతి,
 వధ. 5 నుడి=అపకీర్తి, వాక్కు. 6 నుసలు=ఉద్యమించుట, మాండ్యపుఁ
 బని. 7 నునులు=లాఘవము, చలనము. 8 నుఱుకొన=యుక్తము, ఉత్పి
 హించుట, అంగీకారము, అనుకూల్యము. 9 నెగుఱు=దుఃఖభావము, బాధ.

గీ. అవని నెట్టుకొనన స్థాయియగుట కుద్య
 మించుటకు పేరగు సతిశయించుపేరు
 మది బలాత్కరించుటపేరు వఱలె నెట్టు
 నానపసరించు నుద్యమనామ మాను.

522

1 నెట్టుకొన=స్థాయియగు, ఉద్యమించు, ఆతిశయించు బలాత్క
 రించు. 2 నెట్టు=త్రోయుట, ఉద్యమము.

గీ, నెత్తమన నక్షకేళిక నెగడె పణము
 దశరె మఱి కుధరోపరి స్థలముపేరు
 నెప మనగవ్యాజమునకొఖ్య నెగడె దోష
 మలరె కారణమొప్పె మురారిశౌరి.

523

1 నెత్తము=పాచికలలట, పణము, కొండమీదినిదరము. 2 నెప
 ము=వ్యాజము, దోషము, కారణము.

క. నెనరనగా ప్రేమంబగు
 నెనరనగ కృతజ్ఞతయును నెవ్వన స్థానం
 బును స్థైర్యంబు నుపాయం

బును నెయ్యమియన మనోజ్ఞమును స్నేహంబౌ 524

1 నెనరు=ప్రేమము, కృతజ్ఞత 2 నెవ్వ=స్థానము, స్థిరము, ఉపా
 యము. 3 నెయ్యమి=మనోజ్ఞము, స్నేహము.

క. నిడమాంతవేద్య నెమ్మియ
 నగ ప్రేమము నిశ్చలంబునకు గన డ్దేమం

బగు కేకీయు సంతోషం

బగు వంజుళమునకుజెల్లు హతదితిజాతా 525

1 సెమ్మి = ప్రేమము, నిశ్చలము, క్షేమము, సెమిలి, సంతోషము, వంజులవృక్షము.

గీ. క్షీతిని నెఱపన వ్యాపింపనేయు సిద్ధ
పఱచు పూర్ణించు నధికంబువఱలె నెఱయు
ననగ. పూర్ణంబునకు పేరు వ్యాపనమున
కాఖ్య సిద్ధించుటకురామ మమరె శౌర. 526

1 నెఱపు = వ్యాపింపజేయు, సిద్ధపఱచు, పూర్ణించు, అధికము
2 నెఱయు = పూర్ణము, వ్యాపకము, సిద్ధించుట.

గీ. నెరవు నెఱా నెఱ నెఱ వరయగాను
వ్యాపకము పూర్తిచిధియును వ్యాప్తమధిక
మును విశాలంబు యుక్తంబు దనరె నెరన
నగ కళంకము రేణువౌ నిగమవేద్య. 527

1 నెరవు, నెఱా, నెఱ, నెఱువు, ఇవి సహార్థకములు
వ్యాపకము, పూర్తి, విధి, వ్యాప్తము, అధికము, విశాలము, యుక్తము.

2 నెరను = కళంకము, రేణువు.

గీ. నెఱీయనగ భగపక్షంబువఱలె సుంద
రంబు నాచారమును వలిభంబు ప్రజ్ఞ
క్రమము న్యాయంబు విధము వక్రత పరాకౌ
మంబు కేశంబు పూర్తిపే రంబుజాక్ష 528

1 నెఱీ = పక్షి రాక్క, సుందరము, ఆచారము, వలిభము. (ఆడు
దాని శోకపచ్చెళ్ళు, ప్రజ్ఞ, క్రమము, న్యాయము, విధము, వక్రత, పరా
క్రమము, కేశములు, పూర్తి.

కం. నెలనా మాసము చంద్రుడు

నెలనా స్థానంబు రాక నెల కర్పూరం
బలరె నెలవంకయనగా

గలిగెను బాలేందునకు నఖిక్షేతిపేరై 529)

1 నెల=మాసము, చంద్రుడు, స్థానము, రాక (పుష్కను), కర్పూరము. 2 నెలవంక= బాలచంద్రునిండు, నఖిక్షేతము.

క. వనరుహలోచన నెవ్వయు

ననగ దరిద్రం బవగ్రహం బాపదనే
టన నిశ్చయంబు దృఢమున

కనువగు నేయమన స్నేహముగు న్న్యాయగజా 530)

1 నెవ్వ=దగద్రుడు, అవగ్రహము, అపద. 2 నేటు-నిశ్చయము, దృఢము. 3 నేయము=స్నేహము, న్యాయము.

క. కాంచనచేలధరా! పచ

రించన ప్రకటించ గనుసరించగును ప్రియో
గించు ప్రీవర్తించు ప్రసా

రించుటపేరగు మరి ప్రసరించుటకు నగుకా 531)

1 పచరించు=ప్రకటించు, అనుసరించు, ప్రయోగించు, ప్రసరించు ప్రసారించు, ప్రసరించు.

క. భువి, పట్టన కాశేయం

బవకాశము పుట్టము పీషయ మవశ్యకమా
నవిసరము విస్తృతి గ్రహిం

చవు స్థానము కారణము గ్రహణముగు శౌరీ. 532)

1 పట్ట=కాశేయము, అవికాశము, విస్త్రము, పీషయము, వశ్యము, అవిసరము, విస్తృతి, గ్రహించుట, స్థానము, కారణము, గ్రహణము.

గీ. పచ్చనాఁగ హరిత కీత వర్ణములగు
 మరకతంబగు పడగ యమరె ధ్వజమున
 ఖను ఘాంబునతును పడయుననఁగా గ
 యచు ప్రాసించుటకు పేరు నెగడె శౌరి.

533

1 పచ్చ=అపపచ్చరంగు, పసుపురంగు, మరకతము. 2 పడగ=జెండా, పాముపడగ. 3 పడయు=గడించుట, ప్రాసించుట.

సీ. పదునను సమయంబు పరిపాకమునకాఖ్య
 సిక్తంబుపేరు ని శితముపేరు
 పదరననగు త్వరపడు త్వరవాక్కునా
 త్కోభించు చలియుచు కోపగించు
 పదురు విధము త్వరపడు నధికారమా
 బహువచనంబున త్వరవచనము
 పరపన విస్తృతి ప్రవహింపసేయు బా
 ణాది ప్రయోగ కృత్యంబు పేరు

గీ. పన్నునా కృత్యముగు సిద్ధపఱచు నంచి
 తంబగు లభించు యుద్ధాయతంబొనర్పు
 నింక నియమించుట లభింపసేయు
 యను రాజ్యకరధనమా నంబుజాక్ష.

534

1 పదును=పరిపాకము, సిక్తము (చల్లుట) నిశితము (వాఁడి)
 2 పదరు=త్వరపడు, త్వరవాక్కు, త్కోభించుట, చలించుట, కోపగించుట.
 3 పదురు=విధము, త్వరపడు, అధికారము [బహువచనమున] త్వరవచనము.
 4 పరపు=విస్తృతి, ప్రవహింపజేయు, బాణాదిప్రయోగము, కపన్ను=కృ
 త్యము, సిద్ధపఱచుట, అంచితము, లభించుట, యుద్ధయత్నము, నియమిం
 చుట, లభింపజేయుట, రాజయొక్క-పన్ను.

క. అగచితముగ పరగన విహా

రించు ప్రసిద్ధంబగు ప్రసరించుటగు ప్రవ
ర్తించు ప్రయుక్తంబగు ప్రవ

హించు ప్రయాణంబగుటకు నెనఁగె ముహూర్తి. 535

1 పరిగు=విహరించు, ప్రసిద్ధమగు, ప్రసరించుట, ప్రవర్తించుట, ప్రయుక్తమగుట, ప్రవహించుట, ప్రయాణమగుట.

మ. పరినా సేన సమూహ మావృత్తియగుక పంజ్ఞాన్వహ్వా
యంబుక గొనెక

పరికించన్న పరీక్ష సేయుటగు నోపంగకవిచారించుట

పరిమార్చున్న వధించు పేరొలముచుకభంజి ముఖండించగనన్

పరువంబన్నను యోవనంబు పరిపక్వంబొప్పు ప్రాయా
బగుక 536

1 పరి=సేన, సమూహము, ఆవృత్తి, పంక్తి, యుద్ధము, 2 పరి
కించు=పరీక్ష సేయుట, విచారించుట. 3 పరిమార్చు=వధించుట, భంజించుట
ఖండించుట, 4 పరువము=యోవనము, పరిపక్వము, ప్రాయము.

గీ. పరిధవించిన నతిశయభావమగు ధ

రించు నామంబగు నతిక్రమించు నామ

మమరె పఱయన నన్యంబు నధికమగు స

మూహమునకు నభిప్రాయకా మునివిలోల. 537

1 పరిధవించు= అతిశయము, ధరించుట, అతిక్రమించుట, 2 పఱ= ప
న్యము, ఆధికము, సమూహము.

క పఱవనఁగ ప్రయోగించుట

పఱవనఁగా తల్పముగును త్వరనామంజా

పఱవనఁగ నపసరించుట

పఱవనఁగా విస్తృతయనబడు చోదనమా. 538

1. పుత్ర, =పయోగించుట, తల్పము, త్వర, ఆపనగించుట, విస్తృతి, తోలుకొనిపావుట.

క. పటగడయన పార్శ్వంబగు

పటగడ యితరస్థలంబు పటగడమట్లై

మఱి పలునా దంతంబగు

పటలె ననేకంబుపేరు వాసవవినుతా

539

1. పటగడ=పార్శ్వము. ఇతరస్థలంబు [రూపాంతరము పరగడము]

2 పలు=దంతము, అనేకము.

క. ధర పలుకన వీణాది

స్వరమగు నిందించు నింగ వాక్యము బీజాం

తరభాగము పక్షధ్వని

మరి శకలము వాక్కు విద్య మహివెలసె హారీ.

540

1 పలుకు=వీణాదిస్వరము, నిందించు, నిండావాక్యము, బీజాంతరభాగము, పక్షధ్వని, శకలము, వాక్కు, విద్య.

గీ. పల్లటిల్లన చలియించు బరగె రాద్ర

రక్తిమంబునకగు ససారంబు పేరు

జెల్లె వ్యత్యాసనామసూ పల్లటయనఁ

తనరె చలనంబు వ్యత్యాసమును ముకుంద.

541

1 పల్లటిల్లు= చలించుట, రాద్రము, రక్తిమము, అసారంబు, వ్యత్యాసము. 2 పల్లట= వ్యత్యాసము, చలనము.

క. పసనాఁ జాతుర్యంబగు

పసనా సారము సమృద్ధి ప్రిత యనంగక

వసనము జీరమునకు బే

రెసగె పురాతనముపేరు హేమసుచేలా.

542

1 పస= చాతుర్యము, సాగము, సమృద్ధి. 2 ప్రిత= వస్త్రము తీగము, పురాతనము.

గీ. పాటయనఁగ సంగీతమెబరగె విధము
 నకు నభిఖ్యయు పాటన నాఁగ నొప్పె
 ధర నలంకారమునకు నాదరణమునకు
 మఱియు సంస్కారమునకాఖ్య మదనజనక.

543

1 పాట= సంగీతము, విధము. 2 పాటన= ఆలంకారము, అపినానము, సంస్కారము.

క. కమలాక్ష! పాటియన సా

మ్యమునకు పరిమితికభిఖ్య న్నాయమున స్వయా
 ణముపేరుబొందె నామా

న్యమునకు సమమునకునాఖ్య యాశ్రితవరదా 544

పాటి= సామ్యము, పరిమితి, అభిఖ్య, న్నాయము, ప్రమాణము, సామాన్యము, సమము.

క. నగరాడర పాటించన

నగును ప్రతీక్షించునామ మగును విచారం
 చగు నాదరించునామం

బగు ప్రాప్తించుట ధరించునా భవనాశా|| 545

1 పాటించు= ప్రతీక్షించుట, విచారించుట, ఆదరించుట, ప్రాప్తించుట, ధరించుట.

సీ. పాటన శ్రమమగు సతనమాపద యగు

పాదాలవాలంబు స్వస్వమాను
 పాడినా ధర్మమా వ్యవహారమగు స్వభా
 నమునకుపేరు న్నాయమునకాఖ్య
 పాపన కృషిపేరుబరగె వియోగించు

పాపనా తారక బాలకాను

పాపటయనగను బడెవృక్షధూమక
వృక్షంబునకు కేశవీధిపేరు

గీ. పామనగ ఘర్షణంబు సర్పంబునకగు

పాయనా ఖండముగు నదీభాగమాను

పాలునాగ సమీపంబు భాగమును వ

శంబు క్షీరంబులును తండులంబు లగును.

546

1 పాటు = శ్రమ, పతనము, ఆపక, చెట్టుపాడుచేయుట. స్వస్థము.

2 పాడి = ధర్మము, వ్యవహారము, స్వభావము, న్యాయము. 3 పాపు = కృషి చేయుట, ఎడబాటుకలిగించుట. 4 పాప = కనుపాప, బాబుడు.

5, పాపట = వృక్షవిశేషము, కేశవీధి. 6 పాము = ఘర్షణము, సర్పము.

7 పాయ = ఖండము, నదీభాగము. 8 పాలు = సమీపము, భాగము, వశము క్షీరము, తండులములు.

గీ. పాశేమన రక్షణము స్వల్ప పట్టణంబు

జెల్లె సైన్యప్రదేశమా సేనపేరు

చెలగె పిచ్చులించన ప్రశంసించు భయము

నొందు నతియమొందుచౌ కంఠరాంగ.

547

1 పాశేము = రక్షణము, స్వల్పము, పట్టణము, సైన్యప్రదేశము. సేన,

2 పిచ్చులించు = ప్రశంసించుట, భయమునొందుట, ఆతిశయ మొందుట.

గీ. ధరణి విడినాగ ముప్పియా త్వరువు క్ష్రీ మృ

గాఖ్య పిమ్మటయన మనోవ్యధయనంత

రంబగును పిఱుడనంగ నితంబమునకు

దనరె మఱియు వశ్చాద్భాగమునకు శౌరి.

548

1 పిడి = యుష్టి, కత్తిపిడి, క్ష్రీమృగము. 2 పిమ్మట = మనోవ్యధ,

అనంతరము. 3 పిఱుడు = నితంబము, వెనుకవైపు.

గీ. పిలుకుమారు మృతించు గొప్పెను నశింపు
 బరగె పిలువకునా భయపడు పరాజ్ఞు
 ఖంబగును పిల్లయననాళికకు కనిష్ఠ
 మగు బహువచనమున నపధ్యంబు చేరు.

549

1 పిలుకుమారు= మరణించుట, నశించుట. 2 పిలువడు= భయపడు
 పెడబెంగమగు, చిన్నది, పధ్యము.

క. వనరుహనాభ పిసాళం

బన చోరోపాయము పరిహాసంబగు వ్యా
 పనమగు వికాసనామం

బును మరియు ప్రకాశమగును వృణ్యాచరితాగి. 550

1 పిసాళము= చోరులఉపాయము, పరిహాసము, వ్యాపనము, 'వికా
 సము, ప్రకాశము.

గీ. క్షీతి పినాళియనంగ ప్రకాశితయు వ్యాప
 కత్వమగును చోరోపాయకంబు చేరు
 పుట్టనాంగ జన్మస్థానము మరి స్వల్ప
 కుంజమగును వల్మీకమా కుంజరనుత.

551

1 పినాళి= ప్రకాశము. వ్యాపకము, చోరోపాయము. 2 పుట్ట=
 జన్మస్థానము, స్వల్పమగుకుంజము, వల్మీకము.

సీ. పుయిలోటనాఁ బరాజ్ఞుభ మగుటకుచేరు

తనరెను సంకోచమునకభిఖ్య

పురణించుననచేరు బుట్టె పురాయింను

చెల్లె జృంభించు వర్ణిల్లుకును

పురియన వ్యాపకంబును రశ్మిసంబంధ

మునగు కేకీపింఛమునకు చేరు

3 పురుడనంగ సమానమునకు జాతాశౌచ

మమరె జాతాశౌచమునకు పేరు

గ. పూటనా సంధ్యకును దినమునకు కాల

మునకు నామంబుజైలైన పూచుననంగ

వెలసె నిస్సారమగుట పుష్పించుటలరె

పూరియనంగ మృగస్తన్యమును తృణంబు.

552

1 పుయిలోట= పరాశ్చుఖము, సంకోచము. 2 పురణించు (రూ) పురాయించు= విజృంభించుట, వర్ణుట. 3 పుర= వ్యాపకము, త్రాడుయొక్క పురి, నెమలిసింఘము, 4 పురుడు= నాటి, జాతాశౌచము, జాతాశౌచము కలుగుట. 5 పూట= సంధ్య, దినము, కాలము. 6 పూచు= నిస్సారమగుట, పుష్పించుట. 7 పూరి= మృగస్తన్యము, తృణము.

క. ధరబూపయనంగ శిశువగు

తరుణము నవజాలకంబు తారక పేరె

మరి పూనన యత్నించుట

ధరియించు వహించు పేరు దనరెముకుండా.

553

1 పూప=శిశువు, తరుణము, క్రొత్తయొక్క, చుక్క. 2 పూను=యత్నించుట, ధరించుట, వహించుట.

క. నగధర పెంపన గౌరవ

మగును మహత్త్వంబు పేరు నతిశయనామం

బగును సమృద్ధియు నాశం

బగు నాశముచేయుటకు విహంగతురంగా.

554

1 పెంపు= గౌరవము, మహత్త్వము, అతిశయము, సమృద్ధి, నాశము, నాశముచేయుట.

గి. పెక్కుతయన నాధిక్యంబు పేరు వ్యర్థ

నమగు పెడయనంగ విపరీతము పురాత

నంబు జ్యేష్ఠత్వమగు పెరనాఁగఁగుఁడు

నిత గృహంబగు నన్యమా దితిజవైరి.

555

1. పెక్కు-వ=అధికము, వ్యక్తము. 2 పెడ=విసరీతము, పుణాతనము జ్యేష్ఠత్వము. 3 పెర=మధుజనితగృహము (కల్లంగడి) అన్యము.

గీ. పెనకువయనంగ యుద్ధంబుపేరు మేళ

నంబగు వివాదబాహుయుద్ధంబు నావ

రింపగును పెనఁగన నావరించు ప్రతివ

చించు మేళనకృతి యాజినేయుఁడను.

556

1 పెనకువ = యుద్ధము, మేళనము, వివాదము, బాహుయుద్ధము, అవరించుట, 2 పెనఁగు=అవరించుట, ప్రతివచనము నొసఁగుట, మేళనము చేయుట.

గీ. పెరుఁగనగ దధినామమా వృద్ధిబొందు

పేరగును పెఱుగన విజృంభించునామ

మగును యత్నించుఁడను పెల్లనఁగ నతిశ

యంబు నాధిక్యమత్యంతమాను శౌరి.

557

1 పెరుఁగు=దధి, వృద్ధినొందుట, 2 పెఱుఁగు=విజృంభించుట, యత్నించుట. 3 పెల్లు=అతిశయము, అధికము, అత్యంతము.

క. పెలుచన నతిశయంబై

యలరెను కాఠిన్యమునకు నాగ్రహమునకుఁ

చెలగె నాధిక్యనామము

పెఱుచనఁగా మూర్ఖుడైన విరసమగు హాళి.

558

1 పెలుచ=అతిశయము, కాఠిన్యము, అగ్రహము, అధిక్యము, 2 పెఱుచు=మూర్ఖుఁడు, విరసమగుట.

గీ. పేదటిమనా దర్పిదమా భీరువౌను

పేరిమియన నతిశయము గౌరవంబు

పైడినా స్వర్ణము ధనంబు సైకొనన న

కోమించు లభించు యత్నించు వ్యాప్తి. 559

1 పేదఅమి=దరిద్రము, పిటికివాడు, 2 పేమి=అతిశయము, గౌరవము. 3 పైడి=బంగారము, ధనము. 4 పైకొనన=అతిక్రమించు, లభించుచున్నించు, వ్యాప్తి.

5. మనసిజజనకా! పొంగా

రన పొంగన నతిశయించునౌ గర్వించు

అపరాధము వర్ణింపు జృంభించు

చును సంతోషించువేరు చూపజె శౌరీ. 560

1 పొంగాడు, పొంగు=అతిశయించుట, గర్వించుట, ఉప్పుంగుట, పుట్టింపుట, జృంభించుట, సంతోషించుట,

2. కమలాక్షా! పొందన న్నే

హము ప్రాపించుగును సంధియగు పాప్తి యభే

దమున్నేహితుండు ననుకూ

లము మేలనమగుటకాఖ్య లక్షీనాథా. 561

1 పొందు=న్నేహము, ప్రాప్తించుట, ప్రాప్తి, అభేదము, న్నేహించుట, అనుకూలము, మేలనము.

3 జగతిని పొపిరివ్రావన

నగును గుణోత్పత్తి వర్ణింపు విజృంభించు

చగు సంతసించు వ్యాప్తి

చగు నింక బ్రసిద్ధికెక్కు నతిశయమొందక 562

1 పొపిరిపోవు=గుణోత్పత్తి, వర్ణింపుట, విజృంభించుట, సంతసించుట, వ్యాప్తించుట, వృద్ధికెక్కుట, అతిశయించుట.

4. పొక్కియన నవధి యుపాయమునకు జెల్లు

పొక్కసగ దుఃఖముగు భయంబును దపించు

బాను చర్మరోగవిశేషమా పొగడిత

యనగ కీటికి స్తుతికాహ్లాయంబు శౌరి.

563

1 పొక్కి=అవధి, పుపాయము, 2 పొక్కు=దుఃఖము, భయము, తపించుట, చర్మరోగము, 3 పొగడిత=కీర్తి, స్తుతి.

గీ. పొదిరనగ దీర్ఘమగు గర్వమున కభిఖ్య

వెలసె తీర్ణగంధంబు పేరొలసె పొచ్చె

మనగ కపటంబగును న్యూనమగును పొటక

రించనగ వర్ధిలు నతిశయించుశౌరి

564

1 పొగడు=దీర్ఘము, గర్వము, తీర్ణగంధము, 2 పొచ్చెను=కపటము, తక్కువగుట, 3 పొటకరించు=వర్ధిలు, అతిశయించు.

క. విను పొటమన నాసాపుట

మును పుష్పాద్యుద్యవంబు పొడతెంచనగా

గుణజననం బుదయించుట

యును పొడవడగన నశించుటొప్పె మృతించా.

565

1 పొటము=నాసాపుటము, పూవులపుట్టుక, 2 పొడతెంచు=గూర్చి, దయము, ఉదయించుట 3 పొడవడగు=నశించుట, మరణించుట.

గీ. పొడుగనగజెల్లె నొన్న త్యమునకు దీర్ఘ

మునకు నుత్కృష్టమున కాఖ్య పొత్తనగ

స్నేహముగు నవిభక్తతచెల్లె సంగ

తంబు సంగతి నామమా దానవారి.

566

1 పొడగు=బొన్నత్యము, దీర్ఘము, ఉత్కృష్టము. 2 పొత్తు=స్నేహము, అవిభక్తత, స్నేహము, కలసియుంట.

గీ. పొదియనంగ పశుస్తన మూలమా స

మూహమగును తూణీరమై పొనగను పొద

పెట్టనఁగ నారోపించు వుట్టెపేరు
మఱియును చించుపేరగు మదనజనక.

567

1 పాది=పశు స్తనమూలము, ధమూహము, అంబులపాది 2 పాద
వెట్టు=ఆరోపించుట, చించుట,

గీ. పాదుగనఁగ నాచ్చాదనమునగు ధచిత
మగును పక్షిప్రసూత చిహ్నంబుపేరు
జెల్లా పానుపడునఁగ నిస్తేజమగును
వ్యర్థమగుటకు పేరగు వారణమగు.

568

1 పాదుగు=అచ్చాదనము, ఖచితము, పక్షులప్రసూతిచిహ్నము 2 పాను
పడు=కాంతిమాయుట, వ్యర్థమగుట, అడ్డుపడుట.

క. పారయునన ప్రాప్తమగు పెర
డరయ తిలోకితమగుటకు నగును లభించౌ
పొరియన బలియత్యంతము
మరి దృఢముగ క్రమమునగు మన్మథజనకా.

569

1 పారయు=ప్రాప్తమగుట, పెరఁగు, చాటునజేసుట, లభించుట
2 పారి=బలి, ఆత్యంతము, దృఢము, క్రమము.

క. పారయన వలియగు దర్శి
కరకంచుకమునకు పేరు కదళీవత్రా
వరణము పొన్నయన మనో
హరమగు పున్నాగవృక్షమగు సురపాలా.

570

1 పార=వళులు, సాముకుబుసము, అరటియోశులఆవరణము 2 పొన్న=
మనోహరము, పున్నాగవృక్షము.

గ. పొరిగొనఁగ నాశముచేయు వధియించు
 పొరుగన గ నమీపమునకు ప్పొ
 భువికి పేరుజెల్లు పొలమన ప్రకాశ
 మగును వాసనయగు వ్యాప్తమగును.

571

1 పొరిగొను=నాశనముచేయుట, 2 పొరుగు=సమీపము పొర్వము. 3 పొలమను=ప్రకాశము, కాసన, వ్యాప్తమగుట.

క. పొలమనగా సస్యోర్వర

పొలమనగా తృణసమృద్ధిభవించుకావిధమా
 పొలమన సూచన గ్రామము
 పొలమన విసినము ప్రదేశమునకాభ్య హం.

572

1 పొలము=పైరుగలభూమి, గరికిగలభూమి, విధము, సూచన, గ్రామము, విసినము, ప్రదేశము.

గీ. క్షీణిని పొలయుననఁగ ప్రవేశించు నంచ

రించు వ్యాపించుటౌ సమీపించుటను
 పొలననఁగ పొలయన మాంసమునకు మాలన
 గంధమునకును మత్స్యశల్కమున కాభ్య.

573

1 పొలము=ప్రవేశించు, సంచరించు, వ్యాపించు, సమీపించు.
 2 పొలము, పొల=మాంసము, మాంసగంధము, చేఁపకొనిచక్కము.

క. పొలయినా మృతి నాశము

పొలయునన నశించుట మృతిచొందుట వేరౌ
 పొలుచన ప్రత్యక్షము స్థిర
 మలరెను పూజ్యమగు దృశ్యమగుటకు పేరె.

574

1 పొలయిక=మృతి, నాశనము, 2 పొలియు=నశించుట, మృతి నొందుట, 3 పొలుచు=ప్రత్యక్షము, స్థిరము, కనిపించుట.

గీ. అవని పొలిపోవునా వ్యర్థమగుట భంగ
 పడు నశించు మృతించు పేగడరె పొనగు
 నాలభిం చనుకూలించు నామ మమరి
 ప్లాప్యమగు పూజ్యమునకగు పంకజాక్ష.

575

1 పొలిపోవు, = వ్యర్థమగుట, భంగమగుట, నశించుట, మరణించుట.
 2 పొనగు = లభించు, అనుకూలించు, చేరడగినది. పూజనీయమైనది.

గీ. పోడియన పూజ్య మంచితంబును మనోజ్ఞ
 మకాను పోడిమినాంగ సౌఖ్యంబు విధము
 పూజ్యమగు సంపదకు పేరు పోకడయన
 గలిప్రవర్తన నాశంబు గమనమగును||

576

1 పోడి = పూజ్యము, అంచితము, మనోజ్ఞము. 2 పోడిమి = సౌఖ్యము, విధము, పూజ్యము సంపద, పోకడ, కలివర్తనము, నాశనము, గమనము.

గీ. పోకయన గమనము పేరుబుట్టె బహువ
 చనమునను కపటప్రవర్తనము మఱి ప్ర
 వర్తనమగు పోటనంగ సుల్బణము రణము
 శౌర్య మాయుధ ముఖఘాత జలదమూర్తి ||

577

1 పోక = గమనము, (బ. వ) కపటవర్తనము, ప్రవర్తనము. 2 పోటు = ఉల్బణము, యుద్ధము శౌర్యము, ఆయుధపుదెబ్బ.

కం పోరామియనంగ స్నేహము
 పేరగు సంకటమునకును బేరాప్తయశా
 పోరచియన వ్యర్థము ని
 స్సారం బుపహారమకాను సారసనాభా ||

578

1 పోరామి = స్నేహము, సంకటము, అప్తత. 2 పోరచి = వ్యర్థము నిస్సారము, ఉపహారము,

కం పోరన కలహము యుద్ధము
 పోరన కలహించు యుద్ధమును జేయుటకౌ

పోరితమన కలహంబగు

పోరితమన స్పర్ధకౌను బుధనుతచరణా.

579

పోరు = కలహము, యుద్ధము - కలహించుట - యుద్ధము చేయుట.

2 పోరితనము = కలహము, స్పర్ధ.

గీ. పోరువయనంగ నుత్తర్వమునకు నాహ్వా

యంబగు కదలీవత్రీమూలావరణము

పోలనగ యుక్తమగుటకు పూజ్యమగుట

కౌను శక్యమగుట సామ్యమగుట కౌఖ్య.

580

1 పోరువ = ఉత్తరీయము, అంటిగూపల మొదటిపోరు. 2 పోలు = యుక్తమగు, పూజ్యమగు, శక్యమగు, సామ్యమగు.

సీ. పోసనమన లేప్యమును కాంతి క్షీరమా

పోహణప్రోధత్వమును ఘటనెయు

ప్రబ్బన వ్యాపించు వర్తిలు నతిశయ

మొందువర్తిలు నింద నిందజేయు

ప్రల్లదంబనగ దుర్భాషణంబగును పా

రువ్యంబు దుష్కృత్యరూపసూను

ప్రారతనా, బూర్వంబు బరగె పురారతః

మలరెను భృత్యునకాశ్రియయ్యె

గీ. ప్రాబడనగ సిద్ధించు పురారతనమగు

తానుప్రోమన నాచ్ఛాదమాను మార

ణమగు ఘర్షించుటకు మీలనంబు లేప

నమువననమలినక్షాళనంబు శౌరి

581

1 పోసనము = లేప్యము, కాంతి, క్షీరము. 2 పోహణ = ప్రోధత్వము ఘటనము, 3 ప్రబ్బు = వ్యాపించు, వర్తిలు, అతిశయమొంద, వర్తిలు, నింద, నిందజేయు. 4 ప్రల్లదము = దుర్భాషణము, పారుష్యము, దుష్కృత్య

రూపము. 5 ప్రాచీ= పూర్వము, పురాతనము, భృత్యుఁడు. 6 ప్రాబండు= సిద్ధించు, పురాతనమగు. 7 ప్రాము= ఆచ్ఛాదనము, మారణమును, ఘ్నించుట, మూయుట, పూయుట, వస్త్రపుమలినముకడుగుట,

గీ. ప్రిదులనఁగ చ్యుతమగుట వృష్పించు న్యూన
 మపసరిల్లాఖ్య ప్రెగ్గెడ యనఁగ మంత్రీ
 యశాను యువరాజు ప్రేముడించన ప్రియపడు
 భాధవను శోకమందులై భవవినాశ.

582

1 ప్రీసులు= చ్యుతమగుట, పూలు పూయుట, న్యూనము, అపసరిల్లు.
 2 ప్రెగ్గెడ= మంత్రీ యువరాజు, ప్రేముడించు, ప్రీయపడు, భాధపడు శోకమందుట.

కం భువి ప్రిద్దన కాలంబు ప్రి
 నవదినముగు దినముపేరు సమయముపేరె
 రవియగును నుషఃకాలం

బవు బంతియనంగ పక్షియగు కందుకవూ 583

1 ప్రాద్ద= కాలము, ప్రసవదినము, సమయము, నూర్చుఁడు, ఉషఃకాలము. 2 బంతి= నగున, కందుకము.

గీ. బంటునఁగ శిష్యుఁడౌను నేవకుడు శూరు
 డగును బగిసియు బైసియనఁగను గార
 వంబు భాగ్యంబునకుజెల్లు బచ్చెన యన
 బరగె లేప్యము శుక్లాది వర్ణము హరి.

584

1 బంటు= శిష్యుఁడు, నేవకుడు, శూరుఁడు. 2 బగిసి, బైసి= గారవము, భాగ్యము. 3 బచ్చెన= లేప్యము, తెలుపుమొదలగురంగులు.

సీ. బడియన క్రమమగు పాఠశాలయును వ
 శ్చాదర్థమగును నిశ్చయముపేరు
 బడుగన కృశము శవం బశక్తుడు బన్న

మన నవచూసవకా నాచవయగు

బరియన రేఖయకా పార్శ్వమా చోరుడా

నగుకుశంబగు శక్తిసాహ్యాయంబు

బరిగోలయన సృణీ బాణమాను బలితి

మన బలిష్ఠమునకులమానకు పుడు

గీ. బలువనంగ నధికంబగు బలముపేరు

జెల్లె బాగన విధమగు డేమమగును

సుందరంబగు బామన శోకమునకు

జన్మమునకాఖ్య జెల్లెను జలజనయన.

535

1 బడి = క్రమము, పాతకాల, వెంబడి, స్థియము. 2 చోరుడు = కృశము, శవము, అశక్తుడు 3 బస్సులు = బహుమానము, ఆస్థ. 4 బలి = రేఖ, పార్శ్వము, చోరుడు = అంకుశము, క్రమము, 5 బరిగోల = బృజి (అంకుశము) బాణము. 6 బలితము = బలిష్ఠమైనది, లాజెనా. 7 బలువన = అధికము, బలము, 8 బాగు = విధము, డేమము, సుందరము, 9 బామన = శోకము, జన్మము.

గీ. బారియన హింసయగును నిర్బంధము కరి

నిగళమగును బారాదియనగ ననేక

మునకు నధికంబునకుపేరు దనలె బాస

వాలనంగ ఋషి దేవత వలలెశౌరి

536

1 బాస = హింస, నిర్బంధము, ఏనుగుసంకెళ్ళు. 2 బారాది = అనేకము అధికము. 3 బాసవాలు = ఋషి, దేవత.

గీ. బాసయనంగ ప్రతిజ్ఞయకా భాషయగు ప్రి

మాణమగును సంకేతమా మఱి వ్రతమగు

బింకమన గర్వమగు దృఢం బింక నున్న

తంబగుటకాఖ్య జెల్లెను దానవారి

537

బాస = ప్రతిజ్ఞ, భాష, ప్రమాణము, సంకేతము, ప్రతమము. 2 బింకము = గర్వము, దృఢము, ఉన్నతము.

కం నిగమాంతవేద్య బిడ్డయ
నగ బాలుండగు సుపుత్రీనామము పుత్రుం
డగు బిత్తరమన చంచల

మగును ప్రకాశము విలాసముగు సరసంబౌ 588

1 బిడ్డ = బాలుడు, పుత్రిక, పుత్రుడు. 2 బిత్తరము = చంచలము, ప్రకాశము, విలాసము, సరసము.

గీ. బిమ్మిటియన సంకోచమ్మ వివశమాను
బిరుదనగ శౌర్యచిహ్నంబుపేరు శూరు
డగు సహరంబగును బుజయనగ భుజము
కుండలీకరణంబగు కోమలాంగ.

589

బిమ్మిటి = సంకోచము, వివశము. 2 బిరుద = శౌర్యచిహ్నము, శేరు, శూరుండగుట, సమగ్రము. 3 బుజ = భుజము, కుండలీకరణము.

గీ. బిల్లయనగను రవిశశిబింబము లుప
ధానముగు మఱివర్తులత్వంబుపేరు
బరగె లోహాదివర్తుల పత్రికాఖ్య
జెల్లె ఖండమునకుపేరు శేషశయన

590

1 బిల్ల = రవిశశిబింబములు, ఉపధానము, (నిండు) గుండ్రమైనది, లోహపుష్పతకము, గుండము.

గీ. ఆంధ్రమున బుడిబుడియన నల్పమాను
సంభ్రమించుటకౌ బురసాయనంగ
హేమతంతువు కొశేయనామ మమరె
యరుణకౌశేయమున కాఖ్యయగు ముకుంద

591

1 బుడిబుడి=అల్పము, సంభ్రమించుట. 2 బుడసా= బంగారుతీగె పట్టుచున్నప్పుడు.

గీ. బూబకంబన బూకనాఁ బొసగె మాకు
 వంచనకుపేరు బూమెనా వంచనాఖ్య
 యగు కపటవేషమును మాయయహానుబెంగ
 యునఁగ నార్తధ్వనికి విరహాగ్ని కౌను. 592

1 బూటకము, బూక= మాడు, వంచకుండు. 2 బూమె= వంచచేయుట కపటవేషము, మాయ. 3 బెంగి= అర్తధ్వని, విరహాగ్ని.

గీ. వసుధ బెల్లిలనఁగ పువకముగు భయ
 పడును చింతించు చలియించు బరగి బెట్టి
 దమన కఠినంబు క్రౌర్య మున్దతమా బహున
 చనమునను నిఘోరోత్తులౌ జలదగాత్ర 593

బెల్లి= పువకమును, భయపడు, చలించు. 2 బెట్టిదము= వసుధను క్రౌర్యము, ఉన్దతము, (బహుచనమున) నిఘోరోత్తులు,

కం జగతిని బెట్టిన గౌరవ
 యగు దృఢమునకాఖ్య యతిశయము నన్దతిపే
 రగు బెడకన బెణకనగా
 నగు చలనము నపనరిల్లుకాఖ్య ముగాణి. 594

1 బెట్టు= గౌరవము, దృఢము, అతిశయము, ఉన్దతి, బెడకన, 2 బెణకన= చలనము, అపనరిల్లుట.

గీ. బెడకన మనోజ్ఞ మధికంబుపేరు నూద
 రము విలాసంబగును బెడిదమన బేడి
 దంబనఁగ కఠినం బధికంబు పరుష
 వచనము భయంకరంబగు వాసుదేవ 595

బడఁగు=మనోహరము, అధికము, సుందరము, విలాసము. 2 బెడిదము, బేడిదము= కఠినము, అధికము, పరుషవచనము, భయంకరము.

గీ. బెడియునన బెనుకనఁగను వికలముగుట
 కగును దోషంబగు బెరయు ననలభించు
 మఱియు ప్రాపించు వ్యాపించు వఱలెబెటకు
 నాఁగభేదంబగు ప్రయోజనంబగు హరి 598

1 బెడియు, బెనుకు= వికలముగుట, దోషము. 2 బెఁగయు= లభించు ప్రాపించుట, వ్యాపించుట. 3 బెరుకు=భేదము, ప్రయోజనము.

కం బేరజమన కుత్స్నితునకు
 పేరు కపటవర్తనంబుపేరు పరుషవా
 క్కొఱాబై సియనంగను
 గౌరవముగు భాగ్యముగును ఘనరుచిచేహా 597

1 బేరజము= కుత్స్నితుడు, కపటవర్తనము, పరుషవాక్కు, 2 బైసి= గౌరవము, భాగ్యము.

గీ. బొట్టనంగ ననుస్వారమును జలాది
 బిందువుగును మంగళసూత్ర భృతేసువర్ణ
 పత్రముగు తిలకముపేరు బరగెబామయ
 నంగ శ్రుతిమయు భ్రావగు నలిననాభ 598

1 బొట్టు= అనుస్వారము, జలబిందువు, మంగళసూత్రము, తిలకము
 2 బామ= కన్నుబామ, శ్రుతిమ.

కం మురహార బొమ్మయనంగను
 బిరుదాంకంబగును ప్రతిమపేరగు భ్రావా
 నగసిజగర్భం డల్పం
 బరయగ నవమానచిహ్నముగు నాంధ్రమునకా 599

1 బొమ్మ = బిరుదాంకము, వ్రతిమ, కనుబొమ్మలు, బ్రహ్మ ఆల్పము, అనమానచిహ్నము.

గీ. బొరియనా గంధ్రమును గర్తమును బలంబు

బరగె బోటన ధూర్జుణ్ణా ప్రాథునకు న

భిఖ్య కుధరోపరిస్థలి పేరు బోన

మనంగ భోజనమగు నన్నమాను శౌరి

600

1 బొరియ = రంధ్రము, కలుగు, బలము. 2 బోట = ధూర్జుణ్ణు, ప్రాథుణ్ణు, కొండపైనిగలతావు. 3 బోనను = భోజనము, ఆస్నము.

మ. వసుధక బోతుయనం గిరాతకు ముక్త వర్తుండగుక బ్రాహ్మినాం

బాసగెక బ్రేనుము దుర్లభంబధికమై బ్రుంగన్న గూఢస్థలం

బెస మగ్నంబగు మందునాగను జ్వలించీష్వాది తాపంబు పు

రెసగెక మంతనగా బ్రసిద్ధియగు మంత్రీశుండ ముత్రంబగుక

1 బోయ = కిరాతుణ్ణు, చేపలబట్టువాణ్ణు. 2 ప్రాతి = ప్రేమ, స్వల్ప భము, ఆధిపతి. 3 బ్రుంగు = గూఢస్థలము, మగ్నమగుట, మునిగించుట, మఃడుట, క్షుగ్నాదులనలనితాపము. 4 మంతు = మంత్రి, మంత్రియ.

గీ. మంతనంబన గోప్యమేకాంతమగును

మఱియు నాలోచనంబగు మందయనగ

గోస్థమగు పశుబృందమా ఘోషమాను

మందటయన సన్నిధికి నమృతకుపేరు

602

1 మంతనము = రహస్యము, ఏకాంతము, ఆలోచనము. 2, మంద... కొట్టము, పశుసమాహము, గొల్లపల్లె. 3 మందట = చేరువ, ఆకరవ.

గీ. మందలయనంగ సన్నిధి మాడ్కిమనుగ

డగునుమందెమేలమన స్నేహ మనురాగ

మగు నుపేక్షయు మక్కళించనగను సవ

రించు సదృశ మావర్తించ

603

1 మండలం = సన్నిధి, మాడ్కి, బ్రదుకుదెరువు- 2 కుంజమేలము = స్నేహము, అనుగాగము, ఉపేక్ష. 3 మక్కలింపుట = సవరించుట, సద్పశు, ఆస్తింపుట.

కం. జగతిని మక్కన మలినం

బగు కాంతి విహీనమగుట కాఖ్యయగు మృతిం

చగు రోగవీడితింబగు

మగటిమ్మిపుంసత్వమగును మఱి పారుషవశా 604

1 మక్క = మలినము, కాంతివిహీనమగుట, మరణించుట, రోగము చేబాధింపబడుట. 2 మగటిమి = మగతనము, పారుషము.

కం. మగఁడన పతి పురుషుడు రా

జగును మహాశూరునాఖ్యయగు మచ్చికనా

నగు మోహబాసక్తియు

మగపాడియనంగ శౌర్యమగు సుపరతియా 605

1 మగఁడు = పతి, పురుషుఁడు, రాజు, మహాశూరుఁడు, 2 మచ్చిక = మోహము, ఆసక్తి, 3 మగపాడి = శౌర్యము, ఉపరతి.

గీ. ఊర్వి మచ్చన పారవశ్యోషధియగు

సౌధమగు మట్టమనంగ హ్రస్వంబు న్యూన

వేగును పరిమితియాను మట్టాడనంగ

సంచరించుటకొను వ్యాపిండుటెను 606

1 మచ్చు = పారవశ్యోషధి, సౌధము, 2 మట్టు = హ్రస్వము. తక్కువ, పరిమితి. 3 మట్టాడు = సంచరించుట, వ్యాపించుట.

కం. ధరమడుఁగన సుపశాంతియుఁ

బరిశుద్ధాంగరము హృదము పద్మాకరవశా

పరిశుద్ధము శాంబూలం

బరయఁగ నమ్రమగుపేరు హాటకచేలా

607

1 మడుంగు = ఉపకాంతి, పరిశుద్ధాంబకము, ప్రాదము, సగము, పరిశుద్ధము, తాంబూలము, నమ్రత్వము.

గీ. అవని మడకకయనంగ పరాది యోజ
 యశాను బద్ధఋషభహాలవశాను మడకక
 నంగ నమ్రవమావృతనామము మడ
 పన విముఖమగు నిష్పలమాను శౌరి.

608

1 మడకక, = ఆకులుమున్నగునవిమఱుచుట. 2 మడకగు = అడకగియుండుట, మరలుట. 3 మడవు = నిమియుండుట నిష్పలము.

గీ. మడియనంగ కేదారనామంబు శుద్ధ
 వస్త్రమునకొఖ్య మదినాఁ గవతలె ట్ట
 మనము వెలుగొందె మనుగడ యనంగజీవ
 నంబు జీవనోపాయమా నలిననాభ.

(609)

1 మడి = చరిమడి 2 శుద్ధవస్త్రము. మడి = బుద్ధి మనస్సు, 3 మనుగడ = జీవనము, జీవనోపాయము.

కం మనునా వర్తిలు మృత్తిక
 యును జీవంచగును ఋష్య ముర్వికి పేళా
 మనికీయన వసించుట జీ

వనమగు జీవించుటాను వాసస్థలమా.

610

మను = మట్టి, జీవము, ఋష్యమనుజులువు, గూమి. 2 మనుచు - జీవనము జీవించుట, నివాసస్థలము.

కం మనువన భర్తయగుకా జీ
 వనమగు మరణించు పతినివరియించగు వ
 ర్తనమగు మన్నన మృత్తు న
 వనికీని ఋశ్యమృగమాఖ్యవతలె మురారీ.

611.

1 మనువు=భర్త, జీవనము, మరణించుట, భర్తనువరించుట, వర్తనము- 2 మన్ను=మృత్తిక, భూమి, ఋశ్యమృగము.

గీ. మబ్బనంగను మేఘనామంబు తిమిర
మునక భిఖ్యయు నజ్ఞానమునకు పేరు
మరులునాఁగ పిశాచనామంబు మోహ
మునకు పేరుగు భవనామవనధితచణి.

612

1 మబ్బు=మేఘము, చీకటి, అజ్ఞానము. 2 మరులు=పిశాచము, మోహము

గీ. మఱువనఁగ నిస్మృతియగు ప్రమాదమగును
పారవశ్యంబు నజ్ఞాన భావమగును
మఱుఁగనఁగ గూఢమునకు నామము తిరోహి
తంబు సంతాపమొందులౌ నంబుజాక్షు.

613

1 మఱువు=మఱచిపోవుట, పారపాటు, పారవశ్యము, అజ్ఞాన భావము. 2 మఱుఁగు=గూఢము, చాటునకుఁబోవుట, సంతాపమొందుట.

కం అంచితముగ మలయుననక

సంచారం బుద్యమించు సంకీర్ణము వ్యా
పించు తపించగు నుద్యో

కిరీచగు నాంధ్రమున కలుషగిరి వజ్రపదా

614

1 మలయు=సంచారము, ఉద్యమించుట, సంకీర్ణము, వ్యాపించుట, తపించుట, ఉద్రేకించుట.

కం మసకవయన న్యల్పాసిత

మొసగ ప్రదోషాఁధకాగ మిటుల మనకయా

మసకంబన సంభోగము

వెస సంభోగేచ్ఛపేరు వెలసె మురారీ

615

1 మసక=కొంచెము తెలుపురంగు, సాయంకాలాఁదలినప్పుడిదిగీ, సంభోగము, సంభోగేచ్ఛ.

కం ఖగపతి వాహన మసతు న

నగ విహరించుట జలతప నం బౌలస్యం

బగు నావర్తించుట పే

రగు మస్తనగా సమృద్ధి మగును మదంబౌ. 616

1 మసలు=విహరించు, నీటినికాచుట, అలస్యము, మర్తించుట.
2 మస్త=సమృద్ధి, మదము.

గీ. ధరణిమాటనగా తిరోధానమునకు

నుపశయమునకు నావృత్తి కొప్పె మాన.

నా నివారించు యోచన మాను వక్ష

మగు మనోజ్ఞమునకునామ మలరెక్కోగీ. 617

1 చాటు=చాటుగనుండుట, ఉపశయనము, పలుమాఁద, 2 మాను= నివారించుట, యోచనమగుట, వృక్షము, మనోహారము.

గీ. మాపనంగ ప్రదోషంబు మలినకృత్వ

మగును రాత్రోకిజెల్లు మాటన నశించు

ప్రతిముఖుండగు నావృత్తి ప్రతియు నన్య

మగును ప్రతిరూపమగుటకొ నంబుజాక్ష. 618

1 మాపు=ప్రదోషము, మాసిపోవుట, రాత్రి. 2 మాట=నానకముట, ఎదురుదిగుట, పర్యాయము, నుఱియొకటి, ఇతరము, ప్రతిగాఁపమగుట.

గీ. మాలిమియన నౌకాళాస్త్రమర్మహూను

మఱియు వాల్సల్యమునకగు మాలె నాఁగ

మానీకకు సాధమునకాఖ్య మాసటియన

మలునకు శూరునకుపేరు జెల్లెక్కోరి. 619

1 మాళిమి=నాకాకాస్త్రసుర్మము, వాత్సల్యము. 2 మాలె=దండలు, సాధము, 3 మాసటి=మల్లండు, కూడండు,

గీ. మావనంగనశ్యకులనంగ మము తురగము

మీనకుల మూర్చితౌషధంబౌను మించ

నంగ ప్రకాశము చంచలయగును మించ

డనంగ విటుడగు వురపుండు నధకుడౌను.

620

1 మావు=గుఱ్ఱములనంగము, గుఱ్ఱము, చేపలనబట్టు సాధనము,

2 మించు=ప్రకాశము, మెఱుపు. 3 మించడండు=విటు డు, వురపుండు అధికుండు.

గీ. అవని మిక్కిలినా శ్రేష్ఠ మధికమాను

మిగులనంగ శేషము నతికమించు నతిశ

యించు శేషించు పేరగు నిక మిటార

మనంగ నతిశయ మున్నతం బగును శౌరీ.

621

1, మిక్కిలి=శ్రేష్ఠము, అధికము. 2 మిగులు=శేషము, అతిక్రమించుట, అతిశయించుట, శేషించుట. 3 మిటారము, అతిశయము, ఉన్నతము

చ. అవని మిటారియన్న ప్రమదాఖ్యయు నున్నతమైనదాని పేరవు మిడినాంగ తీక్షణమునకొ మఱి గర్వము నున్నతంబు పేరవు నిక మిట్ట తీక్షణమునకాఖ్యయు నున్నతభూమి యున్నతంబవు మిడిపోవునాదొలగుటౌ మఱిన్యూనమగుకా జనార్దనా.

1 మిటార=స్త్రీ, ఉన్నతమైనది. 2 మిడి=తీక్షణము, గర్వము, ఉన్నతము; 3 మిట్ట=తీక్షణము, ఉన్నతభూమి, ఉన్నతము. 4 మిడిపోవు=తొలగుట, తక్కువగుట,

గీ. ధర మిడియనంగ బహిఃప్రధావనమగు

నుద్గమంబగును మిడుగు టొప్పె నగ్ని

కణముఖద్యోతమున మిత్తియనంగ మృత్యు

దేవతకు మృతి పేరగు దీనరక్ష.

622

1 మిడియు=వెలికుఱుట, ఎగురుట, 2 మిడుగురు=శిగ్ని కడవను, మిణుగురుపురుగు. 3 మిత్తి=చుక్క దేవత, మృతి.

కం ఆంచితముగ మిడుకన గ

ర్వించుస్వభావంబు పరితపించుటకౌ జీ
వించగును సంచరించు చ

లించగు నిస్థిమమగు నలిననేత్రీయుగా. 624

1 మిడుక=ర్వించుస్వభావము, పరితపించుట, పరివహించుట, చలించుట, ఎండిపోవుట.

కం ఇల మినుకన కిరణము మం

గళ సూత్రాభరణనామ కము బహువచనం
బాలసిన వేదము వాక్యం

బలరెను మిన్నయన రత్నమగు శ్రేష్ఠంబా. 625

1 మినుకు=కిరణము, మంగళసూత్రము, (బహువచనము) వేదము, వాక్యము. 2 మిన్న=రత్నము, శ్రేష్ఠము,

కం వనజాక్ష మిసిమియన నూ

తనరుచి నవనీతమునకు దనరెను మీఁద

న్ననగు భవిష్యత్కాలం

బును పరమును నుపరిభాగ మునకాఖ్యహారీ.

1 మిసిమి=మాతనరుచి, నవనీతము, 2 మీఁదు=భవిష్యత్కాలము, పరము, ఉపరిభాగము.

కం కిమలాక్షా! మీటన సధి

కము వృద్ధియు నాయుధాగ్రీహూతము నుద్రే

కము నఖరాగ్రాదివిఘ్న

నము పేరగు భక్తవృద్ధయ సారసమిత్రా.

1 మీటు=అధికము, వృద్ధి, ఆయాధాగ్రఫ్రపోటు, ఉండ్రకము, నోటి కొన మొదలగునానితోపొడుచుట,

క. దనుజాంతకా ముంగిలియన

గను మధ్యస్థానము గృహకక్ష్యమగును ము

క్కన నాసికంబు చూచుక

మును చుంచువు నామమాను మునినుతచరణా. 627

1 ముంగిలి=మధ్యస్థానము, గృహకక్ష్య ముక్క=నాసికము, చన్ను మొన, పక్షిలోనగునానిముక్క,

క. తమితా! ముచ్చటయన పే

మము వృత్తాంతంబు నిచ్చ ముటియును సల్లా

పము ముట్టడియన నిర్భం

ధమీ సైన్యావరణమగును దైత్యపదార్థి. 628

1 ముచ్చట=పేమము, వృత్తాంతము, కోరిక, ప్రసంగము, 2 ముట్ట డి=నిర్బంధము, సైన్యావరణము.

సీ. ముడివడునన లంభిచడరె సంధిం చతి

శయమొందునా కీర్ణమయముపేరు

ముదుఁగనగా చేష్టలుడుగు సంకోచించు

ముకుళించు న్యూనమాటకును పేరు

ముంత్రసరియనంగ ముక్తావళికిపేరు

ధాన్యవిశేషాభి ధానమాసు

ముదలనా గైదారభూమి లక్ష్యం బాజ్ఞ

ముదియన వాగ్ధకము ముటివృద్ధు

గీ. ముదుకనా వృద్ధునకు స్థూలమునకు పేరు

ముదురనఁగ వృద్ధి వృద్ధాప్యమును ఫలాది

పరిణమించగు ముద్దన బరగె చుంబ

నము మనోస్థిత యాదరణంబు శౌరి.

629

- 1 మడివడు=అభించు, జతపాలము, అతిశయ మొందు, వెనుకబడుట.
- 2 ముడుగు=చేష్టబుడుగుట, సంకోచించుట, ముక్తశించుట, న్యూనమగుట.
- 3 ముత్తసరి=ముత్తెనులనోగము, ధాన్యవిశేషము. 4 ముడల=మాగాణిపాలము, అక్షయము, అష్ట.
- 5 ముడి=వాధకము, ముడుసలివాడు. 6 ముడుకొంగు=భృంగు, పూలమైవది.
- 7 ముద్ద=చుంబనము, మనోహరము, ఆదరణము.

క. మునునా నగ్రపదవిధం

బున నాద్వంతాదులొను ముప్పిరిగొనునాఁ

గనగు త్రితంతాక్వీరం

బును సంకీర్ణంబునగు విబుధనుతనాచూ.

630

- 1 మును=మొట్టమొదట, ముందు, వెనుక. 2 ముప్పిరిగొను=మూఁడుపేటలతోఁద్రాడుబేసుట, కలసిపోవుట,

గీ. మునుకనంగమ సంతాపమునకు ప్రతివ

చిగచు వదియించుటకుపేరు చెలగె మురియు

ననఁగ గమనాదిలావణ్యమొను ఖండ

మగుట గర్వింపు నావృత్తి ముగుట కాభ్యు.

631

- 1 మునుకు=సంతాపము, ప్రతివచనమునొసంగుట. 2 మురియు=నడకలోనియొండము, ఖండమగుట, గర్వించుట, తెగుట-

గీ. మురుసనఁగ సుందరము గర్వమునకు పేరు

వలలె మురియునఁ గమన లావణ్యమగును

గర్వమగు ములుసూపనఁగా నతికృ

మిం చతివయించునామమా మేదిసీశ.

632

- 1 మురు=మరువకము, గర్వము. 2 మురి=వదకయబడము, గర్వము.
- 3 ములుసూపు=అతిక్రమించుట, అతిశయించుట.

చ. క్షమనిక మూఁకనా గణము సైన్యము మూఁడనలభ్య
 మా సమా
 ప్రమునగు మూదలించు నియతంబవధానము మూల
 నాఁగ కో

ణమునకు పేరగుక కబరినామముజెల్లును మెండునా నశి
 క్యము నధికంబుపే రతిశయంబగు నున్నతమా జనార్దనా.

*1 మూఁక=గణము, సైన్యము. 2 మూఁడు=లభ్యమగుట, సమాప్త
 మగుట. 3 మూదలించు=నియతము, హెచ్చరిక. 4 మూల=కోణము, కబరి
 5 మెరిడు=విస్తారము, అధికము, అతిశయము, ఉన్నతము.

గీ. అంబుజేక్షణ మూరితోవనఁగ నతిశ

యించు సఫలమగుట విజృంభించుటకు న
 శించు వర్ధిలునామంబు లెంచ మెట్ట
 యనఁగ నున్నతభూమియానంఘ్రియాను.

684

1 మూరివోవు=అతిశయించు, సఫలమగు,విజృంభించు, నశించు,
 క్షర్ధించు. 2 మెట్ట =ఉన్నతభూమి, పాదము.

క కమలాక్షా మెచ్చన శ్లా

ఘ్యమగును లక్ష్మీంచుపేరు కలిగెను బహుమా
 నము శ్లాఘించుటకా ప్రే

మమునకు శ్లాఘనకుజెల్లు మన్నభజనకా.

685

1 మెచ్చు= శ్లాఘనము, లక్ష్మీముంచుట, బహుమానము, శ్లాఘిం
 చుట, ప్రేమము, శ్లాఘింపదగినవస్తువు.

క. భవిమెట్టన సుంకవుడల

మవు కుధరము రాశి ఘట్టమా సోపానం
 బవు బహువచనంబున పే

రవు వీణాశంతుల్యాభ్యయగు పాదుకలుకా.

686

1 మెట్టు=నుంకములుకట్టుతావు, కొండ, రాశి, ప్రవేశము, సోపానములు, (బహువచనమున) వీణాతంతులగద్దెలు.

గీ. అవని మెత్తయనంగ పల్యాయనంబు

మృదువుగలదియు తల్పమా మెత్తబాటు

నాఁ మృదుత్వము నాలస్యనామమగుచు

దనరె మెత్తనయన మృదుత్వములు శాంతి.

637

1 మెత్త=గుట్టపుపల్లము, మృదువైనది, పఱపు. 2 మెత్తబాటు=మృదుత్వము, ఆలస్యము 3 మెత్తన=మృదుత్వము, శాంతి.

గీ. మెప్పనఁగ ప్రీతి క్లాఘనమొప్పె వరము

పేరు మెయినాఁగ దేహంబు విధము పార్శ్వ

మునకు ననుగతికా మెయిగొనుననల

భించు ననుకూలమగు సమ్మతించుపేట

మఱియు నంగీకరించుటా మదనజనక

638

1 మెప్ప=ప్రీతి, క్లాఘనము, వరము. 2 మెయి=దేహము, విధము పార్శ్వము, వెంబడించుట, 3 మెయిగొను= అభించుట, 4 ననుకూలమగుట, సమ్మతించుట, అంగీకరించుట.

క. మెరమెరయనగ మనోవ్యధ

బరగెను సంశయము భేదభావంబగుచు

ధర మెఱవనఁగా విద్యు

త్తరయ ప్రకాశింపునాను మాశీతవరదా.

639

1 మెరమెర=మనోవ్యధ, సందేహము, భేదభావము. 2 మెఱవు=విద్యుత్తు, ప్రకాశించుట.

కం. తమితా మెఱవడినా ధె

ర్యము ప్రోధత్వంబు నతికంఠంబగు నుద్రే

కముపేరగు విద్యోత్సవ

మమరెను గౌరవముపేరు హోటకచేలా.

640

మొలవడి = మోక్షము, ప్రాధత్యము, అతిశయము, ఉద్రేకము, ఊరేగింపు, గౌరవము,

గీ. మెలకువయనంగ నవబోధమలరె జీవ

నంబు సంచారమును ప్రబోధాఖ్యయు మెలక

గనంగ నవబోధసర్తనంబాను సంచ

రిరిచునామగుబుజెల్లె వర్తించుచాను.

641

1 మెలకువ = జాగరూకత, జీవనము, సంచారము, మేల్కొనుట.

2 మెలకగు = జాగరూకతతో వర్తించుట, సంచరించుట, వర్తించుట.

శం. మెలపన వర్తనకృతి కో

మల మోవబోధాఖ్యయగు భ్రమణమగు నచలం

బలరెను మోసన నట్లగు

మెలయు ప్రవర్తించు సంగమించుట కలరెకా.

642

1 మెలపు = మెలకగునట్లుచేయుట, కోమలము, జాగ్రత్త, తిరుగుట, ఇలింపక నిలుకడగానుండుట. 2 మెలయు = ప్రవర్తించుట, సంగమించుట.

చ ఫణిశయ మేయనక విధము పాశ్చ్యాము దేహముపేరు

మేకోస

న్నను అభితంబు సమ్మతిలునామమునౌ నవబోధ ముద్యమిం

చునగును ప్రాప్యమాటకగు జమ్మిక మేడనమన్న మేళసం

బునుమ్మగవిష్కిరాదిరణముకామతీసంగమమాతెనుగునక

1 మే = విధము, చార్వము, దేహము పేరు. 2 మేకోస = అభించుట సమ్మతించుట, జాగ్రత్తగైకొనుట, ఉద్యమించుట, పొందుట. 3 మేడనము = కలియుట, పక్షులు మృగంబులు మున్నగు వాని తగవు, సంభోగము.

మ. జగతిన్నేననగా శరీరమగు పార్వంబాను జన్మంబు పే

రగుగా మేరయనంగ్రమంబవధి మర్యాదాఖ్యసీమాహ్వాయం

బగుచుకా మేరువనంగ హారతరళంబా తీరనేత్వాఖ్య కీ
 ర్తిగనాకా మేలిమినాఁగస్వర్ణమగునాధిక్యంబగుకామాధవా.

1 మేను=శరీరము, పార్శ్వము, జన్మము, 2 మేర=క్రమము, అక్షరము, చర్య, హస్తము, 3 మేరువు=హారమునందలి పతకము, తీగము, నేత, ఛ. 4 మేలిమి=బంగారము, విస్తారము.

కం. కమలాక్షా మేలనలా

భము నుపకారము మదము శుభము నధికము శ్రే
 వ్యము మోహము సుకృతము పు
 ణ్యము నుపరివిశేషము శుభమైనదివేళా 645

1. మేలు=లాభము, ఉపకారము, మదము, శుభము, విస్తారము, శ్రేష్ఠము, మోహము, సుకృతము, పుణ్యము, విశేషము, నుపరివిశేషము, శుభమైనది.

గీ. జగతి మేలుకట్టు సోపాన ముల్లాభ
 మగును మేవడియన నగు నుపాయ
 మునకుపేరు నుచిత మునకాఖ్య నమితి
 నామ మసురరాజ నగపవజ్ర. 646

1. మేలుకట్టు= సోపానములు, చాందిని. 2 మేవడి, ఉపాయము తగినది, సమర్థము.

గీ. మేళగించనంగ మేళనమగు సంఘ
 తించు సంగమించు కాంచెపేరు
 మై శరీరమాను మరి పార్శ్వమా నావ్య
 తంబునామమగు విధంబగు హరి. 647

1 మేళగించు= కలిసికొనుట, సమకూర్చుట, పంభోగించుట, 2 మై= శరీరము, పార్శ్వము, ఆవృతము' విధము.

కం. క్షీణి మైవడియనగా సా
 వ్యతయగు ననుకూలనామమగు విధమగు స

మ్మతియగు మొగమనగా ము

ఖ్యత శ్రేష్ఠము ముఖముపేరుగాంచె నుచుంవా. 648

1 మైవడి= సౌమ్యశ్యము, ఆనుకూలము, విధిము, పమ్మతి.

2 మొగము=ముఖ్యత, శ్రేష్ఠము, ముఖము.

చ. మురహార మొగ్గలంబుమరిమొక్కలమన్నను ధైర్యమానుచు
మ్మరవచనంబు నుత్సుకముశ్శైర్యముపేరగుముమ్మరత్వమా
ధరణి బ్రతాప మప్రతిహతంబగుముమ్మరమాను మొఃతునా
బరగేను ఖండితంబునకు బాగుగనా ప్రహరించు పేరుతోక

1 మొగ్గలము, (రూ) మొక్కలము = ధైర్యము, మూర్ఖనాకర్యము,
ఉత్సాహము, శౌర్యము, మూర్ఖత్వము, ప్రతాపము, తిరుగులేనిది, మూర్ఖము.

2 మొఃతు=ఖండితిము, కొట్టుట.

కం. మొగియన నుద్యమనామం

బగు బహుశైకత్వనామ మగును విధంబా

మొగియుననంగ పృథావిం

చగు నుద్యమమొందుటాఖ్య హాటకచేలా. 650

1 మొగి= ఉద్యమము, మొత్తము, విధము. 2 మొగియు= 3 వియుట
ప్రయత్నించుట.

కం. మొనయన వ్యూహం బగ్గిం

బును సైన్యంబునకుపేరు మొనకాండన ము

ఖ్యునిపేరగు సేనానా

ధునిపేరగు శూరుడాను దోషవిదారీ. 651

1 మొన= వ్యూహము, ఆగ్రము, సైన్యము. 2 మొనకాండు=
ముఖ్యుండు, సేనానాయకుండు, శూరుండు.

కం. మొనపనగా నగు నుద్యమ

మును లభియింపంగనేయు మొఃప్పియనంగ మూ

ర్షునికి పరుషమగును మొనయు

ననగ లభి చుద్యమించు టావనుజారీ.

652

1 మొనపు = ఉద్యమము, లభింపజేయుట. 2 మొప్పె = మాన్చుకొను, పరుషము. 3 మొనయు = లభించుట, ఉద్యమించుట.

కం. మొఱగనఁగా వంచకునకు

వఱలె తిరోధానమునకు వంచించుటకౌ

మఱి వంచకనామంబగు

మొఱకన మూర్ఖునకు పరుషమునకాఖ్య హారీ.

653

1 మొఱకు = వంచనము, మాటుపడుట, వంచించుట, వంచకుఁడౌ.
2 మొఱకు = మూర్ఖుఁడు కఠినము.

గీ. మొల్లమన కడునధికంబు జెల్లెను ధన

మగును మోపన వూర్వి తృణాధిభార

మునగు నారోపణంబగు మోమనంగ

ముఖము ద్వారంబు శ్రేష్ఠమూ మునినుతాంఘ్రి.

654

1 మొల్లము = మిగులవిస్తారము, ధనము. 2 మోపు = సింఠినాట, గడ్డిమోపు, ఆనోపించుట. 3 మోమా = ముఖము, ద్వారము, శ్రేష్ఠము.

సీ. మోరనంగను తక్కిమును గిరిశిఖరంబు

మోవివృక్షవిశేషము నధరంబు

మోసయనంగను మోసమనంగ వ

చనప్రమాదంబగుచౌర్యమగును

మృందన వివశమూర్ఖయు పీడితము హృతి

బొందుటకగు బాధనొందుటాను

మ్రగ్గన మగణించు మరినష్టమగుటకౌ

విహ్వలించుటకగు వివశమగును

గీ. రంతనంగ క్రీడకలరును రతికిపేరు

వఱలె రంగనన్వేతాది వర్ణమునకు

కాంతికిని పేరుజెలె రకంబనంగ

శ్రేష్ఠమును సుందరంబగు శేషశయన.

655

1 మోరు = మజ్జిగ, కొండకొన. 2 మోఱ = స్మృతు విశేషము, కెదవి
 3 మోస = మోసము, సంఘము, ప్రమాదము, దొంగతనము. 4 ప్రాచద =
 ఒడలెఱుంగనిమార్చు, పీడింపబడినది, మఱించబడుట, బాధకొందట.
 5 ప్రమగ్న = మఱిణించుట, నష్టమగుట, కష్టమొందట, కష్టమగుట,
 6 రంతు = క్రీడ, సంచారము. 7 రంగు = తెలుపుమొదలగురంగు, కాంతి.
 8 రకము = శ్రేష్ఠము, సుందరము.

గీ. రచ్చునా మండపము సభ రాజవీధి

కలకలంబును గోష్ఠియు కలహాసుగుచు

దనరె రక్కొనునాంగరె క్కొనుననంగల

భించువర్ధిలుస్వస్థత గాంచుపేరు.

656

1 రచ్చు = మండపము, సభ, రాజవీధి, కలకలము, గోష్ఠి, కలహము.
 2 రక్కొను (రు. కెక్కొను) = లభించుట, వర్ధిలుట, స్వస్థతవొందట.

గీ. రట్టనగ నిందకొ నువద్రోవముపేరు

రమణనా రాణయనంగను రవణయనంగ

నొచితము ప్రీతి విధముపేరా రవయన

ఖండమును సూక్ష్మమణితాశ్వగతి విశేష

మునకు వజ్రంబునకుపేరు దనుజు వైరి.

657

1 రట్టు = నింద, ఉపద్రవము, 2 రమణ రాణ. రవణ = అంబి
 తము, ప్రీతి, విధము. 3 రవ, ఖండము = సూక్ష్మము, అణువు, అశ్వగతివిశేషము,
 వజ్రము.

గీ. రహియన యోగ్యమగు ననురాగమా వి

వేక మానంద మాసక్తి విధముపేరు

దశరె రాణివాసమన నంతఃపురమగు

భార్యయలరె నంతఃపురభామయగును. 658

1 రహి = యోగ్యము, అనురాగము, వివేకము, ఆనందము, ఆసక్తి, విధము. 2 రాణివాసము = అంతఃపురము, భార్య, అంతఃపురకాంత.

కం. భువిరాటనగ నుపదన

హవు జనసమ్మర్దనాభ్య యగరిశ్చయన్

భవహర రిన్ మనశ్శిం

బప్ర మణియు సకారణాదు లవ్యయసంజ్ఞా 659

1 రాటు = ఉపద్రవము, జనసమ్మర్దము, వ్యయము, 2 రిన్ = గూన్యము, అసత్యము, (అన్యయమైనపుడు) కాణములేమి.

కం. రూపరియస సౌందర్యుడు

రూపరియనగా విశేష రూపవతియగునె

రూపఱుననంగ హీనతి

రూపఱున నశించు మృతికిరూపగు శౌరీ. 660

1 రూపరి = సుందగాఱునఱుడు. రూపవతియగు, స్త్రీ. 2 రూపఱు = నశించు, హీనత్విము, మఱుణము.

కం. దనుజాట విదహనా! ను

న్యస ప్రక్షేపించుట మఱి యూచర్తము గూ

పన నాకృతి ఋజుభావం

బును విధమును జెల్లె నాంధ్రమున భువిలోసనె. 661

1 నున్య = విసరివైచుట, నుడ, 2 రూపు = ఆకృతి, స్వయము, విధము.

గీ. మహిని రెట్టయనగ పక్షిమలము భుజము

పేరు కేగనగా విజృంభించు బదరి

కామ్యమంబునకాఖ్య రేకయన రేఖ

పంక్తి వత్రికనామమై బరగ శౌరి. 662

1 రేట్ట=పట్టుల పెంట, భుజము. 2. రేగు = విజృంభించుట, రేగు
కెట్టు, 3 రేక=గీత, పుస, జాయి.

గీ. కేయుననగ ఖండించు విజృంభణమున

దేలు రేవనగా సదీతీర్మాన

మగు సముద్రాది తీరాహ్వాయంబు బదరి

కాద్రుమంబునకాఖ్యయా భవనినాశ. 663

1 కేయు=ఖండించుట, విజృంభించుట 2 కవు=వగీటించుకము,
విషుదతీరము, రేగుచెట్టు.

గీ. రాక్కమన ధనము గణంబు రాప్పసంగ

నార్యవము ప్రధాపించు యను కోప

మొందుట రోయునాగను నిందజేత

నెగడ వర్తించు సన్నేషణించుటను. 664

1 రాక్కము=ధనము, సమాహము 2 రాప్ప=ఆర్థము, పరుకెత్తడ-
కోపమొందుట 3 రోయు=నిందచేయుట, నర్తనము చేయుట, ననగట.

గీ. అనిని అంకెనునగ వృష భారవంబు

ఘనరవంబునకగు సింహ గర్జనంబు

పేగు అంపిలునాగ వ్యాపించునతిక

యించు వర్ణిలుటా విజృంభించు యను. 665

1 అంకె=వృషభధ్వని, గొప్పధ్వని, సింహగర్జనము, 2 అంపిలు =
వ్యాపించు, తిశయించు, వృష్ణు, విజృంభించు.

క నసజాక్ష! త్రాగయన ధూం

ర్తునికగు జాణియు నుద్దతుడు అువ్వన అు

ప్రసంగా ప్రక్షేపించుట

ఈను ఖగపక్షధ్వనికి గు కుంజరవనిదా.

(166)

1 తాఁగ = నూర్తఁడు, బాఁగ (స్త్రీ), త్రివభావఁడు, 2 ఖగపక్ష (కవిత్వం) విసరవేయుట, సములతొక్క-అమోఁతి.

గీ. తేడనగ భర్త రాజగు పోయనగ వి

జ్యంభణము సేయునొ నతిశయించుకాభ్య

కలిగె తొచ్చు మలినపంక మపవాద

మగు తిరస్కారిమును జనతారవనిగు.

(167)

1 తేడు = భర్త, రాజు. 2 తొ = కి జ్యంభించుట, శయించుట. 3 తొచ్చు = మలినమగు బురద, అపవాదము, తిరస్కారిము, జనతారాహాసోధ్వని.

ఉ. లంకయనంగ ద్వీపముచెలగగె ప్రభూనముపెడు పూనొక్క
సె.

లంకయనంగ సక్తా మెలంగెను సంగమసూను మిలిసిగ
చింకను లంబునా ఘనతసా చెప్పి విశాలముపేరు స్థూలనా
మాంకము బంపటంబరిన నాపదయాశ్రమసూ జన్మాన్దనా.

1. లంక = ద్వీపము, పంచాక్షరిగది, 2 లంకా = తిలసియు, లంబునా, 3 లంబు = కలపుట, 4 లంబు = కొప్పరవము, విశాలము, స్థూలము, 5 లంపటము = తిలసి శ్రమ.

కం. నగభరణ లకోశీయన

నగు పాగావతము కర్కశాంకితకము

లగువన నులభము లంఘన

మగు లాఘవమునకు నామమగు నాంధ్రీమునక. (168)

1 లకోశీ = శాస్త్రము, వాడియగు బాణము, 2 లంఘనము = లభనము.

క. విమలాహ్వయ! లగ్ననగ శు
భము నపరక్రియకు పేరు బరగె లవియనకా
గ్గేమమునకు ప్రేమ కుత్సా
హమునకు వికాసమునకు నభిధానంబా,

668

1 లగ్న=కుభము, అపరక్రియ ౨ లలి=క్రమము, ప్రేమ, ఉత్సాహము
వికాసము.

క. భువిలాంచన వ్యాపించుట
కవును తిరోధానమొందుచో లాగనగా
నవు నాకర్పించు విధం
బవు సమ్మతమునకు నామ మాశ్రితవరదా!

669

1 లాంచు=వ్యాపించుట, మరుగుపడుట, 2 లాగు = ఆకర్షించుట,
సమ్మతము, విధము,

గీ. శ్రీమితా లావన సామ

ర్థము నక్షితి బల మశక్య మగనాధిక్యం
బలరెను స్థూలమునకు నా
మము లెక్కయనంగ సంఖ్య మఱిలక్ష్యంబా

670

1 లావు=సామర్థ్యము, ఎడతెగనిది, బలము, అశక్యము, అధికము,
స్థూలమైనది, 2 లెక్క=సంఖ్య, లక్ష్యము.

గీ. అవని లెస్సయనంగ యోగ్యమగును క్షేమ
మగును శ్రేష్ఠంబగును లేకయనగ
లేఖమునకొను పగకికొ పరమపురుష
4యణమునకొను తరుణికో పేరయనగ

671

1 లెస్స=యోగ్యము, శ్రేష్ఠము, 2 లేక=జాబు, పంక్తి. 3 లేక=తరు
ణము (స్త్రీ),

సీ. లోవమునంగ శిలోచ్ఛయభిన్నమ
 య్యెను రధపితాగ్ర ముః కుపేరు
 వంకనా దిశకగు వక్రంబు ఎత్తుపూ
 మతనా బాధ తాపంబునదియు
 వంతినగును స్పర్థ భాగంబు క్రమము సా
 మ్యముపెట వగచన ధ్యానమునకు
 బుగె పశ్చాత్తాప వడుటకు శోకించు
 టకు ను విచారించుటకును పేరు

గీ. ఎగయనగ నాలోచనయగను శోక
 మగును సంతాపమగు విధంబగు విలాస
 మగును గతియగు నాధారమగును వడియ
 నా గృశించగు జలశోషణంబగు హరి

673

1 లోన=కొండలోయ, రధముమీది పీట, 2 వంక=దిక్కు, వంకన ఒక వత్తము (వైపు) 3 వంత=బాధ, తపము, నది, 4 వంతు=విరోధము, భాగము, క్రమము, పోలిక, 5 వగచు=ధ్యానము, పశ్చాత్తాపము, శోకము విచారము, 6 వగి=ఆలోచనము శోకము సంతాపము, విధము, విలాసము, ఆధారము, గతి. 7 వడియు=కృశించుట, నీరు యెండిపోవుట.

క. వడయన భక్త్యవిశేషం

బడలెను తాపంబు నుష్ణమగును శ్రమంబా
 వడియన వేగము శౌర్యము

వడియనగా పద్యయతికి వజలె మురారీ. 673

1 వడ=భక్త్యము, తాపము, వేడి, శ్రమ 2 వడి=వేగము, శౌర్యము. పద్యమండలి యతిస్థానము.

గీ. వన్నెయనగను శుక్లాదివర్ణముల
 మాంబరము వర్ణనము సుందరముప్రసిద్ధి

కథము కాంతి స్వర్ణాధిక్య కథ మలంకృ

తమును సురగాధిరోహసాధనము నౌగి.

674

1 పన్నె = తెలిపు యున్నగుండు, ఉత్తివ సత్తము, వర్ణనము, నుండ
లము, ప్రసిద్ధి, కథనము, కాంతి, వేలవి బంధారము, అలంకారము. గజ్జము
లవేకక సాధనము (అంకవన్నె)

3. పరుసయనం గ్రమము పెరిం

పర బంధుత్వక్రమంబు పంక్తియు సామ్యం

బిరిపగు పటలన వ్యాపిం

చరియ ప్రకాశించు వల్లూఖ్య మురారీ.

675

1 పరుస = క్రమము, బంధుత్వం, బంధుత్వక్రమము. పంక్తి, సామ్యము
శీలు, 2 పటల = వ్యాపించుట, ప్రకాశించుట, వర్ణించుట,

చ. నలయ నగు భవయ గు ప్రాధమ్యధీనము నాన కూల్యమా
పలనన మోహమొదలకు వాచనపాఠము కౌవ్యయం
బగు

వలనన దక్క పయన చర్మము ప్రాధిమ్యదక్షిణాం
కమై

యలరె సచిత్వము శతనమంజీలమాపరివేష్టియై త్తమా

ల = స్త్రీ, పోషిస్త్రీ, స్వాధీనము, అనుకూలము, 2 పలచు = మో
హపడుట, లోడుట, 3 పలన = పాఠము. 4 ప్రాధమ్యము, ప్రాధిమ్యము,
కడవైపు, కుడిచిత్వము, శతము, అంచితము, అపరిపక్వము.

చ. వలనన కామ మిష్టము సువాసనయా వలమన్న విస్తృతం
బలరెను స్థూలమా వలయునన్న నవశ్యకమాట కిష్టమా
తలరెను యుక్తమాట కభిధానమగు వలినాగ నిట్లనా
వలిపిలినాగ శైత్యగుణవాచకమా పటి కంఠమా హరీ.

1 వలపు=కామము, కోరిక, సుగంధము 2 వలము=విశాలము, లాస్తి నది 3 వలయు=ఆవశ్యకము, ఇష్టము, యుక్తము, 4 (వలివలయుపదమునతో రూపాంతరము) 5 వలసిరి=శైత్యగుణము, కంపము.

చ. వలిపయసంగ సూక్ష్మగుణ వస్త్రమగున్ బరిశుద్ధమైన చౌ
 వలపమసంగ పట్లయగు వల్లెఱునంగను పాశిసాశమై
 యులరెను రజ్జువౌను వసమన్న వశంబును శక్యమా వళా
 వలియన కౌతుకం బగును వర్ధితరాద్రీముజ్యుభణాబగుకా

1 వలిప==సన్నని వస్త్రము, పరిశుద్ధమైనది, (వలపము ఇది వలిసెపే
 మనకు సమావార్థకము] 2 వల్లె=నరణుని పాశము, త్రాడు 3, వసము ==
 ఎశము, శక్యము 4 వళావళి=ఉత్సాహము, కోపము, చెలరేగుట.

గీః మేదిని వసగొనన సుధ్యమించు సుత్ప
 హించుటకు పేరుజెల్లె వహీయన పుస్త
 కంబు విధమగు వాయన ఖడ్గధార
 శలరె వక్త్రంబునకు పేరు చెలగె శౌరి.

679

1 వసగొనుట-ఉద్యమించుట, ఉత్సహించుట, 2 వహీ=పుస్తకము,
 విధము 3 వా=కత్తివాదర, ముఖము,

గీ, వాఁకయన నది పార్వ్యంబు వక్రీమగును
 వాఁగనగ సైన్యమగు వ్యర్థభాషణంబు
 స్వల్పనదికాఖ్యయా బహువచనమున త
 రంగములకు నభిఖ్య విహంగతురగ.

680

1 వాఁక=నది, పార్వ్యము, వంకర, 2 వాఁగ=సైన్యము, వ్యర్థభాష
 ణము, స్వల్పనది, (బహువచనమున) తరంగములు.

గీ. అవని వాఁడియనంగ శౌర్యమగు నిశిత
 మగును తీక్షణంబగు క్రూరమగును వాకొ

ననగ వచించుట కార్తవ్యనికివేరు
వాడయన వీధి గృహపంక్తి వాసన హరి. 681

1 వాడి=శౌర్యము, పదును, తీక్షణ్యము, క్రూరము, 2 వాకొనుట=
చించుట, అర్తవ్యని, 3 వాడ=వీధి, గృహపంక్తి, వాసన.
గీ. మహిని వాలమనంగ సమప్రదేగ

మానుకూల్బత వక్తవకానదియు వాన
కొములయన చాలకమునకును భుజగ వి
శేషమునకు నభిఖ్యయా శేషశాయి. 682

1 వాటము=వారుగనునతావు, అనుకూలముః కనిపినది, 2 వానకొ
యిల=చాలకము, సర్పభేదము.

గీ. వాయినాంగ ముఖంబగు వక్త్రవకాను
ఖడ్గధారకగును వాలికయన దీర్ఘ
మగు నిశితమగు వాలాయ మని సదాయ

వశ్యమును బలవంతు మవార్యమగును. 683

1 వాయి=ముఖము, నోరు, ఖడ్గధార 2 వాలిక=దీర్ఘమైనది వాడిఁ
యైనది. 3 వాలాయము=నిరంతము, అవశ్యము, బలవంతుము అడ్డగింపరానిది.

కీ. క్షుమితో వాలన నవతీ

ర్థము ఖడ్గం బతిశయించు నామమగును దీ

గము సమమగుటకగు శౌ

ర్థము కూరము నిశితమగుచురాజిత శౌరి. 684

1 వాలు=దిగుట, కత్తి- అతిశయించుట, పొడుగు, పరిగుట, శౌర్య
ము, క్రూరము, వాడియైనది.

కం. వాలన నవతీర్ణించుట

వాలన నశితముజెందబడు సమృతమా

వాలెమన నిరంతరమగు

వాలెమన నవశ్యమును మవలె నుకారీ.

666

1 వాలు=విగుట, అతిశయమునకు, వంపు. 2 వాలెము=విగుట
రము, అవశ్యకము.

మ. ధరణిచే నావిరాగము బసక ముక్కర్నంబును త్రొక్కుట
పరగన్ వాసియునంగ భేదమును లాభునా ప్పెచుక్కుట
పరిమాణంబును గౌరవము ఋజుభావము మృడిచి దాత
మ్యురసంజామును వింతగా గనగునన్యాభిఖ్యయాప్పర్నమకా.

1 వావిరి=క్రమము- అసికము- ఉత్కర్ష- ప్రకర్షము- 2 వాసి-
ము- లాభము- ప్రకర్షము- పరిమాణము- గౌరవము- ఋజుభావము- భా-
తమ్యము- వింత- ఇతరము- ఆశ్చర్యము.

గీ. క్షీతిని వింగడమనగ విస్తీర్ణమనన్య
మాను విపరీతముగు సుందరాఖ్య బెల్లు
విందనంగను బంధువౌ బంధుభోజ
నాఖ్యవిక్కన జృభించ హాకరించు.

667

1 వింగడ=వికాలము- విపరీతము- సుందరము- 2 వింగ-వస్తీర్ణము-
బంధుభోజనము 3 విక్కు=విజృంభించుట- అహంకరించు.

గీ. ఇలను విచ్చలవిడినా యధేచ్ఛముగు సన్య
తంత్రమగు విచ్చమొగ్గనాఁదనరె కుట్టు
లాఖ్య యతిచలనమున కాఖ్యయు విడి
మట్టచగ నాశ్రయము వాస మందిరంబు.

668

1 విచ్చలవిడి=యధేచ్ఛము-స్వతంత్రము- 2 విచ్చమొగ్గ-విగుటకరము
మొగ్గ విశిష్యుడు 3 అశ్రయము నివాసగృహము

క. కమలాక్షా! విడియన కోరి
ధము నేకాకిమును వర్జితంబగు నరుణ

త్వము ప్రత్యేకంబు పరా

క్రమము ప్రతాపంబు నుండు కాంక్షి పీఠా. 68

1 విడి=కోధము, ఏకాకే, కనునబడినది, ఎక్కడిది ప్రత్యేకము, పరాక్రమము, ప్రతాపము, ఎర్రనిదింక.

సీ. ధర వితాకన నిశ్చేషతయగు పార

వశ్యమగు విభజనంబగు పరివశుడగు

మణియు నిశ్చేష్టితునకు నామంబు బెన్దె

విన్ననవనంగ ప్రాధిమ విధము దనకె. 690

1 వితాక=నిశ్చేష్ట, పరదశము, విభజనము, సురదశమగుట. నిశ్చేష్టితుండునగుట. 2 విన్ననవ=నెర్ప, విదము,

కం. విన్నాణియనగ యతిపే

రెన్నకగొనె ప్రాథకొప్పె వికవిన్నాణం

బన్నను ప్రాధిమ పూజ్యతి

పన్నగనంచితము మల్లబంధము శౌరీ 691

1 విన్నాణి,=యతీశ్వరుడు, ప్రాథకాంత 2 విన్నాణు=శేరువు, పూజ్యతి, అంచితము, మల్లబంధము.

కం॥ విప్సన వికసింసుటపే

లొప్పెను బాహుశ్యనామమొసగె విరియనం

వప్సక పుష్పము వికసన

మొప్పె గననరిలుటకాఖ్య మొగి త్యక్తంబా. 692

1 విప్స=వికసించుట. బాహుశ్యము, 2 విరి=త్రాళి, వికసించుట, తొలంగుట, విడిచిపెట్టుట,

కం॥ అంచితముగ విరియునన త్య

జంచు నపసరిల్లగు వికసించుటకగు త్యా

పించుల్బణంబగుటే భే

ఞించుట కభిదానమాను తీనశరణ్యా. 693

1 వింయు=విడుచుట, తొలంగుట, విచ్చుట, వ్యాపించుట, విజృంభించుట, భేదించుట,

చం॥ అవని విరాళినాఁగ విర హాంబును భ క్తి విరాళమన్నపే
రవు విరహాంబుజెందు డా ప చోరవి శేషమగుకొ విసంబనకొ
గ విషము పేరుగాంచె నుద కంబునకొ విపరించునాఁగపే
రవు విశదీకరించుటకు నన్వయమయ్యు విచార్యమైహానీ.

1 విరాళి=విరహము, భక్తి 2 విరాళను=విగహమొందుట, ఉన్నచోఁగ
భేదము 3 విషము=విషము, జలము, 4 వివర్ణించుట=వికరముచేయుట
అన్వయము, విచారించఁ దగినది.

కం॥ శేమి! తగును వికయనదై

స్వము నుత్సాహము విజృంభణము నున్నతి గ

ర్వమును పరాక్రమమును నా

మ్యము ప్రధావము విధమున కాఖ్య ముకుందా. 695

1 వీక=దైన్యము, ఉత్సాహము, విజృంభించుట, ఉన్నతి, గర్వము,
పరాక్రమము, సామ్యము, పాతీపోవుట, విధము.

మ॥ జగతిక వీకన నుత్సహించుటగు చాంచల్యంబు గర్వింపుపే

రగు ప్రధావముపేరు జెల్లె మఱి వీ కన్నన్ బ్రతాపంబుపే

రగుగర్వంబునకాఖ్య యున్నతికిపే రా వీటిబావన్న పెం

పుగ స్వర్థంబగుటానుదూ య్యమునశింపుకొ నష్టియకామాధవా.

1 వీక=ఉత్సహించుట, చాంచల్యము, గర్వించుట, పరుగెత్తుట 2
వీక=ప్రతాపము, గర్వము, ఉన్నతి, 3 వీటిపోవు=స్వర్థమగుట, దూష్యము,
నాశనము, నష్టము,

కం॥ శేమితగుణా వీడన సై

స్వము పథికజనాళి విశదమగుటా బహుమా

నమును విసర్జించుట శిబి

రము వర్ణిలు పట్టణముంబు రసిక చరిత్రా.

1 వీడు = సైన్యము, బాటసారులు, స్వప్తముగుట, అహుమానము
విసర్జించుట, శిబిరము, వర్ణములు, పట్టణము.

మ॥ విడు పట్టణమా శ్రేయంబగు వెంటనే శిబిరంబగున్
వీడుపాటన వ్యత్యయంబగు ప్రిభ్రమంబగు భేదమా
వీడుకోలన పో ననుజ్ఞయు వెండియున్ మరణంబగున్
చూడుమింక నిసర్తనంబయి నొప్పువెన్ ధృతభూతరా

1 వీడు = పట్టణము, ఆశ్రయము, శిబిరము, 2 వీడుపాటు = వ్యత్యయము
స్పృహము, భేదము 3 వీడుకోలు = అనుజ్ఞ, మరణము, విడిచిపెట్టుట.

కం॥ వనసుహలోచనప్రియోను

ననగ ననుజ్ఞవడయుటకును నా వర్జితము

య్యెను విననగా శోకశ్రోం

బుగు మఱియు ప్రసిద్ధికాఖ్య మునుకొనెధరణికా. 699

1 ప్రియోను = అనుజ్ఞనొందుట, విడిచిపెట్టుట, 2 వీడు = శోకము,
ప్రసిద్ధము,

కం॥ విమలాఖ్య వెంటరాగా

ర్యము పశ్చాద్ధింకము మృగవ్యంబును మా

ర్గము విభయ పిషయంబున

కమరెను వెండియన రజితముగు తదుపరికా. 700

1 వెంట = అర్యము, వెనుక, వేటుచేయుట, మార్గము, విభయము,
విషయము, 2 వెండి = రజితమునులోహము, తరువాత.

గీ॥ వెంపరియనంగ హింసయౌ పీడనంబు

భేదనంబగు వెగటన విరసమునకు

పేరు తి క్తంబునకు పేరు వెకలియనంగ

మూఢు డాసక్తుడౌ దేవ ముసినుతాంఘ్రి. 701

1 వెంపర = హింస, పీడనము, భేదనము 2 వెగటు = విరసము, చేదు
8 వెక్కిరి = మూఢుఁడు, అసక్తిగలవాఁడు.

గీ॥ అవని వెక్కనమున దుస్సహాత్మమగును
 దుగ్గభంబగు నధికమా దుస్సహామగు
 బహువచనసంజ్ఞ దుస్సహా వచనములకు
 నాఖ్య వెగడన చలనంబు వ్యత్యసనము 703

1 వెక్కనము=దుస్సహాత్మము, దుగ్గభము, అధికము, బహువచనము.
 (బహువచనమున) దుస్సహావచనములు, 2 వెగడు=చలనము, వ్యత్యసనము.

క॥ వెడయన తుచ్చం బల్పం
 బడరెను వికృతిము క్వడిత్తు వర్ధముపేరొ
 వెడగనగ వికారంబనఁ
 బడె నవివేక మవివేకి పాపనచంతా 704

1 వెడ=తుచ్చము, అల్పము, వికృతిము, ఒకానొకరియందు, క్వడిత్తుము,
 2 వెడగను=వికారము, అవివేకము, అవివేకి.

గీ॥ ఇలను వెదనాఁగ పల్వాది ఋతువు కబరి
 వెన్నునగ శృహాశిఖరంబు పృష్ఠము గును
 వెరవనగ వెరువనగను విధము యుక్త
 మున కుపాయమునకుపేను మునినుతొండ్లు. 705

1 వెద=పశ్చాదులఋతువు, కబరి. 2, వెన్ను=శృహాశిఖరము.
 3 వెరవు (రూ. వెరువు)=విధము, యుక్తము, ఉపాయము.

క॥ వనజేక్షణ! వెరగన వెఱఁ
 గన నిశ్చేష్టకునుడెల్ల నాశ్చర్యంబ
 య్యెను వెఱయన నాశ్చర్యం
 బును భయమున కాఖ్యయొప్పె పుణ్య చరిత్రా 705

1 వెఱఁగు=నిశ్చేష్టము, ఆశ్చర్యము 2 వెఱ=ఆశ్చర్యము, భయము

క॥ వెలయనన ప్రకాశించుట
 చెలగ ప్రసన్నత్వమును ప్రసస్థి గనుటకా

వెలదీయున యోషకగు ని

ర్మలమునకు ప్రసన్నమునకురాజితే క్షాణి. 705

1 వెలయు=ప్రకాశించు, ప్రసన్నత్వము, ప్రశస్తితో ముందు, 2 వెలించి=ప్రశ్ని, నిర్మలము, ప్రసన్నము,

గీ|| ష్రీతి వెలార్చునగా ప్రకాశించుచేయు

నిర్గమించగు వెలియుననెగడె బాహ్య
మును ధవళము బహిష్కారమును బహిష్కృత
శేషమునకాహ్వాయంబయి దేవదేవ.

707

1 వెలార్చు=ప్రకాశింపజేయు నిర్గమించు, 2 వెలి=వ్యాఖ్య ప్రదేశము, ధవళము= బహిష్కారము, బహిష్కృతము

గీ|| వెల్లివిరియుననంగ వ్యాపించు నుల్ల
ణంబు ప్రకటితమగుటనా ముంబగు ప్రవ
హింబుపేరగు వెల్లినాఁ క్వేతవర్ణ
మగు పరంపరయగు ప్రవాహంబగు హరి.

708

1 వెల్లివిరియు=వ్యాపించుట, విజృంభించుట, పృథక్తిరమగుట, ప్రసహించుట, 2 వెల్లి=క్వేతవర్ణము, పుంపక, ప్రవాహము,

గీ|| అవని వెలుగన కిరణ మాతిపమగు జ్వలి
యించుటకు పేరగును ప్రకాశించుటాను
వెల్లువయన ప్రవాహమైవెలసె సైన్య
మునకు పేరు తుడ్డవ లీకమునకు

709

1 వెలుగను=కిరణము. ఎండ. ప్రకాశించుట, మంచుట. 2 వెల్లువ=ప్రవాహము, సైన్యము. గోడగానుండుకంచె

గీ|| వేయనంగ ననేకమా వేగమగు న
హాసమునకాఖ్యయగు వేడియనంగ నుష్ణ
మగును నైశిత్యమును తేజమగును తాప
మొలసె వేడిమి తాపమా నుష్ణమాను.

710

1. వే=అనేకము వేగము, నెయ్యి² వేడి =ఉష్ణము వాడి² తేజము, తాపము 3 వేడిమి=తాపము, ఉష్ణము.

ఉ॥ వేడన ప్రాధాన్యమునకు పేరగు యావిత మిన్నయించుకొ
వేడబమన్న మాయకగు వేషముపేరగు వంచనాఖ్యయా
వేడుకనా గుతూహలము పేరభిలాష వినోదనామమా
వేడక వేడివేల్చిన పేరగు సన్నిధి స్పష్టరశ్మికేకా.

1 వేడు=ప్రాధాన్యము, యాచించుట, కోరుట, 2 వేడు=ను-నూయ, వేషము వంచనము, 3 వేడుక = గుతూహలము, కోరిక, 4 వినోదము 4 వేడి వేల్చు=అగ్ని, నూర్చుట.

క॥ ధర వేడుటన గ మూఢుడు

మరి యున్నాదనమునకు ప్రమత్తుని పేరు

సరియగు వేగనచారుడు

బరగె ప్రభాతంబు దేశ వార్తయు శౌరీ.

112

1 వేడుటు=మూఢుడు, ఉన్నాదము, ప్రమత్తుడు, వేగు=చాగుచూ ప్రభాతము, దేశవార్త.

గీ॥ వేడు తిక్కలు గధంబు వికటగంధ

మగునితోధికవచనంబునందు విరస

వచనములకొను వేరన వెలసె వృక్ష

మూలమున కన్యమునకాఖ్య నీలదేహ.

1 వేడు=చేడు, వాసన, దర్శనము, అంతకంటె నెక్కిన, విరస వచనము, 2 వేరు= వృక్షమూలము. అన్యము,

ఉ॥ వేనవినాగనౌ కబరి వేణియు కేశము వేలమన్న నీ

శానుకృపాణమందు శిబి రాఖ్యయు వేల్చినదేవతావ్యాయం

బానిక జోన్యనామమున కయ్యె తెలుంగున పేరువిత్తునా

బూనెనుపేరు నాశనము పొందెను నాశకు డాశితానా.

1 వేపలి=కబరి, జప, వెంక్రమకలు2 వేలము=శంకరుని అయుధము, శిఖోము, 3 వేంపి=చేపర, శోస్యము, 3వేరుపిల్ల=నాశనము, నాశనము చేయు నాడు.

క॥ కన్యలాయా! నేనరునన

శ్రమపడు నిర్దేదనము విచార్యంబగు నై నమునాఁ గారింఱము వివర

ణ ముపాయము క్రినుము విధము పేరగు నిలలోక 715

1 వేసము=కృమనొండుట, కించము, విచారంపదగిరికి, 2 వై సము=కారిణము, వివరిణము, కొపాయము, క్రమము, విధము,

ఉ॥ పావిత్రదేవ! నై వనంగ వార్ష్యము లత్యయ ముపాయమయ్యెడుకొ వాలన నమ్రమాట త్రియ భావముపే రవత్తీర్ణిమాటకొ వేలన నుద్యమించుటకు పేరగులంబిత మంగుళంబు పే రేవిదమయ్యె వేఁగు తపి యించుటనామము భారనామమా.

1 వైపు=పాఃస్వము లత్యయము, కొపాయము 2. వ్రాలు=పంగుట. నా కనముగుట, దగుట వ్రాలు = ఉద్యమించు, వ్రేలాడుట, అంగశము, ప రిహాసము 3 వ్రేగు=తపించుట, భాసము.

మ॥ తగతిక సంగడినావిధంబుడుపముక సామీప్యముక ద్వంద్వముక నెగడక పాఃస్వముసంచయంబనుగతిక స్నేహంబుకొప్పచుపేక మిగిలెక సంగడమన్నె స్నేహమగుసామీప్యంబు సైన్యంబుపే రగు ద్వంద్వంబగుసంకు శంఖపలయం బొ శంఖమో శేశవా.

1 సంగడి=విధము, పడవ, సమీపము, జంట, పాఃస్వము, సమా హము, వెంటవచ్చుట, స్నేహము, 2. సంగడము= స్నేహము, సమీపము, సైన్యము జంట 3. సంకు=శంఖము లాసి వలయము, శంఖము,

గీ॥ సంచనంగ సుందరంబు సూ చనవిధంబు

జెల్లు సంతనకట్టన సిద్ధపడుట

కొను సుఖీభవించుట కొను సంత

నాఁ గులంబగు సంతాన నామమాను.

ఆంధ్ర) వ ద న ధా న ము.

1 సంచు=నుండరము- సూచన, విధము, సంకలనము, సంకలనము
 ఘటిపించు, 2 సంతు=కులము సంతానము

ఆ. సంతరించనంగ సమకృత్సమాగు లభి

యింపనేయు సంగ్రహించగు ధరి

యించుకౌ రచించు నెసగె సంపన వధి

యించు పేరగును సమృద్ధిపేరు 710

1 సంతరించు=సమకూర్చు, లభింపఁ చేయు, సంగ్రహించు, గ్రహించు
 గించు- 2 సంత=వధించు, సమృద్ధి.

ఉ॥ సందడినా జనాభియగు సంకులవకా జనతారవంబుగుణ

సంకులవకా నన్న వ్యావృత్తముగు సక్తముపేరు పరిగ్రహించుచే

రొందెను సంబరంబన రసోక్తిని సంబ్రమనంగనొప్పినా

సందముపేరి గుణ ద్వారిత నామముగుణ రవిచంద్రలోచనా

1 సందడి= జనసమూహము, సంకులము, జనులస్వని. 2 సంకులము-
 వ్యాపించు, కలసికొను, పరిగ్రహించు. 3 సంకులము (రూపసంబ్రము) = అనంతము
 తొందర.

క॥ సంబడమనగా పాధే

యంబగు వైతనికక్షుప్త మగును భుజ్యా

ర్థంబగు సకియ స్త్రీనా

మంబగు సఖినామముగును హాటక చేలా 721

1 సంబడము= దాబడయై యు, జీతము ఏర్పాటు, బలము లభింప
 స్త్రీ శైలికలై.

గీ॥ సకినయనంగను కృత్రిమ వికిరనామ

మగును ప్రతిమయగుణ సజ్జయనంగనూతి

కాగృహంబున కాఖ్య శిరోగృహంబు

పిటకమగు సిద్ధమగు సస్యభేదమగును 722

1 సకిన=కృత్రిమపక్షి, పృత్రిమ సజ్జ= సూతికాగృహము, శిరోగృహము
 గంఠ, సిద్ధపడట, సజ్జవైద్య.

కం॥ సడియన నపక్షి క్తిపే

రడరెను నూచనకు కగు న్నడయనక

బుడమి నవశ్శకాక్యము

తొడరెను లక్ష్యంబు పేరు తోయజనాభా

715

1 సడి=అపక్షి, చన, నిండ 2 సడ్ర = అపక్ష్యకమగు కార్యము, లక్ష్యము
 ఉ. నల్లన సేనభేదముగు నత్పముగుక బలమందువర్తిలుక
 సత్తియసంగ శక్తియగు నత్త్రవిశేషముగుక బలంబుపే
 రత్తెను పార్వతీసతికి నాహ్వాయమాను నసిష్టమాను డా
 యత్త పక్షాభువిక సమయసన్న వృత్తించు నశించు పేరగున
 సత్తు = సీసములూనిభేదము. సత్తిము, బలము, 2, సత్తి = శక్తి. ఆయ
 న్నవిశేషము, బలము- కంకరుండు, వసిష్టమునికుమారుండు, 3 సమయము = చు
 కించుట, నశించుట

గీ॥ సమకట్టన కవచము క్తి

కల్పముపాయ నివారణమున కాహ్వాయమాన్లు

వచుచేయు సిద్ధపలుచగు

సమేల మగుకూలముగును సోవ్రలబా

716

1 సమకట్ట = కవచము, పని, ఉపాయము, అడ్డగించుట, కట్టము
 చేయుట, సిద్ధముచేయుట. 2, సమేల = అనుమానము, కలసియుండుట,

గీ. వాసిగ సమ్యాటయనవి

లాసము సహకేళికాది లక్ష్యముగు పదీ

హాసంబుగు సరమసగా

నాసకాశ్వాసంబు స్వరము నాళికాక్షా

726

1 సమ్యాటము = విలాసము, క్తిపుడుములుక నియానట, పరిహాస
 ము, 2 సరము = శ్వాసము, స్వరము,

గీ. సరియన హాగము సమయం

బరయగ యుక్తము సమాప్తమగు పూర్ణంబౌ

సరిగయన స్వర్ణతంతువు

పరగెను హారంబుపేరు చావనచరితా॥

727

1 సరి = హారము, సమయము, యుక్తము, సమాప్తము, పూర్ణము.

2 సరిగ = బంగారుతీగ, హారము

గీ. నవతునాఁగ సమానము సామ్యమాను

ససియనంగ నారోగ్యమా సస్యమగును

ప్రబలకాంతికినగు ఋజుభావమగును

ఋజువు నారోగ్యభావమా కృష్ణవర్ణ.

728

1 నవతు = సమానము, సామ్యము, 2 ససి = ఆరోగ్యము, ప్రైహ విస్తారమగుకాంతి, ఋజుభావము, సత్యము, ఆరోగ్యము గానుండుట.

గీ. వసుధసాం బ్రాణియన ధూపవస్తు పుత్త

మాశ్వమునకాఖ్య సాకతమన సనుగ్ర

హంబు నుపశమించుటకాఖ్యయాను సాక

మనగ నుత్సవమగు వ్యాజమాను శౌరి.

730

1 సాంబ్రాణి = ధూపవస్తువు, ఉత్తమాశ్వము, 2 సాకతము = అశుగ్రహము, ఉపశమించుట, 3 సాకము = ఉత్సవము, నెపము.

గీ. అవని వాతన పధికజవాళిపేరు

వర్తకసమూహమునకాఖ్య వఱలె సామి

యనఁగ స్కంధుమ భర్త రాజౌను సాలి

యనఁగ నావృణమగు యుద్ధయాత్రయగును

731

1 సామి = బాటసారులు, వర్తకసమూహము, 2 సామి = కుమారస్వాము, మఱగఁడు, రాజు, 3, సాలి = ఆవృణము, యుద్ధప్రయాణము

౧౦|| సారెయన యాతకంబగు

శాఢికపేరగు కులాల చక్రంబునకౌ

శారిఫలం బక్షమునకు

పేరగు బహువాచకమున వీణాతంతుల్ 782

1 సారె= కూతురును ఆర్తనారించికిఁబంపునపుడిచ్చుసామగ్రి. గోరు
ఁక. కుమ్మరివానిచక్రము. సొగటాలకాయ. పాచిక. (బహువచనమున)
విణెతీగ,

చ|| సిరము సిరస్సు శైత్యముగు నీదరమున్నను సర్పకంచుకం
ఁదయే భుజంగమంబునకు నాహ్వాయమాను దరిద్రనామమా
సిరియనగా శుభంబునకు జెల్లెను లక్ష్మికి సంపదాఖ్యయకా
స్థిరముగ నీమనాఁగను ప్రదేశము దేశము రాజ్యమా హారీ.

1 సిరము. సిరస్సు= శైత్యము. 2. నీదరము=పాముకబుసము. పాము,
దరిద్రము. 3. సిరి= శుభము. లక్ష్మి. సంపద. స్థిరము 4. నీమ= ప్రదేశము
దేశము. రాజ్యము.

గీ సుద్దియన కవచము పరిశుద్ధమగుచు

బరగె వృత్తాంతమాను సుపాణియనగ

దనరె మాక్తిక శోభ ముక్తాఫలాఖ్య

యెనగె సురతాణి శచియగు నిందుజ్ఞాను 784

1 సుద్ది= కవచము, పరిశుద్ధము. వృత్తాంతము 2. సుపాణి= ముత్తె
ములకాంతి. ముత్తెములు. 3 సురతాణి= శచీదేవి. ఇంద్రుడు.

క|| సురయన ననిలావృత్తము

సురయన ననిలం బధికము సురుఁగన గమనిం

పరయ చలి చ దృశంబగు

మరియు ప్రధానిచుపేరు మన్మథజనకౌ 785

1 సుర= సుడిగాలి గాలి. అధికము. 2 సురుఁగు= గమనింపు. చలి
చుట. సదృశమగుట, పరుగెత్తిపోవుట.

గీ॥ నూటినా లక్ష్మము విధంబు నూడిగముల
 నంగ పలయంబులగు కంకణంబులగును
 సెగయనగ సెకయన జ్వాలయగును తాప
 మగు సెగమనగ నింద్యవర్తనంబు 731.

1 నూటి=లక్ష్మము. విధము. 2 నూడిగములు =కడియములు, గాబులు
 3 తా. సెక = జ్వాల. తాపము 4 సెగము = నింద్యవర్తనము.

3 సేదియని నప్పి నాశంబు సేకరించ
 నగ నుపశమిల్లు నంగ్రహించును సేమ
 మన శుభంబగు మరిక్షేమమగును సేస
 యనగ సేమంతమునకగు నక్షతలగు 737

[సేది = నప్పము, నాశనము, 2 సేకరించు = ఉపశమించు, సంగ్రహించు, 3. సేమము = శుభము. క్షేమము, 4 సేస = పాపట, అక్షతలు.
 నానార్థవర్ణముగి సెను

అవ్యయవరు.

కం, తూరియనక రువ్వంబన
 ఛారియనక రువ్వనాగ పరినా మైనా
 సారియనక తెనుగున కడ
 తే రావృత్యార్థకమును దెల్పుచుశౌరీ 738

తూరి, రువ్వము. పారి, రువ్వ. పరి, మై, సారి. ఇవి. పర్యాయము:
 అనునర్థమిచ్చును.

కం ఎటులన నెట్లన నెట్టన
 నెటువలెనా నెట్టులనగ నెట్టెట్టునా
 నెటువోలె నెట్టువలెనా
 నెటనంగను యద్వకారమిలదెల్పు హాఠీ. 739

ఎటులు. ఎట్లు. ఎట్టన. ఎటువలె. ఎట్టుల, ఎట్టెట్టా, ఎటువోలె,
 ఎట్టువలె. ఎటు = ఇవి యేవిధము అనునర్థమిచ్చును

అ ఎట్టకేనియనిన నెట్టకునేనినా

నెట్టకేలకనిన నెట్టకునేని

యనంగనా సతిప్రియా సార్ధసూచన

దెల్పు నవ్యయములు దేవదేవ 740

ఎట్టకేని, ఎట్టకునేని, ఎట్టకేలక, ఎట్టకునేని. ఇవి అతిప్రయాసము
 నునూచించును,

గీ॥ ఈయనంగ నిదియనఁ జెల్లె నియమభిఖ్య

లట్లనంగను తద్ప్రికారార్థమాను

చెటియనంగ తలాయనఁ జెల్లె నాంధ్ర

ముస ముకుండ యేకై కార్థ మునుదెలుపును. 741

ఈ, ఇది, నిర్దేశార్థములు, అట్లు తత్ప్రకారార్థము, చెటి, తలా,
 అనేకార్థములు,

గీ. ఆయనంగ నదియనఁగపేల్లాఁ తధర్థ

మునకు వల్లెయనంగను దనరె వల్లె

యనంగ కాసీయనంగ పేళ్లవ్యయమున

దనరె ధరణి నంగీకారమునకు శౌరీ. 742

ఆ, అది, తదర్థములు, వల్లె, వల్లె. కాసీ, అంగీకారార్థములు
 కం॥ ఇసిరో యిస్సీ యాహీ

యసియును మటియిసిరో యిహీ మటియిహీహీ

యిసీయన నిఁద్యముఁ దెల్పును

వసుధనుతెనుఁ గవ్యయములు వాసవవినుతా 743

ఇసిరో, ఇస్సీ, ఈహీ, ఇసి. ఇస్సిరో, ఇహీ, ఇహీహీ, ఇసీ ఇవి
 నింద్యార్థములు,

కం॥ ఏమీయెట్టూ యేయన

యేమియనకా ప్రశ్నమునకు నేర్పడిజాడల్

కామించెను డబ్బాటన

స్వామి యకస్మాత్తుగననుజాడ మురారీ

744

ఏమీ, ఎట్టూ, ఏ. ఏమీ, ఇదిప్రశ్నార్థకబోధకములు,

డబ్బాటు. అకస్మికముగ వనియర్థము.

గీ॥ ఆంధ్రమున నొండె యొండేని యనఁగ కాని

పక్షమున కర్థనూచన బరఁగెను మఱి

యిటుల నిట్టుల నిట్టిలు నిట్టనంగ

నివ్విధార్థంబుదెల్పు సురేశపాల

745

ఒండె. ఒండేని. ఇవికాదనునర్థము లెఱుపును. మఱి, ఇటులెక-
ఇట్టులనె ఇట్టూ, ఇటు, ఇట్టు. ఈబధమును స్థములెల్పును.

గీ, వృద్ధి నెట్టెట్టునాఁగ నెవ్వధమునైన

యనుట కిటఁబట్టినా నిదమాదిగ సని

యలరె నీనాయనఁగ యుష్మదస్మదర్థ

మగుచు నవ్యయవర్ధన కంతమయ్యె

746

ఎట్టెట్టు = ఏదధముగానైనను' ఇటఁబట్టి = ఇదియొదఁబు, నీ, నా = ఇవి
యుష్మదస్మదర్థకములు.

అవ్యయవర్ధ ముగీసెను.

నా నా ధా వ్య య వర్గు.

కం॥ అని నవి సావి ప్రసరం

బును స్ఫురించుట ప్రకారమును వాక్యము కా
రణ మిలి యవ్యయరూపం

బును సూచనజేయు కావ్య మాఖమునకాన్ 746

అని. నవి. సావి ఇతి వ్యయరూపము. ఈపద్యముచక్కము
కవ స్థుడహగనున్నది.)

॥ ఐసీనా బూర్వవాగ్వి రుద్ధార్థము నమ

యార్థకంబు నిర్లక్ష్యాస్వయంకం వికల్ప

కాఠమును సూచనసూచన యవ్యయమున

దెలుచీ తెనుఁగున మునిలోల వీనపాల 747

ఐ= పూర్వవాగ్వి రుద్ధార్థము, సహాయము. నిర్లక్ష్యార్థము,
ప్రకారము. సూచనసూచనము.

కం॥ కమలాక్షా బిట్టన శీ

ఘ్రముగా దృఢముగ ననెకు వికారముదెలుపుకొ

గ్రమునున వలెయనఁగా సా

వ్యము నిష్టము దెలుస్వర్ణముయ చ్చేలాంకా 748

1 బిట్టి= కీఠము; దృఢము, 2 వలె= సామ్యము. ఇష్టము.

గం. కాని కానీయనంగ వికల్పమునకు

నమటి వాగ్విరుద్ధమునకు తదితరము నది

కగున సూచన యొండన నన్యమునకు

నేకతమునన జూడయో నింది శేశ 749

1 కాని. కానీ= వికల్పము. ఎదుటి వాక్కునకు విరుద్ధము, తదితరము

2 ఒండ= ఇతరము ఒంటిరినము.

సీ. అకటన యక్కటా యక్కట యయ్యారె
 యయ్యారె యయ్యారే యకట కదరె
 యయ్యో యయ్యో జెల్ల యాహా యయారె యో
 చెల్ల యారారె యొచ్చెల్ల యొచ్చెల
 యార కట్ట కట్ట యక్కట చెల్లరే
 యోచెల కటకటా యొచ్చెల కట
 యారా యయారే యయారె యకటా కట్ట
 చెల్లబో కటకట చెల్లరెమును

గీ. అగుర యవుర యయ్యారే యహారె యనగ
 నాంధ్రమున నివి సంతాప క్షాములును
 దెలువు నాశ్చర్యమర్థముల్ దెల్పునట్టి
 యవ్యయములు రమాహృద యాబ్జభ్రంశ

750

అకట. అక్కటా. అక్కట అయ్యారె. అయ్యారే, అయ్యారె. అకట. కదరె. అయ్యో. అయ్యో. చెల్ల. ఆహా, అయారె. ఓచ్చెల్లజారారె. ఒచ్చెల్ల. ఒచ్చెల. ఓర. కట్ట. కట్ట. అక్కట. చెల్లరే. ఓచెల. కటకటా, ఒచ్చెల. కటకటా. అయారె. అయరె. అకటా. కట్ట. చెల్లబో. కటకట. చెల్లరె. అగుర. అవుర. అయ్యారే. అహారే. ఇవిసంతాపక్షామునందను. అశ్చర్యామర్థమును ఉపయోగించు అవ్యయములు.

సీ. అజ్జరే నల్లవో యద్దిరా యాహారే
 యాహా యహారే యహారే బభిరె
 యహాహా యసాదునా హారె బలే బభీ
 యజ్జారె బాపురే యార బభిర
 మజ్జారె మజ్జరె మమ్మరె మమ్మారె
 మాయరే బభిరయ్య మజ్జరె మజ

మజ్జ మజ్జా బలా మమ్ము మమ్మా బలి
మమ్మలే బళీరె మమ్మా బళారె

గీ. మాబలారా బళీరె యకారా బళార
నల్లనై నెబాసు మేజోమేలు బల్లబల్ల
బాపురె బళిరా యజ్జ నేబాననంగ
నగు ప్రానంసనారాక్షర్మ వారనమిత

752

అజ్జరే. బల్లవో. అజ్జరా. అహారే, అహో, అహారే, అహారే బలికే. అహాహా
అసాదు. మకె. బలే. బళి- అజ్జాక. కాపుక. డొ. బలిర. మజ్జాక. మ
జ్జరే. మమ్మర, నుమ్మో. నూయరే. బలి య్య. మమ్మర. మజ్జ. నుజ్జ. మజ్జా,
బిలా. మమ్మ. మమ్మా. బలి. మమ్మరే. బళిర. మమ్మా. బళార. మాబ
లారా, బళీర. ఔగా. బళూ. నల్లనై. నెబాసు. మేజోమేలు. బల్లబల్ల
బాపుర. బలిరా. అజ్జ. కరాగు. ఇదివిప్రశంసార్థము. అశ్వర్యాప్రము నిమ్మ
అక్యయములు.

కం ఊరకయన ప్యత్థార్థము
కారణమును సిద్ధియత్తు గతిని సేవ ప
కారా పోయసి నిర్భయ

మూరయగ వనాదరమున కర్థముచెప్పున 753

ఊరక=అకారణము. ప్రయత్నించేయమి. 2 ఔగా, ఊరాబధవి
అనాదర బాధకములు.

అశ్వాసాంతేహ,

మా లిని. విమలకమలనేత్రా విశ్వజ్జ్ఞ త్రియాత్రా
శమితకలుషనూత్రా సర్వలోకైకపాత్రా
విమతగళవిత్తా వీరలక్ష్మీక శత్రా
సమధికనుచరిత్రా శ్యామలాంభోదగాత్రా

508 పెంకట శైలవిహారా!
 శంకరముఖ నిర్జరేంద్రానంస్తుతధీరా!
 సంకోచరహితశూరా!
 పంకజభవజనననాభి పద్మాధారా!

గ ద్య

ఇదిశ్రీమదలక్ష్మీల్లగోతుంగస్తన శృంగసంగధారాధర
 వేంకటేశ్వర కృపాపాంగలబ్ధ వాగ్దేవనిరంతర
 భగవతారాధనాధేయతూముకులపవిత్రసర్వేశా
 భిధాన పుత్ర రామదాన ప్రణీతంబై నయాం
 ధ్రపదనిధానంబను నిఘంటువునందు
 విశేష విఘ్న సంక్షీర్ణ నానార్థ అవ్యయ
 నానార్థవ్యయ వర్ణయత తృతీయ
 కాండము ముగిసెను.
 మంగళం భవేత్
 సర్వము సమాప్తము.

